

გურამ ნაჭყებია

**ქმედების დანაშაულად
კვალიფიკაციის
წოგადი თეორია**

(ღამხმარე სახელმძღვანელო)

**თბილისი
2010**

ბუკამ ნაწყობია:

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია.
გვ. 290. საგამომცემლო სახლი „ინოვაცია“, თბილისი, 2010.

ნაშრომში მოკლედაა გადმოცემული ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია ამ კვალიფიკაციის ეტაპების, სუბიექტებისა და ობიექტების მიხედვით. ამასთან, ნაჩვენებია ამ თეორიის მნიშვნელობა და მეთოდოლოგიური საფუძველი.

ნაშრომი დამხმარე სახელმძღვანელოდაა განკუთვნილი (მიუხედავად მისი სამეცნიერო-კვლევითი ხასიათისა), თუმცა, მას შეუძლია არსებითი დახმარება გაუწიოს ამ საქმიანობით დაინტერესებულ სხვა პირებსაც.

რეცენზენტები:

ქეთევან მჭედლიშვილი-ჭედრიხი, გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის იენის ფრიდრიხ შილერის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სისხლის სამართლის კათედრის თანამშრომელი.

ირინე ბოხაშვილი, თსუ სისხლის სამართლის პროცესის საპროფესოროს ასოცირებული პროფესორი.

რედაქტორი:

მზია ლეკვეიშვილი, იუ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სრული პროფესორი, უნივერსიტეტის კრიმინალისტიკისა და კრიმინოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორი.

გამომცემელი რედაქტორი:

ზაურ ნაჭყებია, ეურნალისტი, ეურნალ „ბიზნესი და კანონმდებლობის“ მთავარი რედაქტორი

ეუძღვნი ჩემი თანაკურსელის –
ცნობილი იურისტის იური გაბისონიას
ნათელ ხსოვნას.

ავტორისგან

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში დიდი ხანია ვკითხულობ თავდაპირველად როგორც სპეციალურ კურსს, ხოლო, შემდეგ არჩევით საგნად „ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია.“ 2000 წელს გამოქვეყნდა ჩემი ნაშრომი „ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის შესავალი.“ (ნაწილი პირველი). ნაშრომის მეორე ნაწილის დასრულება მამდე საქართველოში ბევრი რამ შეიცვალა, რამაც თავის მხრივ არსებითად შეცვალა როგორც სოციალურ-პოლიტიკური ვითარება, ისე, საკანონმდებლო სისტემა. ეს ცვლილება შეეხო როგორც საქართველოს კონსტიტუციას, ისე, სხვა ნორმატიულ აქტებსაც – სხვათაშორის, იგი შეეხო სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობასაც ისეთი ხშირი ტემპით, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის თეორიის აგება ამ მხრივ ხარისკოდ იქცა (ეს თეორია ნორმატიული თვალსაზრისით მაკულატურად გადაიქცეოდა). ცვლილებები და დამატებები შევიდა სისხლის სამართლის კანონმდებლობაშიც. ამდენად, აღნიშნული ნაშრომის მეორე ნაწილის დასრულება გათვლისწინებული გეგმის მიხედვით ვერ განხორციელდა. ამასობაში აღნიშნული ნაშრომის პირველი ნაწილი უკვე ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობად იქცა. ამიტომ გადავწყვიტე, აღნიშნული ნაშრომის არსებითი გადამუშავებისა და მასში ახალი საკითხების შეტანის გზით შემექმნა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის

ზოგადი თეორია (ესე იგი ერთნაწილიანი ნაშრომი), რომელიც იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის დამხმარე სახელმძღვანელოს ფუნქციას შეასრულებდა. თუმცა, დასახელებული ნაშრომით სხვა დაინტერესებულ პირებსაც შეუძლიათ ისარგებლონ. მით უმეტეს, რომ აღნიშნული ნაშრომი ძირითადად მეთოდოლოგიურია და ამ მხრივაც არ ემთხვევა იგი დღემდე გამოქვეყნებულ ტრადიციულ ნაშრომებს. რასაკვირველია, ესარგებლობთ სისხლის სამართლის როგორც ზოგადი, ისე, კერძო ნაწილის სფეროში გამოქვეყნებული ლიტერატურითაც, მაგრამ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია შედარებით დამოუკიდებელია და ამდენად სხვაგვარ მიდგომას მოითხოვს. ეს ბუნებრივია, რადგან, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია არის დანაშაულობათა წინააღმდეგ ბრძოლის პრაქტიკაში სისხლის სამართლისა და სისხლის სამართლის საპროცესო სამართლის ნორმების გამოყენებაც. მაშასადამე, საქმე ეხება დანაშაულობათა წინააღმდეგ ბრძოლის პრაქტიკისა და თეორიის განსაზღვრულ ერთიანობას. გასაგებია, რომ მომავალი იურისტი ამ ერთიანობას სტუდენტური მერხიდან უნდა ეზიაროს.

ნაშრომში დასმული პრობლემატიკა რთული და მრავალმხრივია, რის გამოც მისი ამომწურავი ანალიზის პრეტენზია არა მაქვს. მაგრამ რამდენადაც დასახელებული სასწავლო საგნის პრობლემატიკის შერჩევაში პროფესორი შეფარდებით დამოუკიდებელია, იმდენად, იგი პასუხისმგებელია ამ მხრივ თვითნებობა არ გამოიჩინოს. გარდა ამისა, არნევიითი საგნის სწავლების მეთოდოლოგია და მეთოდოლოგია საშუალებას იძლევა, პროფესორის მხრივ მონოლოგიდან სტუდენტთან აქტიურ დიალოგზე გადავიდეთ. ეს იმასაც ნიშნავს, რომ დასახელებული არნევიითი საგნის პრობლემატიკაში გაითვალისწინოთ ის პრობლემატიკაც, რომელიც სტუდენტს, ლექციებზე, ამ სპეცსემინარებზე მისი შეკითხვებიდან გამომდინარე, დააინტერესებს. აღნიშნული ნაშ-

რომი, თავისი მეთოდოლოგიური სისტემით და ზოგადი თეორიის სტატუსით, ქართულ ენაზე პირველია, რომელიც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგად თეორიას ეძღვნება. თუმცა, არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ ამ მხრივ ქართულ ენაზე ერთ-ერთი პირველი გახლდათ ალ. კვაშილვას ნაშრომი „**დანაშაულის კვალიფიკაციის პრობლემები**“ (თბილისი, 1997). მაგრამ ეს ნაშრომი აგებულია ძველი კანონმდებლობის საფუძველზე, ხოლო, საქართველოს სისხლის სამართლის ახალი (1999 წლის 22 ივლისი) კოდექსით ბევრი რამ შეიცვალა, რაც ახლებურ ანალიზს მოითხოვს. ამ მხრივ საურადღებოა აგრეთვე სამართლის დოქტორების **ნ. ბჰენეტაძისა და მ. ტურაშას** ერთობლივი ნაშრომი „**სისხლის სამართლის საქმებზე გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდოლოგია**“ (თბილისი, 2005), თუმცა, ფაქტია, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია ქართულ ენაზე ჯერ კიდევ შემუშავებული არაა. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ე. წ. „**დანაშაულის კვალიფიკაციის**“ პრობლემებზე ნაშრომები რუსულ ენაზეც კი მწირია. რაც შეეხება, მაგალითად, გერმანულ ლიტერატურას, აქ, რამდენადაც შეგვიძლია გახეხავთ, უფრო გავრცელებულია ტერმინი ე.წ. „**სუბსუმცია**“, ანუ, სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების ნიშნებისა და რეალურად ჩადენილი ქმედების ნიშნების შედარება მათი გაიგივების მიზნით (იხ. **ძ. მჯეფლიშვილი, კაზუსის ამოხსნის მეთოდოლოგია სისხლის სამართალში**, თბილისი, 2010), ვიდრე „**კვალიფიკაცია**“, თუმცა ეს ტერმინიც მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც ამ მიმართებით საქმე ეხება ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის წინაპირობას, ხოლო, ეს, თავის მხრივ, სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის საფუძველია. სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტებისა და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის თანაფარდობის პრობლემა წინამდებარე ნაშრომში საგანგებოდ იქნება განხილული (სუბსუმციის შესახებ უფრო დაწვრილებით

იხ. აგრეთვე მ. ტურაზა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, თბილისი, 2010, გვ. 311-314).

ნაშრომში გამოყენებულია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ გამოცემული „სახელმძღვანელო წინადადებები და რეკომენდაციები სისხლის სამართლის სასამართლო პრაქტიკის პრობლემატურ საკითხებზე“ (თბილისი, 25 ივლისი, 2007), იმის მოეხედავად, რომ მასში ძირითადად გადაწვეტილია სსჯელის დანიშვნის საკითხები, ზოგჯერ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის საკითხებზეცაა საუბარი.

ნაშრომი აგებულია ამჟამად მოქმედი (1998 წლის 20 თებერვლის) სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის მიხედვით. ხოლო, სისხლის სამართლის ახალი საპროცესო კოდექსი, რომელიც, ზოგიერთი მუხლის გამოკლებით, ძალაში შევა 2010 წლის ოქტომბრიდან, მოკლედ (და ზოგიერთი ასპექტით) აქაც იქნება განხილული.

ცხადია, ნაშრომი უნაკლო ვერ იქნება, მაგრამ იმედი გვაქვს, რომ ახალგაზრდა თაობა ამ მეთოდოლოგიურ წამოწეებას გაგებით შეხვდება და შემოქმედებით განავითარებს კოდეც.

**„ღანაშაულის კვალიფიკაციის“
ტრადიციული სწავლა და ქმედების ღანაშაულად
კვალიფიკაციის მნიშვნელობა**

**§1. ტერმინი „ღანაშაულის კვალიფიკაცია“
და მისი საფუძველი**

ტერმინი „კვალიფიკაცია“ ლათინური წარმოშობისაა (Qualis - თვისება), (fakio - ვაკეთებ) და ნიშნავს საგნის, ან მოვლენის განსაზღვრას მისი თვისების, თავისებურების მიხედვით; იგი ნიშნავს აგრეთვე „შეფასებას.“ რა არის შეფასება? ამ ცნების დადგენა გულისხმობს იმასაც, რომ საქმე შეეხება შეფასების სუბიექტს – ესე იგი, იმას, თუ ვინაა შემფასებელი; შეფასების ობიექტს – ესე იგი იმას, თუ რა (ვთქვათ, ქმედება) ან, ვინ (ესე იგი პიროვნება) ფასდება; შეფასების საფუძველს, ესე იგი იმას, თუ რის საფუძველზე, რის მიხედვით, ხდება შეფასება; შეფასების შედეგად ობიექტის რა თვისება დადგინდა? რა გადაწყვეტილებას იწვევს შეფასების ობიექტის ეს თვისება? აქ მოკლედ ვიტყვი, რომ ჩვენს შემთხვევაში იგულისხმება, **ჯერ ერთი**, განსაზღვრული ქმედების დანაშაულად სახელმწიფოებრივი კვალიფიკაცია (კრიმინალიზაცია) სისხლის სამართლის კანონში; **მეორეც**, სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების შეფასება, ანუ, კვალიფიკაცია დანაშაულად, **ჯერ ერთი**, სისხლის სამართლის კანონის ნორმათა გამოყენებით; **მეორეც**, სისხლის სამართლის საპროცესო დოკუმენტების ფორმაში თითოეულის სპეციფიკის შესაბამისად.

• სამწუხაროდ, როგორც რუსულ, ისე, ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში დღემდე სრულიად უმართებულოდ იყ-

ენებენ ტერმინს „დანაშაულის კვალიფიკაცია.“ მართლაც, „დანაშაული“ მიჩნეული იყო შეფასებით ცნებად. ერთხმად ამტკიცებდნენ, რომ დანაშაული არის საზოგადოებრივად საშიში, მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება. აქედან გამომდინარე, თუ ქმედება „დანაშაულია,“ მაშინ, იგი კვალიფიციკირებულია ასეთად, ანუ დანაშაულად და ამიტომ მისი, როგორც დანაშაულის, ხელახალი კვალიფიკაცია, თანაც დანაშაულად, სრული უაზრობაა.

გასაგებია, რომ დანაშაულად უნდა დაკვალიფიციკირდეს არა თვითონ დანაშაული, არამედ, ქმედება, რომელიც შეიძლება დანაშაულის ელემენტებს (ქმედების შემადგენლობას, ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობასა და სუბიექტის ბრალს) შეიცავდეს და ამიტომ იმსახურებდეს „დანაშაულად“ შეფასებას.

ტრადიციული ტერმინი „დანაშაულის კვალიფიკაცია“ წარმოდგება „დანაშაულის“ და „შემადგენლობის“ გაიგივების საბჭოური ტრადიციიდან. კერძოდ, მიჩნეული გახლდათ, რომ დანაშაულის შემადგენლობა ოთხი ელემენტისგან: დანაშაულის ობიექტის, ობიექტური მხარის, სუბიექტისა და სუბიექტური მხარისგან შედგება. დანაშაულის ობიექტი ნიშნავდა იმ საზოგადოებრივ ურთიერთობას (ესე იგი სამართლებრივ სიკეთეს), რომელსაც ხელყოფს დანაშაულეობრივი ქმედება; დანაშაულის ობიექტური მხარეში იგულისხმებოდა დანაშაულის ჩამდენი პირის ნების გარეგანი აქტი, რომელიც ქმედების, შედეგის, ქმედებასა და შედეგს შორის მიზეზობრივი კავშირის, ქმედების ჩადენის ადგილის, დროის და სხვა ამგვარი ობიექტური ნიშნებისგან შედგება; დანაშაულის სუბიექტად მიჩნეული გახლდათ ფიზიკური პირი, რომელიც სათანადო სულიერი ჯანმრთელობითა და ასაკით ხასიათდება და ამდენად, ნეგატიური წესით პასუხს აგებს მის მიერ ჩადენილი დანაშაულისთვის; დანაშაულის სუბიექტურ მხარეში კი გულისხმობდნენ ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი სუბიექტის ფსიქიკურ

დამოკიდებულებას, რომელიც მოტივის, მიზნისა და ბრალის ერთიანობით ვლინდება.

დანაშაულის შემადგენლობის ამგვარი გაგება გაბატონებულია თანამედროვე რუსეთის სისხლისსამართლებრივ ლიტერატურაშიც. რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსის მე-14 მუხლში ნათქვამია, რომ „დანაშაულად ჩაითვლება ბრალეულად ჩადენილი საზოგადოებრივად საშიში ქმედება, რომელიც ამ კოდექსით სასჯელის გამოყენების მუქართაა აკრძალული.“ დანაშაულის შემადგენლობა კი თანამედროვე რუსეთში გაგებულია, როგორც „ობიექტური და სუბიექტური ელემენტების ერთობლობა, რომელიც საშუალებას გვაძლევს, განსაზღვრული საზოგადოებრივად საშიში ქმედება სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლში მისი აღწერილობის შესატყვისად მივიჩნიოთ“ (Уголовное право, Общая часть, М. 2000, стр. 14).

ფაქტობრივად, ეს არის დანაშაულის ცნებისა და ქმედების შემადგენლობის ცნების სრული გაიგივების ტენდენცია. მართალია, დანაშაულის ცნება, ერთი შეხედვით, ცალკეა გამოყოფილი, როგორც ქმედების საზოგადოებრივი საშიშროების, მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის ერთიანობა. თუმცა, საჭმე სწორედ ისაა, რომ საზოგადოებრივი საშიშროება, მართლწინააღმდეგობა და ბრალი ამავე დროს დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნებადაც მიაჩნდათ და მიაჩნიათ დღესაც, რის გამოც დანაშაული და შემადგენლობა არსებითად ერთი და იგივეა. ასეთ პირობებში ტერმინი „დანაშაულის კვალიფიკაცია“, ერთის მხრივ, გარდუვალია, რადგან, მიჩნეულია, რომ, თუ დანაშაულის შემადგენლობა განხორციელდა, მაშინ, დანაშაული უქველად ჩადენილია. მეორეს მხრივ კი საკითხავია: თუ ჩადენილი ქმედება, ზემოთდასახელებული ნიშნების მიხედვით, უკვე დანაშაულია, მაშინ, რა საჭიროა მისი კვალიფიკაცია? მართლაც, თუ „შემადგენლობა“ უდრის „დანაშაულს“, მაშინ, შემადგენლობის განხორციელების ყოველი შემთხვევა

უკვე დანაშაულია და, მაშასადამე, მისი დანაშაულად კვალიფიკაცია ზედმეტია.

მიუხედავად ამისა, ერთ-ერთი, ამ მხრივ დამაეჭვებელი, იყო სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის კანონმდებლობის საფუძვლების (1958 წ.) მე-7, აგრეთვე საბჭოთა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის(1960 წ.) მე-8 მუხლის მეორე ნაწილში მითითებული დებულება ქმედების მცირემნიშვნელობის შესახებ. იგულისხმებოდა, რომ, თუ სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედება მცირემნიშვნელოვანია, ესე იგი, არ არის საზოგადოებრივად საშიში, მაშინ, დანაშაულის შემადგენლობის ზემოთ დასახელებული ნიშნები ფორმალურ ხასიათს იძენდა. ეს გარემოება, თავის მხრივ, იმაზე მიუთითებდა, რომ დანაშაული, როგორც შეფასებითი ცნება, მის შემადგენლობაზე, როგორც არაშეფასებით, აღწერილობით, მსჯელობაზე, არ დაიყვანება. გარდა ამისა, ცნობილია, რომ წმინდა იურიდიული თვალსაზრისით, ქმედება დანაშაულია მხოლოდ მაშინ, თუ იგი დადასტურებულია კანონიერ ძალაში შესული გამამტყუნებელი განაჩენით. მაშასადამე, ერთია დანაშაულებრივი ქმედების ფაქტობრივად ჩადენა და მეორეა დანაშაულად მისი იურიდიული კვალიფიკაცია. ამისი გაცნობიერება კი სისხლის სამართლისადმი აქსიოლოგიური მიდგომის პირობებშია შესაძლებელი. სამწუხაროდ, აქსიოლოგიის ძირითადი ცნების- ღირებულების - არასწორი გაგების, ან ნივთის, (საგნის)სასარგებლო თვისებასთან ღირებულების ცნების გაიგივების გამო სისხლის სამართლის საბჭოურ და თანამედროვე რუსეთის მეცნიერებაში ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის სოცადი თეორიის აგება შეუძლებელი აღმოჩნდა. ამის საბუთად მოკლედ განხვიხილეთ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ტრადიციული ცნებაც.

§ 2. „დანაშაულის კვალიფიკაციის“ ცნება

როგორც აღინიშნა, ტერმინი „დანაშაულის კვალიფიკაცია“ უაზროა, რადგან, თუ ქმედება დანაშაულია, მაშინ, მას ხელახალი კვალიფიკაცია არ სჭირდება. გასაგებია, რომ ამ ტრადიციული ტერმინიდან ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ცნების გამოყვანა შეუძლებელია. კერძოდ, გამოვა, რომ „დანაშაულის კვალიფიკაცია“ არის დანაშაულის, ესე იგი, დანაშაულად კვალიფიციურებული ქმედების, კვალიფიკაცია დანაშაულად.“ როგორც ჩანს, მივიღეთ „დანაშაულის დანაშაული“, „კვალიფიკაციის კვალიფიკაცია.“ ცხადია, აქ, საქმის ნამდვილი ვითარების ნაცვლად, ლოგიკურ წრეში ვტრიალებთ. ეს იმითაც აიხსნება, რომ როგორც საბჭოურ, ისე, თანამედროვე რუსეთის სისხლისსამართლებრივ ლიტერატურაში დანაშაული ქმედების შემადგენლობაზეა დაყვანილი. ამ დაყვანის ლოგიკაზეა აგებული „დანაშაულის კვალიფიკაციის“ ტრადიციული ცნებაც. კერძოდ, აკად. ვ. კუდრიავცევი „დანაშაულის კვალიფიკაციის“ ცნებას შემდგენაირად განმარტავს: ეს არის „ჩადენილი ქმედების ნიშნებისა და სისხლის სამართლის ნორმით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნების ზუსტი შესაბამისობის დადგენა და მისი იურიდიული დამაგრება“ (В.Н. Кудрявцев, Общая теория квалификации преступлений, М. 1972, стр. 7-8). (ხაზგასმის ავტორისაა - გ. ნ.). ამასვე იმეორებს ავტორი ამ ნაშრომის შედარებით ახალ გამოცემაშიც (1999, გვ. 5).

როგორც ვხედავთ, „დანაშაულის კვალიფიკაცია“ არსებითად ყოფილა ჩადენილი ქმედების ნიშნებისა და სისხლის სამართლის კანონში გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნების ზუსტი შესაბამისობის დადგენა და მისი იურიდიული დამაგრება, ანუ, პროცესუალურ დოკუმენტში, კერძოდ, განსაკუთრებით საბრალდებო დასკვნაში, ხოლო შემდეგ - გამამტყუნებელ განაჩენში, გაფორ-

მებით. წმინდა პროცესუალურად ეს სწორია. თუმცა, ამ მიმართებით ისმის რამდენიმე არსებითი კითხვა: ჯერ ერთი, რატომაა, რომ „დანაშაულის კვალიფიკაციის“ ტრადიციულ თეორიებში სახელმწიფო, როგორც კანონმდებელი და როგორც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის უპირველესი სუბიექტი, მოხსენიებულის არ არის და ამიტომ მთელი ეს დიდი და საკმაოდ რთული საქმე წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლო ორგანოებზეა გადაკისრებული? მეორეც, ამ ტრადიციულ თეორიებში ბრალისა და მისი ფორმების გაიგივების გამო თითქმის შეუძლებელია ამ მხრივ წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლოს საქმიანობის გამიჯვნა. კერძოდ, ბრალის ფორმების დადგენის გარეშე „ბრალდებული“ შეუძლებელია, მაგრამ ბრალის ფორმა ბრალი ჯერ კიდევ არაა და ამიტომ ბრალდებული ჯერ კიდევ ბრალეულად ვერ ჩაითვლება. პირიქით, თავისი ობიექტური პროცესუალური მდგომარეობის თანახმად, არაბრალეულია. მესამე, ქმედების შემადგენლობაზე, როგორც ფაქტის, ანუ აღწერილობით მსჯელობაზე, დანაშაულის დაყვანა ლოგიკურად გამორიცხავს ამ მიმართებით „კვალიფიკაციის“, ანუ, „შეფასების“ ცნების გამოყენებას, რადგან, ქმედების შემადგენლობა, როგორც წესი, აღწერილობითია, ფაქტის მსაჯელობაა, იმის მიუხედავად, რომ ქმედების შემადგენლობის ნიშნებში შეფასებითი ნიშნებიც გვხვდება (მაგალითად, „მნიშვნელოვანი“ ან „არსებითი“ ზიანი). ამიტომ, ქმედების შემადგენლობის დადგენა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ერთ-ერთი აუცილებელი, მაგრამ საკმარისი პირობა როდია. მით უმეტეს, რომ იგი სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის საფუძველია, ხოლო, სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას სრულიადაც არ ამოწურავს. პირიქით, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია არსებითად იწვება მას შემდეგ, როდესაც დადგინდება სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტება, ანუ, ჩადენილ ქმედებაში

დადგინდა ქმედების ის შემადგენლობა, რომელიც სისხლის სამართლის კანონითაა გათვალისწინებული.

გასაგებია, რომ „დანაშაულის კვალიფიკაციის“ ტრადიციული ტერმინი შემადგენლობაზე დანაშაულის დაყვანის შედეგია. რაკი ქმედების შემადგენლობა, როგორც წესი, აღწერილობითია, ესე იგი არაშეფასებითია, ამ მიმართებით „შეფასების“, ანუ, „კვალიფიკაციის“ ადგილი აღარ არის. მაშასადამე, ქმედების შემადგენლობაზე დანაშაულის დაყვანის ლოგიკით ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ცნებისა და თეორიის აგება შეუძლებელია. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია ამ მხრივ არსებითად შეიცვალოს ტერმინი „დანაშაულის კვალიფიკაცია“ სხვა ტერმინით. კერძოდ, ელემენტარული ლოგიკა მოითხოვს იმის თქმას, რომ დანაშაულად უნდა დაკვალიფიცირდეს არა „დანაშაული“, არამედ, ქმედება, რომელიც, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-7 მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, არის ამ კოდექსით გათვალისწინებული, მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული.

როგორც ჩანს, დანაშაულად შეიძლება დაკვალიფიცირდეს ისეთი ქმედება, რომელიც, ჯერ ერთი, სისხლის სამართლის კანონითაა გათვალისწინებული. ბუნებრივია, თუ ჩადენილი ქმედების ნიშნები სისხლის სამართლის კანონში აღწერილი შემადგენლობის ნიშნების შესაბამისი (იგივეობრივი) უნდა იყოს. მეორეც, ამის შემდეგ უნდა დადგინდეს ქმედების მართლწინააღმდეგობა, ხოლო, ეს უკანასკნელი შეფასებითი ცნებაა და მისი დადგენა მთელ რიგ რთულ თეორიულ, აქსიოლოგიურ, ლოგიკურ პროცედურებს მოითხოვს. მესამე, კიდევ უფრო რთული და თავსატეხია ბრალის პრობლემა, რომელიც ამ ქმედების ჩამდენი სუბიექტის უარყოფით შეფასებას გამოხატავს და რომლის გარეშე ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია შეუძლებელია.

§ 3. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის სახეები

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის საუბიექტების პრობლემას უფრო დაწერილებით მოგვიანებით განვიხილავ. ამჯერად მოკლედ აღვნიშნავ, რომ ერთმანეთისგან უნდა განვასხვაოთ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის სამი სახე: საკანონმდებლო, საგამოძიებო-სასამართლო და დოქტრინალური. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პირველი სახეა საკანონმდებლო კვალიფიკაცია. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის პირველი მუხლის პირველსავე ნაწილში გაცხადებულია, რომ ეს კოდექსი ადგენს რა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველს, „განსაზღვრავს, თუ რომელი ქმედებაა დანაშაულებრივი, და აწესებს შესაბამის სასჯელს ან სხვა სახის სისხლისსამართლებრივ ღონისძიებას.“ საქმე ეხება სისხლის სამართლის კანონშემოქმედებას, რომელსაც საქართველოს პარლამენტი ეწევა. იგულისხმება, რომ კანონმდებელი ამა თუ მეორედის თუ ხერხის, ფაქტობრივი, თუ ნორმატიული მასალის გამოყენებით განსაზღვრულ ქმედებას, მისი სოციალური საშიშროების ხასიათისა და ხარისხის შესაბამისად, აკვალიფიცირებს დანაშაულად სისხლის სამართლის კანონის ფორმაში. მხედველობაშია როგორც სისხლის სამართლის ახალი კოდექსის შემუშავება და მიღება (მაგალითად, უკანასკნელი 1999 წლის 22 ივლისის კოდექსი), ისე, მიმდინარე საკანონმდებლო ცვლილებები და დამატებანი. ცხადია, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია ხდება განსაზღვრული პოლიტიკური მოტივაციის შეგავლენითაც. ამჯერად მხოლოდ იმას ვიტყვი, რომ ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაცია გამოიხატება, უპირველეს ყოვლისა, ქმედების შემადგენლობის ნიშნების აღწერით, თუმცა, თავდაპირველად კანონმდებელი წყვეტს იმ საკითხს, თუ რომელი ქმედება (და რატომ) ნაითყვალის დანაშაულად, ესე იგი, მართლსაწინააღმდეგოდ და ბრალეულად (ბრალის

ფორმების საკანონმდებლო გადაწყვეტით). მხოლოდ ამის შემდეგ აღწერს იგი ქმედების ამა თუ იმ შემადგენლობას. როგორც წესი, ეს ეხება სისხლის სამართლის კერძო ნაწილს, რომელშიც გათვალისწინებულია დამთავრებული დანაშაულის მოდელი. თუმცა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის ნორმებში, ჯერ ერთი, დადგენილია დაუმთავრებელი დანაშაულებრივი ქმედების ფორმები, აგრეთვე, დანაშაულში თანამონაწილეობის თავისებურებანი; მეორეც, ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაციის ზოგადი პრინციპებია გამოხატული.

ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაცია ამ მხრივ თეორიული და პრაქტიკული საქმიანობის სინთეზია, რადგან, ჯერ ერთი, კანონმდებელი შემოქმედებითად იყენებს თეორიული (ფილოსოფიური, თუ მეცნიერული) საქმიანობის შედეგებს, ხოლო, თვითონ იგი, როგორც ასეთი, სასოგადოებრივი პრაქტიკის სუბიექტია (სისხლის სამართლის კანონშემოქმედებითი ურთიერთობის შესახებ უფრო დაწერილებით იხ. ბ. ნაზუშვილი, სისხლის სამართლის მეცნიერების საგანი, თბილისი, 1998).

ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაცია საგამოძიებო-სასამართლო კვალიფიკაციის საფუძველია, რადგან, როგორც წინასწარი გამოძიების, ისე, სისხლის სამართლის საქმის სასამართლო განხილვის ეტაპზე ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია სისხლის სამართლის საკანონმდებლო კვალიფიკაციის შესაბამისად ხორციელდება. ესაა ე. წ. ლეგალური, ანუ, ოფიციალური კვალიფიკაცია, რომელსაც იურიდიული ძალა და შედეგები აქვს (თუმცა, ამ მხრივ ოფიციალურია ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაცია). იგულისხმება, რომ ქმედების დანაშაულად საგამოძიებო-სასამართლო კვალიფიკაცია ესაა ისეთი შეფასება, რომელსაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სისხლის სამართლის საქმისა და იმ პირისათვის, რომლის გარშემოც ეს სისხლის სამართლის საქმე შედგა. ამჯერად

ეგულისხმობთ იმ გარემოებას, რომ ქმედების დანაშაულად სწორი კვალიფიკაცია სამართლებრიუკად სწორი, კანონიერი, სამართლიანი, დასაბუთებული განაჩენის გამოტანის საფუძველია. მართალია, ქმედების დანაშაულად საგამოძიებო კვალიფიკაცია ჯერ კიდევ პირობითია და **სავარაუდო**, ვიდრე, ეს სასამართლო კვალიფიკაციის ეტაპზე ხდება, მაგრამ ამ საკითხს შემდგომ უფრო ღრმად და ფართოდ განვიხილავ. ამჯერად კი შევეჩები ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მესამე სახეს - **დოქტრინალურს**, რომელიც, რასაკვირველია, არაა სავალდებულო, პრაქტიკულად გადამწყვეტი. როგორც წესი, მისი სუბიექტია **თეორიული ფრონტის იურისტი**. იგულისხმება თეორიული კვლევა-ძიების შედეგად შემუშავებული საკანონმდებლო წინადადებანი, რომელნიც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციასაც მოიცავს. არაა გამორიცხული ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მეთოდოლოგიის შემუშავებისას გამოთქმული მოსაზრებანი, რომელთაც პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვთ, მაგრამ არა იურიდიული ძალა. ამ მხრივ ფრიად საინტერესოა საქართველოს სისხლის სამართლის ახალი საპროცესო კოდექსის 56-ე მუხლი, რომელშიც გათვალისწინებულია ტერმინი „**სასამართლოს მეგობარი**.“ ამ მუხელში ნათქვამია, რომ დაინტერესებულ პირს, რომელიც არ არის ბრალდების, ან დაცვის მხარე, უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს საქმის არსებით განხილვამდე ხუთი დღით ადრე და წარუდგინოს მას საკუთარი წერილობითი მოსაზრება სისხლის სამართლის საქმესთან დაკავშირებით იმ მიზნით, რომ დაეხმაროს სასამართლოს, რათა მან სათანადოდ შეაფასოს ეს საკითხი. თუ ეს წერილობითი განმარტება არ აკმაყოფილებს ამ მოთხოვნებს, სასამართლო მას არც განიხილავს. ამასთან, სასამართლო არაა ვალდებული, ეს წერილობითი მოსაზრება გაიზიაროს. ბოლოს, სასამართლო უფლებამოსილია თავისი ამ მხარეთა ინიციატივით, აგრეთვე წერილობითი აზრის ავტორის თანხმობით, გამოიძახოს იგი ზეპირი განმარტების მისაცემად.

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია არაოფიციალური წესით შეიძლება მოახდინოს ადვოკატმაც, როდესაც იგი ან საერთოდ ასაბუთებს წარდგენილ ბრალდებაში ბრალდებულის (განსასჯელის) არაბრალეულობას, ან ითხოვს სისხლის სამართლის უფრო მსუბუქი მუხლით ქმედების გადაკვალიფიცირებას. ბოლოს, ქმედების დანაშაულად ამგვარი არაოფიციალური (დოქტრინალური) კვალიფიკაცია შეიძლება მოახდინოს სხვა ჩვეულებრივმა მოქალაქეებმაც, მაგრამ ამგვარ კვალიფიკაციას რაიმე პრაქტიკული მნიშვნელობა არა აქვს.

§ 4. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მნიშვნელობა

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას, უპირველეს ყოვლისა, პრაქტიკული მნიშვნელობა გააჩნია. ტრადიციულად იგულისხმება, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია არის პრაქტიკული პროცესი, ესე იგი ჩადენილი ქმედების მიმართ სისხლის სამართლის კანონის ნორმების შეფარდება (ცხადია, სასჯელის, ან ზემოქმედების სხვა ზომების დანიშვნის გამოკლებით), რომელსაც ახორციელებენ საგამოძიებო და სასამართლო ორგანოების თანამშრომლები (თუმცა, ცალკე განხილვის ღირსია საკითხი – უფარდებს თუ არა ნორმას წინასწარი გამოძიება, თუ ეს უკანასკნელი მხოლოდ სასამართლოს ფუნქციაა?). მართალია, ამ მხრივ სახელმწიფოს საკანონმდებლო საქმიანობასაც განვიხილავ, რადგან, საკანონმდებლო ორგანოს (ესე იგი, საქართველოს პარლამენტის) მიერ ადამიანთა განსაზღვრული ქმედების კრიმინალიზაცია - სხვა არაფერია, თუ არა ამ ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაცია. მით უმეტეს, რომ საგამოძიებო-სასამართლო ორგანოს თანამშრომლებმა

ქმედების კვალიფიკაცია ამ ქმედების საკანონმდებლო კვალიფიკაციას უნდა შეუსაბამონ. მაგრამ ამჯერად ქმედების საგამოძიებო-სასამართლო კვალიფიკაციის პრაქტიკული მნიშვნელობით ვიფარგლებით.

ცხადია, დანაშაულობათა წინააღმდეგ ბრძოლაში ეველაზე უფრო ეფექტური მათი თაყიდან აცილება იქნებოდა, მაგრამ, რაკი ეს უკანასკნელი ყოველთვის ვერ ხერხდება, ჩვენ იძულებული ვართ, ჩადენილი ქმედება სამართლებრივად შევაფასოთ, რათა შემდგომ მივიღოთ შესაბამისი გადაწყვეტილება ამ ქმედების ჩამდენი პირის მიმართ პასუხისმგებლობის სახისა და ზომის თაობაზე.

პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ შეცდომები ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაში, სამწუხაროდ, იშვიათი არ არის. ამგვარი შეცდომა იმას ნიშნავს, რომ ჩადენილ ქმედებას არასწორი სამართლებრივი შეფასება მიეცა, რის გამოც ამ ქმედების მიმართ სწორი, ობიექტური, ყოველმხრივ დასაბუთებული, გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა შეუძლებელია. როგორც ამ მხრივ დაშვებული შეცდომების თუნდაც მოკლე ანალიზიც გვიჩვენებს, ხშირია შეცდომა როგორც ქმედების ფაქტობრივი მხარის დადგენასა და შეფასებაში, ისე, ამ ქმედების იურიდიული მხარეების გამოვლენასა და მისი შესატყვისის სისხლის სამართლის ნორმის შერჩევისა და შეფარდებაში. ამგვარ შეცდომებს უშვებენ როგორც წინასწარი გამოძიების, ისე, სისხლის სამართლის საქმის სასამართლო განხილვის სტადიაზე (ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის საქმეში დაშვებული დამახასიათებელი შეცდომების შესახებ იხ. В. В. Колосовский, Квалификационные ошибки, Санкт-Петербург, 2006).

ცხადია, ჩადენილი ქმედების არასწორი კვალიფიკაციის გამო ზიანდება არა მარტო კონკრეტული სისხლის სამართლის საქმის ინტერესები, არამედ, მოქალაქეთა ინტერესებიც. მით უმეტეს, რომ ასეთ შემთხვევაში კანონი შეიძლება სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებაში მიცემული პირის

საწინააღმდეგოდ გამრუდდეს. ეს კი მოქალაქეთა უფლებებისა და თავისუფლების უხეში ხელყოფა იქნებოდა. ასეთ პირობებში ზიანი ადგება სახელმწიფოსაც, რომელმაც, როგორც პოლიტიკურმა და საერთაშორისო სამართლის სუბიექტმა, მოქალაქეთა უფლებები და თავისუფლება აქტიურად უნდა დაიცვას. მაშასადამე, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას უაღრესად დიდი იდეოლოგიურ-პოლიტიკური მნიშვნელობაც აქვს.

დავას არ უნდა იწვევდეს ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის უაღრესად დიდი თეორიული მნიშვნელობაც. კერძოდ, ამ მხრივ საგამომიებო-სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის დიდი გამოცდილების, ან ამ სფეროში ტიპური შეცდომებისა და მათი მიზეზების განსოგადება უაღრესად მნიშვნელოვანია იმისათვის, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეფექტური, მეცნიერულად დასაბუთებული, თეორია აიგოს. ამგვარი თეორია კი ხელს უწყობს არა მარტო ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრაქტიკის გაუმჯობესებას, არამედ, სისხლის სამართლის კანონმდებლობის დახვეწა-გაუმჯობესებასაც.

ყურად საყურადღებოა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის უაღრესად დიდი მეთოდოლოგიური მნიშვნელობაც. უკვე ითქვა, რომ ტერმინი „კვალიფიკაცია“ ნიშნავს „შეფასებას,“ ხოლო, შეფასების ცნების, შეფასების სუბიექტის, ობიექტის, საფუძვლის და ა. შ. საკითხები აქსიოლოგიური მიდგომით გადაწყდება. ამსიოლოგია არის ღირებულების ფილოსოფია, რომელსაც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის აგებაში უაღრესად დიდი მეთოდოლოგიური მნიშვნელობა ენიჭება. საქმე ეხება ნორმის, როგორც ქცევის წესის, ღირებულებით შინაარსს, ესე იგი, ნორმის ადრესატისადმი მიმართულ მოთხოვნას, მის ხასიათს, რომელიც ნორმის ადრესატის საქციელის შეფასების საფუძველია. გარდა ამისა, ყოველგვარი ობიექტური შე-

ფასება შეფასების ობიექტის თუ საგნის თვისების შემეცნების გარეშე შეუძლებელია. შემეცნება კი გნოსეოლოგიის, როგორც ფილოსოფიური სისტემის შემადგენელი ნაწილის, საგანია. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია გნოსეოლოგიურ მიდგომასაც მოითხოვს. კერძოდ, უკვე ითქვა, რომ სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობის ნიშნებისა და ჩადენილი ქმედების ნიშნების სრული შესაბამისობის (იგივეობის) დადგენა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა. ამ პოზიციიდან იგულისხმება სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენა, რამდენადაც ქმედების შემადგენლობა, ესე იგი, სტრუქტურა, აღწერილობითია, ფაქტის მსჯელობაა. ქმედების მართლწინააღმდეგობა კი, პირიქით, არის შეფასებითი, ღირებულებითი, მსჯელობა. აქედან გამომდინარე, ქმედების შემადგენლობის ფაქტიდან მის მართლწინააღმდეგობაზე პირდაპირ-ლოგიკური გადასვლა შეუძლებელია. იგულისხმება, როგორც სილოგისტური, ისე, დეონტური (ნორმათა) ლოგიკა. ბოლოს, ქმედების მართლწინააღმდეგობიდან სუბიექტის ბრალზე გადასვლა ხომ მით უმეტეს ამ სუბიექტის შეფასებას მოითხოვს! გასაგებია, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის სასამართლო ეტაპზე უნდა მოხდეს სისხლის სამართლის საქმეზე დადგენილი ჭეშმარიტებისა და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის სინთეზი, რომელიც გამამტყუნებელი განაჩენის საფუძველია.

საგანგებო აღნიშვნის ღირსია ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის სასწავლო-მეთოდური მნიშვნელობაც. უკვე ითქვა, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის ათვისება სტუდენტს აძლევს ისეთ ცოდნას, რომელსაც იგი სისხლის სამართლის ტრადიციული თეორიის ფარგლებში ვერ იღებს. იგულისხმება მთელი რიგი მეთოდოლოგიური ხასიათის ცოდნა (მაგალითად, შემეცნება, შეფასება, ღირებულება, ჭეშმარიტება, არსი, ჯერარსი და

ა. შ. ფილოსოფიური ტერმინებისა და ცნებების გა(ცნობა), რომლის გარეშე ქმედების დანაშაულად ზოგადი თეორია ვერ აიგება. მით უმეტეს, რომ სადღეისოდ უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე, სამწუხაროდ, სავალდებულო აღარაა ფილოსოფიისა და ფსიქოლოგიის სწავლება, მაშინ, როდესაც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია ამ თეორიულ სისტემებს, მათ შორის, მოტივისა და მიზნის ფსიქოლოგიურ ცნებებსაც გვერდს ვერ აუვლის.

ჩემის აზრით, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის ათვისება ხელს შეუწყობს იმას, რომ სტუდენტმა დოგმატურად აუცილებელ ცოდნას თან დაურთოს კრიტიკული ხედვისა და ახალი ცოდნის მიღების განწყობა. ყოველივე ეს კი ფართო თვალსაწიერის მქონე იურისტის მომზადების ერთ-ერთი ხელშემწყობ ფაქტორია.

§ 5. ძველების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის ადგილი ცოდნის სისტემაში

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია არსებითი ხასიათის სასწავლო დისციპლინაა, რომელიც დამოუკიდებელ მეცნიერულ სისტემას არ წარმოადგენს. ამდენად იგი მხოლოდ პირობითი აზრით შეიძლება იწოდებოდეს ზოგად თეორიად. მით უმეტეს, რომ იგი სრულიად არაერთგვაროვან და სხვადასხვა დონის საკითხებს აერთიანებს. ამის გამო თეორიული ცოდნის სისტემაში მისი ადგილის დადგენა ადვილი საქმე არ არის. ბუნებრივია ვიფიქროთ, რომ იგი სისხლის სამართლის თეორიის ნაწილია, რადგან საქმე ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას ეხება, ხოლო, დანაშაულის ცნება სისხლის სამართლის თეორიის ერთ-ერთ ფუნდამენტურ ცნებას წარმოადგენს. თუმცა, ისიც ფაქტია, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია ჩადენილი

ქმედებისადმი სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდების პრაქტიკული პროცესის ნაწილია. ამ თვალსაზრისით ბუნებრივად იკვეთება სამართლის ზოგადი თეორიის ერთ-ერთი პრობლემა, რომელიც სამართლის ნორმის შეფარდებისა და მისი მეთოდების ერთიანობას ეხება. მაშასადამე, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია სამართლის თეორიის ნაწილადაც გამოიყურება. თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრაქტიკული პროცესი სისხლის სამართლის პროცესუალური ფორმის გამოყენებას მოითხოვს, ამ მხრივ საქმე კიდევ უფრო რთულდება.

თეორიული ცოდნის სისტემაში ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის ადგილის შესახებ თავის დროზე მსჯელობდა **ვ. ბუდრიავცევი**. მისი აზრით, საბჭოურ სისხლისსამართლებრივ ლიტერატურაში ყურადღება გამახვილდა სისხლის სამართლის კერძო ნაწილით გათვალისწინებულ ცალკეულ ქმედებათა კვალიფიკაციაზე, მაშინ, როდესაც უფრო აქტუალურია ამ მხრივ ზოგადი თეორიული პრობლემების დამუშავება (იხ. **ვ. ბუდრიავცევის** დასახელებული ნაშრომი, გვ. 36).

ავტორის ეს დებულება სწორია, მიუხედავად იმისა, რომ ცალკეულ ქმედებათა დანაშაულად კვალიფიკაციაც ფრიად აქტუალური საქმეა. მართლაც, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის შექმნა უფრო ლოგიკური და აქტუალურია. ამ მხრივ **ვ. ბუდრიავცევი** მართლაც გამორჩეულია, რადგან, ყოფილ საბჭოთა კავშირში მან პირველმა შექმნა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია. ამ ნაშრომმა დიდი გამოხმაურება გამოიწვია და სპეცურსის სახით მისი პირველი წამკითხველი პროფესორ-მასწავლებლებისთვის სამაგიდო წიგნიც კი გახდა. იგი ამ სტატუსს დღესაც ინარჩუნებს, რადგან, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგად თეორიაში ნაშრომების რიცხვი გასაოცრად მცირეა. მსგავსი ზოგადი თეორია შექმნა **ბ. ბურიანოვა** და

ისიც მოგვიანებით (Б.А. Куринов, Научные основы квалификации преступлений, М. 1984). უახლოეს ხანებში გამოქვეყნდა ზოგიერთი ნაშრომი (მაგალითად, Н. Г. Кандинов, Квалификация преступлений. Теория и практика. М. 1999). მართალია, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი საკითხები ხშირადაა გადმოცემული სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის სახელმძღვანელოებში, მაგრამ, იმდენად მოკლედ და სქემატურად, რომ იქიდან რაიმე სერიოზული თეორიული დასკვნის გამოტანა შეუძლებელია.

სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის სახელმძღვანელოებში ამ საკითხის განხილვის ტრადიცია, აღბათ, მიგვანიშნებს იმაზე, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის სტრუქტურადაა მიჩნეული. **მ. კუდრიაშვილი** სწორედ ამ დასკვნას აკეთებს (**მ. კუდრიაშვილის** დასახელებული ნაშრომი, გვ. 38). ცხადია, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი თეორიულად წამყვანია, კერძო ნაწილის ფუნდამენტი. მითუმეტეს, რომ მოძღვრება დანაშაულისა და ქმედების შემადგენლობაზე სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის სისტემაში მუშავდება. თუმცა, განა სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის გარეშე შესაძლებელია ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის თუნდაც ზოგადი თეორიის აგება? მაგალითად, დაუმთავრებელი დანაშაულის ცნება და სახეები (საქ. სსკ მე-18 და მე-19 მუხლები), აგრეთვე დანაშაულში თანამონაწილეობის ცნება (საქ. სსკ 23-ე მუხლი) უშუალოდ სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილშია განხილული, მაგრამ პრაქტიკაში მომზადებად, ან მცდელობად ქმედების კვალიფიკაცია მოითხოვს მითითებას კერძო ნაწილის იმ მუხლზე, რომელიც დამთავრებული დანაშაულის შემადგენლობას ითვალისწინებს. იგივე ითქმის დანაშაულში თანამონაწილეობად ქმედების კვალიფიკაციის შესახებაც, რადგან, ცალკეულ ქმედებათა შემადგენლობანი, რომელთა პრაქტიკული განხორციელება თანამონაწილე-

ობის ფორმითაც შეიძლება, გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კერძო ნაწილში. აქ ამჯერად არაფერს ვამბობთ ე. წ. აუცილებელ თანამონაწილეობაზე, რადგან, სისხლის სამართლის კანონის კერძო ნაწილში გათვალისწინებულია ისეთი ქმედებაც, რომელიც მხოლოდ თანამონაწილეობის ფორმით ხორციელდება (მაგალითად, ბანდიტიზმი – საქ. სსკ 224-ე მუხლი), თუმცა, იგი დანაშაულში თანამონაწილეობის წესით არ კვალიფიცირდება.

საძიებელი საკითხის ასპექტით ყურადღებას იქცევს პროფ. **ზ. წულაძის** მკვლელობა, მოკლედ, მაგრამ არსებითად, განიხილოს ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ცხება, მნიშვნელობა, ზოგიერთი წესი (მაგალითად, ნორმათა კონკურენციისას), არასწორი კვალიფიკაციის შედეგები და ზოგიერთი სხვა სწორედ სისხლის სამართლის კერძო ნაწილში (იხ. **ზ. წულაძის**, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, მეორე გამოცემა, თბილისი, 2006, გვ. 15-18), თუმცა, ავტორს სპეციალურად არ გამოუთქვამს აზრი ცოდნის სისტემაში ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის ადგილის შესახებ.

არსებობს, ასე ვთქვათ, ზეპირი და მოარული აზრი, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია სისხლის სამართლის კერძო ნაწილს განეკუთვნება და ამიტომ იგი ამ ეგიდით უნდა დამუშავდეს და წაეკითხოს სტუდენტ ახალგაზრდობას. ეფიქრობ, ეს მოარული აზრი უსაფუძვლოა. ამ მხრივ ვერც **მ. ბუღრიავცვანის** მოსაზრებას დაკეთანხმები, რადგან, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია სისხლის სამართლისგან მოწყვეტით შეუძლებელია, მაგრამ იგი სისხლის სამართლის თეორიის ფარგლებში ვერ ეტევა და ამდენად, ვერც ზოგად ნაწილს განეკუთვნება და ვერც კერძო ნაწილს. **ჰმრ მრთი**, უკვე ითქვა, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია სამართლის ნორმათა შეფარდების ზოგადი თეორიისა და მეთოდოლოგიის გათვალისწინებას მოითხოვს. **მეორეც**, აღნიშნული თეორია სისხლის სამართლის საპრო-

ცესო სამართლის გარეშე ვერ აიგება. მით უმეტეს, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო სამართლის გამოყენების გარეშე შეუძლებელია გაიმიჯნოს ამ მხრივ წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლოს საქმიანობა. **მესამე**, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია სრულად და სწორად ვერ აიგება, ვიდრე, თავდაპირველად არ იქნება საგანგებოდ განხილული ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაციის თეორია. საქმე იმაშია, რომ ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაცია, რომელიც სისხლის სამართლის კანონშია გამოხატული, ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის ერთ-ერთ აუცილებელ კრიტერიუმს წარმოადგენს. ეს კი იმაზე მიანიშნებს, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის აგება სახელმწიფო ხელისუფლებათა განაწილების ზოგად თეორიას მითითებს, ხოლო, ეს, თავის მხრივ, სახელმწიფოს ფილოსოფიური თვალსაზრისით განხილვას აპირობებს. **მეოთხე**, უკვე ითქვა, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის აგება ფილოსოფიური ცნებებისა და კატეგორიების (შემქცნება, ჭეშარიტება, ღირებულება, შეფასება და სხვა) გამოყენების გარეშე შეუძლებელია. ეს გამოყენება იმას ნიშნავს, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია არსებითად მეთოდოლოგიურ თეორიას წარმოადგენს და, ცხადია, სისხლის სამართლის მეცნიერების, როგორც კერძო მეცნიერული ცოდნის სისტემას, სცილდება. მითუმეტეს, სცილდება სისხლის სამართლის მეცნიერების სფეროს ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის ლოგიკური ასპექტი, რადგან, ამ ასპექტით იგულისხმება როგორც ფორმალური, ანუ, სილოგისტური, ისე, დეონტური, ანუ, ნორმების ლოგიკა.

ყოველივე ეს გვაძლევს საფუძველს გავაკეთოთ დასკვნა, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია არის სისხლის სამართლის თეორიისგან შეფარდებით დამოუკიდებელი მეთოდოლოგიური თეორია, რომელიც დან-

აშაულობათა წინააღმდეგ სამართლებრივი ბრძოლის პრაქტიკის მოთხოვნებითაა განპირობებული.

ეს დასკვნა სრულიადაც არ კრძალავს იმას, რომ სისხლის სამართლის კერძო ნაწილით გათვალისწინებული ცალკეულ ქმედებათა დანაშაულად კვალიფიკაციის საკითხი დაისვას და სტუდენტ ახალგაზრდობას კერძო ნაწილის ეგიდით წაეკითხოს კიდევ (მაგალითად, მკვლელობის, სამეწარმეო საქმიანობის სფეროში ჩადენილი ქმედების, ტერორიზმის და სხვა სისხლის სამართლის საქმეთა დანაშაულად კვალიფიკაციის წესით გადაწყვეტის ხერხები და მეთოდები). მაგრამ, როგორც კი ამ და სხვა მსგავს სისხლის სამართლის საქმეთა კვალიფიკაციაში ზოგად თეორიული და მეთოდოლოგიური საკითხი დადგება, პრობლემა კვლავ სისხლის სამართლის მეცნიერების ფარგლებს გარეთ აღმოჩნდება.

§ 6. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის სისტემა

უკვე ითქვა, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია დამოუკიდებელი მეცნიერული დისციპლინა კი არაა, არამედ, ერთსემესტრიანი, არჩევითი ხასიათის, სასწავლო დისციპლინა, რომელიც თავისებური სისტემით ხასიათდება. ეს სისტემა გულისხმობს პროფესორის (ლექტორის) მიერ სტუდენტთა აუდიტორიებში წასაკითხი საკითხების ლოგიკური თანმიმდევრობით დალაგებას ამ საგნის წინასწარ შემუშავებული სილაბუსის მიხედვით. ბუნებრივია, ამ მიმართებით ბევრი რამ პროფესორის (ლექტორის) შემოქმედებით უნარზეც არის დამოკიდებული. იგულისხმება მის მიერ ამა თუ იმ პრობლემატიკის შერჩევა და მისი პრიორიტეტულობის დასაბუთება, თუმცა ეს მის თვითნებობაში არ უნდა გადაიზარდოს. აქვე უნდა აღინიშნოს,

რომ არანაკლებ ორჯერ მაინც უნდა ჩატარდეს ამ თემაზე სპეცსემინარი. პირველი სპეცსემინარით ნაწილობრივ მაინც მოწმდება განვლილი მასალის ათვისების დონე (სასწავლო მასალის ნახევრის გაულის შემდეგ) და ამ მხრივ წარმოქმნილი პრობლემების ხასიათი. მეორე სპეცსემინარი კი ურო აკადემიური ხასიათის უნდა იყოს და მეტად გამორჩეული სტუდენტის წახალისებას უნდა ემსახურებოდეს. (მაგალითად, სტუდენტთა სამეცნიერო კონფერენციისთვის მომზადებას). თუ ეს არჩევითი საგანი მაგისტრატურის მსმენელებს წაეკითხათ, მაშინ, მიზანშეწონილია ამ არჩევით საგანში სამაგისტრო ნაშრომებისთვის სათანადო თემატიკის შერჩევა და მისი რეკომენდაცია სტუდენტის სამეცნიერო ინტერესისა და შესაძლებლობის გათვალისწინებით.

ნემის აზრით, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია შემდეგი სისტემით შეიძლება იქნეს წარმოდგენილი:

1. შესავალი ნაწილი („დანაშაულის კვალიფიკაციის“ ტრადიციული ტერმინისა და ცნებად წარმოდგენილი ფორმის კრიტიკა, მისი თეორიული საფუძვლის – დანაშაულის ცნებისა და მისი შემადგენლობის გაიგივების - დადგენა და მისი კრიტიკა; ტერმინი „ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია“ და მისი საფუძველი; ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის მნიშვნელობა და ადგილი ცოდნის სისტემაში);

2. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ცნება და სუბექტები (ტერმინი „კვალიფიკაციის“ აქსიოლოგიური საფუძველი; სახელმწიფო ხელისუფლებათა განაწილების თეორია და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია);

3. სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა, როგორც სისხლის სამართლის ნორმისა და მართლწესრიგის კავშირის ფორმა და როგორც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ერთ-ერთი ნორმატიული საფუძველი;

4. დანაშაულის ცნება და ელემენტები ქმედების დანა-

შაუღად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის მიხედვით; დანაშაულის ცნების ელემენტები და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპები; ქმედების მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის ერთიანობის საკითხისათვის;

5. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარის ნიშნების (მოქმედების, უმოქმედობის, შედეგის, ქმედებასა და შედეგს შორის მიზეზობრივი კავშირის, ქმედების ჩადენის ადგილის, დროის, ხერხის, საშუალების, ვითარების) მიხედვით;

6. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტზე ხელყოფის მიხედვით; ხელყოფის სუბიექტების, სუბიექტური მხარის, ანუ, მოტივისა და მიზნის მიხედვით; ბრალის ფორმები და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია; საბრალდებო დასკვნა და მისი სტრუქტურა; ბრალის ცნება და ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაცია; დაუმთავრებელი დანაშაულისა და დანაშაულში თანამონაწილეობის კვალიფიკაციის თავისებურებანი;

7. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია სისხლის სამართლის ნორმათა კონკურენციის მიხედვით;

8. ქმედების შემადგენლობიდან მის მართლწინააღმდეგობაზე გადასვლის ლოგიკა (დეონტური ლოგიკის, აგრეთვე ინდუქციური და დედუქციური დასკვნის მიხედვით). სისხლისსამართლებრივი უმართლობის ცნება და მნიშვნელობა;

9. სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენისა და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის სინთეზური ერთიანობა, როგორც გამამტყუნებელი განაჩენის საფუძველი; გამამტყუნებელი განაჩენის სტრუქტურა.

10. შემაჯამებელი დასკვნები.

შენიშვნა: არჩევითი საგნის სისტემა შეიძლება შეიცვალოს შემდგომი კვლევისა და სტუდენტთა ინტერესების გათვალისწინებით.

თავი მეორე

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპები

§ 1. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპები რუსული ტრადიციის მიხედვით

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპების საკითხი გულისხმობს იმის დადგენას, თუ რა ძირითად პროცესულურ ფორმებში ხორციელდება ჩადენილი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის რთული და მრავალმხრივი პროცესი. გასაგებია, რომ საქმე ეხება წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლო საქმიანობის ძირითად ეტაპებს. წინასწარი გამოძიება საქართველოშიც არც თუ ისე შორეულ წარსულში იწყებოდა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის მომენტიდან, ხოლო, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბი და საფუძველი გულისხმობდა ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარის ნიშნების დადგენას. ქმედების შემადგენლობის სუბიექტური მხარის ნიშნებზე კი სისხლის-სამართლებრივი დევნა აღიძვრებოდა. ამის შესაბამისად ხდებოდა სათანადო ლიტერატურაში ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპების დადგენა. მაგალითად, მ. გუდრიავცევიძე ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპების განხილვას იწყებს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის პროცესულური წესიდან, რადგან, თანამედროვე რუსეთში ამ ეტაპზე ტრადიციულად იგულისხმება არა მარტო რაიმე ფაქტობრივ გარემოებათა დადგენა, არამედ, მითითება სისხლის სამართლის იმ ნორმაზეც, რომელიც ამ ქმედებას საკარაუდოდ ითვალისწინებს. მართალია, წინასწარი გამოძიების გაღრმავების კვალობაზე ეს საკარაუდო და წი-

ნასწარი კვალიფიკაცია, ანუ, ვერსია შეიძლება შეიცვალოს, მაგრამ მთავარი ამ მხრივ მაინც ისაა, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა ყოფილ საბჭოთა კავშირში ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პირველ ატაპს გამოხატავდა და გამოხატავს თანამედროვე რუსეთშიც (მ. კუდრიაშვილის დასახელებული ნაშრომი, გვ. 291).

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მეორე ეტაპად მ. კუდრიაშვილი ასახელებს სისხლის სამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემის თაობაზე დადგენილების გამოტანას. ეს დადგენილება ეფუძნება სათანადო მტკიცებულებებს იმის თაობაზე, თუ ვის ედება ბრალი სისხლის სამართლის ამა თუ იმ მუხლით გათვალისწინებული ქმედების ჩადენაში. ამასთან, ამ ეტაპზე, როგორც ეს რუსული სისხლის სამართლებრივი ტრადიციიდან გამომდინარეობს, დგება დანაშაულის შემადგენლობის ოთხივე ელემენტის (ობიექტის, ობიექტური მხარის, სუბიექტისა და სუბიექტური მხარის) დადგენის პრობლემა. მ. კუდრიაშვილი ხაზს უსვამს იმ გარემოებასაც, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ამ მეორე ეტაპზე, ზოგად ხაზებში მაინც, მოწმდება ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის თაობაზე პირველი ვერსიის სისწორე, ან ეს ვერსია იცვლება ახალი, უფრო სრული და სწორი, კვალიფიკაციით (დასახელებული ნაშრომი, გვ. 203).

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მესამე ეტაპი, მ. კუდრიაშვილის განმარტებით, მთავრდება საბრალდებო დასკვნის შედგენით. ავტორი იმოწმებს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობას, რომლის თანახმად, საბრალდებო დასკვნაში გადმოიცემა სისხლის სამართლის საქმის არსი; დანაშაულის ჩადენის ადგილი და დრო, ხერხი, მოტივები, შედეგები და სხვა არსებითი გარემოებანი, აგრეთვე, პირისთვის წარდგენილი ბრალდების ფორმულირება და მითითება სისხლის სამართლის იმ ნორმაზე, რომელიც ამ დანაშაულებრივ ქმედებას ითვალისწინებს. ავტორი აღნიშ-

ნავს, რომ საბრალდებო დასკვნაში გამოიხატება ჩადენილი ქმედების სოციალური და იურიდიული შეფასება, როგორც წინასწარი გამოძიების ორგანოების საქმიანობის შედეგი. სასამართლოსთვის კი იგი, ავტორის აზრით, გამოკვლევის მხოლოდ ამოსავეალი პუნქტია. ავტორი აღნიშნავს, რომ სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის განხილვის საწყის ეტაპზე ახალი ფაქტების დადგენა არ ხდება, მაგრამ, არაა გამორიცხული გამწესრიგებულ სხდომაზე კვალიფიკაციის შეცვლა, წინასწარი გამოძიების სტადიაზე ამ მხრივ დაშვებული შეცდომების გასწორება (დასახელებული ნაშრომი, გვ. 207).

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მეხუთე ეტაპი, **ვ. კულრიავცევი**ს მიხედვით, არის სისხლის სამართლის საქმის სასამართლო განხილვა, თუ ეს საქმე გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანით მთავრდება. ამ ეტაპზე უფრო ღრმად და სრულად ხდება ფაქტების დადგენა და ანალიზი, ამ ფაქტებს ეძლევა საბოლოო სოციალური და იურიდიული შეფასება. გამამტყუნებელი განაჩენით გამოხატული კვალიფიკაცია ქმედებისა დანაშაულად – ესაა გამოძიების ორგანოების, პროკურორისა და სასამართლო საქმიანობის შედეგი. მაგრამ, როგორც **ვ. კულრიავცევი** აღნიშნავს, არაა გამორიცხული ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის შემდგომი დაზუსტება, ან შეცვლა საკასაციო და საზედამხედველო ინსტანციებში. ყოველივე ეს, ავტორის დასკვნით, ნიშნავს სისხლის სამართლის საქმის ღრმა და ყოველმხრივ განხილვას, სათანადო მტკიცებულებების საფუძველზე ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ყოველ ეტაპზე ახალი ფაქტებისა და სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენას, რაც ჩადენილი ქმედების სწორი სოციალურ-პოლიტიკური და იურიდიული შეფასების საფუძველია.

როგორც ვხედავთ, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპების საკითხში **ვ. კულრიავცევი**ს მოსაზრებანი

თავისებურად საინტერესოა, მაგრამ საქმე ის განხლავთ, რომ ამ სქემიდან არ ჩანს, თუ რა არსებითი სხვაობაა ამ მხრივ წინასწარი გამოძიების საქმიანობასა და სასამართლო საქმიანობას შორის? მართალია, ავტორი ამბობს, რომ წინასწარი გამოძიების სტადიაზე ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია სასამართლოსთვის მხოლოდ ამოსავალი პუნქტია, მაგრამ ეს სიტყვიერი განცხადება ავტორის ნააზრევში სათანადოდ დასაბუთებული არ არის. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპების შესახებ თავისებური მოსაზრება გამოთქვა ბ. კურინოვმაც. მისი აზრით, თავდაპირველად უნდა დადგინდეს სამართლებრივი ურთიერთობის ტიპი - ესე იგი, უნდა გაირკვეს, ჩადენილი ქმედება დანაშაულია, თუ გადაცდომა. თუ სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა იქნა დადგენილი, ესე იგი, ჩადენილ ქმედებაში დანაშაულის ნიშნები არსებობს, ამ შემთხვევაში, ავტორის მტკიცებით, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია მეორე ეტაპზე ინაცვლებს. ამ ეტაპზე ხდება ქმედების გვარობითი ნიშნების დადგენა, ესე იგი იმ საკითხის გადაწყვეტა, თუ სისხლის სამართლის კოდექსის რომელ თავშია გათვალისწინებული ჩადენილი ქმედება. ამ მიმართებით იგულისხმება დანაშაულის გვარობითი ობიექტის, აგრეთვე, დანაშაულის სპეციალური სუბიექტის დადგენა (Б. А. Куринов, научные основы квалификации преступлений, М., 1984, стр. 56). ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მესამე ეტაპზე კი, ავტორის დასკვნით, ხდება ქმედების სახეობითი ნიშნების დადგენა. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეს სამი ეტაპი მჭიდროდ უკავშირდებიან ერთმანეთს. ამის დასამტკიცებლად ავტორი ასე მსჯელობს: „ასე, მაგალითად, გამოძიებულს არ შეუძლია შემოიფარგლოს მხოლოდ იმ ზოგადი დასკვნით, რომ ჩადენილი ქმედება დანაშაულებრივი ქმედების კატეგორიას განეკუთვნება. სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში პირის მისაცემად უნდა დასრულდეს ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მთელი პროცესი. აუცილებუ

ლია დანაშაულის ჩადენაში პირის ბრალეულობის დადგენა“ (იხ. ბ. გურიძის დასახელებული ნაშრომი, გვ. 57).

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპების შესახებ ბ. გურიძის ეს მოსაზრებანი ფრიად საეჭვოა. ჯერ ერთი, როგორც ჩანს, ავტორი იხიარებს მოსაზრებას, რომ სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა დანაშაულის ჩადენის გამო წარმოიშობა, მაშინ, როდესაც, პირიქით, სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა სისხლის სამართლის კანონის ძალაში შესვლის მომენტიდან იქმნება, რადგან სწორედ ამ მომენტიდან ხდებიან ვალდებულნი ფიზიკური და განსაზღვრული კატეგორიის იურიდიული პირები, მოქმედებდნენ მართლზომიერად. დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში კი სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა კი არ წარმოიშობა, არამედ, სისხლის სამართლის საპროცესო ურთიერთობა, რომლის ფორმაში ხდება კიდევ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია და ქმედების ჩამდენი პირის პროცესუალური მდგომარეობის დადგენა. მხოლოდ, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციისთვის სრულიადაც არაა საკმარისი იმისი დადგენა, გათვალისწინებულია თუ არა ეს ქმედება სისხლის სამართლის კანონის რომელიმე თუნდაც კონკრეტული ნორმით, რადგან, ამ ასპექტით იგულისხმება ქმედების შემადგენლობის, როგორც, დანაშაულის პირველი ელემენტის, დადგენა, მაშინ როდესაც ამის შემდეგ საჭიროა დანაშაულებრივი ქმედების კიდევ ორი ელემენტის- ქმედების მართლწინაღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის - ეტყუარად დადასტურება. შესაშე, რაც მთავარია, ამ ავტორის კონცეფციაშიც არაა გათვალისწინებული ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის არსებითი თავისებურება. კერძოდ, ავტორი ამბობს, რომ სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში პირის მისაცემად ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მთელი პროცესი უნდა დასრულდეს. ამ ასპექტით ავტორი სუბიექტის ბრალის დადგენაზეც საუბრობს. სუბიექტის ბრალს კი ადგენს

სასამართლო, ხოლო, სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემა ხდება წინასწარი გამოძიების სტადიაზე. ცხადია, რომ ამ სტადიაზე ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია არ შეიძლება დასრულდეს, რადგან, ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის გარეშე ქმედება დანაშაულად ვერ ჩითვლება. მართალია, ბრალთან რაიმენაირი შეხების გარეშე პირი არ შეიძლება სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიეცეს, მაგრამ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემის ეტაპზე პირი, თავისი პროცესუალური მდგომარეობის თანახმად, მაინც არაბრალეულია.

გასაგებია, რომ ამ მიმართებით დგას არაერთი რთული პრობლემა, რომელიც გზადაგზა უფრო დაკონკრეტდება. ამჯერად კი ამ საკითხზე კიდევ ერთი რუსი ავტორის მისაზრებას გავეცნოთ. კერძოდ, ნ. კანდინოვმა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემებს სპეციალური ნაშრომი მიუძღვნა. იგი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპების საკითხსაც შეეხო. ავტორი უპირატესობას ანიჭებს თვალსაზრისს, რომლის თანახმად, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პროცესი ექვს სტადიას გაივლის. პირველ ეტაპზე ხდება ჩადენილი ქმედების ზოგადი ანალიზი, დანაშაულის შემადგენლობის პირველადი ნიშნების (როგორც წესი, ობიექტისა და ობიექტური მხარის) დადგენა. ავტორი ამ ეტაპზე გულისხმობს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, ან აღძვრაზე უარის თქმის საფუძველს. მით უმეტეს, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ეტაპზე ხდება მითითება იმ ნორმაზე, რომელიც მოცემულ ქმედებას ითვალისწინებს (Н. Г. Кандинов, Квалификация преступлений. Теория и практика, М. 1999, стр. 13).

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მეორე ატაპად ავტორი მიიჩნევს ჩადენილი ქმედების ნიშნების ანალიზსა და სინთეზს იმის დასაზუსტებლად, თუ, კონკრეტულად, რომელი დანაშაულებრივი ქმედებაა ჩადენილი. ამ

ეტაპზე სათანადო მტკიცებულებებზე დაყრდნობით ხდება ბრალდებულის სახით სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემის შესახებ დადგენილების გამოტანა (იქვე, გვ.15). აღნიშნული საქმიანობის მსაგამ ეტაპად ავტორს მიანიჭა ბრალდების წარდგენიდან დაწყებული საბრალდებო დასკვნით დამთავრებული საქმიანობა. ბადნიკოვი სწორად აღნიშნავს, რომ საბრალდებო დასკვნა - ეს წინასწარი გამოძიების ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი დოკუმენტია. მაგრამ მისი მტკიცება, რომ „საბრალდებო დასკვნაში უთითებენ ქმედების დანაშაულად საბოლოო კვალიფიკაციაზე“ (გვ. 15) - უბრალოდ არასწორია, რადგან, ქმედების დანაშაულად საბოლოო კვალიფიკაცია გამამტყუნებელი განაჩენის ფორმაში ხდება და არა საბრალდებო დასკვნის ფორმაში. მით უმეტეს, რომ ავტორი ხაზგასმით აღნიშნავს ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციას გამამტყუნებელ განაჩენში, რომელიც თურმე ქმედების საბოლოო იურიდიულ შეფასებას გამოხატავს. საკითხავია: რომელ პროცესუალურ დოკუმენტში ხდება ქმედების დანაშაულად საბოლოო კვალიფიკაცია - საბრალდებო დასკვნაში, თუ გამამტყუნებელ განაჩენში? ამ კითხვაზე ზუსტი პასუხი დღემდე არაა გაცემული იმის მიუხედავად, რომ ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის ფაქტი სადავო არაა. გაუგებარი კი ისაა, თუ რა ბუნებისაა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია საბრალდებო დასკვნის ფორმაში და რით განსხვავდება ეს უკანასკნელი ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციისგან გამამტყუნებელი განაჩენის ფორმით? ცხადია, იგულისხმება არა საბრალდებო დასკვნისა და გამამტყუნებელი განაჩენის განმასხვავებელი ნიშნები, რაც ისედაც ცნობილია, არამედ, ჩადენილი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ბუნება, როგორც წინასწარი გამოძიების, ისე, ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის ეტაპზე.

მართალია, ავტორი მოკლედ აღნიშნავს ქმედების და-

ნაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის შეცვლის შესაძლებლობას საკასაციო და საზედამხედველო ინსტანციებში, მაგრამ ჩვენთვის ეს ამჯერად არაა მთავარი. მთავარია დანაშაულის ცნებისა და დანაშაულის შემადგენლობის ცნების მიმართების შესახებ საბჭოური და პოსტსაბჭოური ტრადიცია არ იძლევა იმის საფუძველს, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ძირითადი ეტაპების პრობლემა სწორად გადაწყდეს.

§ 2. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპები საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის მიხედვით

როგორც აღენიშნეთ, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპების პრობლემა ამ ნაშრომში უფრო დაზუსტებით, გზადაგზა იქნება განხილული. ამჯერად კი მოკლედ შევეხები ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპებს საქართველოს სისხლის სამართლის მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობის მიხედვით. ამ მხრივ, უპირველეს ყოვლისა, უნდა ითქვას, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონი სისხლის სამართლის საქმის აღძერას, როგორც პროცესის დამოუკიდებელ სტადიას, უკვე არ ითვალისწინებს. ეს, ერთის მხრივ, გასაგებია, რადგან, ამ სტადიას არ იცნობენ ინგლისურ-ამერიკული და რომანულ-გერმანული სამართლებრივი სისტემები (იხ. ბ. მუზარიშვილი, ცხოვრება და კანონი, თბილისი, 2007, გვ. 48). მაგრამ, მეორეს მხრივ, ყოფილ საბჭოთა კავშირში სისხლის სამართლის საქმის აღძერის საბაბისა და საფუძველის დადგენის მოთხოვნა ამ საქმეში გარკვეულწილად კანონიერების გარანტიასაც ქმნიდა. თუმცა, ისიც აღსანიშნავია, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძერამდე პირველადი

მასალების შემოწმების ათდღიანი ვადა წინასწარ გამოძიებას სერიოზულ პრობლემებს უქნიდა (იქვე, გვ. 49).

აქედან გამომდინარე, სისხლის სამართლის საქმის წარმოება, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის თანახმად, იწყება წინასწარი გამოძიებით. კერძოდ, პირველი პროცესუალური დოკუმენტი, რომელიც ჩადენილი ქმედების დანაშაულად სავარაუდო შეფასებას გამოხატავს, არის დადგენილება ეჭვმიტანილად პირის ცნობის შესახებ. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 72-ე მუხლის თანახმად, თუ არსებობს საფუძველი ეჭვისათვის, რომ პირმა ჩაიდინა დანაშაული, მაგრამ ეს არ არის საკმარისი მისთვის ბრალდების წარსადგენად, გამომძიებელი პროკურორის თანხმობით, ან პროკურორი სცნობს მას ეჭვმიტანილად, რის შესახებაც გამოაქვს დადგენილება. ცხადია, იგულისხმება, რომ, **ჯერ ერთი**, უნდა დადგინდეს ქმედების ნიშნები და მისი ჩადენის გარემოებანი, რაც ქმედების შემადგენლობაზე მიაჩნებოდა. **მეორეც**, სავარაუდოდ მიეთითება სისხლის სამართლის კოდექსის ის მუხლი, რომელიც ამ ქმედებას ითვალისწინებს. **მესამე**, იგულისხმება, რომ აღნიშნული ქმედების ჩადენაში ეჭვმიტანილი პირი არსებობს და ეს ეჭვი გარკვეულწილად გამყარებულია ფაქტებითა და სათანადო მტკიცებულებებით. (თუ იგი დაკავებული არ არის, თუ დაკავებულია – მაშინ დაკავების ოქმით) (იხ. საქ. სსსკ 114-ე მუხლი). აღსანიშნავია ისიც, რომ დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილად პირის ცნობა აბსტრაქტულ და ზოგად ვარაუდებზე კი არ აიგება, არამედ, უფრო კონკრეტულ გარემოებებზე. ეს დასტურდება ეჭვმიტანილი პირის დაკავების იმ საფუძველებით, რაც საქ. სსსკ 142-ე მუხლშია ჩამოთვლილი (მაგალითად, თუ პირს წაასწრეს დანაშაულის ჩადენისას, თვითმხილველები მასზე, როგორც დანაშაულის ჩამდენზე, მიუთითებენ და სხვა). მაგრამ საქმე ისაა, რომ დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილად პირის ცნობას შეიძლება წინ უსწრებდეს ჩადენილი

ქმედების წინასწარი გამოძიება. მისი დაწეების საფუძველია ცნობები დანაშაულის ჩადენის შესახებ (საქ. სსსკ 263-ე მუხლი), ხოლო, ეს ცნობები შეიძლება შემოვიდეს წერილობით, ან ზეპირად და ამ უკანასკნელის გამო დგება სათანადო ოქმი. ასე, რომ, დანაშაულის ჩადენის შესახებ წერილობითი განცხადება, ან ზეპირი განცხადებისას ოქმი, საქ. სსსკ 265-ე მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, **სისხლის სამართლის საქმის პირველადი დოკუმენტია**. არაა გამორიცხული, რომ ამ პირველად დოკუმენტებში სავარაუდოდ იყოს მითითებული სისხლის სამართლის კოდექსის იმ ნორმაზე, რომელიც ამ ქმედებას (ესე იგი, განცხადებაში აღნიშნულს) ითვალისწინებს. მაგრამ რამდენადაც ქმედების დანაშაულად ოფიციალურ კვალიფიკაციას ეწევა არა კერძო პირი, რომელსაც დანაშაულის შესახებ განცხადება შემოაქვს, არამედ, გამომძიებელი, პროკურორი და მოსამართლე. ამდენად, დანაშაულის ჩადენის შესახებ წერილობითი განცხადება, ან ზეპირი განცხადებისას ოქმი, როგორც სისხლის სამართლის საქმის პირველადი დოკუმენტები, ამავე დროს ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პირველად დოკუმენტებადაც ვერ ჩაითვლება. (ამგვარი პირველადი დოკუმენტი შეიძლება იყოს ე.წ. ფორმა №1).

ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის თანახმად, პირველი პროცესუალური დოკუმენტი, რომელიც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პირველ ეტაპს გამოხატავს, არის დადგენილება დანაშაულის ჩადენაში პირის ეჭვმიტანილად ცნობის შესახებ.

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მეორე ეტაპი გამოიხატება დადგენილებით სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში პირის მიცემის შესახებ. ეს ეტაპი უკვე ფრიად სერიოზულია და სათანადოდაა კიდევ გადაწყვეტილი საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 75-ე მუხლში. კერძოდ, ამ მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად,

ბრალდებულად ითვლება პირი, რომლის მიმართაც გამოტანილია გამოძიებლის, ან პროკურორის დადგენილება მისი ბრალდებულად პასუხისგებაში მიცემის შესახებ. აქვე მითითებულია, რომ აღნიშნული დადგენილება უნდა შეიცავდეს იმ ქმედების აღწერას, რომლის ჩადენა ბრალად ედება პირს და მის სისხლისსამართლებრივ კვალიფიკაციას. ამ მუხლის მეორე ნაწილში კი ნათქვამია, რომ ბრალდებულად პასუხისგებაში ბრალდებულის სახით პირის მიცემის შესახებ დადგენილების გამოტანა შეიძლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს მტკიცებულებები, რომლებიც შესაძლებლობას იძლევა აღბათობის მაღალი ხარისხით დამტკიცდეს, რომ პირმა დანაშაული ჩაიდინა. ეს საკითხი უფრო კონკრეტულადაა მოწესრიგებული საქ. სსსკ XXXV თავში. კერძოდ, 281-ე მუხლში ნათქვამია, რომ ბრალდების წაყენების საფუძველია იმ მტკიცებულებათა ერთობლიობა, რომლებიც საკმარისია დასაბუთებული ვარაუდისათვის, რომ კონკრეტულმა პირმა ჩაიდინა დანაშაული. ამავე კოდექსის 282-ე მუხლში კი აღნიშნულია, თუ რა უნდა ჩაიწეროს დადგენილებაში ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში პირის მიცემის შესახებ. აქ ყურადღებას იქცევს დებულება, რომ ამ დადგენილებაში, სხვა კომპონენტებთან ერთად, უნდა აღინიშნოს ბრალდების ფორმულირება, მაგრამ, სამწუხაროდ, ტერმინში „ბრალდების ფორმულირება“ ბრალი, ან მისი ფორმები კი არაა გამოხატული, არამედ, ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარის ნიშნები. კერძოდ, აქ ნათქვამია: „ბრალდების ფორმულირება, ესე იგი ინკრიმინირებული ქმედების აღწერა, მისი ჩადენის ადგილის, დროის, ხერხისა თუ საშუალების, იარაღის, აგრეთვე ამ ქმედებით გამოწვეული შედეგის მითითებით.“ ცხადია, ბრალდების ფორმულირებისთვის ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარის ეს ნიშნები აუცილებელია, მაგრამ საკმარისი არ არის, რადგან, საჭიროა იმ ცნების, თუ ტერმინის დადგენაც, თუ რას ნიშნავს „ბრალდება“ და შესაბამისად

- „ბრალდების ფორმულირება“. ეს საკითხი ბრალისა და მისი ფორმების საკითხთან კავშირში იქნება განხილული. ამჯერად კი იმას აღვნიშნავ, რაც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას უშუალოდ შეეხება. კერძოდ, ხსენებული მუხლის „გ“ პუნქტში მითითებულია, რომ დადგენილება ბრალდებულის სახით პირის პასუხისგებაში მიცემაზე უნდა ემყარებოდეს მტკიცებულებებს, რომლებიც საკმარისია დასაბუთებული ვარაუდისთვის, რომ აღნიშნული დანაშაული ამ პირმა ჩაიდინა. ამავე მუხლის „დ“ პუნქტში კი ნათქვამია, რომ დადგენილებაში ბრალდებულის სახით პირის პასუხისგებაში მიცემაზე უნდა შეიცავდეს მითითებას სისხლის სამართლის კოდექსის იმ მუხლზე, მუხლის ნაწილზე, ან ქვეპუნქტზე, რომლითაც გათვალისწინებულია ეს დანაშაული. ასევე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, სისხლის სამართლის კოდექსის სხვადასხვა მუხლით, მუხლის ნაწილით, ქვეპუნქტით გათვალისწინებული რამდენიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში ცალ-ცალკე უნდა იქნეს მითითებული თითოეული ამ დანაშაულის კვალიფიკაცია.

ამ მხრივ საყურადღებოა პროკურორის შუამდგომლობა საპროცესო შეთანხმების შესახებ (საქ. სსსკ 679^ა-ე მუხლი). წინასწარი გამოძიების სტადიაზე ბრალდება, საქ. სსსკ 285-ე მუხლის თანახმად, შეიძლება შეიცვალოს, ან პირს ახალი ბრალდება წარედგინოს, ანდა სისხლისსამართლებრივი დევნა საერთოდ შეწყდეს კიდევ, ხოლო, ყიველივე ეს ქმედების სათანადო კვალიფიკაციის გარეშე შეუძლებელია.

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მესამე ეტაპად უნდა ჩაითვალოს საბრალდებო დასკვნის შედგენა. რასაკვირველია, ბრალდების წარდგენიდან საბრალდებო დასკვნის შედგენამდე მთელი რიგი საგამოძებო მოქმედება (დაკითხვა, ჩხრეკა, ამოღება, დათვალიერებანი, ექსპერტიზები და სხვა) უნდა ჩატარდეს (ამის შესახებ უფრო დაწვრილებით იხილეთ სისხლის სამართლის პროცესი, თბილისი, 2008). მაგრამ რამდენადაც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია

ჩვენ სისხლის სამართლის საპროცესო დოკუმენტების მიხედვით გვინტერესებს, ამდენად, ამ ასპექტით საბრალდებო დასკვნის ფორმა-შინაარსის საკითხებს შევხები. კერძოდ, საქ. სსსკ 409-ე მუხლის თანახმად, საბრალდებო დასკვნა არის ბრალდებულისადმი წაყენებული ბრალდების მოკლე წერილობითი აღწერა. საბრალდებო დასკვნაში მითითებული უნდა იქნეს მონაცემები ბრალდებულისა და ქმედების ამა თუ იმ მუხლით (მუხლების, ან მუხლის ნაწილებით) კვალიფიკაციის შესახებ; დანაშაულის გარემოებანი, მტკიცებულებანი, რომლებიც ადასტურებენ ბრალდებულის ბრალეულობას, პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი და დამამძიმებელი გარემოებანი (საბრალდებო დასკვნისა და სხვა პროცესუალური დოკუმენტის შესახებ იხილეთ ი. ბაბისონია, ა. შალიაშვილი, მოკვლევისა და გამოძიების საპროცესო დოკუმენტების ნიმუშები, თბილისი, 2001).

საბრალდებო დასკვნას ადგენს და ხელს აწერს პროკურორი, რომელმაც საბრალდებო დასკვნის შედგენამდე, საქ. სსსკ 412-ე მუხლის თანახმად, უნდა გადაწყვიტოს მთელი რიგი საკითხები, მათ შორის, სწორია თუ არა ქმედების ის კვალიფიკაცია, რაც გამომძიებელმა მისცა ბრალდებულის მიერ ჩადენილ ქმედებას. გარდა ამისა, პროკურორს უფლება აქვს, დააბრუნოს სისხლის სამართლის საქმე დამატებითი გამოძიებისთვის სათანადო წერილობითი მითითებებით, ან საერთოდ შეწყვიტოს კიდევ სისხლისსამართლებრივი დევნა (საქ. სსსკ 413-ე მუხლი). ცხადია, პროკურორს შეუძლია შეცვალოს, ან შეავსოს ბრალდება უშუალოდ საბრალდებო დასკვნაში, ესე იგი, სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებაში პირის მიცემაზე ახალი დადგენილების გამოტანის გარეშე (საქ. სსსკ 415-ე მუხლი). ყოველივე ეს კი ქმედების დანაშაულად სათანადო კვალიფიკაციის გარეშე შეუძლებელია.

თუ კარგად დაგვაკვირდებით, მაშინ აშკარა ხდება, რომ ბრალდებულად პირის ცნობის პროცესუალურ აქტში (დადგენილებაში) ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის გარეშე

კიდევ სავარაუდოა, თუმცა, საქ. სსსკ 75-ე მუხლის თანახმად, აღნიშნული დადგენილების გამოტანა შეიძლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს მტკიცებულებები, რომლებიც შესაძლებლობას იძლევა აღბათობის მაღალი ხარისხით დამტკიცდეს, რომ პირმა ჩაიდინა დანაშაული. ამრიგად, ლაპარაკია აღბათობის, ანუ, ვარაუდის იმ მაღალ ხარისხზე, რომ ჩადენილი ქმედება დანაშაულია და რომ იგი სწორედ ბრალდებულმა ჩაიდინა. საბრალდებო დასკვნაში კი ამგვარ ვარაუდზე, თუ, აღბათობაზე ლაპარაკი არ არის. აქედან გამომდინარე, იგულისხმება, რომ საბრალდებო დასკვნაში წინასწარი გამოძიების სტადიაზე ქმედებას დანაშაულად საბოლოო კვალიფიკაცია ეძლევა. ამაზე მეტყველებს მტკიცების საგნის ცნება და ელემენტები. კერძოდ, საქ. სსსკ 112-ე მუხლში მტკიცების საგნად, სხვა გარემოებათა შორის, დასახელებულია ქმედება, მისი მართლწინააღმდეგობა და სუბიექტის ბრალი, ესე იგი დანაშაულის ის ელემენტები, რაც გათვალისწინებულია საქ. სსსკ მე-7 მუხლის პირველ ნაწილში. საკითხაურია: თუ საბრალდებო დასკვნაში ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ასპექტით უკვე არაფერია სავარაუდო და მტკიცების საგნის აღნიშნული სტრუქტურა წინასწარ გამოძიებაზეც ვრცელდება, მაშინ, რა განსხვავებაა ქმედების დანაშაულად საგამოძიებო და სასამართლო კვალიფიკაციას შორის? იმის მიუხედავად, რომ პროკურორი დარწმუნებულია სისხლის სამართლის საქმის სწორად წარმართვაში, ის მაინც მოქმედებს ქმედების შემადგენლობის ფარგლებში, ხოლო ქმედების მართლწინააღმდეგობისა და ბრალის საკითხი მაინც სხვაა.

ამ საკითხის ნათელყოფის მიზნით მოკლედ გავეცნოთ ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციას საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიხედვით. კერძოდ, პროკურორის მიერ საბრალდებო დასკვნის შედგენიდან არა უგვიანეს 48 საათისა საქმე განსჯადო-

ბის მიხედვით უნდა გადაეცეს შესაბამის სასამართლოს (საქ. სსსკ 416-ე მუხლის მეხამე ნაწილი). სისხლის სამართლის საქმის სასამართლო განხილვისათვის საქმის პირველი ინსტანციის სასამართლოში იქმნება სასამართლო კოლეგია, (ხოლო რაიონულის დონეზე სისხლის სამართლის საქმეს იხილიავეს მოსამართლე ერთპიროვნულად) ხოლო, სააპელაციო და საკასაციო სასამართლოებში – პალატა (საქ. სსსკ 437-ე მუხლი). სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის განხილვა ხდება ბრალდებისა და დაცვის პოლემიკის სახით ანუ, შეჯიბრობითობის პრინციპის თანახმად. სასამართლო კი მიუკერძოებელია და არაა უფლებამოსილი შემაჯამებელი გადაწყვეტილების გამოტანამდე გამოთქვას აზრი განსასჯელის ბრალეულობის, ან არაბრალეულობის შესახებ (საქ. სსსკ 439-ე მუხლის მე-5 ნაწილში კანონმდებელი იყენებს არაიურიდიულ ტერმინს „დამნაშავე“ ან „უდანაშაულო,“ რაც არასწორია. (მაგრამ ამ ასაკითხს უფრო ღრმად მოგვიანებით განვიხილავ). ამჯერად მოკლედ შევეხები საკითხს სისხლის სამართლის საქმის სასამართლო განხილვის ფარგლების შესახებ. კერძოდ, საქ. სსსკ 450-ე მუხლის თანახმად, საქმის სასამართლო განხილვა ტარდება განსასჯელის მიმართ მხოლოდ იმ ბრალდების ფარგლებში, რომლითაც განსასჯელი სამართალში მისცეს (უფრო ზუსტად, სასამართლოში წარდგენილი საბრალდებო დასკვნის ფარგლებში), გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა პროკურორმა ბრალდება შეცვალა განსასჯელის სასარგებლოდ, ანდა მოხსნა ბრალდების ნაწილი ან ეპიზოდი. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში იგულისხმება ბრალდების შეცვლა შემამსუბუქებელ გარემოებებზე ქმედების გადაკვალიფიცირებით, ან ბრალდების მოხსნა ზემდგომ პროკურორთან შეთანხმებით (საქ. სსსკ 446-ე მუხლის მე-5 ნაწილი). სხვა ტიპიურ შემთხვევებში სასამართლოში განსასჯელს წარედგინება ის ბრალდება, რაც საბრალდებო დასკვნაში მტკიცების საგნის მიხედვით იყო ჩამოყალიბებული.

სასამართლო გამოძიების მიზანი კი ისაა, რომ სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტება დადგინდეს და ქმედებას მიეცეს ზუსტი სამართლებრივი კვალიფიკაცია. სასამართლო გამოძიების დამთავრების შემდეგ იმართება მხარეთა კამათი, როცა მხარეებს უფლება აქვთ, კიდევ ერთხელ გამოთქვან აზრი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციისა და განაჩენში გადასაწყვეტ სხვა საკითხებზე (საქ. სსსკ 490-ე მუხლის შესამე ნაწილი). განაჩენში კი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ასპექტით უნდა გადაწყდეს შემდეგი სამი საკითხი: 1. ჩაიდინა თუ არა განსასჯელმა სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედება. 2. არის თუ არა განსასჯელის ქმედება მართლსაწინააღმდეგო. 3. შეერაცხება თუ არა განსასჯელს ბრალად მის მიერ ჩადენილი ქმედება. ამ კითხვებზე დადებითი პასუხის შემთხვევაში სასამართლოს გამოაქვს გამამტყუნებელი განაჩენი. ხოლო უარყოფითი პასუხის შემთხვევაში გამამართლებელი განაჩენი, რომლის ორი საფუძველი არსებობს: ა) განსასჯელს არ ჩაუდენია სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედება; ბ) განსასჯელის ქმედება არაა მართლსაწინააღმდეგო (საქ. სსსკ 504-ე მუხლი).

ამრიგად, ირკვევა, რომ მტკიცების საგნის (საქ. სსსკ 112-ე მუხლი) პირველი სამი საკითხი (ქმედება, მისი მართლწინააღმდეგობა და სუბიექტის ბრალი) განაჩენშიც უნდა გადაწყდეს. როგორც საქ. სსსკ 503-ე მუხლის მეორე ნაწილშია აღნიშნული, გამამტყუნებელ განაჩენს არ შეიძლება საფუძვლად დაედოს ვარაუდი. იგი დგინდება მხოლოდ იმ პირობით, თუ სასამართლო განხილვის დროს დამტკიცდა განსასჯელის მიერ დანაშაულის ჩადენა უტყუარ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით (განაჩენისადმი წარდგენილი მოთხოვნების შესახებ იხილეთ **0. ბაბისონია**, სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვა სასამართლოში, თბილისი, 2002, გვ. 236-238). ეს დებულება, განსაზღვრული სპეციფიკით, ვრცელდება იურიდიულ პირების მიერ ჩადენილი ქმედების

სასამართლო კვალიფიკაციაზე(საქ. სსსკ 679¹⁹ -ე მუხლი).

როგორც ვხედავთ, მტკიცების საგნის პირველ სამ კითხვაზე (ჩადენილია თუ არა ქმედება, არის თუ არა იგი მართლწინააღმდეგო და ბრალეული?) პასუხი ბრალდების წარდგენის ეტაპზე სავარაუდოა. მართალია, ამ მიმართებით ალბათობის მაღალ ხარისხზე(კაა ლაპარაკი, მაგრამ ბრალდების უტყუარობა ამ ეტაპზე, ცხადია, ჯერ კიდევ დამტკიცებული არ არის. საბრალდებო დასკვნაში კი ხსენებული სამი საკითხის მიმართ ვარაუდზე, ან თუნდაც ალბათობის მაღალ ხარისხზე ლაპარაკი არ არის. მართალია, საბრალდებო დასკვნაში (საქ. სსსკ 409-ე მუხლი) ქმედების მართლწინააღმდეგობაზე პირდაპირ არაა საუბარი, მაგრამ რამდენადაც ამ მუხლში ლაპარაკია ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაზე და ბრალდებულის ბრალეულობის დამამტკიცებელ მტკიცებულებებზე, ქმედების მართლწინააღმდეგობა დადგენილად იგულისხმება. თუმცა, ამ მიმართებით კვლავ დგება ზემოთ უკვე არაერთგზის დასმული საკითხი: კატეგორიულად წყდება თუ არა საბრალდებო დასკვნაში ქმედების მართლწინააღმდეგობისა და ბრალდებულის ბრალის საკითხი? თუ ამ კითხვაზე დადებითი პასუხი გავეცით, მაშინ არანაირი საფუძველი არა გვაქვს იმისათვის, რომ ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაცია საგამოძიებო კვალიფიკაციისგან განვასხვავოთ და სისხლის სამართლის საქმეზე მართლმსაჯულების განხორციელების თავისებურებაზე ვისაუბროთ. უფრო მეტიც, საქმის ვითარება ისე გამოიყურება, რომ სასამართლო ქმედების დანაშაულად საგამოძიებო კვალიფიკაციას იმეორებს, ოღონდ, უფრო დამტკიცებულად და დასაბუთებულად. სინამდვილეში კი, უფიქრობთ, წინასწარი გამოძიების სტადიაზე, ჯერ ერთი, ქმედების მართლწინააღმდეგობა მხოლოდ საავარაუდოდ თუ იქნება დადგენილი. ამის მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს დებულება, რომ ქმედების შემადგენლობიდან, როგორც ფაქტის მსჯელობიდან, ქმედების მართლწინააღ-

მდგობაზე პირდაპირი ლოგიკური დასკვნა (გადასვლა) შეუძლებელია და ამიტომ ეს დასკვნა წინასწარი გამოძიების სტადიაზე მხოლოდ სავარუდოა. მეორეც, ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში პირის მისაცემად, ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარის ნიშნების დადგენის გარდა, დასადგენია ბრალის ფორმებიც, ხოლო, ბრალის ფორმა ჯერ კიდევ ბრალი არაა და ამიტომ წინასწარი გამოძიების სტადიაზე ბრალდებული ჯერ კიდევ არაბრალეულია. ეს პრობლემები მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით საგანგებოდ შემდგომ იქნება განხილული. ამჯერად კი მოკლედ შევეხები ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას შემდგომ სასამართლო ინსტანციებში.

ამ მხრივ მოკლედ შევეხები აპელაციის წესით რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს განაჩენებისა და სხვა გადაწყვეტილებათა გასაჩივრებას, თუ, აპელანტის აზრით, განაჩენი ან სხვა გადაწყვეტილება დაუსაბუთებელია, ანუ, საქმის ფაქტობრივი გარემოებანი არაა დამტკიცებული, ან სადაუოა განაჩენის კანონიერება (საქ. სსსკ 509-ე მუხლი). გასაგებია, რომ სააპელაციო საჩივრის ერთ-ერთი საგანი შეიძლება იყოს ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაც, ესე იგი ის საკითხი, სწორად არის თუ არა გამოყენებული მატერიალური სისხლის სამართლის, ან სხვა რომელიმე კანონი (ი. ბაბისონია, სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვა სასამართლოში, გვ. 285). აპელაციის წესით ხდება საქმის ხელახალი და არსებითი განხილვა, მტკიცებულებათა ამა თუ იმ სისრულით ხელახალი განხილვა და შეფასება უშუალოდისა და ზეპირობის პრინციპების შესაბამისად. გასაგებია, რომ სააპელაციო სასამართლოს გამოაქვს ახალი განაჩენი, რომელიც, საქ. სსსკ 535-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, ცვლის პირველი ინსტანციის მიერ გამოტანილ განაჩენს. მაშასადამე, გამორიცხული არ არის, რომ სააპელაციო სასამართლოს (სააპელაციო წესით სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვის თავისებურებათა შეს-

ახებ იხილეთ **0. ბონაშვილის** ფრიად საინტერესო ნაშრომი, აპელაცია სისხლის სამართლის პროცესში, თბილისი, 2004) განაჩენმა შეცვალოს ქმედების ის სისხლისსამართლებრივი კვალიფიკაცია, რომელიც მას მიეცა პირველი ინსტანციის სასამართლოს განაჩენით. ამასთან, საუარესოდ შებრუნება, ანუ, სააპელაციო სასამართლოში სისხლის სამართლის უფრო მძიმე მუხლის გამოყენება დასაშვებია, თუ პროკურორმა, დაზარალებულმა, ბრალდების მხარის წარმომადგენელმა პროცესის სხვა მონაწილემ შეიტანა სააპელაციო საჩივარი სწორედ ამ მოთხოვნით და თუ მათ ასეთი პოზიცია ეკავათ პირველი ინსტანციის სასამართლოში(საქ. სსსკ 540-ე მუხლის მეორე ნაწილი). გარდა ამისა, გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა გამამართლებელის ნაცვლად დასაშვებია, თუ სააპელაციო სასამართლომ სასამართლო გამოძიება სრული მოცულობით ჩაატარა (საქ. სსსკ 540-ე მუხლის მე-5 ნაწილი).

სააპელაციო სასამართლოს განაჩენი, მათ შორის, მსჯავრდებულის ქმედების დანაშაულად არასწორი კვალიფიკაცია, შეიძლება საკასაციო წესით გასაჩივრდეს. ამ საჩივარს განიხილავს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის პალატა. თუმცა, ამ უკანასკნელს მიტივირებული განჩინებით შეუძლია საქმე გადასცეს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდ პალატას, რომელიც იხილავს განსაკუთრებით რთული კატეგორიის საქმეებს. აღსანიშნავია, რომ საკასაციო საჩივრის ერთ-ერთი საგანი – სისხლის სამართლის, ან სხვა მატერიალური კანონის არასწორი გამოყენება- საქ. სსსკ 564-ე მუხლში განმარტებულია შემდეგნაირად: ა) არ იყენებს კანონს, რომელიც უნდა გამოყენებინა; ბ) იყენებს კანონს, რომელიც არ უნდა გამოყენებინა; გ) სწორად არ განმარტავს კანონს. გასაგებია, რომ ამ მიმართებით, როგორც წესი, იგულისხმება ქმედების არასწორი სისხლისსამართლებრივი კვალიფიკაცია, რაც საკასაციო ინსტანციის გან-

ჩინებით შეიძლება გასწორდეს. მაგალითად, საქართველოს უზენაეს სასამართლოს საკასაციო პალატამ მთელი რიგი მტკიცებულებების ახლებური ანალიზისა და შეფასების საფუძველზე ქმედება, რომელიც სააპელაციო პალატამ დააკვალიფიცირა, როგორც განზრახი მკვლელობა (საქ. 1960 წლის სსკ 105-ე მუხლი), გადააკვალიფიცირა, როგორც მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით (იმავე კოდექსის 107-ე მუხლი). სააპელაციო პალატამ მიუთითა, რომ ქ. თბილისის საოლქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სააპელაციო პალატამ სწორად ვერ დაადგინა ფაქტები, ხოლო, დადგენილ ფაქტებს სწორი იურიდიული შეფასება ვერ მისცა (საკასაციო პალატის აზრით, დ. შე-ძის ჩვენება, რაც ასაბუთებს მის მიერ დ. გ-იას მკვლელობას აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით, არაფრით არაა გაბათილებული სასამართლო განჩინებაში), რის გამოც ჩადენილი ქმედება სწორად ვერ დააკვალიფიცირა (იხილეთ საქართველოს უზენაეს სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სისხლის სამართლის საქმეებზე, ივნისი, 2002, № 6.). ბოლოს, ისიც საინტერესოა, რომ 564-ე მუხლში კანონის არასწორ განმარტებაზეც არის საუბარი, ესე იგი, კანონის სწორი განმარტება ქმედების დანაშაულად სწორი კვალიფიკაციის ერთ-ერთი მეთოდოლოგიური წანამძღვარია. საკასაციო სასამართლოს უფლება არა აქვს გამოიყენოს სისხლის სამართლის კოდექსის უფრო მკაცრი მუხლი. ბოლოს, საკასაციო ინსტანციამ შეიძლება სისხლის სამართლის საქმე ხელახალი სასამართლო განხილვისთვის დააბრუნოს სააპელაციო სასამართლებისთვის სავალდებულო მითითებებით, ხოლო, ეს შეიძლება სისხლის სამართლის საქმის სხვა, უფრო მსუბუქი, მუხლით გადააკვალიფიცირებას ნიშნავდეს, თუმცა ზემოთ უკვე იყო საუბარი იმის შესახებ, რომ სსსკ 540-ე მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებული საფუძველების არსებობისას საქმე საუ-

არესოდ შეიძლება შემობუნდეს. ესე იგი, ქმედება უფრო მძიმე მუხლით, ან მუხლის ნაწილით დაკვალიფიცირდეს, ვიდრე, ეს სააპელაციო ინსტანციის სასამართლოში დაკვალიფიცირდა.

სისხლის სამართლის საქმის ახალი კვალიფიკაცია შეიძლება მოხდეს ახლად აღმოჩენილ და ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამოც (ამის შესახებ უფრო დაწერილებით იხილეთ **ნ. ბაბინონია**, სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვა სასამართლოში, გვ. 420-428). საქმე ეხება განაჩენის, ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების გადასინჯვას. ახლად აღმოჩენილ გარემოებებს განეკუთვნება, მაგალითად, ის, თუ განაჩენით დადგენილია, რომ ყალბია მოწმის ჩვენება, ექსპერტის დასკვნა, ან სხვა მტკიცებულება, რომელიც საფუძვლად დაედო განაჩენს, ან განხილვას. ახლად გამოვლენილ გარემოებებს კი განეკუთვნება, მაგალითად, თუ განაჩენის, ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების დადგენისას გამოყენებული იქნა კანონი, რომელიც საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით შემდგომ იქნა ცნობილი ანტიკონსტიტუციურად. (საქ. სსსკ 593-ე მუხლი). გარდა ამისა, საქ. სსსკ 593-ე მუხლის „ბ“ პუნქტში ლაპარაკია იმაზე, რომ განაჩენის, ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ გამოიცა ახალი სისხლის სამართლის კანონი, რომელიც აუქმებს, ან ამსუბუქებს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას (ესე იგი, იგულისხმება სისხლის სამართლის კანონის უკუძალა).

მე დაწერილებით არ განვიხილავ ამ გარემოებათა გამო სისხლის სამართლის საქმეთა გადასინჯვის პროცესუალურ საკითხებს, რადგან, ძირითადად ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპები მაინტერესებს. აღვნიშნავ მხოლოდ იმას, რომ ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა არსებობისას სისხლის სამართლის საქმის გადასინჯვის შესახებ დასკვნას ამტკიცებს საქართველოს მთავარი პროკურორი, რომელიც წარდგინებით მიმართავს საქართველოს უზენაეს

სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატას.

ამრიგად, ირკვევა, რომ საქართველოს ამჟამად მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიხედვით, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია შვიდ ეტაპს გაივლის. პირველი სამი ეტაპი(ექვიტანილად ცნობისა და ბრალდებლის სახით პასუხისგებაში მიცემის აქტები; საბრალდებო დასკვნა) წინასწარი გამოძიების ეტაპზე მიიღება. სასამართლო ეტაპზე ხდება რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს მიერ განაჩენის დადგენა; შემდეგ –სააპელაციო სასამართლოში საქმის განხილვა პირველი ინსტანციის კანონიერ ძალაში შეუსვლელ გადაწყვეტილებებზე; საკააციო ინსტანციაში განიხილება როგორც პირველი, ისე საკასაციო ინსტანციის ძალაში შესული გადაწყვეტილებანი; ბოლოს, ახლად აღმოჩენილ და ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო სისხლის სამართლის საქმეთა გადასინჯვა ხორციელდება.

სულ სხვაა ამ მხრივ საქართველოს 2009 წლის 9 ოქტომბრის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, რომელიც აქ შედარებისთვის მოკლედ იქნება განხილული (მკითხველს შევახსენებ, რომ დროთა განმავლობაში შეტანილი ცვლილებებითა და დამატებებით დღემდე მოქმედებს საქართველოს 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, რომელიც ძალაში შევიდა 1999 წლის მაისიდან).

აქ კი მოკლედ აღვნიშნავ, რომ ამ ახალ საპროცესო კოდექსში, ჯერ ერთი, არსებითადაა შეცვლილი წინასწარი გამოძიება, რომელსაც უბრალოდ ჰქვია „გამოძიება,“ ესე იგი, უფლებამოსილი პირის მიერ ამ კოდექსით დადგენილი წესით განხორციელებულ მოქმედებათა ერთობლიობა, რომლის მიზანია დანაშაულთან დაკავშირებულ მტკი (კვბულუებათა შეგროვება (იხ. მე 3 –ე მუხლი, რომელშიც მოცემულია ამ კოდექსში გამოყენებულ ტერმინთა განმარტება). აქედან გამომდინარე, ამ ახალი კოდექსის თანახმად, გამოძიებას

უკვე არ გააჩნია ისეთი შემაჯამებელი დოკუმენტი, როგორცაა: საბრალდებო დასკვნა. ეს ბუნებრივია, რადგან, სისხლის სამართლის საქმეზე გამოძიების მიერ მოპოვებული ყველა მტკიცებულება წარედგინება სასამართლოს. სამაგიეროდ, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებისა და შეწყვეტის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას პროკურორი სარგებლობს დისკრეციული უფლებით, საჯარო ინტერესების შესაბამისად (საქ. სსსკ მ-16 მუხლი). ამავე კოდექსის მე-17 მუხლის თანახმად კი, პირს ბრალდება წარედგინება, თუ არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ მან დანაშაული ჩაიდინა. ცხადია, იგულისხმება დანაშაულის ცნება და მისი ელემენტები, რაც საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-7 მუხლის პირველი ნაწილითაა გათვალისწინებული (ქმედების შემადგენლობა, ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობა და სუბიექტის ბრალი). ეს არის კიდევ მტკიცების საგანი, რომელიც ამ ახალ კოდექსში პირდაპირ არაა გათვალისწინებული (იხ. მე-X თავი), მაგრამ დანაშაულის აღნიშნული ცნების ორი ნიშანი ნეგატიური წესითაა გადმოცემული 105-ე მუხლში. კერძოდ, გამოძიება უნდა შეწყდეს, ხოლო, სისხლისსამართლებრივი დევნა არ უნდა დაიწყოს, ან შეწყდეს, თუ არ არსებობს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედება, ან თუ ეს ქმედება არაა მართლსაწინააღმდეგო.

ცხადია, ბრალდების წარდგენა, გარდა ინიციატივით დასრულებული ქმედების ობიექტური მხარის ნიშნების დადგენისა, გულისხმობს ბრალის ფორმების დადგენასაც, რაც ბრალის დადგენას ჯერ კიდევ არ ნიშნავს, რადგან, ფორმიდან შინაარსზე გადასვლა ინდუქციურია. მით უმეტეს, რომ ბრალის დადგენა გამამტყუნებელი განაჩების ფორმით მხოლოდ სასამართლოს პროროგატივაა. ამაზე მეტყველებს ხსენებული კოდექსის მე-12 მუხლი, რომელშიც მტკიცებულებათა შეფასებაზეა ლაპარაკი. კერძოდ, მტკიცებულება უნდა შეფასდეს სისხლის სამართლის საქმესთან მისი რელევან-

ტურობის, დასაშვებობისა და უტყუარობის თვალსაზრით. მეორეც, მტკიცებულებას წინაწარ დადგენილი ძალა არა აქვს. და, ბოლოს, გამამტყუნებელი განაჩენით პირის დამნაშავედ (ბრალეულად - გ.ნ.) ცნობისთვის საჭიროა გონივრული ეჭვის მიღმა არსებული შეთანხმებულ მტკიცებულებათა ერთობლიობა.

თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ გამოძიება იწყება დანაშაულის შესახებ. ინფორმაციის მოპოვებისთანავე, ცხადია, იგულისხმება ჩადენილი ქმედების დანაშაულად სავარაუდო კვალიფიკაცია, რომელიც უფრო ზუსტდება სისხლისსამართლებრივი დენის აღძვრის მომენტისთვის. მით უფრო, რომ ბრალდების წარდგენა, როგორც უკვე ითქვა, ბრალის ფორმების დადგენის გარეშე შეუძლებელია. ამის შემდეგ ხდება ბრალდებულის პირველი წარდგენა სამართლოში მისთვის აღკვეთის ღონისძიების შეფარდების, აგრეთვე საპროცესო შეთანხმების შესაძლებლობისა და სხვა საკითხებისთვის (იხ. მე-X თავი). საპროცესო შეთანხმება კი საქმის არსებითი განხილვის გარეშე განაჩენის გამოტანის საფუძველია (საქ. სსსკ 209-ე მუხლი). იგულისხმება საპროცესო შეთანხმება ბრალზე (როცა პირი აღიარებს მის ბრალს ჩადენილ ქმედებაში) ან, სასჯელზე, როცა, იგი ამ მხრივ ეთანხმება პროკურორის შემოთავაზებას. მაგრამ ჩვენ ამჯერად გვაინტერესებს ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის საკითხები. კერძოდ, საპროცესო შეთანხმებისას, ჯერ ერთი, აღწერილია სუბიექტისთვის ინკრიმინირებული ქმედება; მეორეც, საქმეში არსებული მტკიცებულება საკმარისია დასაბუთებული ვარაუდისთვის, რომ აღნიშნული დანაშაული ამ პირმა ჩაიდინა (საპროცესო შეთანხმება ახალი საპროცესო კოდექსამდე იყო შემოღებული).

აღნიშნულ კოდექსში საგანგებოდაა გათვალისწინებული სისხლის სამართლის საქმის არსებითი განხილვის პროცესუალური წესები, გამამტყუნებელი განაჩენის დადგენის საფუძველი (თავი XXIII-ე), როგორც ჩვეულებრივი სა-

სამართლო წესით, ისე ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოში). ბუნებრივია, აქ უკვე დგას საკითხი ქმედების დანაშაულად სრული მოცულობით კვალიფიკაციის შესახებ (ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოში სადისკუსიოდ ცალკე პარაგრაფად მაქვს განხილული). აქ კი მხოლოდ იმას ვიტყვი, რომ სასამართლოს განაჩენი უნდა იყოს კანონიერი, დასაბუთებული და სამართლიანი (საქ. სსსკ 259-ე მუხლი). მით უფრო, რომ განაჩენის გამოტანისას სასამართლომ უნდა დაადგინოს: 1. ჩაიდინა თუ არა ბრალდებულმა სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედება? 2. არის თუ არა ბრალდებულის ქმედება მართლსაწინააღმდეგო? 3. შეერაცხება თუ არა ბრალდებულს ბრალად მის მიერ ჩადენილი ქმედება? ამ სამ კითხვაზე დადებითი პასუხი (რაც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციისთვის საკმარისია) საფუძველია იმისა, რომ სასამართლომ გამოიტანოს გამამტყუნებელი განაჩენი. გამამტყუნებელ განაჩენს არ შეიძლება საფუძველად დაედოს ვარაუდი (საქ. სსსკ 269-ე მუხლის მეორე ნაწილი). ამის შემდეგ სისხლის სამართლის საქმე შეიძლება განხილულ იქნეს აპელაციის წესით (იხილეთ XXV-ე თავი). თუ არსებობს სათანადო საფუძველი, აპელაციის წესით გამოტანილი განაჩენი შეიძლება გასაჩივრდეს საკასაციო ინსტანციაში, ხოლო, ბოლოს სისხლის სამართლის საქმე (განაჩენი) შეიძლება იქნეს გადასინჯული ახლადგამოვლენილ გარემოებათა გამო (იხილეთ XXVI-ე თავი). აქვე მოკლედ მოვიხსენიებთ იურიდიული პირის ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას, (თავი XXIV-ე), რომელიც იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის თავისებურებითაა გაპირობებული, თუმცა, იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის პრობლემა ცალკე და უფრო ღრმა განხილვას მოითხოვს.

ამრიგად, საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ამჟამად მოქმედი საპროცესო კოდ-

ექსისგან არსებითად განსხვავდება ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის თუნდაც ზოგადი თეორიის პროცესუალური ფორმის თვალსაზრისით. ამ ახალ კოდექსში, მიუხედავად იმისა, რომ მასში ძირითადად აქცენტი გადატანილია სასამართლოზე, გამოძიების ეტაპზე მაინც რჩება ქმედების წინასწარი, სავარაუდო კვალიფიკაცია, რომელიც უფრო ზუსტდება სისხლისსამართლებრივი დეენის აღძვრისა და ბრალდების წარდგენის ეტაპზე. სრული მოცულობით კი ქმედებას დანაშაულად აკვალიფიცირებს სასამართლო. რთულია ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის განხილვის პროცედურა და ხასიათი. შეძლებს ქმედება შეიძლება ახლებურად დაკვალიფიცირდეს აპელაციის წესით, საკასაციო წესით და, ბოლოს, – ახლადგამოვლენილ გარემოებაა გამოს, რომელთა ჩამონათვალი მოცემულია ამავე კოდექსის 310-ე მუხლში.

თავი მესამე

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის საფუძველი და სუბიექტები

§ 1. ტერმინი „კვალიფიკაცია“ და მისი ათსიოლოგიური საფუძველი

უკვე ითქვა, რომ ტერმინი „კვალიფიკაცია“ ნიშნავს „შეფასებას.“ შეფასება, თავის მხრივ, მეტად რთული საქმიანობაა და გულისხმობს შესაბამის კომპონენტებს: შეფასების საფუძველს, სუბიექტს, ობიექტს, შედეგს, ამის გამო მიღებულ გადაწყვეტილებას, რომელსაც ეს შეფასება იწვევს. საქმე იმაშია, რომ ამ მიმართებით იგულისხმება გარესინამდვილისადმი ადამიანის პრაქტიკულ-ღირებულებითი დამოკიდებულება. ადამიანი, უპირველეს ყოვლისა, საზოგადოებრივი პრაქტიკის სუბიექტია და მისი პრაქტიკული საქმიანობა ბუნებრივად უკავშირდება მთელ რიგ შეფასებით ცნებებს, მაგალითად, კეთილი, ბოროტი, მშვენიერი, მახინჯი, დანაშაული და ა. შ. მით უმეტეს, რომ საზოგადოებრივი პრაქტიკა მოწესრიგებულია ისეთი ნორმატიული სისტემებით, როგორცაა: ზნეობა, რელიგია, ხელოვნება, პოლიტიკა, სამართალი და ზოგიერთი სხვა. ამ ნორმატიულ სისტემებში შეფასებებს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება. როგორც თავის დროზე სწორად შენიშნულა პროფ. ო. ჯიღვენი, „ადამიანს მარტო ცხოვრება კი არ უნდა, არამედ კმაყოფილი უნდა იყოს თავისი ცხოვრებით. ადამიანი აფასებს თავის არსებობას, არსს, შეფასება კი ჯერარსის მიხედვით განხილვას, ხოლო ჯერარსი არსის საშუალებაზე არ დაიყვანება“ (ო. ჯიღვენი, კულტურა და საზოგადოებრივი ურთიერთობა, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკა-

დემიის „მაცნე“, ფილოსოფიისა და ფსიქოლოგიის სერია, 1980, №1, გვ. 11-12). საქმე ისაა, რომ ტერმინი „ჯერარსი“ სიტყვა-სიტყვით ნიშნავს ჯერ არარსებულს, ჯერ არ განხორცილებულს, ესე იგი იმას, რაც ჯერ არსი არ არის, ანუ, არ არის რეალობაში განხორციელებული, თუმცა, რამდენადაც იგი განხორციელების ღირსია, უნდა განხორციელდეს კიდევ. ჯერარსი არის ღირებულების არსებობის ფორმა. მაგალითად, მსჯელობა, „ადამიანი კეთილი უნდა იყოს,“ ჯერარსულია. ჯერ ერთი, სიკეთე უმაღლესი ეთიკური ღირებულებაა, რომელიც განხორციელების ღირსია. მეორეც, ადამიანი თავისი მოწოდებით კეთილი უნდა იყოს და პრაქტიკულ ცხოვრებაში სიკეთეს უნდა ამკვიდრებდეს. სამწუხაროდ, რეალურ ცხოვრებაში ბოროტი ადამიანებიც არიან და ამდენად აზრი აქვს მოთხოვნას, რომ ადამიანი კეთილი უნდა იყოს! სიკეთე, მშვენიერება, სიყვარული, სიმამაცე, თავისუფლება და ა. შ. ღირებულებებია, იდეალურად რომ არსებობს და არა რეალურად. მით უმეტეს, რომ ღირებულება შესაბამის სფეროში იდეალსაც განასახიერებს. მაგალითად, სამართლის ფილოსოფიაში სამართალი განიხილება არა მარტო პიზიტიური (მოქმედი) სამართლის მიხედვით, არამედ, მისი იდეალის მიხედვითაც. ესე იგი, იმის მიხედვით, თუ როგორი უნდა იყოს სამართალი. ღირებულება კი არის აქსიოლოგიის, როგორც ღირებულების ფილოსოფიის, ძირითადი ცნება. ირკვევა, რომ ადამიანი თავის პრაქტიკულ საქმიანობაში ხელმძღვანელობს არა მარტო მატერიალური ინტერესებით, არამედ იდეალებითაც და ესაა ადამიანის თავისუფლების არსებითი ნიშანი. როგორც პროფ. ო. ჯიონევი წერდა, „ადამიანის მოქმედება იმით განსხვავდება ბუნებრივი აქტებისაგან, რომ მისი განმსაზღვრელი არსებითად არის ღირებულება, ადამიანის მიერ აღიარებული ღირებულება“ (დასახელებული ნაშრომი, გვ. 10). აუტორი ადამიანს აქსიოლოგიურ, ანუ შემფასებელ არსებადაც აცხადებს და ეს განსაზღვრული აზრით, სწორია. მაგრამ ამჯერად

შეფასების საფუძველზეც ვიმსჯელოთ. კერძოდ, შეფასებას მისი სუბიექტი, ანუ, ადამიანი ეწევა, ხოლო, ეს, ერთი მხრივ, იმას ნიშნავს, რომ შეფასება სუბიექტური აქტია. იგულისხმება შეფასების ობიექტისადმი შემფასებელი სუბიექტის დამოკიდებულება. მაგალითად, მსჯელობა „ეს ვარდი მშვენიერია,“ გამოთქვამს როგორც მშვენიერებისადმი, ისე, ამ კონკრეტული ვარდისადმი სუბიექტის დამოკიდებულებას. მაგრამ, მეორეს მხრივ, შეფასება უნდა იყოს ობიექტური. ვარდი მშვენიერებად შეიძლება მხოლოდ ამ ერთ, კონკრეტულ, სუბიექტს ეწვენებოდეს, მაშინ, როდესაც შეფასების ობიექტურობა ინტერსუბიექტურია. შეფასების ობიექტურობისთვის საჭიროა მისი კრიტერიუმი. ამ თვალაზრისით გადამწყვეტია შეფასების საფუძველი, ესე იგი, ის, თუ რისი მიხედვით და საფუძველზე ხდება შეფასება. მშვენიერება ის საფუძველია, რომლის მიხედვით ვარდი შეფასდა. მშვენიერება კი ესთეტიკური ღირებულებაა. აქედან გამომდინარე, შეფასების საფუძველი საზოგადოდ არის ღირებულება, რომელიც განსაზღვრული ნორმის ფორმაში არსებობს. ნორმის ცნება კი, როგორც ჩანს, ნაწარმოებია „ნორმალურის“ ცნებიდან, რომელიც, თავის მხრივ, ორი უკიდურესობიდან მესამე ანუ, საშუალოა. მიხედველობაში გვაქვს პროფ. ბერონტი შუშანაშვილის მიერ არიტოტელეს ფილოსოფიის მეტად საინტერესო ანალიზი. საქმე ეხება სათნოების ცნებას არისტოტელეს ფილოსოფიაში. კერძოდ, ირკვევა, რომ არსებობს ადამიანის სამი სულიერი მდგომარეობა. აქედან ორი მანკიერია- ერთი მეტისმეტი სიჭარბის, ხოლო, მეორე, პირიქით, მეტისმეტი ნაკლებობის გამო. მესამე კი არის საშუალო, ანუ, სათნოება, რომელიც ამ ორ უკიდურესობებს უპირისპირდება. მაგალითად, არსებობს ადამიანი, რომელიც ლაჩარია, მაგრამ არსებობს თავზეხელაღებული ადამიანიც. ცხადია, სათნოებად არც ერთი არ ჩაითვლება. სილაჩრე რომ საძაგელია,- დამატებით ახსნას არ საჭიროებს. თავზეხელაღებულობა კი გაბედულობის ინ-

დენად უკუდურესი ხარისხია, რომ უგუნური ხიფათისა და სრულიად გაუმართლებელი მსხვერპლის წყაროც შეიძლება აღმოჩნდეს. ამ ორ უკიდურესობებს შორის საშუალო, ანუ, არისტოტელეს სიტყვებით რომ ვთქვათ, სათნოება, როგორც ნორმალური მდგომარეობა, არის სიმამაცე. იგი არის ერთ-ერთი ეთიკური ღირებულება, რომელიც ნორმის, როგორც ჯარარსის, ფორმაში არსებობს. პროფ. ბ. შუშანაშვილი ასკენის, რომ არისტოტელეს მიხედვით „ზნობრივი ღირებულება მიეწერება იმას და უპირატესად იმას, რომელიც საშუალოა უკიდურესობათა შორის“ (ბ. შუშანაშვილი, ნორმალურობა და ღირებულება, „ფილოსოფიური ძიებანი,“ ტ. V, თბილისი, 2001, გვ. 184).

ამრიგად, ადამიანი (ვთქვათ, ჯარისკაცი) არ უნდა იყოს არა მარტო ლაჩარი, არამედ, თავზეხელაღებულიც. ჯარისკაცი უნდა იყოს მამაცი, რადგან, სიმამაცე ერთ-ერთი ეთიკური ღირებულებაა, რომელიც ნორმის, ანუ, ქცევის წესის ფუნქციასაც ასრულებს. ნორმის ცნება კი ნორმალურობის ცნებიდან მომდინარეობს. როგორც პროფ. ბმონტი შუშანაშვილი აღნიშნავს, ნორმალურობის ცნება ფილოსოფიაში სამი მნიშვნელობით გაიგება: 1. ნორმალურობა, როგორც ჩვეულებრივი, ბუნებრივი მდგომარეობა; 2. ნორმალურობა, როგორც ნორმისეულობა, ნორმასთან შესაბამისობა; 3. ნორმალურობა, როგორც ღირებულება.

ავტორის მსჯელობა ასეთია: ნორმალურობის პირველი მნიშვნელობა ბუნებრივ მდგომარეობას აღნიშნავს. არაბუნებრივი და არანორმალური იქნებოდა, თუ, მაგალითად, მუხას რკოს ნაცვლად კიტრი გამოესხა, ან მგელს ლეკების ნაცვლად ბაჭიები დაეყარა. მაგრამ ავტორი მაინც ფიქრობს, რომ ნორმალურობის ასეთი ცალსახა დაკავშირება საგნის არსთან სწორი არ უნდა იყოს. ავტორის დასკვნით, „თუ კი რაიმეს არსობრივი გარკვეულობა ამ რაიმეს გარკვეულობაზე უშუალოდ მიაჩნებინებს, მაშინ სიგიჟე, მკვლელობა, ქურდობა, აგრეთვე ნორმალურად უნდა ჩაგვეთვალოს, რაკი

თითოეულ მათგანს თავისი არსი გააჩნია“ (გვ. 187). აქედან ავტორი, თავის მხრივ, ასკვნის, რომ არსისთვის ნორმალურობის მიწერა აუცილებელია, მაგრამ საკმარისი არ არის. ნორმალურობა არის არსებითად გონითი სინამდვილის ფენომენი. მხოლოდ ადამიანს, როგორც გონით არსებას, შეუძლია არ იყოს ისეთი, როგორიც არის. აქედან გამომდინარე, ადამიანის ნორმალურობა, ავტორის სიტყვებით რომ ვთქვათ, დარღვევის მუდმივი საფრთხის წინაშეა.

ნორმალურობა მეორე მნიშვნელობით არის ნორმასთან რაიმეს შესაბამისობა. მაგალითად, ზნეობრივი საქციელი ზნეობრივი ნორმის შესაბამისია. ამორალური ქმედება ამ აზრით ნორმალური არ არის, მაგრამ ამ მიმართებით „არანორმალური“ ფსიქიატრიის, ან ფსიქოლოგიის სფერო კი არაა, არამედ, აქსიოლოგიის სფერო, სადაც ღირებულებათა წესრიგზეა (იერარქიაზე) ლაპარაკი. კერძოდ, ამორალური ქმედება დაბალი, ან სუბიექტური (ან ორივე მათგანის) ღირებულების არსევის შედეგია და იგი ფსიქიატრულ შემწილობას სრულიადაც არ წარმოადგენს. ბოლოს, ნორმალურობა ნიშნავს ღირებულებას. სიმამაცე ის ღირებულებაა, რომელიც ადამიანის შესაძლო არანორმალურ მდგომარეობას (სილაჩრესა და თავზეხელარებულობას) შორის მოსაშუალოებს და ამ აზრით ნორმალურია, ესე იგი, ნორმის, როგორც ქცევის წესის, იდეალურ შინაარსს შეადგენს. ავტორი ასკვნის, რომ „ადამიანის ნორმალურობას ემუქრება დარღვევის მუდმივი ხიფათი და ამ ხიფათის ავტორი თვითონ ადამიანია“ (იქვე, გვ. 189). ამ ღებულების სასარგებლოდ მეტყველებს თუნდაც ის ფაქტი, რომ ჩვენ ვცდილობთ შევქმნათ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია, რომელიც ადამიანთა ერთი ნაწილის დანაშაულებრივი არანორმალურობის თავისებურ დასტურს წარმოადგენს. თუმცა, აქ მოკლედ მაინც არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ ღირებულება, როგორც იდეალი და იდეალური ფენომენი, რომელიც შეფასების საფუძველია, არც

თუ იშვიათადაა დაყვანილი „სარგებლიანობის“ ცნებაზე ღირებულებული სასარგებლოს სინონიმად იქნა გაგებულნი, მაგალითად, ზოგიერთ რუსულ იურიდიულ ლიტერატურაში (С. С. Алексеев, Социальная ценность. Права в советском обществе, М. 1971). ამ პოზიციიდან სამართალი შეფასდა მისი საარგებლო თვისებების მიხედვით, როგორც ერთ-ერთი ინსტრუმენტალური ღირებულება. ცხადია, რომ ამ თვალსაზრისით ფასდება სამართალი მისი ეფექტურობის მიხედვით, ესე იგი, თუ რამდენად შეაქვს სამართალს წესრიგი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. მაგრამ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაში საქმე ეხება არა იმდენად სამართლის შეფასებას (მით უმეტეს, მისი ეფექტურობის მიხედვით), რამდენადაც ქმედების სამართლებრივ შეფასებას. ცხადია, ფილოსოფიურად სამართალიც უნდა შეფასდეს, რათა დადგინდეს, არის თუ არა სამართლის ესა თუ ის სისტემა ღირსი, იყოს ადამიანთა ქმედების შეფასების საფუძველი (ფაშისტური რეჟიმის კანონი მხოლოდ ფორმალურად განასახიერებდა სამართალს, თუმცა, ამ მხრივ არც კომუნისტური რეჟიმის სამართალი ბრწყინავდა, რომ არაფერი უთქვამთ სრულიად გაუმართლებელ, უკანონო, მასობრივ რეპრესიებზე). მაგრამ როგორც წესი, საქმე შეეხება ქმედების სამართლებრივ შეფასებას. ამ შემთხვევაში შეფასების საფუძველია სამართლის ნორმა, როგორც ქცევის განსაზღვრული წესი და სამართლებრივი ღირებულების არსებობის ფორმა. სამართლებრივი შეფასების საფუძველია სამართლის ნორმის ფორმაში მოქცეული ღირებულება, რომელიც მართლზომიერი საქციელის მოთხოვნაში გამოიხატება. სამართლებრივი შეფასების მიხედვით ქმედება შეიძლება იყოს მართლზომიერი, როდესაც ეს ქმედება სამართლებრივი ნორმის მოთხოვნას ასრულებს და ქმნის მართლწესრიგს; ქმედება შეიძლება იყოს მართლსაწინააღმდეგოც, თუ იგი არღვევს მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებას და ხელყოფს მართლწესრიგს (თუმცა, შესაძლებელია ისეთი ქმედებაც,

რომელიც არც მართლზომიერია და არც მართლსაწინააღმდეგო, მაგალითად, ქმედების 'შემადგენლობა). მაშასადამე, აქსიოლოგიის არასწორი გაგების, ანუ, სარგებლიანობისა და ღირებულების გაიგივების საფუძველზე ფასდება სამართალი და ქმედების საკუთრივ სამართლებრივი შეფასება, ანუ კვალიფიკაცია ამ პოზიციიდან არ ხდება. აქედან გამომდინარე, ამ თვალსაზრისით ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის აგება შეუძლებელია. უფრო მეტიც, ღირებულებისა და სარგებლიანობის გაიგივების ნიადაგზე ღირებულება ყოველთვის დადებითია და ამიტომ არ არსებობს უარყოფითი ღირებულება. თუ უარყოფითი ღირებულება არ არსებობს, მაშინ, არც უარყოფითი შეფასება არსებობს. ამ ლოგიკით კი გამოდის, რომ ქმედება ფასდება როგორც მხოლოდ მართლზომიერი, რადგან, სასარგებლო სწორედ მართლზომიერი ქმედებაა. ქმედების უარყოფითი შეფასება, როგორც მართლსაწინააღმდეგო, ამ პოზიციიდან შეუძლებელია, რადგან, უარყოფითი ღირებულება, როგორც შეფასების საფუძველი, არ არსებობს. თუ უარყოფითი შეფასება არ არსებობს, მაშინ, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია შეუძლებელია. მაშასადამე, სარგებლიანობისა და ღირებულების გაიგივება დაუშვებელია. (ამ გაიგივების შედეგებს ჩვენ შემდგომაც შევეხებით).

ამრიგად, ირკვევა, რომ ადამიანი არსებითად შემფასებელი არსებაა, ხოლო, შეფასება ღირებულების, როგორც იდეალური არსის საფუძველზე ხორციელდება. ღირებულება არის შეფასებისა და ორიენტაციის იდეალური საფუძველი (ამის შესახებ უფრო დაწერილებით იხილეთ მ. ძვანახია, შ. ნადირაშვილი, დ. ბეჟვანია, ვ. ჯულიძე, ღირებულება და განწყობა, „სოციოლოგიური ნარკვევები,“ თბილისი, 1969, ტკ. 46). სამწუხაროდ, ტერმინი „ღირებულება“ დღემდე არაა ბოლომდე გარკვეული. მაგალითად, ვ. შუპოვი საესებით მართებულად წარმოაჩენს აქსიოლოგიის, როგორც ღირებულების ფილოსოფიის, წარმოშობისა და განვითარების ეტა-

პებს, მაგრამ ღირებულების ცნება ავტორის კონცეფციაში საკმაოდ დამაბნეველია. მართლაც, ავტორი, ერთის მხრივ, ღირებულებად მიიჩნევს ყველაფერს, რაც საგნობრივად არსებობს, რის მიმართაც ადამიანი გარკვეულ ინტერესს ამჟღავნებს. ასეთ საგნებად ავტორი კვების პროდუქტებსაც და ჩაცმის საშუალებებსაც კი მიიჩნევს (В. Н. Жуков, Введение в юридическую аксиологию (Вопросы Методологии), „Государство и право,“ 2009, № 6, стр. 21). ამით იქმნება იმისი საფრთხე, რომ ღირებულება, როგორც აქსიოლოგიის ძირითადი ცნება, სარგებლიანობის ცნებას დაემთხვეს და მაშინ სვენ იძულებული ვიქნებით „ქურთუკის ღირებულებაზეც“ ვისაუბროთ, რაც აქსიოლოგიის, როგორც ღირებულების ფილოსოფიის უარყოფას გამოიწვევდა. მეორეს მხრივ, ავტორი სუბიექტურ ღირებულებებად აცხადებს ნორმებს, აკრძალვებს, მოთხოვნებს, რომლებიც ღირებულებას იღვალური ფორმით შეიცავენ (იქვე). ავტორი სწორად უსვამს ხაზს იმ გარემოებას, რომ ღირებულების აქსიოლოგიური ანალიზი არსისა და ჯერარსის მიმართებით განხილვას მოითხოვს. მისი აზრით, სახელმწიფო და სამართალი, ერთის მხრივ, არსის სფეროს განეკუთვნებიან და მიზეზ-შედეგობრივ კავშირურთიერთობაში ერთვებიან. მაგრამ ჯერარსის პოზიციიდან სამართალი საზოგადოებრივი ცნობიერების იმპერატიული სფეროა, რომელიც, ავტორის მტკიცებით, მნიშვნელოვნადაა მოწყვეტილი სოციალოგიურ კანონებს და რომელსაც აქვს უნარი ამ კანონებში მნიშვნელოვანი კორექტივი შეიტანოს (იქვე, გვ. 22). დამახასათებელია, რომ ხსენებული ავტორი, როგორც პროფესიით ფილოსოფოსი, როგორც ჩანს, უკეთ ხედავს სამართლის აქსიოლოგიური პრობლემატიკის სპეციფიკას, როცა ის აცხადებს, რომ სამართალი არსებითად ნორმატიული ბუნებისაა, რადგან, მას ადამიანთა ურთიერთობებში ნორმატიული წესრიგი შეაქვს (В. Н. Жуков, Право как ценность, „Государство и право,“ 2010, № 1, стр. 28). ამ პოზიციიდან

აშკარაა, რომ ღირებულება ჯერარსის, ანუ, ნორმის ფორმაში არსებობს, რის გამოც ნორმა, როგორც ქცევის წესი, თავის მხრივ, ნორმატიული შეფასების საფუძველია. არსებობს ეთიკური, ესთეტიკური, რელიგიური, პოლიტიკური, სამართლებრივი და ა. შ. ნორმები. ამ ნორმების სპეციფიკა თითოეულის სფეროში შეფასების სპეციფიკას გამოხატავს. ეს ქმედების სისხლისსამართლებრივ შეფასებას, ანუ, კვალიფიკაციასაც ეხება. სისხლისსამართლებრივად ქმედება შეიძლება დაკვალიფიცირდეს როგორც მართლზომიერი და ეს ადამიანის ნორმალურობის მინიმალური მდგომარეობაა, რადგან, სისხლის სამართალში ნორმატიული მოთხოვნის მინიმუმია გამოხატული. სისხლის სამართლის კანონის ძალაში შესვლისა და ამ მოთხოვნის საფუძველზე ყალიბდება დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა სახელმწიფოსა და პიროვნებას შორის, აგრეთვე, სახელმწიფოსა და ზოგიერთი კატეგორიის იურიდიულ პირს შორის. ეს ურთიერთობა, თავის მხრივ, არის სახელმწიფოს წინაშე პიროვნებისა და ზოგიერთი კატეგორიის იურიდიული პირის პოზიტიური პასუხისმგებლობის გამოხატვის იურიდიული ფორმა. იგულისხმება სახელმწიფოს წინაშე პოზიტიური პასუხისმგებლობა მართლზომიერი ქმედების ჩადენისათვის, რადგან, სისხლის სამართლის სუბიექტი (მათ შორის იურიდიული პირის ფორმაში მოსაქმეც) დანიშნულია მართლზომიერი ქმედებისთვის და მოწოდებულია მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებას მოეკიდოს პასუხისმგებლურად. ამ პოზიციიდან ისიც გასაგებია, რომ სამართლებრივი ურთიერთობა ღირებულებითი ურთიერთობის ნაისახეობაა. ამიტომაც, სწორედ სამართლებრივი ურთიერთობის საფუძველზე ყალიბდება იურიდიული აზროვნების წესი და მისი ლოგიკური ფორმები (იურიდიული ხასიათის ცნებები და კატეგორიები, როგორცაა, მაგალითად, „მართლზომიერი,“ „მართლსაწინააღმდეგო,“ „პასუხისმგებლური,“ „უპასუხისმგებლო, ანუ,

ბრალეული,“ „დანაშაული“ და ა.შ). მართლაც, როგორც ცნობილია, ადამიანთა გარკვეული კატეგორია ნორმატიული მოთხოვნის ამ მინიმუმსაც აღარ ასრულებს და არღვევს მართლზომიერი საქციელის ვალდებულებას. ამგვარი ქმედება კი ფასდება უარყოფითად, როგორც მართლსაწინააღმდეგო, რომელიც ადამიანის ნორმატიულად არანორმალურ მდგომარეობას გამოხატავს. ცხადია, მართლსაწინააღმდეგო ქმედება შეიძლება შეურაცხადმაც ჩაიდინოს, ხოლო, ბრალეული ქმედება შერაცხადი სუბიექტის სახელმწიფოს წინაშე უპასუხისმგებლობის შედეგია და მისი ეს არანორმალურობა (ქმედების მართლწინააღმდეგობა და ბრალეულობა, როგორც შეფასებითი ცნებები) სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების დანაშაულად შეფასების, ანუ, კვალიფიკაციის საფუძველია. როგორც ვთქვი, მართლზომიერია ქმედება, რომელიც ჩადენილია სამართლებრივი ურთიერთობის ფორმასა და ფარგლებში და რომელიც ქმნის მართლწესრიგს. მართლსაწინააღმდეგოა ქმედება, რომელიც არღვევს მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებას და ხელყოფს მართლწესრიგს; ნაცვლად იმისა, რომ სისხლის სამართლის სუბიექტი სახელმწიფოს წინაშე პასუხისმგებლურად მოჰკიდებოდა მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებას, ის, პირიქით, მოიქცა უპასუხისმგებლოდ, ანუ, ბრალეულად. ქმედების დანაშაულად სრული და საბოლოო კვალიფიკაცია სისხლის სამართლის საქმის განხილვის სასამართლო სტადიაზე ხდება, მაგრამ ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის ნამდვილი ბუნების დასადგენად თავდაპირველად ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაციის ზოგიერთი საკითხი მაინც უნდა განვიხილოთ.

§ 2. არაბრალულობის პრეზუმფციის პრინციპი და ძველების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემა

„ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის“, როგორც ტერმინის, ცნებად გაფორმების პრობლემატიკაში არსებითია ამ კვალიფიკაციის სუბიექტების პრობლემაც. ტრადიციულად მიღებულია მტკიცება, რომ ქმედებას დანაშაულად აკვალიფიცირებენ გამოძიებელი, პროკურორი და მოსამართლე (ცხადია, თითოეულის საქმიანობის სპეციფიკის გათვალისწინებით). მით უმეტეს, რომ სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების ნიშნებისა და ჩადენილი ქმედების ნიშნების ზუსტი შესაბამისობის დადგენა, უპირველეს ყოვლისა, წინასწარი გამოძიების საქმეა. თუმცა, რომ ეს ჯერ კიდევ არაა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია. მართლაც, ქმედება დანაშაულად მხოლოდ მაშინ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს, როდესაც დანაშაული უკვე ჩადენილია. იურიდიული თვალსაზრისით დანაშაული ჩადენილია მხოლოდ მაშინ, როდესაც იგი დადასტურებულია გამამტყუნებელი განაჩენით. აქედან ლოგიკურად გამომდინარეობს დაკვნა, რომ, ჯერ ერთი, ერთმანეთისგან უნდა განვასხვაოთ დანაშაულის ფაქტობრივად ჩადენა და მისი იურიდიული კვალიფიკაცია დანაშაულად. მეორე, ქმედებას დანაშაულად სრული მოცულობით აკვალიფიცირებს მხოლოდ სასამართლო. თუ ეს ასეა, მაშინ ამ მიმართებით რაში მდგომარეობს წინასწარი გამოძიების ფუნქცია? საქ. სსსკ 112-ე მუხლის თანახმად, მტკიცების საგნის სტრუქტურაში შეტანილია ბრალიც. თუ იმას ვიტყვით, რომ წინასწარი გამოძიება ქმედებას დანაშაულად აკვალიფიცირებს, მაშინ მას სისხლის სამართლის საქმეზე მართლმსაჯულების განხორციელების ფუნქცია უნდა მიეწეროს, რაც დაუშვებელია, რადგან, „მართალი მსაჯულების“ ფუნქცია მხოლოდ სასამართლოს მიეწერება.

წინასწარი გამოძიების სტადიაზე ქმედების დანაშაულად

კვალიფიკაციის დაკანონება არსებითად ეწინააღმდეგება ქმედების ჩამდენი პირის სამართლებრივ (პროცესუალურ) მდგომარეობას. კერძოდ, „დანაშაული“ ბრალის გარეშე არ არსებობს. თუ ქმედებას დანაშაულად წინასწარი გამოძიებაც აკვალიფიცირებს, მაშინ, ლოგიკურია დასკვნაც, რომ წინასწარი გამოძიება ადგენს პირის ბრალეულობას. ტერმინი „ბრალდებულის ბრალეულობა“ წინააღმდეგობრივი ტერმინია და იგი არსებითად ეწინააღმდეგება ბრალდებულის ობიექტურ პროცესუალურ მდგომარეობას და უხეშად არღვევს ბრალდებულის უფლებას. საქმე ის გახლავთ, რომ წინასწარი გამოძიების სტადიაზე ქმედების შემადგენლობის განმახორციელებელი პირი შეიძლება ცნობილ იქნეს ბრალდებულად, მაგრამ იგი ჯერ კიდევ არაა ბრალეული. ბრალდება ბრალის ფორმებს ეყრდნობა, ხოლო ბრალის ფორმა ჯერ კიდევ ბრალი არ არის, ისევე როგორც ფორმა ჯერ კიდევ შინაარსს არ გამოხატავს. არსებობს არაბრალეულობის პრეზუმფციის კონსტიტუციური პრინციპი, რომლის თანახმად, ბრალდებული, თავისი ობიექტური პროცესუალური მდგომარეობის თანახმად, არაბრალეულია სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული მართლსწინააღმდეგო ქმედების ჩადენაში მანამ, სანამ მისი ბრალეულობა არ იქნება დადასტურებული გამამტყუნებელი განაჩენით. ამ პრინციპს საფუძვლად უდევს დანაშაულის ცნება, რომელიც, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-7 მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, არის სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება. ესაა დანაშაულის ცნების გერმანული მოდელი, რომლის მიხედვით, ქმედების მართლწინააღმდეგობა და სუბიექტის ბრალი ქმედების შემადგენლობის სრტუქტურაში არ შედის. ბუნებრივია, თუ ჩადენილ ქმედებაში სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობის ნიშნების დადგენა არც ქმედების მარ-

თლწინააღმდეგობის ადგენს და არც სუბიექტის ბრალს. ქმედების მართლწინააღმდეგობა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მეორე ეტაპზე იყარაუდება. სუბიექტის ბრალი კი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის შესამე, ანუ, სასამართლო ეტაპზე უნდა დადგინდეს. რაც შეეხება წინასწარი გამოძიების სტადიაზე ბრალეულობის საკითხს, მას შემდგომ უყრო ღრმად განვიხილათ.

ამრიგად, დანაშაულის ცნების გერმანული მოდელი ბრალდებულის არაბრალეულობის პრეზუმფციის საფუძველია. ამიტომ, შეცდომაა ამ პრინციპის წარმოდგენა მხოლოდ სისხლის სამართლის საპროცესო სამართლის პრინციპად, მისი მატერიალურ-სისხლისსამართლებრივი საფუძველები სგან მოწყვეტით. სხვანაირად რომ ვთქვათ, არაბრალეულობის პრეზუმფციის პრინციპი სისხლის სამართლისა და სისხლის სამართლის პროცესის ერთიანობას გამოხატავს, რადგან, ვიმეორებთ, ქმედების მართლწინააღმდეგობა და სუბიექტის ბრალი ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში არ შედის. მაშასადამე, ქმედების მართლწინააღმდეგობა და სუბიექტის ბრალი დანაშაულის ელემენტებია და არა დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტები.

გასაგებია, რომ დანაშაულის ცნების რუსულ მოდელში, რომელშიც დანაშაულის ელემენტები (საზოგადოებრივი საშიშროება, მართლწინააღმდეგობა და ბრალი) ქმედების შემადგენლობის ელემენტებსაც წარმოადგენს, დანაშაული და მისი შემადგენლობა ერთი და იგივეა. ამ ლოგიკით, სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობის განხორციელება უდრის დანაშაულის ჩადენას. შემადგენლობა, ისევე როგორც დანაშაული, საზოგადოებრივად საშიში, მართლწინააღმდეგო და ბრალეულია. ამიტომ, არც ქმედების მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავი და არც ბრალის გამომრიცხავი გარემოებანი არსებობს. შემთხვევითი არც ისაა, რომ რუსი კრიმინალისტები იძულებული არიან მაინც ილაპარაკონ ამ გარემოებებზე, რომელსაც უწო-

დებენ „ქმედების დანაშაულებრიობის გამომრიცხავ გარემოებებს“ (Обстоятельства, исключающие преступность деяния). თუ ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში ბრალისც იგულისხმება, როგორც ეს შემადგენლობის ცნების რუსულ მოდელშია, მაშინ, ქმედების შემადგენლობის განმახორციელებელი პირი იმთავითვე ბრალეულია და, მაშასადამე, არაბრალეულობის პრეზუმფციის პრინციპის მატერიალური (სისხლისსამართლებრივი) საფუძველი არ არსებობს. ამიტომაც, რომ რუსი კრიმინალისტები და პროცესუალისტები არაბრალეულობის პრეზუმფციის პრინციპს ლოგიკური წინააღმდეგობის გარეშე ვერ ასაბუთებენ, თუმცა, ამ მიმართებით დამატებით სიძნელეს ბრალის ფსიქოლოგიური თეორიაც ქმნის. კერძოდ, ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი ფსიქიკური დამოკიდებულება, როგორც ბრალის სინონიმი, ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში იაზრება და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის სფეროში წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლოს საქმიანობის გამოჯვანა შეუძლებელია. უფრო მეტიც, „დანაშაულად კვალიფიკაციის“ ტრადიციულ თეორიაში სახელმწიფო, როგორც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის უპირველესი სუბიექტი, როგორც წესი, სათანადოდ არც განიხილება, მაშინ, როდესაც სადავო არ არის, რომ ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაცია სისხლის სამართლის კანონში ქმედების დანაშაულად სახელმწიფოებრივი კვალიფიკაციის შესაბამისი უნდა იყოს. ი. დემიდოვი საკვებით მართებულად აღნიშნავდა, რომ „სისხლის სამართლის კანონი ადგენს მოცემული ტიპის ცალკეულ დანაშაულთა ზოგად ნიშნებს, ამ ნიშნების სისტემასთან აკავშირებს დანაშაულთა ზოგად სახელმწიფოებრივ შეფასებას. სასამართლო, რომელიც ჩადენილ ქმედებაში ადგენს მოცემულ ნიშანთა სისტემას, ვაღიარებელია ამ ამ დანაშაულს მისცეს მისი საკანონმდებლო შეფასების შესაბამისი შეფასება“ (Ю. А. Демидов, Социальная ценность и оценка в уголовном праве, М. 1975, стр. 149).

ამასთან დაკავშირებით ფრიად საინტერესოდ გვეჩვენება 6. ბაბიის მოსაზრება, რომ სისხლის სამართლის კანონის აგებისას კანონმდებელმა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ინტერესები უნდა გაითვალისწინოს. მისი აზრით, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ლოგიკური წესების გათვალისწინება სისხლის სამართლის კანონის აგების პროცესში საშუალებას მოგვცემდა, მიგველო ლოგიკურად სწორი ერთადერთი დასკვნა იმის შესახებ, რომ ესა თუ ის ქმედება გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კოდექსის ამა თუ იმ ნორმით. მაგრამ ირკვევა, რომ ამ მხრივ კითხვები ბევრია. ამის ერთ-ერთ მაგალითად ავტორი ასახელებს სისხლის სამართლის ნორმათა კონკურენციას მთელისა და ნაწილის მიხედვით. კერძოდ, თუ კონკურენციის ამ წესს გამოვიყენებთ ყაჩაღური თავდასხმით ჩადენილი მკვლელობის კვალიფიკაციის დროს, დავინახავთ, რომ აქ არის დანაშაულთა ერთობლიობა რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსის 105-ე მუხლის მეორე ნაწილის „ზ“ პუნქტით და 162-ე მუხლის მე-4 ნაწილის „კ“ პუნქტით (ესე იგი, დაზარალებულისთვის ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების მიყენებით). ავტორი ასე მსჯელობს: მკვლელობა ყაჩაღობის შემადგენლობაში არ შედის. მაგრამ თეორიასა და პრაქტიკაში გამყარდა აზრი, რომ მკვლელობა ყაჩაღობაში შედის ნაწილობრივ. ამიტომ მკვლელობა როგორღაც კვალიფიცირდება ორჯერ: ერთი, რომელიც ყაჩაღობაში შედის ნაწილობრივ და მეორე, რომელიც ყაჩაღობაში არ შედის. უფრო სწორად, გამოდის, რომ ერთი და იგივე დაზარალებული არის მოკლული და ამავე დროს მძიმედ დაჭრილი. მაგრამ, - მსჯელობს ავტორი, - იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მკვლელობას საერთოდ გამოვიტანთ ყაჩაღობიდან და ვიტყვი, რომ მკვლელობა შთანთქავს ყაჩაღობას, მაინც ღიად რჩება ყაჩაღობის დროს ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების მიყენების გარემოებათა შერაცხვის საკითხი (Н. Бабий, Принципы построения

уголовного закона и квалификация преступлений, „Уголовное Право,“ 2006, № 3, стр. 4.). ავტორი აგრძელებს: ჯანმრთელობის განსრახ მძიმე დაზიანება, რომელსაც გაუფრთხილებლობით მოჰყვა დაზარალებულის სიკვდილი, მიღებულია დაკვალიფიციროდეს 111-ე მუხლის მე-4 ნაწილით და და 162-ე მუხლის მე-4 ნაწილის „ე“ პუნქტით. აქედან ავტორი ასკვნის: „თუ შევეცდებით იმის გარკვევას, თუ რომელ ობიექტურ გარემოებებს ასახავს აღნიშნული კვალიფიკაცია, მაშინ ასეთი სურათი მიიღება: ყაჩაღობის დროს მძიმედ დაჭრილ დაზარალებულს მის ჯანმრთელობას დამატებით ადგება ზიანი, რის შედეგადაც ის გარდაიცვალა, ესე იგი, ერთსა და იმავე დაზარალებულს ორჯერ ადგება ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება, რომელთაგან ერთ-ერთ მათგანს გაუფრთხილებლობით მოჰყვა დაზარალებულის სიკვდილი“ (იქვე, გვ. 5). აქედან გამომდინარე, ავტორი ასკვნის, რომ ქმედების ამგვარი კვალიფიკაცია ქმედების ფაქტობრივ გარემოებებს სწორად არ ასახავს და ეწინააღმდეგება ერთი და იგივე ქმედებისთვის ორჯერ შერაცხვის დაუშვებლობას (იქვე).

ავტორი ამ მხრივ სხვა მაგალითებსაც იშველიებს. ამჯერად მოკლედ შევხერდები იმ დასკვნაზე, რომელსაც ავტორი აყალიბებს. კერძოდ, ავტორი ფიქრობს, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ტრადიციული თეორია უნდა გადაისინჯოს იმ მხრივ, რომ მას უფრო სერიოზული და ღრმა აზრი უნდა მიენიჭოს. მისი მტიცებით, „ამგვარი მიდგომის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ დანაშაულთა სწორი კვალიფიკაციის მეცნიერულად დასაბუთებულ წესებს აუცილებელია ამავე დროს მიენიჭოთ სისხლის სამართლის კანონის აგების პრინციპების მნიშვნელობაც. ამ წესებისა და პრინციპების ერთიანობა საშუალებას მოგვცემს შევქმნათ სისხლის სამართლის ნორმების მწყობრივი სისტემა, რომელიც ლოგიკურად გაითვალისწინებს და შეიცავს მისი გამოყენების წესების შესახებ ძირითად დებულებებს“ (იქვე, გვ. 6).

აზრი საყურადღებოა, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლისა (მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებებში) და 179-ე მუხლის (ყანადლობა) შეპირისპირებითი ანალიზი ამგვარ პრობლემებს არ ქმნის: თუ ყანადური თავდასხმის დროს ნადენილი იქნა მკვლელობა, მაშინ, ქმედება უნდა დაკვალიფიციკირდეს 109-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „გ“ პუნქტით (მკვლელობა ანგარებით, ან შეკვეთით) და 179-ე მუხლით (ყანადობა), რადგან, 109-ე მუხლი ყანადური გზით მკვლელობას არ ითვალისწინებს.

როგორც ვხედავთ, ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის ობიექტურობის კრიტერიუმი ამ ქმედების საკანონდებლო კვალიფიკაცია უნდა იყოს. გარდა ამისა, ამ საქმეში წინასწარი გამოძიების საქმიანობის ადგილი და წესიც უნდა გაირკვეს. ყოველივე ეს კი სახელმწიფო ხელისუფლებათა განაწილების პრობლემას უკავშირდება. მოკლედ განვიხილოთ ეს საკითხიც.

§ 3. სამართლებრივი სახელმწიფოს იდეა და ძმების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია

პასუხი კითხვაზე, აკვალიფიციკირებს თუ არა სახელმწიფო რაიმე ქმედებას დანაშაულად, პირდაპირაა გაცემული საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის პირველსავე მუხლში. კერძოდ, ამ მუხლის პირველ ნაწილში ნათქვამია: „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი ადგენს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველს, განსაზღვრავს, თუ რომელი ქმედებაა დანაშაულებრივი, და აწესებს შესაბამის სასჯელს ან ხვა სახის სისხლისსამართლებრივ ღინისძიებას.“

ამ მუხლიდან ჩანს, რომ სახელმწიფო, როგორც კანონ-

მდებელი, ადგენს დანაშაულის ელემენტებს; იგი განსაზღვრავს, თუ რომელი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულად სისხლის სამართლის კანონში. ამ პოზიციიდან გასაგებია, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის უპირველესი სუბიექტი არის სახელმწიფო, როგორც კანონმდებელი (საქართველოს პარლამენტი), რომელიც ამ კვალიფიკაციას სისხლის სამართლის კანონში გამოხატავს. ამ აზრით იგულისხმება კრიმინალიზაციის, ანუ, ადამიანთა განსაზღვრული ქმედების დანაშაულად სახელმწიფოებრივი კვალიფიკაციის შედეგი. როგორც ა. კორობეევი აღნიშნავდა, „კრიმინალიზაცია არის ინდივიდუალური ქცევის საზოგადოებრივად საშიში ფორმების გამოვლენის, მათთან სისხლისამართლებრივი ბრძოლის დაშვების, შესაძლებლობისა და მიზანშეწონილობის, სისხლის სამართლის კანონში დანაშაულად მათი აღიარებისა და სისხლისამართლებრივ ქმედებათა სახით მათი ფიქსაციის პროცესი“ (А. И. Коробеев, Уголовная наказуемость общественно опасных деяний, Хабаровск, 1986, стр. 28).

ისიც გასაგებია, რომ სისხლის სამართლის კანონში განსაზღვრულ ქმედებათა დანაშაულად სახელმწიფოებრივი კვალიფიკაცია პოლიტიკურ აქტსაც წარმოადგენს, რადგან, ამა თუ ქმედების დანაშაულად სახელმწიფოებრივი კვალიფიკაცია პოლიტიკური მოტივაციის გარეშე არ ხდება. იგულისხმება, რომ სახელმწიფოს ოფიციალური პოლიტიკა დანაშაულობათა წინააღმდეგ ბრძოლის სფეროშიც ვლინდება. მაგრამ ამჯერად ყურადღებას მივაქცევთ იმ გარემოებას, რომ ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაცია, როგორც უკვე ითქვა, ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაციის შესაბამისად უნდა ხდებოდეს. ჯერ კიდევ ჩუზარე ბეძარია ამოდიოდა იმ მოთხოვნიდან, რომ კანონმდებელი ამავე დროს არ შეიძლება მოსამართლეც იყოს. იგი ამ მხრივ ქმედების სასამართლო კვალიფიკაციის იდეას ასაბუთებს. მისი აზრით, სასამართლო მოწოდებულია

დაადგინოს, ჩაიდინა თუ არა ვინმემ კანონსაწინააღმდეგო ქმედება. ყოველი დანაშაულის გამო, - ასკეჩის ავტორი, - მოსამართლე ვალდებულია, ააგოს სწორი დასკვნა. დიდი წანამძღვარი - ზოგადი კანონი; მცირე წანამძღვარი - ქმედება, რომელიც ეწინააღმდეგება, ან ეთანხმება კანონს; დასკვნა: თავისუფლება, ან სასჯელი (Ч. Беккария, О преступлениях и наказаниях, М. 1939, стр. 206).

როგორც ვხედავთ, ჩეხარმა ბეკარია მისთვის დამახასიათებელი სიცხადით გამოხატავს ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაში ხელისუფლებათა განაწილების იდეას საკანონმდებლო და სასამართლო ხელისუფლებად. ავტორი ლოგიკური თვალსაზრისით გამოთქვამს ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის მოთხოვნას. ცხადია, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციისთვის ფორმალურ-ლოგიკური წესების (სილოგიზმის) გამოყენება საკმარისი არ არის, მაგრამ ეს საკითხი ამჯერად არ გვაინტერესებს. ამ მიმართებით მთავარია, რომ „ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის“ ცნება ხელისუფლებათა განაწილების პრინციპს გამოხატავს საკანონმდებლო და სასამართლო ხელისუფლებად. თუ სამართლებრივი სახელმწიფოს ერთ-ერთი პრინციპი ხელისუფლებათა განაწილებაში მდგომარეობს (საკანონმდებლო, აღმასრულებელ და სასამართლო ხელისუფლებად), მაშინ, სამართლებრივი სახელმწიფოს იდეა სისხლის სამართლის სფეროშიც ვლინდება. ეს, თავის მხრივ, იმაზე მეტყველებს, რომ სახელმწიფო სამართლებრივად ორგანიზებული და მოწყობილი ინსტიტუტია. სახელმწიფო, როგორც სოციალური წარმონაქმნი და საზოგადოების პოლიტიკურ-ეკონომიკური ორგანიზაცია, ცხადია, ყოფიერების სფეროა და ამ თვალსაზრისით ის სოციალური ფილოსოფიის, სოციოლოგიის, პოლიტოლოგიის, ეკონომიკური თეორიის და ა. შ. მეცნიერებათა ინტერესის საგანია. გასაგებია, რომ იურიდიული მეცნიერება სახელმწიფოს სწვდება სამართლებრივი მოწყობის, კანონშემოქ

რისით.

თუ სახელმწიფო იურიდიული თვალსაზრისით სამართლებრივად ორგანიზებული და მოწყობილი ინსტიტუტია, მაშინ სახელმწიფოზე სამართლის ბატონობა საზოგადო მოვლენაა და, მაშასადამე, სამართლებრივი სახელმწიფო, როგორც რაღაც განსაკუთრებული მოვლენა, შეუძლებელი ჩანს. ამ მოსაზრებას თავისებური არგუმენტაციით გამოთქვამს კიდევ ვ. პოზდნიაკოვი. მისი აზრით, სამართლებრივი სახელმწიფოს იდეა არის არა სამართლებრივი თეორიის, არამედ, იდეოლოგიურ-პოლიტიკური სფერო, რომელიც საზოგადოების რევოლუციური გარდაქმნის მოთხოვნებს ეხმიანება. აქედან ავტორი ასკვნის, რომ “**სამართლებრივი სახელმწიფო ბუნებაში არ არსებობს და არც შეიძლება არსებობდეს**” (Э. А. Поздняков, Философия государства и права, М. 1995, стр. 167. ავტორი ფიქრობს, რომ სახელმწიფო, მაშინაც კი, როდესაც მას დესპოტის ნება განსაზღვრავს, სამართლებრივია, რადგან, „**იგი იმანენტურად შეიცავს სამართლისა და მართლწესრიგის ცნებებს**“ (იქვე, გვ. 188). ავტორი ამ მხრივ სამართლებრივი სახელმწიფოს იდეასაც აკრიტიკებს. „**თუ წარმოვიდგენთ სახელმწიფოს, - აღნიშნავს ავტორი, - რომელშიც არსებობს სამი დამოუკიდებელი ხელისუფლება, რომელთაგან ერთი ქმნის კანონებს, მაგრამ უძლურია აიძულოს სასამართლოები და ადმინისტრაცია შეასრულონ ისინი; მეორე ასამართლებს, როგორც მას მოესურვება, მაგრამ უძლურია, თავისი გამოცდილება გადასცეს კანონმდებლობას, ასევე აიძულოს სისრულეში მოიყვანოს თავისი დადგენილებანი და განაჩენები; მესამე კი მოქმედებს პირველი ორიდან სრულიად დამოუკიდებლად, მაშინ, ჩვენ მივიღებთ შეშლილთა სახლის სრულ სურათს, რაც ზოგიერთ ჩვენს სამართლისმცოდნეს სურს იხილოს რუსეთში**“ (იქვე, გვ. 188-189).

ცხადია, ავტორი მართლაც ხატავს თავისებურ „შეშლილთა სახლს,“ რომელშიც ერთმანეთს არაეინ არაყვრს

ეკითხება და ერთმანეთისგან არც არაფერს მოითხოვს. ამგვარი ვითარება, თუ ის შეიქმნა, – მართლაც დაანგრევს სახელმწიფოს. მაგრამ ოდნავ დემოკრატიულ სახელმწიფოში წარმოუდგენელია მოქმედი კანონმდებლობისგან სასამართლო ხელისუფლების იმგვარი დამოუკიდებლობა, რომ იგი თვითნებურად ეწეოდეს ადამიანთა გასამართლებას. სადავო არ უნდა იყოს ის დებულება, რომ სასამართლო დამოუკიდებელია და მხოლოდ კანონს ემორჩილება. მეორეს მხრივ, სასამართლოს ხელს არაფერი უშლის, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაში თავისი ყოველდღიური პრაქტიკული გამოცდილება კანონმდებელს გაუზიაროს. განა შემთხვევითია, რომ კანონშემოქმედების წარმატებისთვის სასამართლო პრაქტიკის განსოგადების შედეგებს უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება? მით უმეტეს, რომ **პოზდნიაკოვი** სრულიად არ უარყოფს ხელისუფლების ცალკეულ შტოებში ძალაუფლების უზურპაციის შესაძლებლობას, როდესაც ერთი უკანონოდ ითვისებს მეორის ფუნქციას. ამდენად, ავტორს სახელმწიფო ხელისუფლების კომპეტენციისა და სპეციალიზაციის გატარება გარდუვალად მიაჩნია. მისი აზრით, ხელისუფლების უმაღლესი ორგანო სპეციალიზაციას არ ექვემდებარება. ეს რომ მოხდეს, მაშინ ის თავის „ძალასა და არსებობას დაკარგავდა, როგორც ერთიანი წარმმართველი ძალა“ (იქვე, გვ. 169). ცხადია, სახელმწიფო ხელისუფლება ერთიანი და განუყოფელია, მაგრამ ეს არ გამორიცხავს ხელისუფლების ცალკეულ შტოებს შორის სრულიად განსხვავებულ კომპეტენციას. ეს, ჩვენს შემთხვევაში ანუ, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის თეორიაში, ნიშნავს იმას, რომ ამ საქმეში ხელისუფლების სამივე შტო (საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო) თავისებურად და თავისი კომპეტენციის ფარგლებში მონაწილეობს. საქართველოს პარლამენტი ქმნის სისხლის სამართლის კანონს, რომელშიც ადამიანთა განსაზღვრული ქმედება კვალიფიცირებულია დანაშაუ-

ლად; წინასწარი გამოძიება, თუმცა, იგი, როგორც სწორად მიუთითებდა პროფ. **ი. ბაბისონია**, კლასიკური გაგებით არაა „აღმასრულებელი“ ორგანო (იხ. მისი „პროკურატურის სტატუსი საზღვარგარეთ და საქართველოში,“ თბილისი, 1999), ადგენს კანონით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობას და განსაზღვრულ პირობებში ვარაუდობს ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის არსებობას, თუ მოცემულ შემთხვევაში არ არსებობს მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის გამოძირიცხაუი გარემოებანი. მაგალითად, თუ სახეზეა სხვა ადამიანის სიცოცხლის მოსპობის ფაქტი, მაშინ, საკითხავია: ხომ არაა აქ აუცილებელი მოგერიება? თუ აუცილებელი მოგერიება არ იყო, მაშინ, ივარაუდება, რომ ქმედება მართლსაწინააღმდეგოა. თუ სუბიექტი შეურაცხადი არ იყო, მაშინ ივარაუდება, რომ სუბიექტის ბრალი გამორიცხული არ არის. ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის ეტაპზე კი დასკვნა ქმედების შემადგენლობის, მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის შესახებ კატეგორიულია და არა სავარაუდო, რადგან, სავარაუდო დასკვნებზე განაჩენის დამყარება დაუშვებელია.

ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია სამართლებრივი სახელმწიფოს იდეას მოითხოვს. მითუმეტეს, რომ ქმედების სწორი სამართლებრივი კვალიფიკაცია ადამიანთა უფლებებისა და თავისუფლების დაცვის თავისებური გარანტიაა. პროფ. **ბ. ინჭბირველი** თავის დროზე სწორად შენიშნავდა, რომ, „სამართლებრივი სახელმწიფოს ერთ-ერთი დამახასიათებელი ნიშანი, კანონის უზენაესობისა და მისი აღსრულების აუცილებლობის გარდა, მოქალაქეთა უფლებების, თავისუფლებისა და კანონიერი ინტერესის დაცვაა“ (ბ. ინჭბირველი, იურიდიული მეცნიერება და საქართველოს სახელმწიფოებრივი მოწყობის კონსტიტუციური საფუძვლები, „სამართლებრივი რეფორმა საქართველოში,“ თბილისი, 1996, გვ. 21).

სამართლებრივი სახელმწიფოს ეროვნული კონცეფცია საინტერესოდაა ნათელყოფილი პროფ. ბ. სამანელის ნააზრევშიც. ავტორი სხვათაშორის ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ერი, რომელსაც შეუძლია სახელმწიფო სამართლებრივად მოაწიოს, - „უძლეველი და სიცოცხლისუნარიანია“ (ამავე კრებულში იხილეთ მისი „ხელისუფლებათა განაწილების პრინციპი და ადამიანის უფლებათა დაცვის კონსტიტუციური გარანტიები,“ გვ. 25). სამართლებრივი სახელმწიფოს იდეა აუცილებელია თუნდაც იმ თვალსაზრისით, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის თეორიის აგებისას **დისხლის** სამართლის კანონის ფორმალური გაგების ტყვეობაში არ აღმოეჩნდეთ და უნებლიედ არ გაეამართლოთ, მაგალითად, ფაშისტური რეჟიმის მიერ მისი საკანონმდებლო შემადგენლობის შესაბამისი ქმედების ფორმალური კვალიფიკაცია დანაშაულად. ამ უაღრესად საშიში და ფორმალისტური დასკვნის თავიდან ასაცილებლად საჭიროა იმის ხაზგასმა, რომ, მართალია, სახელმწიფოს საკანონმდებლო საქმიანობას პოლიტიკური მიდგომაც განსაზღვრავს, მაგრამ სამართლებრივ სახელმწიფოში, სახელმწიფოს სამართლებრივი მოწყობის იდეის შესაბამისად, სამართალი წინ უწრებს სახელმწიფოს. ამიტომაც, რომ კანონი სამართალს მეტ-ნაკლები სიზუსტით გამოხატავს. კანონი სამართლის ერთ-ერთი ძირითადი ფორმაცაა, ანუ, წყაროა. როგორც პროფ. ბ. ხუბუა აღნიშნავს, კანონსა და სამართალს შორის თვისებრივი ხასიათის განსხვავება ჩანს თუნდაც იქიდან, რომ ძველი კანონი „კვდება“ გაცილებით უფრო ადრე, მის იფიციალურ გაუქმებამდე, ახალი სამართალი ნნდება უფრო ადრე, ვიდრე, იგი გარანტირებული იქნება ახალი კანონით“ (იხ. მისი „კანონი სოციალისტურ სამართლებრივ სახელმწიფოში“, „საბჭოთა სამართალი,“ 1989, №5, გვ. 60).

ამრიგად, კანონის უზენაესობა შინაარსობრივი თვალსაზრისით სახელმწიფოზე სამართლის პრიმატს გამოხატავს, რადგან, გამორიცხული არ არის შემთხვევა, როდესაც

კანონი მოწყვეტილია სამართალს და ანტისამართლებრივია. ამიტომ, უზენაესობის ღირხია არა ყოველი კანონი, არამედ, სწორედ ისეთი, რომელიც დემოკრატიული წესითაა მიღებული და მასში საზოგადოების აბსოლუტური უმრავლესობის ნებაა გამოხატული. ამ მხრივ საქართველოს სისხლის სამართლის კანონის სამართლებრივი ბუნება და კრიტიკი- უმი გამოხატულია დებულებით, რომ „ეს კოდექსი შეესაბამება საქართველოს კონსტიტუციას, საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს“ (საქ. სსკ პირველი მუხლის მეორე ნაწილი).

საკითხავია: სახელმწიფო, როგორც კანონმდებელი, რა კრიტიკიუმიტ ხელმძღვანელობს, როდესაც იგი ქმედებას დანაშაულად აცხადებს? თუ სისხლის სამართლის კანონი საზოგადოების უმრავლესობის ნებას გამოხატავს, მაშინ, ქმედებას დანაშაულად, უპირველეს ყოვლისა, საზოგადოე- ბა უნდა აკვალიფიცირებდეს, ხოლო, სახელმწიფო ითვალ- ისწინებდეს ქმედების ამ საზოგადოებრივ შეფასებას და თა- ვისი პოლიტიკური მოტივაციის გათვალისწინებით იღებდეს საბოლოო საკანონმდებლო გადაწყვეტილებას. ამ თვალსაზ- რისით უპრიანი იქნებოდა ქმედების საზოგადოებრივი სა- შიშროების კრიტიკიუმი. მაგრამ საინტერესოა, რომ, პროფ. ბ. ხორნაბუჯელმა (ხარაზიშვილმა) ეს კრიტიკიუმი მისი აბსტრაქტულობისა და გაურკვეველობის საბაბით უარყო და აღიარა დანაშაულებრივი ქმედების ამორალურობა. ბ. ხორნაბუჯელი (ხარაზიშვილი) მიუთითებდა, რომ დანა- შაული სწორედ ის ქმედებაა, რომელიც საზოგადოების მიერ უკვე შეფასებულია ამორალურად. მისი აზრით, „იქამდე, ვი- დრე კანონმდებელი აღიარებს მოვლენას დანაშაულად, ის საზოგადოების მიერ უკვე შეფასებულია როგორც საზოგა- დოებრივად შეუთავსებელი (შეურიგებელი), ამორალური და ასეთი შეფასება არსებობს, როგორც ობიექტური ფაქტი. ქმედების საზოგადოებისათვის შეუთავსებელი ამორალურო- ბა მისი სტაბილურობის სახით—დანაშაულის აუცილებე-

ლი ელემენტია“ (Б. В. Хорнабуджели, Психологическая сторона вины, Тбилиси, 1981, стр. 10-11)

როგორც ვხედავთ, საზოგადოება თავიდანვე ამორალურად მიიხსნევს განსაზღვრულ ქმედებას, რომელიც სისხლის სამართლის კანონში დანაშაულად კვალიფიკაციას იმსახურებს. ეს მოსაზრება საინტერესოა თუნდაც იმ თვალსაზრისით, რომ მასში პირდაპირაა გამოხატული ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაში საზოგადოებისა და სახელმწიფოს თანაფარდობა. სისხლის სამართლის კანონშემოქმედებაში საზოგადოებისა და სახელმწიფოს თანაფარდობა (ურთიერთობა) სისხლის სამართლი მეცნიერების საგანია (იხილეთ უფრო დაწვრილებით ბ. ნაჭყაბია, სისხლის სამართლის მეცნიერების საგანი, თბილისი, 1998). მაგრამ საკმარისია თუ არა ქმედების ამორალურობა მისი დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაციისათვის? ჩემის აზრით, არ არის საკმარისი. ამაზე მეტკეველებს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-7 მუხლის მეორე ნაწილი, რომლის თანახმად, მცირემნიშვნელოვანი ქმედება, რომელიც ზიანს არ აყენებს სისხლის სამართლის კანონით დაცულ სიკეთეს, ან არ ქმნის ასეთი ზიანის მიყენების საფრთხეს, დანაშაულად არ ჩაითვლება. აშკარაა, რომ ტერმინი „საფრთხე“ ქმედების სოციალურ საშიშროებაზე მიანიშნებს. სამწუხაროდ, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-7 მუხლის პირველ ნაწილში დანაშაულის ცნებზე განმარტებულია წმინდა ფორმალურად, როგორც სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება. დანაშაულის ცნების ამ წმინდა ფორმალური განსაზღვრებიდან გამომდინარე, სრულიად გაუგებარი ხდება ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაციის კრიტერიუმი. ქმედების ამორალურობა ამ მხრივ, როგორც უკვე ითქვა, საკმარისი არ არის. ზნეობა საზოგადოებრივი ცხოვრების იმდენად ფაქტური სფეროა და ადამიანს იმდენად მაღალ მოთხოვნას წარუდგენს, რომ ამ

პოზიციიდან მცირემნიშვნელოვანი ქმედებაც კი ამორალურია. ამდენად, დგება ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაციის კრიტერიუმის პრობლემა.

ეფიქრობთ, ქმედების სოციალური საშიშროება ამ მხრივ ყურადღების ღირსია. მართალია, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაში საზოგადოებრივი საშიშროების ცნებას გადამწყვეტად საბჭოურ სისხლის სამართალში მიიხნევენ, რასაც იდეოლოგიური დატვირთვაც კჭონდა, მაგრამ ამის გამო მისი სრული უგულებელყოფა სწორი არ უნდა იყოს. დანაშაულის წმინდა ფორმალური განსაზღვრების პოზიციიდან შეუძლებელია, მაგალითად, ყაჩაღობისა და ძარცვის გამოხვნა. მართლაც, ცნობილია, რომ მართლწინააღმდეგობას, როგორც ქმედების უარყოფითი სამართლებრივი შეფასებას, არავითარი მეტ-ნაკლებობის, ანუ, ხარისხის თვისება არა აქვს. არ შეიძლება ითქვას, რომ, მაგალითად, ყაჩაღობა უფრო მართლსაწინააღმდეგოა, ვიდრე ძარცვა, რადგან, ერთიც მართლსაწინააღმდეგოა და მეორეც. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 179-ე მუხლის პირველ ნაწილში კი ყაჩაღობა განმარტებულია, როგორც თავდასხმა სხვისი მოძრავი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით, ჩადენილი სიცოცხლისთვის, ან ჯანმრთელობისთვის საშიში ძალადობით ან ასეთი ძალადობის გამოყენების მექანიზმით. ძარცვა კი შეიძლება ჩადენილ იქნეს ძალადობის გარეშეც, მაგრამ თუ იგი ძალადობით განხორციელდა, მაშინ ეს ძალადობა, საქ. სსკ 178-ე მუხლის მეხამე ნაწილის თანახმად, სოცოცხლის, ან ჯანმრთელობისთვის საშიში არ უნდა იყოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში ქმედება დაკვალიფიცირდება ყაჩაღობად და არა ძარცვად. გარდა ამისა, მხოლოდ მართლწინააღმდეგობის ამარა როგორ გინდათ გადაწყვეტოთ დანაშაულთა კატეგორიზაციის პრობლემა? მართლწინააღმდეგობას, როგორც უკვე ითქვა, არავითარი ხარისხობრივი საზომი არა აქვს, მაშინ, როდესაც საქართველოს სისხლის სამართლის

კოდექსის მე-12 მუხლში დანაშაულებრივი ქმედება, მისი სიმძიმის მიხედვით, იყოფა ნაკლებად მძიმე, მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე კატეგორიად. ცხადია, აქ დანაშაულებრივი ქმედების სოციალური საშიშროების მეტ-ნაკლები ხარისხი იგულისხმება. უფრო მეტიც, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილში მითითება ქმედების საშიშროებაზე, ან მის მიერ საფრთხის შექნაზე საკმაოდ ხშირია. მაგალითად, საფრთხის შემქმნელ დელიქტებში ლაპარაკია სიცოცხლისთვის საშიშ მდგომარეობაში ჩაყენებაზე (საქ. სსკ 127-ე მუხლი); იმაზე, ვინც სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში იმყოფებოდა (განსაცდელში მიტოვება - 128-ე მუხლი) და სხვა. ასეთივე საშიშროებაზეა ლაპარაკი, მაგალითად, საქ. სსკ XXX თავში ((დანაშაული საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ). ამიტომ, ვფიქრობთ, რომ საზოგადოებრივი საშიშროების კრიტერიუმის უგულებელყოფა გაუგებარს ხდის ქმედების დანაშაულად როგორც საკანონმდებლო, ისე სასამართლო კვალიფიკაციის თავისებურებას. ცხადია, ტერმინი „საშიში“ ხშირ შემთხვევაში აღნიშნავს ობიექტურ ვითარებას, მაგრამ ეს იმას სრულიადაც არ ნიშნავს, რომ იგი შეფასებითი არ არის და ამიტომ საზოგადოებრივი საშიშროება ქმედების საზოგადოებრივ შეფასებას არ გამოხატავს. პირიქით, თუ მცირემნიშვნელოვანი ქმედება დანაშაულად არ შეიძლება ჩაითვალოს, მაშინ, ბუნებრივია, საზოგადოებრივი საშიშროება ქმედების ის მნიშვნელობაა, რომელიც მოცემულ საზოგადოებაში, მასში მოქმედი ტრადიციის, ჩვეულების, თუ სამართლებრივი ნორმების შესაბამისად, ამა თუ იმ ქმედებას ენიჭება. ამიტომ, ვფიქრობ, კანონმდებელი ამა თუ იმ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის დროს, სხვა ფაქტორებთან ერთად (მაგალითად, ამ თუ იმ ქმედების გავრცელებულობა, მისი ზრდის, თუ შემცირების ტენდენცია) მხედველობაში იღებს ამ ქმედების საზოგადოებრივ უღერადობასაც, მნიშვნელობასაც (რეზონანსაც). მით უმეტეს, რომ ამ მიმართებით მართლწინააღმდეგობა,

როგორც ქმედების უარყოფითი სამართლებრივი შეფასება, ქმედების საზოგადოებრივ შეფასებასთან (საზოგადოებრივ საშიშროებასთან) მიმართებაში მეორეულია. კანონმდებელი მხედველობაში იღებს ამა თუ იმ ქმედების საზოგადოებრივ შეფასებას, თავისი პოლიტიკური ამოცანების კვალობაზე აფასებს მას ვითარც მართლსაწინააღმდეგოს და მხოლოდ ამის შემდეგ აღწერს ამ ქმედების შემადგენლობას სისხლის სამართლის კანონში. აღსანიშნავია, რომ სსსკ 28-ე მუხლში ჩამოთვლილია სისხლისსამართლებრივი დევნისა და წინასწარი გასმოძიების შეწყვეტის საფუძვლები, „ღ“ პუნქტად დასახელებულია ვითარების შეცვლა, რომლის შედეგად ქმედება აღარ არის საზოგადოებრივად საშიში (ხაზგასმა ჩვენია - გ. ნ.). იგულისხმება, რომ ვითარების შეცვლამდე ქმედება საზოგადოებრივად საშიში იყო.

შესაძლებელია ვიფიქროთ, რომ ქმედების ბუნებას, მისი მეტ-ნაკლები სიმძიმის მიხედვით, გამოხატავს უმართლობის ცნება, როგორც ქმედების შემადგენლობისა და ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობის ერთიანობა. უმართლობის სტრუქტურაში ბრალი არ შედის, მაგრამ ბრალის ფორმებისგან მოწყვეტით უმართლობის ტიპიზაცია შეუძლებელია. მაგალითად, მკვლელობის ცნება განისაზღვრება, როგორც სხვა ადამიანის სიცოცხლის მართლსაწინააღმდეგო და განზრახი მოსპობა. მაშასადამე, შეურაცხადი პირის მიერ სხვა ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა მართლსაწინააღმდეგოა, მაგრამ მკვლელობის უმართლობად იგი ვერ ჩაითვლება, რადგან, შეურაცხადი პირი განზრახ ვერ იმოქმედებს. მკვლელობის უმართლობა უფრო მძიმეა, ვიდრე, ვთქვათ, ქურდობისა. უმართლობის ცნება, როგორც ჩანს, ქმედების მეტ-ნაკლები სიმძიმის გამოხატულებაა და ეს მეტად მნიშვნელოვანია, მაგრამ სოციალური საშიშროებისაგან მოწყვეტით იგი მაინც არ არსებობს. მით უმეტეს, რომ უმართლობა კრიმინალისა-ციის, ანუ, ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაციის ერთადერთ კრიტერიუმად არ გამოდგება.

ყოველივე აქედან ის დასკვნაც გამომდინარეობს, რომ სასამართლო, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციისას, დანაშაულის ცნების ფორმალური განსაზღვრებით ვერ შემოიფარგლება. იგი ქმედებას უნდა აძლევდეს ისეთივე შეფასებას, როგორც ამ ქმედებას, მისი საზოგადოებრივი შეფასების კვალობაზე, მისცა კანონმდებელმა. ამაზე მეტყველებს სასჯელის დანიშვნის ზოგადი საწყისების საკანონმდებლო გადაწყვეტაც. ქმედების სწორი სასამართლო კვალიფიკაცია სასჯელის დანიშვნის აუცილებელი წინაპირობაა. ამ მხრივ უკრადლებას იქცევს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 53-ე მუხლის მესამე ნაწილი, რომლის თანახმად, სასჯელის დანიშვნის დროს სასამართლო ითვალისწინებს დამნაშავის პასუხისმგებლობის შექამსუბუქებელ და დამამძიმებელ გარემოებებს, მოვალეობათა დარღვევის ხასიათსა და ზომას, ქმედების ხერხს, ბრალეულის წარსულ ცხოვრებას, პირად ეკონომიკურ მდგომარეობას და ა.შ., რომელთა დადგენა, ცხადია, მართლწინააღმდეგობის, როგორც ქმედების წმინდა სამართლებრივი შეფასების ფარგლებში შეუძლებელია (ქმედების საზოგადოებრივი საშიშროებისა და მართლწინააღმდეგობის თანაფარდობის შესახებ იხილეთ თ. ჯირატიანი, თბილისი, 2006).

შეიძლება მოგვეჩვენოს, რომ წინასწარი გამოძიებისთვის, როგორც წესი, საკმარისია ქმედების მართლწინააღმდეგობის თაობაზე სავარაუდო დასკვნა და ამდენად ქმედების საზოგადოებრივი საშიშროებაზე მსჯელობა ყოველთვის როდია აუცილებელი. მაგრამ რეალურად ეს ასე არ არის. ქმედების საზოგადოებრივი საშიშროება საჭიროა, მაგალითად, აღკვეთის ღონიძიების შერჩევისას (თუმცა, ახალ საპროცესო კოდექსში ეს საკითხი წყდება სასამართლოში). ჩვენ უკვე დავასახელეთ საქ. სსკ 28-ე მუხლის „ღ“ პუნქტი, რომელშიც სისხლისსამართლებრივი დევნისა და წინასწარი გამოძიების შეწყვეტის ერთ-ერთ საფუძველად დასახელებულია ვითარების შეცვლა, რომლის შედეგად ქმედება აღარ

არის საშიში. გარდა ამისა, 112-ე მუხლის “ ე ” პუნქტის თანახმად, წინასწარმა გამოძიებამ ვალდებულება დაადგინოს დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანის ოდენობა და ხასიათი. ბუნებრივია, რომ აქ იგულისხმება ჩადენილი ქმედების შეფასება მისი მატერიალური, თუ მორალურ-პოლიტიკური შედეგების მიხედვით, ხოლო, ეს ქმედების სოციალური საშიშროების ხასიათისა და ხარისხის ცნებებს ბუნებრივად მოითხოვს.

§ 4. ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო და ძმების დანაშაულად კვალიშიაკაციის პრობლემა

უკვე ითქვა, რომ წინამდებარე ნაშრომი ძირითადად ემყარება ამჟამად მოქმედ (1998 წლის 20 თებერვლის) საპროცესო კანონმდებლობას, მაგრამ ამ მხრივ გაკეთდა ზოგიერთი გამოწვევისი, ამჯერად მოკლედ მაინც შევეხები ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვის თავისებურებებს. ამ მხრივ ყურადღებას იქცევს საქართველოში ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს ე. წ. ვერდიქტის ბუნება. ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო დაწესებულია 2009 წლის 9 ოქტომბრის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით, რომელიც ძალაში შედის 2010 წლის ოქტომბრიდან. ამ საკითხის მოკლედ მაინც განხილვა ზედმეტი არ იქნება, იმის მიუხედავად, რომ ამ პრობლემას ერცელი მონოგრაფიული ნაშრომი უძღვნა სამართლის დოქტორმა ი. ბაბისონიამ (იხილეთ ნაფიც მსაჯულთა, მაგისტრატა და მომრიგებელი სასამართლოები, თბილისი, 2008). საქმე იმაშია, რომ საქართველოს სინამდვილეში ამ ფრიად არსებითი სიახლის დანერგვის პრობლემა მხოლოდ სისხლის სამართლის ახალი საპროცესო კოდექსის შემუშავებითა და მიღებით არ ამოიწურება. საკითხავია ისიც, თუ რამ-

დენად შეესაბამება ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს დაწესების იდეა დანაშაულის ცნების სამწვეროვან დაყოფას, რომელიც დანაშაულის ცნების აგების გერმანულ ტრადიციას გამოხატავს (ქმედების შემადგენლობა, ამ ქმედების მართლწინააღმსებობა და სუბიექტის ბრალი – საქ. სსკ მე-7 მუხლის პირველი ნაწილი).

დანაშაულის ცნების ეს სამწვეროვანი დაყოფა პასუხობს ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის განსაზღვრულ ეტაპებს, რომელთა შესახებაც ზემოთ მოკლედ მაინც ვიმსჯელებთ. ამ მხრივ განსაკუთრებით ბუნდოვანია ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის სფეროში წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლოს საქმიანობის გამოჯენა. კერძოდ, დანაშაულის ცნების ამ მოდელის თანახმად, თავდაპირველად უნდა დადგინდეს იქნეს ქმედების შემადგენლობა, რომელიც გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კოდექსით; მეორე ეტაპზე – ამ ქმედების მართლწინააღმსებობა და მესამეზე – სუბიექტის ბრალი. საკითხავია: როგორ გადანაწილდება დანაშაულის ეს ელემენტები ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოში სუბიექტის უდანაშაულობის თუ დანაშაულის თაობაზე ე. წ. ვერდიქტის შესაბამისად?

ეს საკითხი ბუნებრივად ისმის, რადგან, საყოველთაოდაა მიღებული მტკიცება, რომ ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს ვერდიქტი იფარგლება სისხლის სამართლის საქმეებზე ე. წ. ფაქტის საკითხით. კერძოდ, საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 261- მუხლში (ნაფიც მსაჯულთა ვერდიქტი), მის პირველსავე დებულებაში ნათქვამია, რომ „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო განსჯის და იღებს გადაწყვეტილებას ფაქტების შესახებ.“ მაგრამ, სამწუხაროდ, ამ მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, „ნაფიცმა მსაჯულებმა თითოეულ წარდგენილ ბრალდებაზე უნდა გადაწყვიტონ უდანაშაულობის ან ბრალეულობის საკითხი.“ ცხადია, რომ პირის ბრალეულობა, თუ არაბრალეულობა „ფაქტის“ საკითხს სრულიადაც არ წარმოადგენს, რადგან,

ბრალი ქმედებისა და მისი ჩამდენი პირის შეფასებას სინთეზურად გამოხატავს. საკითხი იმის თაობაზე, ბრალეულია თუ არა სუბიექტი, ქმედების შემადგენლობის, როგორც ფაქტის მსჯელობის, ფარგლებში ვერ გადაწყდება, რადგან, ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში ბრალი არ შედის და შეფასების, ანუ, „ნორმის“ პრობლემატიკაში ინაცვლებს.

ეს ბუნებრივია, რადგან, ბრალი ქმედების მართლწინააღმდეგობის გარეშე არ არსებობს, ხოლო მართლწინააღმდეგობა არის ქმედების უარყოფითი სამართლებრივი შეფასება და ამიტომ ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში არ შედის. ბოლოს, ბრალი მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩამდენი პირის უარყოფით შეფასებას (გაკიცხვას) გამოხატავს და, მაშასადამე, ქმედების შემადგენლობის, როგორც ფაქტის მსჯელობის, სტრუქტურული ელემენტი სრულიადაც არ არის.

ამრიგად, ქმედების მართლწინააღმდეგობა და სუბიექტის ბრალი ქმედების შემადგენლობის, როგორც ფაქტის მსჯელობის, სტრუქტურაში არ შედის. აქედან გამომდინარე, საკითხავია, თუ როგორ ხდება ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია, ან ვის მიერ, ან, ბოლოს და ბოლოს, ხდება თუ არა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაში პროფესიონალი მისამართლის ჩარევა, თუ ეს უკანასკნელი მხოლოდ სასჯელის დანიშვნის საკითხით იფარგლება?

ამრიგად, საქართველოში ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს დაწესება ქმნის არსებით მეთოდოლოგიურ პრობლემებს, განსაკუთრებით „ფაქტისა და ნორმის“ მიმართების პრობლემატიკიდან. ეს პრობლემატიკა აქსიოლოგიური მიდგომის გარეშე ვერ გადაწყდება, რადგან, საქმე ეხება, ერთის მხრივ, ფაქტობრივ, რეალურ, სინამდვილეს ისე, როგორც ის არის, ხოლო, მეორეს მხრივ - ღირებულებას, რომელიც იდეალურად არსებობს (მაგალითად, სიკეთე, როგორც უმაღლესი ეთიკური ღირებულება). სიკეთე უნდა განხორციელდეს, რადგან ადამიანთა შორის ბოროტება ჯერ კიდევ

არსებობს. ფაქტისა და ნორმის მიმართების პრობლემა ნებისმიერი იურიდიული სწორი იურიდიული აზროვნების ერთგვარი სახინჯი ქვაა. კერძოდ, სამართალი, როგორც ადამიანთა ქცევის წესების, ანუ, ნორმების ერთობლიობა, არსებობს და ამ აზრით ის ერთგვარი, (იდეალური), ფაქტია, მაგრამ სამართალი ამ მხრივ მაინც განსხვავდება ფაქტიურობის იმ გაგებისგან, რომლის თანახმად, ფაქტი ჩვეულებრივ აღიქმება, როგორც უკვე არსებული, განხორციელებული, ისტორიული. პროფ. ბ. ნანაიშვილი ამ პრობლემას გერმანელი ფილოსოფოსის კუსმარლის ფენომენოლოგიური მეთოდის გამოყენებით მიუღვა და, მიუხედავად ამ ფენომენოლოგიური მეთოდოლოგიის ნაკლოვანებისა, ამ მხრივ მისი ნააზრევი ფრიად საინტერესოა. კერძოდ, მან გამოიყენა ნამდვილობის ცნება, რომელიც სამართალთან მიმართებაში მნიშვნელობის, ანუ, მოქმედების მახევენებელია. სხვანაირად რომ ეთქვას, „ნამდვილი სამართალი“ – ესაა მოქმედი სამართალი. უფრო სწორად- პოზიტიური, ანუ, მოქმედი სამართალი არის სამართლის აზრის ნამდვილობა (იხილეთ ბ. ნანაიშვილი, სამართლის ნამდვილობა და ცდა ნორმატიული ფაქტების დასაბუთებისა, „სამართლის ფილოსოფიის საკითხები,“ თბილისი, 1992, გვ. 64). ავტორი სამართლის ნამდვილობას ადარებს ფაქტის ნამდვილობასთან და ასკვნის, რომ ფაქტი ყოველთვის რაღაც უკვე მომხდარია, მაშინ, როდესაც ნამდვილ სამართალს სულ სხვა ტენდენცია აქვს. მისი მტკიცებით, „ფაქტი მიზეზობრივად გამოწვეულია და იგი ყოველთვის თვით იწვევს რაღაცას, რაც არსებითად სხვა არის, ვიდრე, თვით გამომწვევი ფაქტი. ამიტომ, ამ შემთხვევაში ის, რაც მომხდარია, როგორც აბსოლუტურად რეალიზებული, სავსებით და მთლიანად ინდივიდუალურია და, მაშასადამე, ისტორიულიცაა“ (იქვე, გვ. 48).

ამ დებულებაში გამოხატულია არა მარტო წმინდა ფაქტის იდეა, არამედ, ქმედების შემადგენლობის არსებითი დახასიათებაც. კერძოდ, ჩვენ უკვე ვთქვით, რომ დანაშაულის

ჩადენა ხდება ქმედების შემადგენლობის განხორციელების გზით, ხოლო, ქმედების ყოველი შემადგენლობაც და მისი განხორციელებაც მკაცრად ინდივიდუალურია. მაგალითად, საქ. სსკ 177-ე მუხლის პირველ ნაწილში ქურდობის სულ სხვა შემადგენლობაა გათვალისწინებული, ვიდრე, ამ მუხლის სხვა ნაწილებში, იმის მიუხედავად, რომ ქურდობის, როგორც დანაშაულის, ცნება ერთია. გარდა ამისა, ირკვევა, რომ ფაქტი აბსოლუტურადაა რეალიზებული, რაც იმას ნიშნავს, რომ ქმედების შემადგენლობის ნიშნების დადგენა სისხლის სამართლის საქმეზე აბსოლუტური ჰუმანიტარული დადგენის საფუძველია. მით უფრო, რომ ქმედების შემადგენლობის განხორციელება უკვე ისტორიულ წარსულზე მიუთითებს, რადგან, სისხლის სამართლის საქმე უკვე ჩადენილი ქმედების გამო დგება. აქედან გამომდინარე, შეიძლება დაეასკვნათ, რომ ნაფიც მსაჯულთა ვერდიქტი სწორედ რომ ქმედების შემადგენლობის, როგორც ფაქტის მსჯელობის დადგენით იფარგლება? ამ კითხვაზე რაიმენაირი პასუხის გასაცემად მოკლედ მაინც აღენიშნა, რომ „ფაქტის“ ცნება კიდევ ორი მნიშვნელობით გამოიყენება. ჯერ ერთი, არსებობს იურიდიული ფაქტის ცნება და მისი კლასიფიკაცია ხდომილებებისა და მოქმედებების სახით. მაგრამ ამ მხრივ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ასპექტით რაიმე საგანგებო პრობლემა არ იქმნება. გაცილებით უფრო რთულია ე. წ. ნორმატიული ფაქტის პრობლემა, რომელსაც პროფ. ბ. ნანეიშვილი თავის ზემოთდასახელებულ ნაშრომში განიხილავს. მაგალითად, დაპირება, ერთის მხრივ, ფაქტია, ხოლო, მეორეს მხრივ, მას ნორმატიული ბუნება აქვს, რადგან, დანაპირები უნდა შესრულდეს. მაგრამ აქ დასმული პრობლემის ასპექტით არა ნორმატიული ფაქტი გამოდგება. ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში კი, როგორც უკვე ითქვა, არც ქმედების მართლწინააღმდეგობა შედის და არც სუბიექტის ბრალი. საკითხაურია, ვინ აკვალიფიცირებს ქმედებას დანაშაულად?

როგორც ვხედავთ, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის სუბიექტის საკითხი, სისხლის სამართლის იმ საქმეებზე, რომელთაც ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო განიხილავს, გართულდა. ასეთია დანაშაულის ცნების გერმანული მოდელის, ანუ, სამწვეროვანი დაყოფის იდეიდან გამომდინარე დასკვნა. იქნებ ამიტომაც არის, რომ გერმანიის ფედერა ციულ რესპუბლიკაში ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო დაწესებული არაა დანაშაულის ცნების რუსული მოდელი, ანუ, დანაშაულის შემადგენლობის ოთხწევროვანი დაყოფა (დანაშაულის ობიექტი, ობიექტური მხარე, სუბიექტი და სუბიექტური მხარე), ერთი შეხედვით, არ ქმნის რაიმე დაბრკოლებას, რომ სისხლის სამართლის საქმე ნაფიც მსაჯულთა სასამართლომ განიხილოს. მაგრამ, თუ ქმედების შემადგენლობის განხორციელება უკვე უდრის დანაშაულის ჩადენას, როგორც, ეს დანაშაულის ცნების ამ მოდელიდან გამომდინარეობს, მაშინ, დანაშაულის ცნების ამ სტრუქტურაში ფაქტისა და ნორმის გამოყოფა შეუძლებელია. ამიტომ, არსებითად გაუგებარია, დანაშაულის ამ მოდელში როგორ უნდა გამოიყოს ე. წ. „ფაქტის“ საკითხი, როგორც ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს ვერდიქტის საგანი?

ამ მხრივ უფრო მარტივად დგას საკითხი, მაგალითად, ინგლისში. აქ, როგორც აღნიშნულია, დანაშაულის ცნება გაშლილად არაა ჩამოყალიბებული, მაგრამ დანაშაული მაინც წარმოდგენილია ობიექტური (ლათინური ტერმინით (aktus reus) და სუბიექტური მხრივ (აგრეთვე ლათინური ტერმინით (mens rea). ობიექტური მხრივ უნდა დამტკიცდეს, რომ ჩადენილია ქმედება (მოქმედება, უმოქმედობა, შედეგი და ა.შ), ხოლო სუბიექტური მხრივ - ის, რომ არსებობს სუბიექტის დანაშაულებრივი ნება (ესე იგი mens rea), ამ ობიექტური მხარის იმპლემენტაციის სუბიექტის ბრალეული დამოკიდებულება. (ამის შესახებ უფრო დაწვრილებით იხილეთ Уголовное право зарубежных государств, часть Общая, М. 2001,

სტრ. 24-26). დანაშაულის ცნების ამ მოდელში მართლაც შეიძლება გამოიყოს ქმედების ფაქტობრივი მხარე, ანუ, ფაქტის საკითხი იმგვარად, რომ ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო თავის კომპეტენციას არ გასცდეს. მაგრამ, როგორც ირკვევა, ფაქტისა და ნორმის (სამართლის) გამიჯვნა ურობლემო არც ინგლისშია. კერძოდ, ინგლისის ნაფიც მსაჯულთა სასამართლომ სისხლის სამართლის ერთ-ერთ საქმეზე, როცა ექიმი ერთ-ერთი ოპერაციის დროს პაციენტს გამოურთო სასუნთქი აპარატი, რის გამოც პაციენტი დაიღუპა, დაადგინა, რომ ექიმი ცნობილ იქნეს ბრალეულად მარტივი მლკლულობის ჩადენაში. სააპელაციო სასამართლომ ეს გადაწყვეტილება უცვლელად დატოვა. საჩივარი განუხილველად დატოვა ლორდთა პალატამაც (იხილეთ Г. А. Есаков, Н. Е. Крылова, А. В. Серебрякова, Уголовное право зарубежных стран, Учебное пособие, М. 2009, стр. 133).

მიუხედავად ამისა, ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს საქმიანობა უფრო ადვილად საბუთდება სამართლის სოციოლოგიის ტრადიციის ქვეყნებში, რომელთაც თავად დიდი ბრიტანეთი განეკუთვნება. ამ პოზიციიდან ურიად საყურადღებოა თ. ჩარკვიანის მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს ინსტიტუციონალიზაციის პრობლემა არსებითია სამართლის სოციოლოგიის კონტექსტში. ამ მიმართულების მიხედვით, სამართალი, როგორც საზოგადოებრივი წარმონაქმნი, ეალიბდება პიროვნებაზე საზოგადოების ზემოქმედების შედეგად, საზოგადოებრივი ურთიერთობებისა და სამართლებრივი ცნობიერების ფორმებში. ავტორის მართებული დასკვნით, „სამართლის სოციოლოგიის კვლევის სფეროს განეკუთვნება სოციუმის სამართლებრივი ნორმების ღირებულებებისა და საზრისების გენერალიზება და ანალიზი“ (თ. ჩარკვიანი, ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს შესახებ საქართველოში არსებული დისკუსიები, ჟურნალი „კამათელი“, 2009, № 2, გვ. 102). ცხადია, სამართლის ნორმატიული ბუნება არც სამართლის

სოციოლოგიაშია უგულებელყოფილი, მაგრამ ამ მიმართულებაში წამყვანი მაინც სოციალური ფაქტებია, ხოლო ამ პოზიციიდან ნაფიც მსაჯულთა ვერდიქტის ფაქტობრივი, არანორმატიული, მხარე უფრო გამოკვეთილია. მაგრამ, როგორც ჩანს, ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს კომპეტენციის დადგენა და დანაშაულებრივი ქმედების მხოლოდ ფაქტობრივი მხარით შემოსაზღვრა ერთობ პირობითია. ამ გარემოებაზე მეტყველებს ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს წინაშე დასმული საკითხების ანალიზი. მაგალითად, ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს რუსულ მოდელში მიღებული პრაქტიკის თანახმად, ნაფიც მსაჯულებს პროფესიონალი მოსამართლე მიმართავს შემდეგი კითხვებით: 1) ნამდვილად ჰქონდა თუ არა ადგილი ქმედებას? 2) დამტკიცებულია თუ არა, რომ ეს ქმედება ჩაიდინა განსასჯელმა? 3) დამნაშავეა თუ არა განსასჯელი ამ ქმედების ჩადენაში?

თითქმის ასეთივეა ინგლისში დამკვედრებული პრაქტიკა, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ აქ ნაფის მსაჯულებს უსვამენ ერთ ასეთ შემაჯებელ კითხვას: დამნაშავეა თუ არა განსასჯელი შერაცხული დანაშაულის ჩადენაში? (ამის შესახებ უფრო დაწერილებით იხილეთ ი. ბაბისონია, ზემოთ დასახელებული ნაშრომი, გვ. 270- 271). ამ და სხვა სახის სიძნელებმა დასახელებული ავტორი მიიყვანა იმ ფრიად ლოგიკურ და მართებულ დასკვნამდე: მეტისმეტად პირობითი, არაზუსტი და უმართებულოა იმისი კატეგორიული მტკიცება, რომ „სინამდვილეში ნაფიცი მსაჯულები იხილავენ და წყვეტენ მხოლოდ წმინდა ფაქტობრივ, არასამართლებრივ საკითხებს“ (იქვე, გვ. 279). ავტორი საკვებით მართებულად სვამს კითხვას იმის თაობაზე, რომ ნაფიც მსაჯულთა წინაშე დასმული კითხვა: „დამნაშავეა თუ არა განსასჯელი შერაცხული დანაშაულის ჩადენაში“ - განა “ არ გულისმობს, როგორც მინიმუმ, განსასჯელის ბრალეულობა-არაბრალეულობის საკითხის გადაწყვეტას, რომელიც, როგორც ცნობილია, სწორედ სამართ-

ლებრივი, ამასთან, სისხლის სამართლის ერთ-ერთი ცენტრალურ, ურთულეს პრობლემათაგანია? (იქვე, გვ. 279). ერთი სიტყვით, ბრალეულია თუ არა განსასჯელი, ავტორის დასკვნით, „ფაქტის“ საკითხში ვერ ჯდება და იგი ქმედების დანაშაულად კაელიფიკაციის საკითხებსაც უკავშირდება. ფრიად საყურადღებოა ავტორის დასკვნა: აღნიშნული და სხვა, უფრო კონკრეტული საჭირობოროტო, მაგრამ, უპასუხო კითხვების კორპუსი, „როგორც ამ წიგნიდანაც ჩანს, ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის მიმართ თითქმის ისეთივე ძველია, როგორც თავად ეს ინსტიტუტი, ისეთივე წინააღმდეგობრივი და დილემურია, როგორც ამ ინსტიტუტის “ბიოგრაფია,” აწმყო და სამერმისო პერსპექტივები!!!“ (იქვე, გვ. 230).

პროფ. ი. ბაბისონიას ამ მართებულ და საინტერესო დასკვნის ძირები **ჰეგელის** ფილოსოფიურ ნააზრევშიც შეიძლება აღმოვაჩინოთ. ჰეგელი, როგორც „სამართლის ფილოსოფიის“ ერთ-ერთი გამორჩეული ავტორი, ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტს უყურადღებოდ არ დატოვებდა. მართლაც, ჰეგელი იხილავს ბრალდებულის ქმედების შემადგენლობის თაობაზე დარწმუნების ორ მომენტს. ერთის მხრივ, როცა ეს დარწმუნება ემყარება გარემოებებს და სხვათა მოწმობებს (ესე იგი, მტკიცებულებებს - ბ. ნ.), ხოლო, მეორე მხრივ, საქმე ეხება ბრალდებულის მიერ მისივე დანაშაულის აღიარებას. **ჰეგელი** ასკვნის, რომ „ამით შევეხებოთ მთავარ პუნქტს ე. წ. ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს საკითხში. აქ - ხაზს უსვამს ავტორი, - არსებითია ის, რომ სასამართლოსმიერი გადაწყვეტილების ორივე შემადგენელი ნაწილი- მსჯელობა ფ ა ქ ტ ო ბ რ ი ვ მ ხ ა რ ე ზ ე და მსჯელობა მისდამი კ ა ნ ო ნ ი ს მ ი ყ ე ნ ე ბ ა ზ ე (ხაზგასმები ჰეგელისაა - გ. ნ.) - რამდენადაც ეს, თავისთავად, ორი სხვასხვა მხარეა, სრულდებოდეს როგორც ო რ ი ს ხ ვ ა დ ა ს ხ ვ ა ფ უ ნ ქ ც ი ა“ (ჰეგელი, გონის ფილოსოფია, თბილისი, 1984, გვ. 304).

ამრიგად, ფაქტისა და ამ ფაქტისადმი კანონის მიყ-

ენების, ანუ, შეფარდების საკითხს ჰეგელიც განასხვავებს. მაგრამ საინტერესო ისაა, რომ ჰეგელი ამ ორი ფუნქციის დაპირისპირების წინააღმდეგია. მისი აზრით, ბრალდებულის მიერ თავისი ბრალის აღიარება ნაფიც მსაჯულებზე დამარწმუნებლად მოქმედებს, მაგრამ ნაფიც მსაჯულთა ეს დარწმუნებულობა ჭეშმარიტებისგან განუყოფელი უნდა იყოს, როგორც ხდომილების უეჭველად დადგომის მწვერვალი, თუმცა, ეს დარწმუნებულობა მაინც სუბიექტურია. ამიტომ, ჰეგელის აზრით, ბრალდებულს უფლება აქვს, ნაფიც მსაჯულთა დასარწმუნებლად დანაშაულის აღიარებას მიმართოს. ცხადია, ეს მომენტი, ავტორის აზრით, არასრულია, მაგრამ „კიდევ უფრო არასრულია მეორე მომენტი, თუ მასაც ამდენადვე აბსტრაქტულად განვიხილავთ, - მტკიცება, მარტოოდენ გარემოებებიდან და მოწმეთა ჩვენებებიდან ამოსულით. მსაჯულები ხომ, არსებითად, მოსამართლეები არიან და განაჩენიც მათ გამოაქვთ“ (იქვე, გვ. 305).

ჰეგელი, როგორც ჩანს, მხედველობაში იღებს მოსამართლეთა იმ რწმენას, რომელესაც საქმეში არსებული მტკიცებულება ქმნის. აქედან გამომდინარე, ჰეგელი ასკვნის, რომ „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო შეიცავს ობიექტური მტკიცებისა და სუბიექტური, ე. წ. მორალური დარწმუნებულობის აღრევასა და ვერგარჩევას“ (რაც, კაცმა რომ თქვას, ამბობს იგი, - ბარბსაროსობიდან მომდინარე ვითარებაა). აქედან ჰეგელი ასკვნის, რომ მარტოოდენ სახელის ასე გამოკიდება საქმის არსში ჩახედვის გარეშე ადვილი რამეა, თუმცა, დიდი ზერელობაა. საქმის არსი კი, მისი აზრით, იმაში მდგომარეობს, რომ აქ ორი რამეა ერთმანეთისგან განსხვავებული. ერთის მხრივ, ობიექტური მტკიცება, იმ აბსოლუტური უეჭველობის გამოყენებით, რომელიც ბრალდებულის მიერ დანაშაულის აღიარებაში ძვეს, და მეორეს მხრივ მტკიცება ამ მომენტის გარეშე (იქვე, გვ. 305).

ჰეგელის ამ მსჯელობათა შეფასებისთვის აქ მოკლედ აღვნიშნავთ, რომ ჰეგელი ნებისყოფას აზროვნების წესად

აცხადებს და, როგორც ჩანს, ინტელექტს უმორჩილებს.

მეორენაირად რომ ვთქვათ, **პეპელთან** ნება ინტელექტზეა დაყვანილი. ამიტომაც, რომ **პეპელთან** იძულების ფსიქოლოგიური დასაბუთება შეუძლებელია, რადგან, იძულებული შეიძლება იყოს ნება და არა ინტელექტი. ამიტომ **პეპელს** სხვა არაფერი რჩება, თუ არა დანაშაულის ჩამდენი პირის მიერ მისი დანაშაულის აღიარება, რაც, როგორც ცნობილია, პრაქტიკაში იშვიათია. ამიტომ **პეპელის** ამ ნაასრევის შეფასება თვით **პეპელის** ფილოსოფიური სისტემის პოზიციიდან უნდა მოხდეს. აქ კი საბოლოოდ დავასკვნით, რომ სისხლის სამართლის საქმის განხილვა ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოში მიღებული წესით არსებითადაა დამოკიდებული დანაშაულის ცნების მოდელზე და მისი ელემენტების სისტემაზე. მაგრამ ამჯერად მოკლედ შევეხები სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდების პრობლემას.

§ 5. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია და სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდების პრობლემა

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდების ნაწილია. ამ თვალსაზრისით სადავო არაა, რომ სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდება სასამართლოს კომპეტენციაა, რადგან, ეს პროცესი გულისხმობს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელის საკითხების გადაწყვეტასაც. სადავოა ის საკითხი, ახორციელებს თუ არა სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდებას წინასწარი გამოძიება? უფრო კონკრეტულად რომ ვთქვათ, არის თუ არა საბრალდებო დასკვნა სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდების აქტი? ამ კითხვაზე ზუსტი პასუხი დღემდე არ არსებობს. (ამ საკითხს ვიხილავთ იმის მიუხედავად, რომ საქართველოს სისხლის სამართ-

ლის ახალ საპროცესო კოდექსში საბრალდებო დასკვნა, როგორც წინასწარი გამოიების საქმიანობის შემაჯავებელი აქტი, უკვე გათვალისწინებული არაა).

პროფ. ვ. აბაშმაძე, რომელმაც სამართლის ნორმის შეფარდების პრობლემას სპეციალური ნაშრომი მიუძღვნა, საბოლოოდ მიდის დასკვნამდე, რომ „კომპეტენტური ორგანოების მიერ სამართლის შეფარდების აქტები წარმოადგენს სპეციფიკურ იურიდიულ ფაქტებს, რომლებიც იწვევენ კონკრეტულ პირთა შორის სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობას, შეცვლას ან შეწყვეტას“ (ვ. აბაშმაძე, საბჭოთა სამართლის ნორმის შეფარდება, თბილისი, 1972, გვ. 61). საკითხავია: არის თუ არა საბრალდებო დასკვნა ისეთ იურიდიული ფაქტი, რომელიც ახალ საპროცესო ურთიერთობას შექმნიდა? საეჭვოა, რადგან საბრალდებო დასკვნა ქმედების დანაშაულად საბოლოო კვალიფიკაციას არ გამოხატავს. მით უმეტეს, რომ საბრალდებო დასკვნაში ქმედების მართლწინააღმდეგობა და სუბიექტის ბრალი სავარაუდოდაა მიჩნეული. ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, რომ მოქმედებს არაბრალეულობის პრეზუმფციის კონსტიტუციური პრინციპი, რომლის თანახმად, ბრალდებული თავისი ობიექტური პროცესუალური მდგომარეობით ჯერ კიდევ არაბრალეულია, მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენაში, ვიდრე, მისი ბრალი არ იქნება დადასტურებული გამამტყუნებელი განაჩენით. სამწუხაროდ, იურიდიულ ლიტერატურაში ამ მხრივ ხშირია, ასე ვთქვათ, წაჯექ-უკუჯექობა. როდესაც წინასწარი გამოიებისა და სასამართლოს საქმიანობა მკვეთრად არაა გამოიხსნული. მაგალითად, ბ. პავლოვი წერს, რომ „დანაშაულის სუბიექტის ბრალეულობის დადგენა – ეს სასამართლოს პრეროგატივაა, თუმცა დანაშაულის ჩადენი პირის ბრალეულობას ადგენს გამოიების“ (В.Г. Павлов, Субъект преступления и уголовная ответственность, С-Петербург, 2000, стр.17).

გასაკებია, რომ ამგვარი ალოგიზმის ვითარებაში დას-

მულო პრობლემის მართებული გადაჭრა შეუძლებელია. არსებითად სწორია დებულება, რომ სამართლის ნორმის შეფარდებას სახელმწიფოებრივი ბრძანების ხასიათი აქვს (მ. აბაშმაძე, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 61). ამიტომაც, რომ „სამართლის ნორმის შემფარდებლის მიერ მიღებული ინდივიდუალურ-კონკრეტული დადგენილება სავალდებულოა არა მარტო ამ კონკრეტული პირისათვის, ვისი მისამართითაც იგი გამოცემულია, არამედ ყველასათვის“ (მ. აბაშმაძე, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 61-62).

ძნელი არაა იმისი მიხედვრა, რომ ამგვარი ბუნებით ხასიათდება სწორედ სასამართლო განაჩენი და არა საბრალდებო დასკვნა, რომელიც სისხლის სამართლის საქმის განმხილველი სასამართლოსთვის უპირობოდ სავალდებულო სრულიადაც არაა. აქედან ის დასკვნა გამომდინარეობს, რომ საბრალდებო დასკვნა სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდების აქტს არ წარმოადგენს. მაგრამ, სამწუხაროდ, იურიდიულ ლიტერატურაში ეს საკითხი ასე ცალსახად არაა გადაწყვეტილი. მაგალითად, აკად. მ. კუდრიაშვილი ხაზს უსვამს იმას, რომ „სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდების უფრო ნიშნულთან აქტი არის სასამართლო განაჩენი, რომელშიც ჩადენილ ქმედებას სახელმწიფოს სახელით ეძლევა შეფასება. მხოლოდ სასამართლოს განაჩენით შეიძლება პირი ცნობილ იქნეს ბრალეულად და ნაშაულის ჩადენაში და დიასჯოს“ (მ. კუდრიაშვილის დასახელებული ნაშრომი, გვ. 15). მაგრამ, სამწუხაროდ, ავტორი იქვე ამტკიცებს, რომ სისხლის სამართლის ნორმას მხოლოდ სასამართლო როლი უფარდება. მისი აზრით, „სისხლის სამართლის ნორმებს იყენებენ როგორც მოკვლევის ორგანოები, ისე, გამომძიებელიც, პროკურორიც და მოსამართლეც“ (იქვე, გვ. 15). ირკვევა, რომ სასამართლო სისხლის სამართლის ნორმას იყენებს სრული მოცულობით, ესე იგი, იყენებს ნორმის სანქციასაც, ხოლო, სხვა ორგანოები, მაგალითად, გამომძიებელი, იყენებს სისხლის

სამართლის ნორმის დისპოზიციას და არა სანქციას. ავტორის დასკვნით, სისხლის სამართლის ნორმაზე მითითება იწვევს გან საზღვრულ პროცესუალურ შედეგებს, მაგალითად, დადგენილება თანამდებობის პირის სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემის თაობაზე, აუცილებლობის შემთხვევაში, იწვევს თანამდებობიდან მის გადაყენებას (იქვე, გვ. 15).

რასაკვირველია, წინასწარ გამოძიებას ყოველივე ამისი უყვლება აქვს, მაგრამ დადგენილება სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში პირის მიცემის შესახებ ან თანამდებობიდან მისი გადაყენების თაობაზე სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდების აქტს არ წარმოადგენს. მართლაც, ჯერ ერთი, სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემა მხოლოდ პროცესუალური აქტია და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას არ უტოლდება. მეორეც, თანამდებობიდან პირის გადაყენება სისხლის სამართლის ნორმის საფუძველზე ხდება, მაგრამ ეს აქტი მხოლოდ პირობითია, რადგან, გამორიცხული არაა, რომ აღნიშნული პირი სასამართლომ გაამართლოს. ს. ალექსეევი, ჩემის აზრით, სწორად შენიშნავდა, რომ სისხლის სამართლის საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილებას იღებს სასამართლო და რომ ეს გადაწყვეტილება ტარდება (კხოვრებაში (იხ. С. С. Алексеев, Общая теория права, М. 1982, стр. 330). ასეთივე დასკვნას აკეთებდა ი. მოტოვილოვკერიც, თუმცა, ავტორი არ სცნობდა იმ განსხვავებას, რაც არსებობს სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტებასა და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას შორის. მისი აზრით, „თუ სისხლის სამართლის საპროცესო საქმიანობა შემეცნებითია, მაშინ, უნდა მივიღეთ იმ დასკვნამდე, რომ გამოძიებისა და სასამართლოს ყველა მსჯელობის მიმართ გამოიყენება ჭეშმარიტობის (მცდარობის) კატეგორია“ (Я. О. Мотовиловкер, Основной вопрос уголовного дела и его компоненты, Воронеж, 1984, с тр. 73). ავტორი, როგორც ჩანს, იმდენად თავდაჯერებული გნოსეოლოგისტია, რომ იუ-

რიდიულ შეფასებათა ჭეშმარიტებაზეც კი ლაპარაკობს, მაშინ, როდესაც შეფასება უნდა იყოს ობიექტური, ესე იგი ინტერსუბიექტური და არა ჭეშმარიტი ან მცდარი, ამ ცნებების წმინდა გნოსეოლოგიური გაგებით. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციისა და სისხლის სამართლის საქმეებზე მართლმსაჯულების გამხორციელების სფეროში შეფასებათა უგულვებელყოფა დაუშვებელია, რადგან, იგი იურისპრუდენციაში ოდოთგანვე ცნობილი მეთოდოლოგიური პრინციპის – ფაქტისა და ნორმის – მიმართების უგულვებელყოფას წარმ ოადგენს. ასეთ პირობებში ქმედების შემადგენლობის, ფაქტის მსჯელობის, სტრუქტურაში ქმედების მართლწინააღმდეგობაც და ბრალიც უნდა მოუიაზროთ, როგორც ეს დანაშაულის შემადგენლობის რუსულ მოდელშია მიღებული, და მაშინ ჩვენ ვერასოდეს ვერ გავმიჯნავთ ერთმანეთისგან სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტებას და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას, როგორც გარესინამდვილისადმი ადამიანის დამოკიდებულების ორ განსხვავებულ სფეროს, თუმცა, საბოლოო ჯამში ერთიანს და განუყოფელს. ცხადია, ყოველი ერთიანობა დაპირისპირებულია ერთიანობით ვლინდება, მაგრამ ამჯერად კვლავ სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდების პრობლემას დავუბრუნდებით.

უკვე ითქვა, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია რამდენიმე ეტაპს გაიყლის. უპირველეს ყოვლისა, საქმე ეხება ფაქტობრივ გარემოებათა დადგენას, რაც, ერთის მხრივ, ხდება წინასწარი გამოძიების სტადიაზე, ხოლო, მეორეს მხრივ, მათი ხელახალი გადამოწმება ხდება სამართლოში სისხლის სამართლის საქმის საბოლოო განხილვის ეტაპზე. ამიტომ იქმნება შთაბეჭდილება, რომ სისხლის სამართლის ნორმას წინასწარი გამოძიებაც იყენებს. უფრო მეტიც, ზოგჯერ ყურადღებას არ აქცევენ სამართალშეფარდებითი აქტის იურიდიულ ბუნებას და ამ აქტს მიაკუთვნებენ ნებისმიერ პროცესუალურ დოკუმენტს,

რომელიც შეიძლება შეადგინოს წინასწარმა გამოძიებამ. მაგალითად, შედარებით უახლოეს ლიტერატურაშიც კი არაა გარკვეული იურიდიული კვალიფიკაციის სუბიექტების საკითხი. მხედველობაში გვაქვს ა. ივანოვის ნაშრომი, რომელიც სამართლის ზოგადი თეორიის პოზიციიდან ეხება იურიდიული პასუხისმგებლობის ინდივიდუალიზაციის პრობლემას. მისი აზრით, „სამართალდარღვევის ნიშნები – ეს პირველია, რითაც უნდა ხელმძღვანელობდეს სამართლის შემფარდებელი.“ და რომ სამართლებრივი კვალიფიკაციის პროცესში ხდება კონკრეტული ადამიანური საქციელის საზოგადოებრივი საშიშროების (მაენეობის) მოცულობისა და სიღრმის შეფასება“ (А. А. Иванов, Индивидуализация уголовной ответственности, М. 2000, стр. 117). ავტორი ისე მსჯელობს ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაზე, აღკვეთის ღინისძიების, თუ სასჯელის შეფარდებაზე, რომ ამ საქმიანობებს სუბიექტების მიხედვით არც განასხვავებს.

ამ მხრივ მეთოდოლოგიურად უფრო საყურადღებოა ა. ჩერდანცევის პოზიცია, როცა იგი ერთმანეთისგან განასხვავებს საქმის ფაქტობრივ გარემოებებს და მათ დადგენას, ნორმის შერჩევას და საქმეზე მიღებულ გადაწყვეტილებას. ამ მხრივ განსაკუთრებით საინტერესოა სამართალშეფარდებითი აქტების ბუნებისა და მათი კლასიფიკაციის საკითხი.

ავტორის აზრით, სამართალშეფარდებითი აქტები იყოფიან წარმომადგენლობითი, მმართველობის, სასამართლო და საკონტროლო-საზედამხედველო ორგანოების აქტებად (იხ. А. Ф. Черданцев, Теория государства и права, М. 1999, стр. 249).

როგორც ჩანს, სამართალშემფარდებელ ორგანოთა ამ კლასიფიკაციაში აშკარადაა გამოკვეთილი ნორმის ისეთი შეფარდება, როცა საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილება მიღებული და იგი საკალდებულოა შესასრულებლად. ეს, ცხადია, ეხება სასამართლო განაჩენს, როგორც სისხლის სამართლის საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილების პროცესუალურ ფორმას და არა წინასწარი გამოძიების აქტებს

(ყოქვათ, საბრალდებო დასკვნას). ამიტომ, ვერ დავეუბნებო-
მები პოზიციას, როცა სამართლის ნორმის შეფარდების
აქტებად დასახელებულია არა მარტო სასამართლო განა-
ხენი, არამედ, საქმის მასალებზე რეზოლუციების ფორმე-
ბიც, მათ შორის- პროკურორის მიერ საბრალდებო დასკვნის
დამტკიცებაც (იხილეთ Теория государства и права, М.
2000, стр. 401-405).

იმისათვის, რომ დასმული საკითხი სწორად გადავჭრათ,
საჭიროდ მიმაჩნია რამდენიმე მეთოდოლოგიური საკითხის
განხილვა. **ჯერ ერთი**, ქმედების შემადგენლობის დადგენა
ისე ვერ მოხდება, თუ კონკრეტულად არ იქნა მითითებული
სისხლის სამართლის იმ ნორმაზე, რომელიც ქმედების ამ
შემადგენლობას ითვალისწინებს. მაგრამ ამ მიმართებით
სისხლის სამართლის ნორმაზე მითითება ქმედების მარ-
თლწინააღმდეგობის დადგენის მიზნით კი არ ხდება, არ-
ამედ, ქმედების შემადგენლობის დადგენის მიზნით, რაც
სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების შინაარსში
შედის, რადგან, ჭეშმარიტია ის, რომ, მაგალითად, ქურდო-
ბის მარტივი შემადგენლობა გათვალისწინებულია საქ. სსკ
177-ე მუხლის პირველ ნაწილში. ნიშნავს თუ არა ეს გა-
მომძიებლის მიერ სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდე-
ბას? ცხადია, არა, რადგან, ამ ეტაპზე ქმედება ჯერ კიდევ
არაა შეფასებული დანაშაულებად და ამიტომ ქმედებისადმი
ამ ნორმის შეფარდებაზე ლაპარაკიც კი არ ღირს. **მეორეც**,
ქმედების შემადგენლობის დადგენა - ესა ფაქტის დადგენა,
ხოლო, ფაქტიდან ნორმაზე, ანუ, ქმედების შემადგენლო-
ბიდან მის მართლწინააღმდეგობაზე პირდაპირ ლოგიკური
გადასვლა შეუძლებელია და ამიტომ სავარაუდოა. **მესამე**,
სავარაუდოა სუბიექტის ბრალეულობის საკითხიც, რადგან,
ბრალი უტყუარად მხოლოდ სასამართლო განაჩენით უნდა
დადგინდეს. **მეოთხე**, სისხლის სამართლის ნორმის შე-
ფარდების პრობლემა იმიტომ დგება, რომ დანაშაულებრი-
ვი ქმედების შედეგად სუბიექტი(ფიზიკური პირი, აგრეთვე,

ზოგიერთი კატეგორიის იურიდიული პირი) არღვევს სახელმწიფოსთან იმ ურთიერთობას, რომელიც დანაშაულის ჩადენამდე არსებობდა. მეორენაირად რომ ვთქვათ, რაკი სუბიექტი ნებაყოფლობით არ ასრულებს სისხლის სამართლის ნორმის მოთხოვნას, მას აიძულებენ, იგი შეასრულოს. ბუნებრივია, რომ ამ იძულების ერთადერთი პროცესუალური ფორმა გამამტყუნებელი განაჩენია, როგორც სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდების აქტი. როგორც სწორად მიუთითებს ბ. სავანელი, სამართლის ზოგადი ნორმით გათვალისწინებული ქმედების ფაქტობრივი განხორციელება იმდენად ინდივიდუალურია, რომ ამ უკანასკნელის მიმართ ზოგადი ნორმის გავრცელება საკმაოდ რთულია. მისი დასკვნით, „სწორედ აქ იწყება კონკრეტული ნორმის გამომუშავების პროცესი, სამართლის კონკრეტული აზრის წედომა, რაც გამოიხატება სამართლის ნორმის შეფარდების აქტებში (გადაწყვეტილება, დადგენილება, განაჩენი და ა.შ). ესაა კონკრეტული საზოგადოებრივი ურთიერთობის ინდივიდუალური სა მართლებრივი რეგულირების სფერო, ზოგადიდან კონკრეტულ-სამართლებრივ ჯერარსში ინდივიდუალური აზროვნების გადართვის სამყარო“ (ბ. სავანელი, სამართლის თეორია, თბილისი, 1997, გვ. 178).

ამ მსჯელობის სისწორეს ადასტურებს ის გარემოება, რომ ქმედების შემადგენლობა, რომელიც სისხლის სამართლის ნორმის პიპოთეზაშია აღწერილი, რეალურად ყოველთვის მკაცრად ინდივიდუალური წესითა და ფორმით ხორციელდება. ამიტომაც, რომ ქმედების საკანონმდებლო შემადგენლობასთან ამ ინდივიდუალური ქმედების იგივეობის დადგენა საკმაოდ რთულია, მაგრამ არა შეუძლებელი.

გარდა ამისა, ქმედების ზოგად საკანონმდებლო შემადგენლობასა და და მის ინდივიდუალური წესით განხორციელებას შორის არის ისეთი კავშირი, რომელიც ზოგადისა და კერძოს ერთიანობას გამოხატავს. ეს იმას ნიშნავს, რომ სასამართლოს მიერ გამოტანილი გამამტყუნებელი განაჩენი,

ერთი მხრივ, ექყარება სისხლის სამართლის იმ ნორმას, როგორც აკრძალული ქცევის წესს, რომლის მოქმედება ამ კონკრეტული ქმედების მიმართ შეჩერდა, ხოლო, მეორეს მხრივ, მკაცრად პერსონალური, ინდივიდუალური სასამართლო აქტია. ამიტომაც, რომ გამამტყუნებელი განაჩენი დანაშაულის ჩამდენ პირს იძულებითი წესით აღადგენს სახელმწიფოსთან იმ ობიექტურ კავშირში, რომელშიც ის იმყოფებოდა მის მიერ დანაშაულის ჩადენამდე. მეორეს მხრივ, გამამტყუნებელი განაჩენი სუბიექტის ბრალის, როგორც სახელმწიფოს წინაშე მისი უპასუხისმგებლობის, დადგენით ადასტურებს, რომ სუბიექტი სახელმწიფოსთან სუბიექტურ კავშირშიც იმყოფებოდა. ესე იგი, ვიდრე იგი დანაშაულს ჩაიდენდა, მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებას, როგორც წესი, ეკიდებოდა პასუხისმგებლურად. მაგრამ ამ კავშირის აღდგენა სახელმწიფოსთან მის სისხლისსამართლებრივ ურთიერთობაში აღდგენას სრულადაც არ ნიშნავს, რადგან, სისხლის სამართლის ნორმა ქცევის 'ზოგადი წესია და ამდენად, ქმნის სახელმწიფოსთან სუბიექტის სისხლისსამართლებრივ ურთიერთობის მოდელს, რომლის მიზანია დანაშაულთა თავიდან აცილება (საქ. სსკ პირველი მუხლის მესამე ნაწილი). გამამტყუნებელი განაჩენი კი ინდივიდუალური სასამართლო აქტია, რომელიც სისხლისსამართლებრივ ურთიერთობას კი აღადგენს, არამედ ქმნის სასჯელად-სრულებით სამართლებრივ ურთიერთობას(თუ, რასაკვირველია, გამამტყუნებელი განაჩენით სასჯელი დაინიშნა).

ამრიგად, დანაშაულებრივი ქმედება იწვევს ამ კონკრეტული ქმედების მიმართ (და არა საერთოდ) სისხლის სამართლის ნორმის მოქმედების შეჩერებას იმგვარად, რომ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ნორმა, როგორც ქცევის 'ზოგადი წესი, მართლწესრიგად ვერ გარდაიქმნება. ეს კი იმას ადასტურებს, რომ სახელმწიფოსთან სუბიექტის კავშირი დაირღვა, რაც მოუთმენელია, რადგან, სახელმწიფო სუბიექტთან კავშირის გარეშე არ არსებობს. სისხლის სამართ-

ლის ნორმის შეფარდება კი ნიშნავს ამ კონკრეტული დახა-
შაულებრივი ქმედების მიმართ გამამტყუნებელი განაჩენის
ანდივიდუალურ ფორმაში სისხლის სამართლის ნორმის
სავალდებულობის გავრცელებას, როდესაც დანაშაულის
ჩამდენი პირი იულებითი წესით აღსდგება სახელმწიფოს-
თან ობიექტურ კავშირში.

აქედან შეიძლება გაკეთდეს რამდენიმე დასკვნა. ჯერ
ერთი, სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდების აქტს მხ-
ოლოდ გამამტყუნებელი განაჩენი წარაადგენს. მაშასადამე,
ქმედების დანაშაულად საბოლოო კალიფიკაციას მხოლოდ
სასამართლო ახორციელებს. მეორეც, თუ გამამტყუნებე-
ლი განაჩენი სუბიექტის ბრალის დადგენის გარეშე გამოტ-
ანილი ვერ იქნება, ხოლო, ბრალეულობის საკითხს ნაფიც
მსაჯულთა სასამართლო წევრებს, მაშინ, ქმედების მართლ-
წინააღმდეგობის საკითხიც მანვე უნდა დადაწევიტოს, რაკი
ქმედების მართლწინააღმდეგობის გარეშე სუბიექტის ბრა-
ლი არ არსებობს. მესამე, ქმედების შემადგენლობის, მისი
მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის დადგენის
საქმეში პროფესიონალი მოსამართლე არ მონაწილეობს და
მაშინ ამ უკანასკნელის როლი მხოლოდ სასჯელის შე-
ფარდებით უნდა შემოიფარგლოს. თუმცა, ეს საკითხი შემ-
დგომ მსჯელობას მოითხოვს.

თავი მეოთხე

დანაშაულის ჩადენის მექანიზმი და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემა

§ 1. სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის იდეა და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია

ჩვენ უკვე მოკლედ მაინც განვიხილეთ ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაცია, როგორც ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის საფუძველი. ცხადია, სიხლის სამართლის კანონი, რომელშიც კანონმდებელი განაზღვრულ ქმედებებს დანაშაულად აკვალიფიკაცირებს, ძალაში უნდა შევიდეს და პრაქტიკულად ამოქმედდეს. მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლება დადგეს ქმედების დანაშაულად საგამოძიებო და სასამართლო კვალიფიკაციის პრობლემა. იგულისხმება, რომ განსაზღვრული ქმედება ჩადენილია და ამიტომ საქმე შეეხება მის დანაშაულად კვალიფიკაციას. მაგრამ ამ მიმართებით დგება საკითხი იმის შესახებ, ქმნის თუ არა სისხლის სამართლის კანონის პრაქტიკული ამოქმედება რაიმე ურთიერთობას? ამ კითხვაზე რუსულ იურიდიულ ლიტერატურაში, საბჭოურიდან დღემდე, გაცემულია მეტად უცნაური პასუხი: დიახ, წარმოიშობა სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა, ოღონდ, დანაშაულის ჩადენის გამო. ამ თემაზე არსებული ვრცელი ლიტერატურიდან დაეასახელებო მხოლოდ ზოგიერთს (მაგალითად, А. А. Пионтовский, Правоотношение в уголовном праве, „Правоведение“, 1962, №2; Н. А. Огурцов, Правоотношение и ответственность в советском уголовном праве, Рязань, 1976). ეს მოსაზრება, როგორც წესი, ვრცელდება თანამედროვე რუსეთის სისხლისსამართლებრივ ლიტერატურაშიც (Уголовное

право Российской Федерации, Общая часть, М. 1996, стр. 65). მოგვიანებით თანამედროვე რუსი კრიმინალისტები დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის შესახებაც ალაპარაკდნენ, მაგრამ დანაშაულის ჩადენის გამო სისხლისსამართლებრივ ურთიერთობასაც, როგორც პირველადს, დღესაც აღიარებენ (Уголовное право, Общая часть, М. 2000, стр. 12-13).

ამრიგად, ირკვევა, რომ სისხლის სამართლის კანონის ძალაში შესვლა ქმნის სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობას, რომელსაც, თავის მხრივ, იწვევს დანაშაულის ჩადენა. თითქმის გაბატონდა დებულება, რომ დანაშაული ის იურიდიული ფაქტია, რომელიც ქმნის სისხლისსამართლებრივ ურთიერთობას სახელმწიფოსა და დანაშაულის ჩამდენ პირს შორის (В. П. Божьев, Уголовно-правоотношени, М. 1975, стр. 12). საკითხავია, რომელი უსწრებს რომელს: სისხლის სამართლის კანონი დანაშაულს, თუ, პირიქით, დანაშაული სისხლის სამართლის კანონს? ცხადია, სისხლის სამართლის კანონს წინ უწრებს ქმედება, რომელიც შეიძლება კანონმდებელმა დანაშაულად დააკვალიფიციროს, როგორც კრიმინალიზაციის ობიექტი. მაგრამ ეს ხომ ჯერ დანაშაული არ არის? ჯერ ერთი, ვიდრე იგი სისხლის სამართლის კანონში არ იქნება გათვალისწინებული და, მეორეც, ვიდრე მისი საკანონმდებლო შემადგენლობის შესაბამისი ქმედება არ იქნება ჩადენილი, იურიდიული თვალსაზრისით ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის საკითხი პრაქტიკულად არც დადგება. თუ დანაშაული ქმნის სისხლისსამართლებრივ ურთიერთობას, მაშინ გამოდის, რომ დანაშაული წინ უსწრებს სისხლის სამართლის კანონს. ამ პოზიციიდან სრულიად გაუგებარია, თუ როგორ ხდება ჩადენილი ქმედების მიმართ სისხლის სამართლის კანონის გამოყენება? თუ სისხლის სამართლის კანონს დანაშაული უსწრებს, მაშინ, როგორაა შესაძლებელი, რომ დანაშაული ამავე დროს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული და მართლსაწინააღმდეგო

ქმედება იყოს? მართლაც, დანაშაულს, როგორც სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებულ მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეულ ქმედებას, წინ უსწრებს სისხლის სამართლის კანონი. ჯერ ერთი, სისხლის სამართლის კანონმა კითხვის ადრესატებს მართლზომიერი ქმედების ვალდებულება უნდა დააკისროს, რათა ამ ვალდებულების დარღვევა შეფასდეს, როგორც მართლსაწინააღმდეგო. მეორე მხრივ, სისხლის სამართლის ნორმის ადრესატები(ფიზიკური და იურიდიული პირები) მოწოდებულნი არიან, მართლზომიერი ქმედების მოვალეობას სახელმწიფოს წინაშე პოზიტიური პასუხისმგებლობის გრძნობით მოეკიდონ, რათა მართლსაწინააღმდეგო ქმედება ამ ადრესატების უპასუხისმგებლობის, ანუ, ბრალის მიზეზად ჩაითვალოს. გარდა ამისა, საიდან ვიცით, რომ ჩადენილი ქმედება უკვე დანაშაულია? თუ ეს უკვე ვიცით, მაშინ ჩადენილ ქმედებას, როგორც დანაშაულს, არავითარი დამატებითი კვალიფიკაცია არ სჭირდება, რაკი დანაშაულის დანაშაულად კვალიფიკაცია უაზროა. თუ დანაშაული სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედებაა, მაშინ, ნუთუ ლოგიკური არ არის მტკიცება, რომ თავდაპირველად მოქმედებას იწყებს სისხლის სამართლის კანონი და მხოლოდ ამის შემდეგ დგება ამ კანონით გათვალისწინებული ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემა? თუ თავდაპირველად სისხლის სამართლის კანონი იწყებს მოქმედებას, მაშინ ნუთუ ელემენტარული ლოკიკა არ მოითხოვს იმის მტკიცებას, რომ სისხლის სამართლის კანონის ადრესატი არის პირი, რომელიც ვალდებულია მოქმედებდეს მართლზომიერად? საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით კი სისხლის სამართლის კანონის ადრესატია იურიდიული პირიც. მაშასადამე, სისხლის სამართლის კანონის ძალაში შესვლის მომენტიდან როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირი, ხდება ვალდებული მოქმედებდეს მართლზომიერად და ქმნიდეს მართლწერივს. ეს იმას ნიშნავს, რომ სისხლის

სამართლის კანონის ძალაში შესვლის მომენტიდან იქმნება არა დანაშაულის ჩადენის გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა, არამედ, პირიქით, **დანაშაულთა** თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა. ეს დებულება მე ჯერ კიდევ 1997 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში დაეასაბუთე (ამის შესახებ უფრო დაწერილებით იხილეთ **ბ. ნაზუშვილი**, სისხლის სამართლის საგანი, თბილისი, 1997). ამ დებულების სისწორეს ადასტურებს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის პირველი მუხლის მესამე ნაწილი, რომლის თანახმად, „ამ კოდექსის მიზანია დანაშაულებრივი ხელყოფის თავიდან აცილება და მართლწესრიგის დაცვა.“ (ხაზგასმა ჩემია).

იგულისხმება, რომ სახელმწიფო სისხლის სამართლის კანონს დანაშაულთა თავიდან აცილების მიზნით აამოქმედებს და მიმართავს საზოგადოების დელიქტუნარიან წევრებზე (საქართველოში აგრეთვე იურიდიულ პირებსზე), რომლებიც სისხლის სამართლის კანონის ძალაში შესვლის მომენტიდან ხდებიან ვალდებული მოქმედებდნენ მართლ-სომიერად და ქმნიდნენ მართლწესრიგს. საქმე ისაა, რომ სისხლის სამართლის კანონის ნორმა, როგორც მართლ-სომიერი ქცევის წესი, ჯერარსულია, ესე იგი მოითხოვს მართლსომიერ ქმედებას, ხოლო სისხლის სამართლის ნორმის ადრესატების მართლსომიერ ქმედებას სისხლის სამართლის ნორმა მართლწესრიგში გადააქვს. ცხადია, სისხლის სამართლის ნორმის სანქცია, **პრთის მხრივ**, შეიცავს დანაშაულებრივი ქმედებისთვის დასჯის მუქარას, ხოლო, **მეორეს მხრივ**, მიმართულია მოსამართლეზე, რათა სასჯელი ამ სანქციის ფარგლებში დანიშნოს. მაგრამ საქმე ისაა, რომ სასამართლოს საქმიანობა მოწესრიგებულია არა სისხლის სამართლის კანონით, არამედ, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონით. სახელმწიფოსა და სისხლის სამართლის სუბიექტის ურთიერთობა კი მოწესრიგებულია სისხლის სამართლის კანონით. მაშასადამე, **სისხლის**

სამართლის კანონის ძალაში შესვლის მომენტიდან იქმნება დანაშაულები; თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა სახელმწიფოსა და სისხლის სამართლის ნორმის ადრესატებს შორის. ეს ურთიერთობა სისხლის სამართლის ნორმისა და მართლწესრიგის კავშირის იურიდიული ფორმაა. ბუნებრივია, თუ ეს ურთიერთობა მართლზომიერი ქმედების იურიდიულ ფორმასაც წარმოადგენს. ესაა ღირებულებითი ურთიერთობის ნაირსახეობა, რომელიც ქმედების სამართლებრივი შეფასების (კვალიფიკაციის) საფუძველია. ამიტომ, რომ ქმედება, რომელიც ამ ურთიერთობის ფორმასა და ფარგლებში ხორციელდება, მართლზომიერია და ქმნის მართლწესრიგს. ესაა ქმედების დადებითი შეფასება, ანუ, კვალიფიკაცია, რომლის საფუძველს, როგორც უკვე ჩანს, დანაშაულები თავიდან აცილების გამო არსებული ურთიერთობა წარმოადგენს. გასაგებია, რომ სისხლის სამართლის ადრესატი თავდაპირველად უნდა მოქმედებდეს მართლზომიერად, ესე იგი, ურთიერთობაში უნდა იყოს სახელმწიფოსთან, მაგრამ არა დანაშაულის ჩადენის, არამედ, პირიქით, დანაშაულები თავიდან აცილების გამო. სისხლის სამართლის ნორმის ადრესატის ვალდებულება, მოქმედებდეს მართლზომიერად, დანაშაულები თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ელემენტია. ბუნებრივია ვიყვიქროთ, რომ ქმედების მართლწინააღმდეგობა სხვა არაფერია, თუ არა მართლზომიერი ქმედების ვალდებულების დარღვევა. ესე იგი, ამ ქმედების გამო და ფარგლებში პირი გადის სახელმწიფოსთან სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებს გარეთ. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ დანაშაულის ჩადენა სახელმწიფოს იდეის უარყოფაა, ხოლო ეს, თავის მხრივ, დანაშაულის საზოგადოებრივ საშიშროებაზე მიუთითებს, რადგან დანაშაული საზოგადოებას ტოვებს სახელმწიფოს გარეშე. მაშასადამე, დანაშაულები თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა ქმედების, როგორც

სოციალური, ისე სამართლებრივი (მართლზომიერების, ან მართლწინააღმდეგობის თვალსაზრისით) ქმედების შეფასების საფუძველია. ამდენად, გასაკვირი არ უნდა იყოს ის გარემოება, რომ რუსულ სისხლისსამართლებრივ ლიტერატურაში მართლწინააღმდეგობის პრობლემა არსებითად არც დამდგარა, რადგან, რუსი კრიმინალისტებისთვის დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის იდეა, როგორც წესი, უცხოა. დანაშაულის ჩადენის გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის იდეიდან კი ლოგიკურად გამომდინარეობს დასკვნა, რომ ჯერ დანაშაულია, ხოლო შემდეგ- სისხლის სამართლის კანონი. ამ ლოგიკით კი დანაშაულებრივი ქმედება ვერც სისხლის სამართლის კანონით იქნება გათვალისწინებული და ვერც მართლსაწინააღმდეგო.

დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა არის არა მარტო ქმედების მართლზომიერებისა თუ მართლწინააღმდეგობის, არამედ, სახელმწიფოს წინაშე სისხლის სამართლის ნორმის ადრესატების პოზიტიური პასუხისმგებლობის გამოხატვის იურიდიული ფორმაც. იგულისხმება, რომ მართლზომიერ ქმედებას, როგორც წესი, მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლური დამოკიდებულება განაპირობებს. ამ პასუხისმგებლობას სუბიექტი სახელმწიფოს წინაშე კისრულობს. აქედან ის დასკვნაც გამომდინარეობს, რომ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება განაპირობებს. ეს უპასუხისმგებლობა მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენის სუბიექტური მიზეზია. აქედან ლოგიკურად გამომდინარეობს დასკვნა: დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ფორმასა და ფარგლებში დანაშაულის ჩადენა შეუძლებელია. დანაშაულის ჩადენის მექანიზმის პრობლემა კი ქმედების დანაშაულად კვალი-

ფიკაციის პრობლემატიკაში უაღრესად მნიშვნელოვანია. მოკლედ განვიხილოთ ეს საკითხიც.

§ 2. დანაშაულის ჩადენის მემანიზმის მსოფლმხედველობრივი დასაბუთებისთვის

უკვე აღვნიშნე, რომ სისხლის სამართლის კანონის ძალაში შესვლის მომენტიდან სისხლის სამართლის ნორმის ადრესატები ხდებიან ვალდებული მოქმედებდნენ მართლ-ზომიერად. ისინი მოწოდებულნი არიან იმისათვის, რომ მართლ-ზომიერი საქციელის მოვალეობას სახელმწიფოს წინაშე პოზიტიური პასუხისმგებლობით, ანუ, ამ მოვალეობის შესრულების განწყობით მოეკიდონ. მართლ-ზომიერი ქმედების მოვალეობის დარღვევა ქმედების მართლწინააღმდეგობაზე მიუთითებს, ხოლო, თუ სუბიექტმა ეს დარღვევა სახელმწიფოს წინაშე უპასუხისმგებლობის მიზეზით გამოიწვია, მაშინ, იგი მოქმედებს ბრალეულად.

გასაკებია, რომ მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული, ანუ, დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენა დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო წარმოშობილი სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებში შეუძლებელია. ამ ქმედების ჩადენას მისი ჩამდენი პირი გაჰყავს როგორც მართლ-ზომიერი ქმედების ვალდებულების, ისე, ამ ვალდებულებისადმი პასუხისმგებლური დამოკიდებულების, ანუ, ხსენებული სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობისა და პოზიტიური პასუხისმგებლობის ერთიანობის ფარგლებს გარეთ. ეს იმას ნიშნავს, რომ დანაშაულის ჩამდენი პირი, მის მიერ ჩადენილი ქმედების გამო და ფარგლებში, გადადის სამართლებრივად თავისუფალ სივრცეში, სადაც ეს პირი არც ვალდებულია (არ არის ვალდებული გამოცხადდეს) და არც უფლებამოსილი (მას არც მიმალვის უფლება აქვს). ამ

სამართლებრივად თავისუფალ სივრცეში ამ პირის სამართლებრივი სტატუსი, ანუ, მდგომარეობა არ არსებობს. ეს იმასაც ნიშნავს, რომ ეს პირი ამ ვითარებაში ჯერ კიდევ „დამნაშავე“ არ არის(ეს ქმედება დანაშაულად ჯერ კიდევ არაა დაკვალიფიცირებული); მაგრამ არც „უდანაშაულოა“, რადგან მან განახორციელა ქმედება, რომელიც შეიძლება დანაშაული აღმოჩნდეს.

თუ ვიტყვით იმას, რომ ადამიანები დანაშაულს სწავლიან, ჩვენ აქ მხოლოდ პირობითად ვმსჯელობთ და ვუშვებთ, რომ დანაშაულის, როგორც ასეთის, ჩადენა თითქოს მართლაც არის შესაძლებელი. ტრადიციულ თეორიებში დანაშაულის ჩადენის მექანიზმი ფსიქოლოგიური და კრიმინოლოგიური თვალსაზრისით განიხილება. იგულისხმება ქცევის ფსიქოლოგიური ფორმები, მოტივაცია, მიზნის დასახვა, გადაწყვეტილების მიღება და მისი აღსრულება. კრიმინოლოგიური თვალსაზრისით კი მხედველობაშია დანაშაულებრივი ქმედების მიზეზობრივი გაპირობება, მოტივაციის პროცესთან დანაშაულებრივი ქმედების მიზეზისა და ხელშემწყობი პირობის კავშირი(ამის შესახებ იხილეთ ბ. ხარაზიშვილი, კრიმინალისტიკა, თბილისი, 1969, გვ. 496-512). ყოველივე ეს მართლაც მნიშვნელოვანია, მაგრამ, სამწუხაროდ, ამ მიმართებით ტრადიციულ თეორიებში არ არის გათვალისწინებული მთავარი – გარესინამდვილისადმი ადამიანის დამოკიდებულების ფორმების მსოფლმხედველებრივი თავისებურება. ამ პოზიციიდან „დანაშაულის ჩადენის“ ტრადიციული ტერმინი უსაფუძვლოა.

მართლაც, ჩვენ უკვე ვთქვით, რომ ადამიანი, უპირველეს ყოვლისა, საზოგადოებრივი პრაქტიკის სუბიექტია. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია, სასჯელის დანიშვნა, მისი აღსრულება და სხვა ამგვარი საქმიანობა საზოგადოებრივ პრაქტიკაში ხდება. ბუნებრივია ვიფიქროთ, რომ დანაშაულის ჩადენაც საზოგადოებრივი პრაქტიკის სფეროა. მაგრამ ისიც ცნობილია, რომ ადამიანი მარტოოდენ საზოგადოე-

მიანის თეორიული მიმართება პრაქტიკულ მიმართებაზე არ დაიყვანება. ამიტომ გასაგები უნდა იყოს, რომ დანაშაულის ზოგადი ცნება, რომელიც გარესინამდვილისადმი ადამიანის თეორიულ დამოკიდებულებას გამოხატავს, პრაქტიკულად განხორციელებული ვერ იქნება. მეორეაირად რომ ვთქვათ, დანაშაულის, როგორც ასეთის, ჩადენა პრაქტიკულად შეუძლებელია. მართლაც, როგორ შეიძლება „ზოგადი დანაშაულის“, ან დანაშაულის ჩადენა ზოგადად? შეუძლებელია ჩადენილი იქნეს დანაშაული და ის არ იყოს მკვლელობის, ქურდობის, ყაჩაღობის და ა. შ. შემადგენლობის გზით განხორციელებული.

ამრიგად, დანაშაულის ზოგადი ცნების, ანუ, დანაშაულის, როგორც ასეთის, ჩადენა შეუძლებელია. ერთი შეხედვით, შესაძლებელია მხოლოდ ცალკეულ დანაშაულთა ჩადენა. მაგრამ ეს მოჩვენებითობაც ქრება, როდესაც საქმის ეითარებას ამ მხრივაც უფრო ღრმად გაეაცნობიერებთ. კერძოდ, არსებობს ცალკეულ დანაშაულთა ცნებებიც, რომელიც ამ ასპექტითაც გამოხატავს გარესინამდვილისადმი ადამიანის თეორიულ დამოკიდებულებას. მაგალითად, არსებობს მკვლელობის ცნება, როგორც სხვა ადამიანის სიცოცხლის მართლსაწინააღმდეგო და განზრახი მოსპობა. მკვლელობის, როგორც ასეთის, ანუ, მისი ზოგადი ცნების, პრაქტიკული განხორციელება შესაძლებელი რომ იყოს, მაშინ, მკვლელობის ამდენი შემადგენლობა (მარტივი - 108-ე მუხლი; კვალიფიციური - 109-ე; პრივილეგირებული, ანუ, პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ გარემოებებში ჩადენილი - 110-114 მუხლები) ზედმეტი იქნებოდა. დასმულ საკითხში უფრო მეტი სიცხადის შეტანის მიზნით მოკლედ გავეცნოთ მკვლელობის დამამძიმებელ გარემოებებს საქ. სსკ 109-ე მუხლის მიხედვით. ეს მუხლი დაყოფილია სამ ნაწილად. თითოეულ ნაწილში მკვლელობის სხვადასხვა დამამძიმებელი გარემოებაა გათვალისწინებული. მაგალითად, ამ მუხლის პირველ ნაწილში გათვალისწინებულია

ბრივი პრაქტიკით არ შემოიფარგლება. ამ პრაქტიკის მეტი ეფექტურობისთვის იგი მიმართავს მეცნიერებას, რომელიც გარესინამდვილისადმი ადამიანის შემეცნებით, თეორიულ, დამოკიდებულებას გამოხატავს. ეს დამოკიდებულება პრაქტიკულთან მიმართებაში მყოფეულია, რადგან ეს უკანასკნელი პრაქტიკის მოთხოვნებითაა პირობადებული(ამის შესახებ უფრო დაწვრილებით იხილეთ ნ. გვარამია, ადამიანი, როგორც შემეცნებელი სუბიექტის პრობლემა, თბილისი, 1985, გვ. 1987, გვ. 187). ამისი დადასტურება ჩვენს შემოხვევაშიც შეიძლება: ჩვენ ვცდილობთ თეორიულად გამოვხატოთ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრაქტიკა, რათა ეს უკანასკნელი უფრო ეფექტური და მეცნიერულად დასაბუთებული იყოს.

ამრიგად, ირკვევა, რომ გარესინამდვილისადმი ადამიანი ამყარებს, უპირველეს ყოვლისა, პრაქტიკულ მიმართებას, რომელიც ამ სინამდვილისადმი თეორიული მიმართების საფუძველია. თუ საზოგადოებრივი პრაქტიკა ლაპარაკობს ნორმის, როგორც ქცევის წესის, ენაზე, ესე იგი საზოგადოებრივი პრაქტიკა მოწესრიგებულია სოციალური (მორალური, პოლიტიკური, სამართლებრივი და ა.შ.) ნორმებით, თეორიის ენას ცნება თუ კატეგორია წარმოადგენს, რადგან, გარესინამდვილისადმი ადამიანის შემეცნებითი, თეორიული დამოკიდებულება ცნების, თუ კატეგორიის ლოგიკურ ფორმაში გამოიხატება. არსებობს დანაშაულის ცნება, როგორც თეორიული ასრის ლოგიკური ფორმა. იგი, როგორც უკვე არაერთხელ აღვნიშნეთ, განმარტებულია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-7 მუხლის პირველ ნაწილში, როგორც სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება. ესაა დანაშაულის ზოგადი ცნება, რომელიც მიღებულია როგორც წმინდა ემპირიული ფაქტების, ისე, ცალკეულ დანაშაულთაგან აბსტრაქციის ანუ განყენების გზით.

ისიც დადგენილია, რომ გარესინამდვილისადმი ადა-

ბრალი ქმედების მართლწინააღმდეგობის გარეშეა წარმოდგენილი, მაშინ, როდესაც ბრალი ქმედების მართლწინააღმდეგობის გარეშე შეუძლებელია.

ამრიგად, „ქმედების“ სტრუქტურაში იგულისხმება მისი სუბიექტური მხარეც, ოღონდ, ბრალისა და მისი ფორმების გარეშე. ამ მიმართებით იგულისხმება ქცევის ფსიქოლოგიური ბუნება. მაგრამ ამ საკითხს უფრო ღრმა განხილვა სჭირდება და მას მოგვიანებით განვიხილავთ. ამჯერად მხედველობაში გვაქვს ტერმინი „ქმედების შემადგენლობა.“ ეს ტერმინი სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილში დავას არ იწვევს, როგორც დანაშაულის პირველი ელემენტი (მართლწინააღმდეგობისა და ბრალის გარეშე). მაგრამ რამდენადაც სისხლის სამართლის კერძო ნაწილში გადმოცემულია დამთავრებული დანაშაულის ცნება და მისი ცალკეული შემადგენლობანი, ტერმინი „დანაშაულის შემადგენლობა“ აუცილებელი ხდება. მაგალითად, ერთია ქურდობის ცნება და მეორეა მისი შემადგენლობა. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 177-ე მუხლის პირველ ნაწილში ქურდობა განმარტებულია, როგორც „სხვისი მოძრავი ნივთის ფარული დაუფლება მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით.“ ეს, ერთი მხრივ, არის ქურდობის, როგორც ცალკეული დანაშაულის, ცნებაც და მისი მარტივი შემადგენლობაც. მაგრამ ქურდობის შემადგენლობა ქურდობის ცნებაზე მეტია და მრავალფეროვანი. ამაზე მეტყველებს 177-ე მუხლის არა მარტო მეორე, მესამე და მეოთხე ნაწილი, არამედ ამ მუხლის შენიშვნის მეორე ნაწილში ჩამოთვლილი მუხლებიც, რომელიც ქურდობის არაერთგზისობაზე მიანიშნებს. განა ცხადი არაა, რომ, როგორც წესი, ქურდობის, როგორც ასეთის, ჩადენა კი არ ხდება, არამედ, ქურდობის სხვადასხვა შემადგენლობის განხორციელება. სამწუხაროდ, ამ მიმართებით დაშვებულ იქნა ლოგიკური შეცდომაც, როდესაც დანაშაულის ცნება და მისი შემადგენლობის ცნება გააიგივეს. მაგალითად, ა. პიონტკოვსკი

ადამიანის ნების გარეგანი აქტი მოქმედების, ან უმოქმედობის სახით, რადგან შემადგენლობა შეიძლება განხორციელდეს არამართო აქტიური მოქმედებით, არამედ, უმოქმედობითაც; ესე იგი, სავალდებულო მოქმედების შეუსრულებლობით. ქმედება, თავის მხრივ, ასე მარტივი არ არის. იგულისხმება ქმედების სტრუქტურა, მისი ობიექტური და სუბიექტური ნიშნები. ცნობილია, რომ დანაშაულის ცნების კლასიკურ მოდელში (ლისტ-ბელინგის მოძღვრება) შემადგენლობა მხოლოდ ობიექტური ნიშნებით იყო წარმოდგენილი, რადგან, ამ დროისათვის გაბატონებული გახლდათ ბრალის ფსიქოლოგიური თეორია, ხოლო, ბრალი ქმედების შემადგენლობის ფარგლებს გარეთ იქნა გატანილი. ცხადია, ქმედების შემადგენლობის ასეთი წმინდა ობიექტური გაგება ობიექტივიზმია, რადგან, რაიმე სუბიექტური ელემენტის (თუნდაც მოტივის, ან მიზნის) გარეშე „შემადგენლობა“ პრაქტიკულად გამოუსადეგარია. მაგალითად, წმინდა ობიექტური ნიშნების მიხედვით შეუძლებელია ქურდობის შემადგენლობა როგორც სხვისი მოძრავი ნივთის ფარული დაუფლება მისი მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით. ამიტომ ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურა მისი სუბიექტური ელემენტის გარეშე არ არსებობს. გარკვეული პირობითი აზრით იყენებენ ტერმინს „ობიექტური შემადგენლობა“ ან „სუბიექტური შემადგენლობა“ ქმედების ობიექტური და სუბიექტური მხარის აღსანიშნავად, მაგრამ ეს მხოლოდ შემადგენლობის ბუნების დადგენის ანალიზური ხერხია, მაშინ როდესაც სინოქსში შემადგენლობის ობიექტური და სუბიექტური მხარეების ერთიანობა იგულისხმება. სამწუხაროდ, ამ მხრივ მეორე უკიდურესობა, ანუ, სუბიექტივიზმი განვითარდა, როდესაც ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში ბრალი იქნა შეტანილი. ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში მართლწინააღმდეგობა არ შედის, ხოლო, ასეთ პირობებში ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში ბრალის შეტანა ლოგიკურად იმასაც ნიშნავს, რომ

ნაირად დანაშაულის ჩადენის მექანიზმისა და ქმედების დანაშაულად კელიფიკაციის ცნების სწორი დადგენა შეუძლებელია.

§ 3. დანაშაულის ცნება და ძმადგენლობა

უკვე საეჭვო არ უნდა იყოს დებულება, რომ პრაქტიკულად ხორციელდება არა დანაშაული, როგორც ასეთი, ან ცალკეული დანაშაული ზოგადად, არამედ, სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების კონკრეტული შემადგენლობა. ქმედების ეს შემადგენლობა მთელ დანაშაულს კი არ უდრის, არამედ, იგი დანაშაულის პირველი და ერთ-ერთი აუცილებელი ელემენტია. სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობის განხორციელების გარეშე დანაშაულის ჩადენაზე ლაპარაკიც კი გამორიცხებულია. მაგრამ ამ შემადგენლობის განხორციელება დანაშაულის ჩადენას ჯერ კიდევ არ უდრის. თუ დადგინდა, რომ სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების შესაბამისი ქმედება მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეულია, მაშინ, დანაშაული ჩადენილად უნდა ჩაითვალოს. მაშასადამე, ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში არც მართლწინააღმდეგობა შედის და არც ბრალი. ამიტომ, დგას დანაშაულის ცნებისა და ქმედების შემადგენლობის ცნების გამიჯვნის საკითხი.

უპირველეს ყოვლისა, დასადგენია ტერმინოლოგიური საკითხიც. კერძოდ, რომელი ტერმინი უფრო მისაღებია: „დანაშაულის შემადგენლობა“ თუ „ქმედების შემადგენლობა“? პირველი ტერმინი გაბატონებულია რუსულ, ხოლო, მეორე - გერმანულ სისხლისსამართლებრივ, ლიტერატურაში. ცხადია, ამ ორ მიდგომას შორის არის საერთოც. ესაა ტერმინი „ქმედება.“ უპირველეს ყოვლისა, იგულისხმება

მკვლევლობა: ა) მსხვერპლის ან მისი ახლო ნათესავის სამსახურებრივ საქმიანობასთან, ან, საზოგადოებრივ მოვალეობასთან დაკავშირებით; ბ) მკვლად ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებით; გ) ისეთი საშუალებით, რომელიც განზრახ უქმნის საფრთხეს სხვათა სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას; დ) სხვა დანაშაულის დაფარვის, ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით. ნუთუ გასაგები არაა, რომ შეუძლებელია არა თუ მთელი მკვლევლობის, როგორც ასეთის, ჩადენა, არამედ, მკვლევლობის ამ ოთხი დამამძიმებელი გარემოებით ერთბაშად ჩადენაც კი. მკვლევლობა მკვლად ხელში ჩაგდებასთან დაკავშირებით ამ სახის მკვლევლობის ერთი შემადგენლობაა, სხვა დანაშაულის დაფარვის, ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით - მეორეა და ა. შ.

გასაგები უნდა იყოს, რომ პრაქტიკულად დანაშაულის არც ზოგადი ცნება ხორციელდება და არც ცალკეული დანაშაულის ცნება(ამის შესახებ უფრო დაწვრილებით იხილეთ ბ. ნაზუშვილი, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის შესავალი, თბილისი, 2000). ეს ბუნებრივია, რადგან ცნება, როგორც თეორიული აზრის ლოგიკური ფორმა, გარესინამდვილისადმი ადამიანის თეორიულ დამოკიდებულებას გამოხატავს, ხოლო, ეს თეორიული დამოკიდებულება პრაქტიკულ დამოკიდებულებაზე არ დაიყვანება. მკვლევლობის, როგორც ასეთის, ჩადენა კი არ ხდება, არამედ, პრაქტიკულად ხორციელდება მკვლევლობის ცალკეული შემადგენლობანი. მაგალითად, მარტივი მკვლევლობის შემადგენლობა ერთ შემთხვევაში ხორციელდება ექვიანობის, მეორეში - შურისძიების, მესამეში - სისხლის აღების ნიადაგზე და ა. შ. იგულისხმება, რომ პრაქტიკულად ხორციელდება, უპირველეს ყოვლისა, სისხლის სამართლის კანონით გათვლისწინებული ქმედების შემადგენლობა, რომელიც ჯერ კიდევ არ უდრის დანაშაულის ჩადენას. ამ მიმართებით ბუნებრივად დგება „დანაშაულის“ და „შემადგენლობის“ ცნებათა გამოიჯენის პრობლემა, რადგან სხვა-

წერდა, რომ დანაშაულის მატერიალური ცნება სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში დანაშაულის შემადგენლობის ფორმით კონკრეტიზირდება. „დანაშაულის ყოველი შემადგენლობა - წერდა ავტორი, - რომელიც მითითებულია სისხლის სამართლის კანონში, არის ამ დანაშაულის ცნება“ (Курс советского уголовного права в шести томах, т. 2. М. 1970, стр. 91). მისი აზრით, „დანაშაულის ყოველი შემადგენლობა, როგორც განსაზღვრული საზოგადოებრივად საშიში ქმედებისთვის დამახასიათებელი ნიშნების ერთობლიობა, არის განსაზღვრული დანაშაულის იურიდიული ცნება“ (იქვე, გვ. 94). ამრიგად, გამოდის, რომ დანაშაულის ზოგადი ცნება სისხლის სამართლის კერძო ნაწილში დანაშაულის შემადგენლობის ცნების ლოგიკური ფორმით გამოიხატება. ეს დებულება ლოგიკურად სწორი იქნებოდა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც დანაშაულის ცნება და მისი შემადგენლობის ცნება ერთი და იგივეა. ამ იგივეობის პირობით შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ დანაშაულის ზოგადი ცნება სისხლის სამართლის კერძო ნაწილში დანაშაულის შემადგენლობის ცნებით გამოიხატება. სინამდვილეში, ჯერ ერთი, ქმედების შემადგენლობა დანაშაულის ერთ-ერთი ელემენტია და არა მთელი დანაშაული; მეორეც, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილში ცალკეული დანაშაულის ცნება ამ დანაშაულის შემადგენლობას სრულიადაც არ ამოწურავს. აქედან გამომდინარე, ა. პიონტკოვსკის აღნიშნული მსჯელობა ლოგიკური შეცდომაა. სამწუხაროდ, ამ საქმეში ა. პიონტკოვსკი მარტო არ ყოფილა. ამტკიცებდნენ, რომ „დანაშაულის ზოგადი ცნება გამოხატავს ყველა დანაშაულის ზოგად თვისებას, რომლის იურიდიული ცნება კანონმდებლის მიერ გამოხატულია ამა თუ იმ დანაშაულის შემადგენლობაში“ (Курс советского уголовного права, часть Общая, т. 1, ЛГУ. 1968, стр. 252).

სამწუხაროდ, თითქმის ანალოგიურ მოსაზრებას გამოთქვამენ რუსეთის ფერერაციის სისხლისსამართლებრივ

ლიტერატურაშიც. ამტკიცებენ, რომ „ადამიანის საზოგადოებრივად საშიში ქმედება – ეს რეალური სინამდვილეა, ხოლო შემადგენლობა – მისი იურიდიული ცნება (Уголовное право Российской Федерации, Общая часть, М. 1996, 82).

ვერ ვიტყვი, იმას, რომ რუსი კრიმინალისტები დანაშაულის ცნებისა და შემადგენლობის ცნების გამოიჯენას არ ცდილობდნენ, მაგრამ ამ საქმეში ბოლომდე თანმიმდევრული არ იყვნენ და არ არიან. მაგალითად, ა. ტრაინინი „ხოლო მკვლელობის შემადგენლობა – სხვადასხვა“ (А. Н. Трайнин, Состав преступления по советскому уголовному праву, М. 1951, стр.22). სამწუხაროდ, ავტორი ლოგიკურად თანმიმდევრული არ ყოფილა, რადგან, ის ამტკიცებდა, რომ „ერთია 1947 წლის 7 ივლისის ბრძანებულებით გათვალისწინებული სოციალისტური საკუთრების გატაცების შემადგენლობა, რომელიც რიგ დანაშაულს – ქურდობას, გაფლანგვას, ხელისუფლების ანგარებით გამოყენებას და ა. შ. შეიცავს“ (იქვე, გვ. 172). გამოდის, რომ ქონების გატაცების ზოგადი შემადგენლობა აპრობებს ცალკეულ დანაშაულს, მაშინ, როდესაც გატაცების, როგორც ასეთის, პრაქტიკული განხორციელება შეუძლებელია.

ხსენებული თვალსაზრისით ყურადღებას იქცევს პროფ. ნ. კუზნეცოვას პოზიციაც. ავტორი გვეკითხება: „მართლაც ერთია თუ თერთმეტია დანაშაულის შემადგენლობა რსფსრ სსკ 102-ე მუხლში?“ (იგულისხმება მკვლელობის დამამძიმებელი გარემობანი). ამ კითხვაზე ავტორის პასუხი ასეთი გახლდათ: არსებობს ერთი შემადგენლობა ალტერნატიული ნიშნებით, თუ ერთიანია ქმედება - მკვლელობა, გატაცება და ა. შ. (Н. Ф. Кузнецова, Преступление и преступность, М. 1969, стр. 118). გამოდის, რომ, მაგალითად, საქ. სსკ 109-ე მუხლში გათვალისწინებულია მკვლელობის არა ცალკეული შემადგენლობანი, არამედ, ერთი შემადგენლობა ალტერნატიული ნიშნებით. თუ დანაშაულის ჩადენა მხოლოდ შემადგენლო-

ბის განხორციელების გზით ხდება, მაშინ გამოდის, რომ მკვლევლობის ერთი შემადგენლობის განხორციელება უდრის მკვლევლობის ყველა დამამბიძებელი გარემოების ერთბაშად ჩადენას, რაც შეუძლებელია. აქედან გამომდინარეობს, რომ არსებობს მკვლევლობის საკმაოდ ბევრი შემადგენლობა, რომლის ცალ-ცლკე განხორციელების გზით ხდება მკვლევლობის ჩადენა (თუმცა, ერთდროულად შესაძლებელია მკვლევლობის რამოდენიმე შემადგენლობის განხორციელებაც).

დანაშაულის ცნებისა და ქმედების შემადგენლობის ცნების მიმართებაზე მსჯელობდა **მ. ბუდრიასვიცი**, თუმცა, მისი ეს მსჯელობა კატეგორიული არ იყო და ავტორი ამას ამ საკითხის დაუმუშავებლობით ხსნიდა. მისი აზრით, თუ შემადგენლობის ალტერნატიული ნიშნების ცნებაზე უარს ვიტყვით, მაშინ, მოგვიწევს იმის აღიარება, რომ, მაგალითად, საკუთრებაზე ხელყოფის საკმაოდ ბევრი შემადგენლობა არსებობს. მკვლევლობის მიმართ კი იგი შემადგენლობის ალტერნატიულ ნიშნებზე ამახვილებდა ყურადღებას (იხილეთ მისი ნაშრომი დანაშაულის კვალიფიკაციის საკითხებზე, გვ. 82). მიუხედავად ამგვარი გაურკვეველობისა, **მ. ბუდრიასვიცი** მაინც მივიდა დასკვნამდე, რომ, მაგალითად, ქურდობა ხორციელდება არა ზოგადად „მოქმედების“ გზით, არამედ სრულად განსაზღვრული მოქმედებით - „ქონების ფარული გატაცებით“ (იქვე, გვ. 151). ამ უკანასკნელ მსჯელობაში ავტორი, როგორც ჩანს, იმ მოსაზრებას გამოთქვამს, რომ დანაშაულის ჩადენა ხდება არა ზოგადად, როგორც ასეთი, არამედ, ამა თუ იმ კონკრეტული შემადგენლობის განხორციელების გზით. ეს კი დანაშაულის ჩადენის მექანიზმის მსოფლმხედველობრივ დასაბუთების საჭიროებაზე მიუთითებს, თუმცა, **მ. ბუდრიასვიცი** ეს საკითხი უშუალოდ არ დაუსვამს.

რაც შეეხება შემადგენლობის ე. წ. ალტერნატიულ ნიშნებს, ის ყურადღებას იქცევს იმდენად, რამდენადაც დანაშაულის ჩადენის არაერთ ვარიანტს გამოხატავს. ამ ნიშნებს

კანონმდებელი ხშირად იყენებს ერთნაწილიან მუხლში, როცა იგი ცდილობს გაითვალისწინოს დანაშაულის ჩადენის ყველა შესაძლო ვარიანტი. მაგალითად, საქ. სსკ 190-ე მუხლში გათვალისწინებულია კანონიერი სამეწარმეო საქმიანობისთვის ხელის შეშლის რამდენიმე ვარიანტი: დაუსაბუთებელი უარი რეგისტრაციაზე; ასეთივე უარი ლიცენზიის გაცემაზე; საწარმოს ეკონომიკური საქმიანობის უფლების ან თავისუფლების შეზღუდვა; მის საქმიანობაზე კონტროლის კანონმდებლობის დარღვევა; მის საქმიანობაში ჩარევა, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია. აქ ჩამოთვლილი ალტერნატიული შემადგენლობანი იმაზე მიანიშნებს, რომ პრაქტიკულად ხორციელდება კანონიერი სამეწარმეო საქმიანობისთვის ხელის შეშლა არა ზოგადად ან როგორც ასეთი, არამედ, ალტერნატიული ვარიანტებით, რაც, თავის მხრივ, ამ დანაშაულის ჩადენის სხვადასხვა შესაძლებლობაზე (ხერხზე) მიუთითებს.

§ 4. ძმადების შემადგენლობა, როგორც კატეგორია

უკვე ითქვა, რომ არსებობს დანაშაულის ზოგადი ცნება, მაგრამ არსებობს ცალკეული დანაშაულის ცნებაც. ამ მიმართებით იგულისხმება ზოგადისა და კერძოს ლოგიკური კავშირი. დანაშაულის ზოგად ცნებას სისხლის სამართლის კერძო ნაწილში ლოგიკურად შეესაბამება ცალკეული დანაშაულის ცნება და არა ამ დანაშაულის მთელი შემადგენლობა. მაგალითად, 177-ე მუხლის პირველ ნაწილში ქურდობის ცნება ქურდობის მარტივი შემადგენლობის აღწერის გზითაა გადმოცემული, მაგრამ ქურდობის შემადგენლობა და ქურდობის ცნებაზე უფრო მდიდარი და მრავალფეროვანია. ეს იმასაც ადასტურებს, რომ ერთია დანაშაულის ცნების საგანი და მეორეა ქმედების შემადგენლობის, როგორც კატ-

ეგორიის, საგანი. როგორც **დ. ძეგურიძე** აღნიშნავდა, „ცნების უდიდესი მეცნიერული ღირებულება იმაში მდგომარეობს, რომ ის საგანთა არსს გამოხატავს. აზრი, რომელიც საგანთა არსს არ გამოხატავს, არ შეიძლება ცნებად იწოდებოდეს“ (**დ. ძეგურიძე**, ცნების თეორიის საკითხები, თბილისი, 1967. გვ. 196). აქედან გამომდინარე, ქმედების შემადგენლობას, როგორც თეორიული აზრის კატეგორიულ ფორმას, ესე იგი კატეგორიას, დანაშაულისგან განსხვავებული საგნობრივი საფუძველი აქვს. ამ თვალსაზრისით უურადლებას იპყრობს **მ. შერეპკინის** მოსაზრება. მისი აზრით, „დანაშაულის შემადგენლობა თავისებური, უნიკალური ტერმინია, რომლის მსგავსი არც ერთმა მეცნიერებამ არ იცის.“ ავტორის მტკიცებით, „დანაშაულის შემადგენლობას საერთოდ არა აქვს გვარი, იგი არ შედის რომელიმე სხვა ცნებაში. დანაშაულის შემადგენლობა უკიდურესად ფართო ცნებაა, სისხლის სამართლის კატეგორიაა“ (**В. А. Жеребкин**, Содержание понятий права, Автореферат докторской дисс. Харьков, 1980, стр. 19). ავტორი მართალია იმაში, რომ დანაშაულის შემადგენლობას არა აქვს გვარი. მისი განსაზღვრება უახლოესი გვარისა და სპეციფიკური სახის მიხედვით (როგორც ეს ხდება ცნების განსაზღვრებისას) შეუძლებელია. პროფ. ს. **წერეთელი** წერდა: „ცნების განსაზღვრების ფორმალურ-ლოგიკური ძირითადი წესები ეხება გვარეობით-სახეობით დაზოკიდებულებაში მყოფ ცნებებს, რომელთაც აქვთ უახლოესი გვარი და სპეციფიკური ნიშანი. სწორედ ამ მიმართებათა დადგენა ითვლება ცნების განსაზღვრებად. კატეგორიას კი არც გვარი აქვს და არც სახე“ (**ს. წერეთელი**, დიალექტიკური ლოგიკა, თბილისი, 1965, გვ. 387). ამრიგად, დანაშაულის შემადგენლობას მართლაც არა აქვს გვარი და ამიტომ იგი კატეგორიალური ბუნებისაა, რადგან, ცნების განსაზღვრების წესით არ განისაზღვრება. მაგრამ არის თუ არა იგი საკუთრივ სისხლის სამართლის კატეგორია? ჩემის აზრით, არსებობს ტერმინი „ქმედების შემადგენლო-

ბა,“ რომელიც სჭირდება ეთიკას, რელიგიას, სამართალს. იგი თავის გამოხატულებას სამართლის თეორიაშიც პოულობს. „ქმედების შემადგენლობა“ უზოგადეს კატეგორიას აღნიშნავს, ხოლო ეს უზოგადესი კატეგორია სპეციფიკურად ვლინდება სამართლის ცალკეულ დარგებში, მათ შორის, ცხადია, სისხლის სამართალშიც. დანაშაულის ცნება აიგება სამი კატეგორიის - ქმედების შემადგენლობის, ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობისა და ბრალის, როგორც სოციალური ფილოსოფიის კატეგორიის, - საფუძველზე (ამის შესახებ უფრო დაწერილებით იხილეთ ბ. ნაჭყვებია, სისხლის სამართლის მეცნიერების მეთოდოლოგიური ანბანი, თბილისი, 2006).

ამრიგად, „ქმედების შემადგენლობა“ უფრო აქტუალურად არის სამართლის ზოგადი თეორიის კატეგორია, რომელიც სპეციფიკურად ვლინდება სისხლის სამართალშიც. მართებელია ავტორის მტკიცება, რომ დანაშაულის შემადგენლობა ლოგიკურ მიმართებაშია არა ცალკეული დანაშაულის ცნებასთან, არამედ, ცალკეული დანაშაულის, ვთქვათ, ქურდობის, შემადგენლობის ცნებასთან (იხ. ევრებკინის დასახ. ნაშრომი, გვ. 18).

ქმედების შემადგენლობა რომ კატეგორიული ბუნებისაა, სხვა გზითაც შეიძლება დაედასტუროთ. კერძოდ, არსებობს ისეთი კატეგორიაც, რომელიც აუცილებელი კავშირის ფორმას წარმოადგენს. ქმედების შემადგენლობა არის მართლზომიერი და მართლსაწინააღმდეგო ქმედებებს შორის კავშირის ფორმა. ეს იმას ნიშნავს, რომ მართლზომიერი ქმედება თავის დაპირისპირებულში, ანუ, მართლსაწინააღმდეგოში პირდაპირი ლოგიკური გზით კი არ გადადის, არამედ, ქმედების შემადგენლობის განხორციელების გზით. მართლზომიერი ქმედება თავის დაპირისპირებულში, ანუ, მართლსაწინააღმდეგო ქმედებაში პირდაპირი ლოგიკური გზით რომ გადადიოდეს, მაშინ, მართლზომიერი ქმედება მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ლოგიკური მოხსნა იქნებოდა. ამგვარ გო-

თარებაში მართლსაწინააღმდეგო ქმედების სამართლებრივი ბუნება გაუგებარი აღმოჩნდება. ტერმინი „მართლზომიერი,“ როგორც ქმედების დადებითი შეფასება, ნიშნავს სამართლებრივი მოვალეობის შესრულებას. ტერმინი „მართლსაწინააღმდეგო“ ნიშნავს მართლზომიერი ქმედების მოვალეობის დარღვევას, ხოლო ეს დარღვევა ხდება ქმედების კონკრეტული შემადგენლობის განხორციელების გზით. ქმედების შემადგენლობის განხორციელება მართლზომიერი აქტი არ არის, რადგან, ეს ქმედება უკვე სცილდება დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებს, მაგრამ იგი ამავე დროს არც მართლსაწინააღმდეგოა. ამიტომ, ჩვენ ვერ დავეთანხმებით თითქმის გაბატონებულ დებულებას, რომ იურიდიული მნიშვნელობის ქმედება შეიძლება იყოს მხოლოდ მართლზომიერი, ან მართლსაწინააღმდეგო (А. Ф. Черданцев, Теория государства и права, М. 1999, стр. 305). ქმედების შემადგენლობა სწორედ ისაა, რომელიც, ერთი მხრივ, ემიჯნება მართლზომიერ, ხოლო, მეორე მხრივ, მართლწინააღმდეგო ქმედებას. ეს არის სასაზღვრო, ანუ, შუალედური ე. წ. მარგინალური ქმედება. სამწუხაროდ, ამგვარი მარგინალური ქმედება საბოლოოდ მაინც მართლზომიერადაა მიჩნეული (იქვე, გვ. 307). ცხადია, ეს მტკიცება შეცდომაა, რადგან, ქმედების შემადგენლობა არც მართლზომიერია და არც მართლსაწინააღმდეგო. ეს იმის თქმაც არის, რომ ქმედების შემადგენლობა შეფასებითი არ არის. მართალია, სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობა შეფასებით ნიშნებსაც შეიცავს (მაგალითად, გარყვნილი ქმედება, არსებითი ზიანი და სხვა), მაგრამ ეს მაინც არ გვაძლევს იმის საფუძველს, რომ ქმედების მართლწინააღმდეგობა შემადგენლობაზე დაეყვანოს.

სამწუხაროდ, ვ. შერშბინი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მთელ თავისებურებას ლოგიკური ხერხებით ამოწურავს. მისი აზრით, „დანაშაულისა და დანაშაულის

შემადგენლობის თანაფარდობის საკითხი – ეს ლოგიკური პრობლემაა“ (იხილეთ შერეპკინის დასახელებული ნაშრომი, გვ. 48). იგი არ ითვალისწინებს იმ გარემოებას, რომ „დანაშაული“ შეფასებითი ცნებაა, ხოლო, ქმედების შემადგენლობა, როგორც უკვე ითქვა, აღწერილობითია, ფაქტის მსჯელობაა. ამ მიმართებით კი ბუნებრივად დგება ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის აქსიოლოგიური პრობლემაც.

§ 5. დანაშაულის ცნება და ქმედების შემადგენლობა აქსიოლოგიური თვალსაზრისით

უკვე ითქვა, რომ სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობა არც მართლზომიერია და არც მართლსაწინააღმდეგო. დანაშაულის ჩადენა ხდება ამა თუ იმ ქმედების შემადგენლობის განხორციელებით, ხოლო, ქმედების შემადგენლობის განხორციელება არც მართლზომიერია და პირდაპირი ლოგიკური გზით არც მართლსაწინააღმდეგო ქმედებაში გადადის. აქედან გამომდინარე, ქმედების შემადგენლობა შეფასებითი არ არის. კერძოდ, იმის გამო, რომ ქმედების შემადგენლობის განხორციელება უკვე სცილდება დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო არსებული სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებს, იგი მარლზომიერი აქტი აღარ არის; იმის გამო, რომ ქმედების შემადგენლობიდან ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობაზე პირდაპირი ლოგიკური დასკვნა შეუძლებელია, - ქმედების შემადგენლობის განხორციელების ფაქტი ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობაზე ჯერ კიდევ არ მიუთითებს. პროფ. თ. წერეთელი ლოგიკური თვალსაზრისით საესებით მართებულად წერდა, რომ „დანაშაულის შემადგენლობა არ შეიძლება წარმოადგენდეს დანაშაულის ზოგადი ცნების სახეობით ცნებას. დანაშაულის ზოგადი

ცნების სახეობითი ცნება იქნება ცალკეული დანაშაულის (მაგალითად, მკვლელობის, ქურდობის, ყაჩაღობის და სხვა) ცნება და არა "შემადგენლობის" (ესე იგი განსაზღვრული დანაშაულის აღწერის) ცნება (თ. წერეთელი, ბ. ტყეშელაძე, მოძღვრება დანაშაულზე, თბილისი, 1969, გვ. 109-110). გასაგებია, რომ ქმედების შემადგენლობა აღწერილობითი ბუნებისაა, ე. წ. ფაქტის მსჯელობაა, რადგან, როგორც უკვე ვთქვით, იგი ქმედების არც დადებით, და არც უარყოფით შეფასებას გამოხატავს. ეს დებულება კი უფრო აღექვატურად შეიძლება გაგებულ და დასაბუთებულ იქნეს აქსიოლოგიური მეთოდის, ანუ, ღირებულების ფილოსოფიის პოზიციებიდან. ჩვენ უკვე ვახსენეთ აქსიოლოგია, როგორც ღირებულების ფილოსოფია შეფასების საფუძვლისა და ნორმის ცნებასთან კავშირში. კერძოდ, ადამიანი შემფასებელი არსებაა, ხოლო, შეფასება ღირებულების, როგორც შეფასების საფუძვლის, მიხედვით ხორციელდება. ნორმა, როგორც ქცევის წესი, ღირებულების არსებობის ფორმაა. მეორენაირად რომ ვთქვათ, ნორმა, როგორც ქცევის წესი, ჯერარსულია და შეფასების საფუძველიც. ბ. ნანეიშვილი სამართლიანად წერდა: „წარმოუდგენელია სამართლის ნორმა ღირებულებებითი მომენტის გარეშე. აგრეთვე გაუგებარი იქნებოდა, როგორ შეუძლია სამართლის ნორმას სხვა რამ გამოხატოს, თუ არა ჯერარსობა“ (ბ. ნანეიშვილი, სამართლის ჩამდვილობა და ცდა ნორმატიული ფაქტების დასაბუთებისა, თბილისი, 1929, გვ. 18).

ამრიგად, ადამიანის საქციელი სამართლის ნორმის, როგორც სამართლებრივი ღირებულების ფორმის, საფუძველზე ფასდება, ვითარც „მართლზომიერი“, როდესაც ეს ქმედება ნორმის მოთხოვნას ასრულებს და ქმნის მართლწესრიგს. სულ სხვა მდგომარეობა იქმნება დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენის შემთხვევაში. კერძოდ, დანაშაულის ჩადენა ხდება ქმედების შემადგენლობის განხორციელების გზით, ხოლო, ქმედების შემადგენლობა თავისი ბუნებით

აღწერილობითია, ფაქტის მსჯელობაა. ამ მხრივ ყურადღებას იქცევს პროფ. ბ. ტყეშელიაძის მოსაზრებანი ქმედების შემადგენლობისა და მისი მართლწინააღმდეგობის თანაფარდობის შესახებ. მისი მტკიცებით, ადამიანი თავის პრაქტიკულ საქმიანობაში ადგენს ფაქტებს ისე, როგორც ისინი სინამდვილეში არის. მაგრამ ადამიანს სრულიადაც არ აკმაყოფილებს ფაქტობრივად არსებული სინამდვილე და იგი ცდილობს ამ სინამდვილის გარაქმნას ისე, როგორც მას იდეალში წარმოუდგენია. ფაქტების დადგენის წესით აიგება ე. წ. დესკრიფციული, ანუ, აღწერილობითი მსჯელობები. გარესინამდვილისადმი ადამიანის ღირებულებითი დამოკიდებულების ვითარებაში კი „ლაპარაკია ობიექტისადმი სუბიექტის ღირებულებით დამოკიდებულებაზე, ე. ი. სუბიექტი აქ არ გამოდის, როგორც ფაქტების, მოვლენების პასიური რეგისტრატორი“ (Г. Т. Ткешелиадзе, Судебная практика и уголовный закон, Тбилиси, 1975, стр. 49). მეორენაირად და ჩვენნი ამოცანების კუთხით რომ ვთქვათ, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია, უპირველეს ყოვლისა, არის სისხლის სამართლის კანონით გათვლისწინებული ქმედების შემადგენლობის დადგენა, მაგრამ იგი ამის შემდეგ საჭიროებს სულ მცირე ორი შეფასებითი ცნების (ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის) დადგენას. ამისთვის კი საჭიროა გარესინამდვილისადმი ადამიანის ღირებულებითი დამოკიდებულება. ამგვარი დამოკიდებულების ერთ-ერთი სახეა სამართლის ნორმა, რომელიც ქმედების სამართლებრივი შეფასების საფუძველია. ცხადია, სისხლის სამართლის ნორმაში ქმედების შემადგენლობაც არის აღწერილი, მაგრამ იგულისხმება ამ ქმედების შეფასებაც. ასე, რომ, სისხლის სამართლის ნორმა აღწერილობითი და შეფასებითი მსჯელობების სინთეზს წარმოადგენს (ბ. ტყეშელიაძე, გვ. 51). ავტორი მიდის დასკვნამდე, რომ შემადგენლობა დესკრიპციულია, ხოლო, მართლწინააღმდეგობა, პირიქით, - შეფასებითი. მისი მტკიცებით, „შეფასების

საგანია ქმედება, მაგრამ შეფასება, რასაკვირველია, არაა თვითონ ქმედება. აქედან გამომდინარეობს, რომ მართლწინააღმდეგობა, როგორც ღირებულებითი, შეფასებითი მსჯელობა, არ შეიძლება გათვალისწინებული შემადგენლობის, როგორც აღწერილობითი მსჯელობის, ნიშნად ჩაითვალოს“ (ბ. ტყეშელაშვილი, გვ. 54).

ამრიგად, სისხლის სამართლის ნორმაში იგულისხმება ქმედების არწერილობისა და მისი შეფასების სინთეზური ერთიანობა (ამის შესახებ იხ. ბ. ტყეშელაშვილი, ღირებულების პრობლემა და სამართალი, „საბჭოთა სამართალი,“ 1981, № 2). ეს იმას ნიშნავს, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას ქმედების შემადგენლობის დადგენა ვერ ამოწურავს, რადგან, დანაშაული ქმედების მართლწინააღმდეგობის გარეშე არ არსებობს, ხოლო, მართლწინააღმდეგობა შეფასებითი მსჯელობაა და შემადგენლობის, როგორც აღწერილობითი, ფაქტის მსჯელობის, ნიშანს თუ ელემენტს არ წარმოადგენს. მაშასადამე, ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში მართლწინააღმდეგობის შეტანა მეთოდოლოგიური შეცდომაა, რომელიც ფაქტის მსჯელობაზე ღირებულებითი მსჯელობის დაყვანის შედეგია. ესაა ქმედების შემადგენლობაზე დანაშაულის ცნების დაყვანის ტენდენცია, რომლის მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს აქსიოლოგიის, როგორც ღირებულების ფილოსოფიის, უგულებელყოფა, როდესაც უგულებელყოფილია ნორმატიული თავაღსაზრისი, ესე იგი, სამართლის ნორმა, როგორც ქვეყნის წესი, ქმედების შემადგენლობის, როგორც ფაქტის მსჯელობის, სტრუქტურაშია შეტანილი. უფრო აქსიოლოგიურად რომ ვთქვათ, ამ მიმართებით ჯერარსი არსზეა დაყვანილი, რის გამოც შეფასების მთელი მექანიზმი (ჯერარსული პოზიცია) მოხსნილად უნდა ჩაითვალოს.

აქედან გამომდინარე, „დანაშაული“, როგორც შეფასებითი ცნება, ქმედების შემადგენლობაზე, როგორც აღწერილობით მსჯელობაზე, არ დაიყვანება. მ. შერეპტინი თავის

სხვა ნაშრომში წერდა, რომ „დანაშაული“ სავსებით უნიკალური მოვლენაა. თუ სხვა მეცნიერების ცნებებს აქვს გვარეობითი ნიშანი და სახეობრივი განსხვავება, სისხლის სამართალში საქმე სხვაგვარაა. კერძოდ, იმ ნიშნების საფუძველზე, რომელიც ქმნის დანაშაულის ცნების ძირითად შინაარსს, ჯერ კიდევ არ შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა, რომ ჩადენილი ქმედება არის დანაშაული. ქმედების დანაშაულისადმი მიკუთვნების ფუნქციას „დანაშაული“ აქ აღარ ასრულებს. აქედან ავტორი ასკვნის, რომ, მაგალითად, გაძარცვის ნიშნების დადგენიდან “**ჯერ კიდევ შეუძლებელია, რომ ქმედებას სამართლებრივი შეფასება მიეცეს** (В. А. Жеребкин, Логический анализ понятий права, Киев, 1976, стр. 20).

როგორც ჩანს, ავტორი იმ მოსაზრებას გამოთქვამს, რომ დანაშაულის საკანონმდებლო შემადგენლობის ნიშნებისა და ჩადენილი ქმედების ნიშნების ზუსტი შესაბამისობის დადგენა ქმედების დანაშაულად კელიფიკაციას ჯერ კიდევ არ ნიშნავს. სამწუხაროდ, **მ. შერმბტინი** ლოგიკის სფეროში ნაიკეტა და ამიტომ იგი იძულებული გახდა, უკან დაეხია. კერძოდ, მისი მტკიცებით, „თუ ჩადენილი ქმედება არის განზრახვი, ფარული, რაც სხვისი ქონების გატაცებას წარმოადგენს, თუ იგი ჩადენილია 14 წლის ასაკს მიღწეული პირის მიერ, მაშინ, ასეთი ქმედება არის საზოგადოებრივად საშიში და მართლსწინააღმდეგო (В. А. Жеребкин, Логическая структура состава преступления, Харьков, 1974, стр. 36).

სამწუხაროდ, ირკვევა, რომ ავტორის ეს მსჯელობა მხოლოდ ფორმალურ-ლოგიკური თვალსაზრისით შეიძლება გამართლდეს, მაშინ, როდესაც აქსიოლოგიურად გაუმართლებელია, რადგან, **მცირემნიშვნელოვნი ქმედება, თუმცა ქმედების შემადგენლობის ყველა ნიშანს შეიცავს, მაგრამ დანაშაულად ვერ ჩაითვლება.** მართალია, ავტორი ამ წინააღმდეგობას აცნობიერებს, მაგრამ ლოგიკის სფეროში ნაიკეტის გამო პრობლემა გადაუჭრელი დარჩა. ამას ადას-

ტურებს ის ფაქტი, რომ ავტორი რუსულ იურიდიულ ლიტერატურაში გაბატონებულ დებულებას დაუბრუნდა. ავტორის დასკვნით, „დანაშაულის შემადგენლობა არის ქმედებათა სამართლებრივი შეფასების ერთადერთი საფუძველი, დანაშაულის კვალიფიკაციის ერთადერთი საფუძველი და სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი“ (В. А. Жеребкин, Содержание понятий права, стр. 22).

საკითხავია: თუ ქმედების შემადგენლობა აღწერილობითია, მაშინ, როგორ შეიძლება იგი ქმედების დანაშაულად შეფასების (კვალიფიკაციის) საფუძველად, ანუ, ღირებულებად ჩაითვალოს? გარდა ამისა, თუ მცირემნიშვნელოვანი ქმედება, მიუხედავად ამ შემთხვევაში შემადგენლობის ნიშნების ფორმალურად არსებობისა, დანაშაულად არ შეიძლება ჩაითვალოს, მაშინ, როგორ შეიძლება, რომ ქმედების შემადგენლობა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ერთადერთ საფუძველად ჩაითვალოს?

ამრიგად, სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების ნიშნებისადმი ჩადენილი ქმედების ნიშნების თუნდაც ზუსტი, მაგრამ მხოლოდ ფორმალური, მისადაგება ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას ჯერ კიდევ არ წარმოადგენს, რადგან მცირემნიშვნელოვანი ქმედება დანაშაულად არ შეიძლება ჩაითვალოს. ჩვენ უკვე ვთქვით, რომ სისხლის სამართლის ნორმა, ერთი მხრივ, ითვალისწინებს ქმედების შემადგენლობას, როგორც ფაქტის მსჯელობას, ხოლო, მეორეს მხრივ, - ამ ქმედების შეფასებას მისი მართლწინააღმდეგობის თვალსაზრისით. პროფ. ბ. ხუბუა მართებულად აღნიშნავს, რომ „ნორმა აღგენს იმას, რაც უნდა იყოს.“ ნორმის შინაარსს აყალიბებს ჯერარსი-სამართლის ნორმა არის ჰიპოთეტური ჯერარსული წინადადება. სამართლის ნორმა გაპირობებული, კერძოდ, ფაქტობრივი შემადგენლობით გაპირობებული ჯერარსული წინადადებაა“ (ბ. ხუბუა, სამართლის თეორია, თბილისი, 2004, გვ. 50). მეორეხარისხად რომ ვთქვათ, სისხლის სამართლის ნორმა არის

ქმედების შემადგენლობისა და მისი მართლწინააღმდეგობის სინთეზური ერთიანობა, თუ მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში ქმედება არაა მცირემნიშვნელოვანი და არ არსებობს ქმედების მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავი რომელიმე გარემოება. ეს იმასაც ადასტურებს, რომ „ასეთი ქმედება ტიპიურად საზოგადოებრივად საშიშია, მაგრამ ზოგჯერ, განსაკუთრებული გარემოებისას, არ იქნება საზოგადოებრივად საშიში“ (ო. ბამჭრელიძე, სისხლისსამართლებრივი უმართლობის პრობლემა და თანამონაწილეობის დასჯადობის საფუძველი, თბილისი, 1989, გვ. 132). ასეთ შემთხვევაში სისხლის სამართლის ნორმაში ქმედების შემადგენლობა იარსებებს მხოლოდ ფორმალურად, მისი მართლწინააღმდეგობის გარეშე. თუ ქმედება საზოგადოებრივად საშიშია, მაშინ, სისხლის სამართლის ნორმა ქმედების შემადგენლობისა და მისი მართლწინააღმდეგობის ერთიანობის ლოგიკურ-აქსიოლოგიური საფუძველია. მაგრამ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემატიკაში დგას კიდევ ერთი მეთოდოლოგიური პრობლემა - რა ტერმინით უნდა გამოვხატოთ ჩადენილი ქმედების ნიშნების მიმართება მისი საკანონმდებლო შემადგენლობის ნიშნებთან - „შესაბამისობით“ თუ „იგივეობით“? მოკლედ განვიხილოთ ეს საკითხიც.

§ 6. ჩადენილი ქმედების ნიშნებისა და სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების ნიშნების იგივეობის საკითხისათვის

უკვე არაერთგზის ითქვა, რომ ჩადენილი ქმედების ნიშნები ზუსტად უნდა შეესაბამებოდეს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობის ნიშნებს. ამ შესაბამისობის დადგენა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა. მაგრამ ამ

მიმართებით ღვას მეთოდოლოგიური საკითხი იმის თაობაზე, თუ რომელი ტერმინია ამ მხრივ უფრო გამართლებული - „შესაბამისობა“ თუ „იგივეობა“?

„დანაშაულის კვალიფიკაციის“ ტრადიციულ თეორიაში ამ მხრივ გამოყენებულია ტერმინი „შესაბამისობა“ იმის აღსანიშნავად, თუ როგორია მიმართება ფაქტობრივად ჩადენილი ქმედების ნიშნებისა სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების ნიშნებთან. ამ მხრივ განსხვავებული პოზიცია დაიკავეს ა. ნაუმოვმა და ა. ნოვიჩენკომ. მათი აზრით, ტერმინი „შესაბამისობა“ უფრო მათემატიკური და ბუნებისმეტყველურია და რაიმესი ფუნქციონალურ დანიშნულებას გამოხატავს. მაგალითად, ქიმიაში მზნდულებმა ჩამოაყალიბა პერიოდულობის კანონი იმის საფუძველზე, რომ მან დაადგინა ელემენტების ინდივიდუალური თვისებებისა და მათი ატომური წონის ფუნქციონალური შესაბამისობა. აქედან გამომდინარე, ავტორები ფიქრობენ, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის თეორიაში გამოყენებული უნდა იქნეს ქმედებისა და მისი საკანონმდებლო ნიშნების არა „შესაბამისობა,“ არამედ „იგივეობა,“ როგორც დიალექტიკური მეთოდისა და ლოგიკის ერთიანობის სპეციფიკური გამოხატულება (А. В. Наумов, А. С. Новиченко, Закон логики при квалификации преступлений, М. 1978, 11-15). ამ დებულებას იმით ასაბუთებენ, რომ იურისტი, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციისას, აცნობიერებს სამართლის ნორმას მთელი თავისი საკანონმდებლო ცნებებით და მისი ნიშნებით. ეს უკანასკნელი მიესადაგება ჩადენილი ქმედების ტიპურ, დამახასიათებელ, ნიშნებს სწორედ იგივეობის მიხედვით (იქვე, გვ. 16). ცხადია, იგულისხმება, რომ ჩადენილ ქმედებაში არის ისეთი ნიშნები, რომელიც აღწერილია ქმედების საკანონმდებლო შემადგენლობაში. მაგალითად, ჩადენილია კამეჩის ქურდობა საქონლის სადგომში შეღწევით იმ პირის მიერ, ვინც ორჯერ იყო ნასამართლევი გამოძალვისათვის. ასეთ შემთხვევაში ჩადენილი ქმედების (ქურ-

დობის) ნიშნები უნდა გაიგივდეს, ჯერ ერთი, საქ. სსკ 177-ე მუხლის პირველი ნაწილის ნიშნებთან (ქურდობის სოგადი შემადგენლობის ნიშნებთან); მეორეც, ამავე მუხლის მეორე ნაწილის “ბ” პუნქტის იმ ნიშანთან, რასაც კანონი აკვალიფიცირებს, როგორც ქურდობას „სადგომში ან სხვა საცაუში უკანონო შეღწევით.“ ამ შემთხვევაში გაიგივებისათვის საკმარისია “სადგომში შეღწევა,” რადგან იგულისხნება, რომ კამენი საქონლის სადგომში (გომურში) იღვა; მესამეც, ამავე მუხლის მეოთხე ნაწილის „გ“ პუნქტთან, რომელშიც მითითებულია გამოძალვისათვის ნასამართლებრივი პირი.

ამრიგად, ამ მაგალითიდანაც კი ჩანს, რომ ქმედების და-ნაშაულად კვალიფიკაციის ცნებაში ტერმინი „იგივეობა“ მართლაც შეიძლება გამოვიყენოთ. მით უმეტეს, რომ იგივეობის კანონი ლოგიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კანონია. პროფ. ბ. ბაძრაძე აღნიშნავდა, რომ „აზრი მიაკუთვნებს საგნებს ერთ კლასს არა იმიტომ, რომ ეს საგნები აბსოლუტურად იგივეობრივი არიან, არამედ, იმიტომ, რომ ამ საგნებს იგივეობრივი ნიშნებიც ახასიათებს“ (ბ. ბაძრაძე, რჩეული ფილოსოფიური თხზულებანი, IV, ლოგიკა, თბილისი, 1978, გვ. 400). ამით ისაა ნათქვამი, რომ იგივეობა გულისხმობს განსხვავებასაც. როგორც პროფ. ს. ჯერეთელი წერდა, „იგივეობის ცნება აუცილებლობით გულისხმობს განსხვავების ცნებას; იგივეობრივს აზრი აქვს განსხვავებულთან მიმართებაში; იგივეობა და განსხვავება ფარდობითი კატეგორიებია“ (ს. ჯერეთელი, დიალექტიკური ლოგიკა, გვ. 142).

იგივეობის ცნება მოითხოვს იმას, რომ, ჯერ ერთი, ზუსტად უნდა იქნეს გაგებული სისხლის სამართლის კანონში გამოყენებული ტერმინი თუ ცნება, რათა მოხდეს მისი იდენტიფიკაცია პრაქტიკულად ჩადენილი ქმედების ნიშნებთან. მეორეც, ცხადია, ერთია სისხლის სამართლის ნორმა, როგორც იდეალური არსი, და მეორეა რეალური ქმედება, მაგრამ იგივეობას ქმნის ის ნიშნები, რომელიც არწერილია სისხლის სამართლის კანონში და ამავე დროს ახასიათებს

რეალურად ჩადენილ ქმედებას. როგორც პროფ. ზ. ოსტაია აღნიშნავდა, „აუცილებელია აიხსნას, რომ ჩადენილი ქმედების ნიშნები ზუსტად, და არა მიახლოებით, სრული მოცულობით, შეესატყვისებიან ნიშნებს, რომლებიც აღწერილია სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის ნორმაში. შესატყვისობის სიზუსტე აღნიშნავს იგივეობას მომხდარ ფაქტსა (ჩადენილსა) და კანონში აღწერილ ქმედობას (მოქმედებასა და უმოქმედობას) შორის“ (ზ. ოსტაია, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, პირველი ტომი, მეორე გამოცემა, თბილისი, 2003, გვ. 10). ქმედების ნიშნებისა და სისხლის სამართლის კანონში აღწერილი ქმედების ნიშნების დამთხვევის შესახებ თავისებურად მსჯელობს პროფ. მ. ლეკვიშვილიც (იხილეთ სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, თბილისი, 2006, გვ. 18). ამრიგად, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციისას დადგენილი უნდა იქნეს, უპირველეს ყოვლისა, სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების ნიშნებისა და რეალურად ჩადენილი ქმედების ნიშნების ლოგიკური იგივეობა. იდენტიფიკაციას (გაიგივებას) სასამართლო-საგამოძებო საქმიანობაში დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. მაგალითად, ამოცნობა სხვა არაფერია, თუ არა პირის იდენტიფიკაცია იმ პირთან, რომელიც წარედგინება მოწმეს, დაზარალებულს, ან ბრალდებულს ამოსაცნობად, ან მკვლელობის იარაღის თავის თავთან იდენტიფიკაცია, იმის დასადგენად, რომ გასროლა სწორედ ამ იარაღიდან მოხდა და სხვა (В. И. Кирилов, А. А. Страченко, Логика, Учебник для юридических вуз, М. 1987, стр. 118-121).

§ 7. დანაშაულებრივი ქმედების გენეზისის ბენეზისი და მისი მნიშვნელობა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის სფეროში

დანაშაულებრივი ქმედების გენეზისის პრობლემა ფრიად საინტერესო, მაგრამ მარვალმხრივად რთულია. იგი საინტერესოა იმ თვალსაზრისით, თუ რა განაპირობებს დანაშაულებრივ ქმედებას, როგორია ამ ქმედების ჩადენის მექანიზმი და ამ მექანიზმის რომელი ელემენტი იქცევს განსაკუთრებულ ყურადღებას. საიდან, რომელი ელემენტიდან, დავიწყოთ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია და რომელით დაემათავროთ? ეს საკითხი დასვა და თავისებურად გადაჭრა კადეც **მ. კუდრიაშვიტსმა**. მისი აზრით, დანაშაულის გენეზისის საწყისი ელემენტია **სუბიექტი**, ესე იგი შერაცხადი და განსაზღვრულ ასაკს მიღწეული პირი; ამ პირის თავისებურების ზეგავლენით ყალიბდება დანაშაულებრივი ქმედების **სუბიექტური მხარე**; განზრახვის, გაუფრთხილებლობის, მოტივისა და მიზნის კვალობაზე იქმნება დანაშაულის შემადგენლობის ისეთი ორი ელემენტი, როგორცაა **ობიექტური მხარე და ობიექტი** (В. Н. Кудрявцев, Взаимосвязь элементов преступления, „Вопросы борьбы с преступностью,” Вып. 25, М. 1976, стр. 55-56). აქედან გამომდინარე, ავტორი ასკვნის, რომ ჩადენილი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია უნდა დავიწყოთ უკუთანმიმდევრულად, ესე იგი ობიექტიდან, გადავიდეთ ობიექტურ მხარეზე, სუბიექტურ მხარეზე და, ბოლოს, სუბიექტზე (იქვე, გვ. 60). **მ. კუდრიაშვიტის** აღნიშნული იდეა, რომ დანაშაულებრივი ქმედების გენეზისური მოდელი საპირისპირო, ანუ, უკუთანმიმდევრობით გახდეს ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტალონი, უაღრესად საყურადრებოა. კერძოდ, ამ ლოგიკით, გენეზისურად დანაშაულებრივი ქმედების პირველი ელემენტი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ბოლო ეტაპზე აღმოჩნდება. ავტორის სქემაში ესაა **სუბი-**

ექტი, რომელიც იწყებს დანაშაულებრივ ქმედებას და რომელიც გამამტყუნებელი განაჩენით ხდება მსჯავრდებული. ერთი შეხედვით, **მ. გულრიასცვაშის** მიერ მოტანილი სქემა-მოდელი თითქოს სწორია. მაგრამ რა ვუყოთ იმას, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-7 მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, დანაშაული არის სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული, მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება? გამოდის, რომ ბრალი დანაშაულებრივი ქმედების მესამე, ესე იგი, ბოლო, ელემენტია და ამიტომ იგი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ბოლო ეტაპზე უნდა იქნეს დადგენილი. მაგრამ მაშინ ბრალი გენეზისურად დანაშაულებრივი ქმედების საწყისი უნდა იყოს, რათა იგი კვალიფიკაციის სასრულ ეტაპზე მოექცეს. ისმის საკითხი: როგორ შეიძლება ბრალი დანაშაულებრივი ქმედების საწყისი ელემენტი გახდეს? მითუმეტეს, თუ ბრალი ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი ფსიქიკური დამოკიდებულებაა და მეტი არაფერი, მაშინ სუბიექტური იდეალიზმის აღიარება იქნებოდა იმისი თქმა, რომ ბრალი, როგორც ფსიქიკური დამოკიდებულება, დანაშაულებრივი ქმედების საწყისი ელემენტია. ამ საკითხს მოგვიანებით გავალრძავეთ. აქ კი იმას ვიტყვით, რომ იურიდიულ ლიტერატურაში, სამწუხაროდ, აქცენტი, როგორც წესი, გადატანილია მართლსაწინააღმდეგო ქმედების მექანიზმზე, მაშინ, როდესაც დიალექტიკის ანბანური მოთხოვნის მიხედვით, თავდაპირველად გაგებელი უნდა იქნეს სწორედ მართლზომიერი ქმედების მექანიზმი, რადგან, ამ პოზიციიდან მართლსაწინააღმდეგო ქმედების მექანიზმი მარლზომიერი ქმედების მექანიზმის შებრუნებული ვარიანტი იქნება. მატერიალისტური ფილოსოფიის პოზიციიდან ბუნებრივია ვიფიქროთ, რომ ადამიანის ქმედება, მისი მორალურ-სამართლებრივი თვისების მიუხედავად, გარკვეული მიზეზიდან აღმოცენდება. უმიზეზო არაფერია და ბუნებრივია, თუ ამ მხრივ გამონაკლისად არც დანაშაულებრივი ქმედება ჩაითვლება.

„მიზეზი,“ თავის მხრივ, ობიექტურია, ადამიანის ნებისგან დამოუკიდებლად არსებობს და საფუძვლად ედება ადამიანის ქცევის ფსიქოლოგიურ მხარეს- მოტივაციას, მიზნის დასახვას, გადაწყვეტილების მიღებას, მის აღსრულებას. ისიც ბუნებრივია ვიფიქროთ, რომ მიზეზი, როგორც ადამიანის ქცევის ობიექტური, გარეგანი, დეტერმინანტი, ამ ქცევას, როგორც წესი, პირდაპირი ლოგიკური გზით არ აღძრავს, არამედ, ადამიანის ფსიქიკური სამყაროთი გაშუალების გზით. უფრო მეტიც, ცნობილია, რომ ცოცხცალი ორგანიზმების აქტიუობის წყარო არის მოთხოვნილება. თუ ცხოველში მოთხოვნილება უშუალოდ გადადის მოქმედებაში, ადამიანში, პირიქით, მოთხოვნილება მოქმედებაში უშუალოდ, როგორც წესი, არ გადადის. ასეთი გადასვლა მოთხოვნილებისა მოქმედებაში ადამიანთან ხდება მხოლოდ იმპულსური ქცევისას, როდესაც მოქმედება ხორციელდება მოთხოვნილებისა და მისი დაკმაყოფილების სიტუაციის ურთიერთდამთხვევის ნიადაგზე, ცნობიერების საგანგებო ჩარევის გარეშე, ანუ, არაცნობიერად. მაგალითად, თამბაქოს წვეის მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას, რომელიც არაცნობიერად, იმპულსურად, ხდება, შეიძლება თან ახლდეს აქტიური შემოქმედებითი აქტი, მაგალითად, მეცნიერული კვლევა-ძიება (ამის შესახებ უფრო დაწრილებით იხ. ზ. უძნაძე, ზოგადი ფსიქოლოგია, თბილისო, 1998). ამრიგად, იმპულსური ქცევა ფიქოლოგიურად მოთხოვნილებისა და მისი დაკმაყოფილების სიტუაციის დამთხვევის ნიადაგზე, არაცნობიერად, ხორციელდება. სულ სხვაა ამ მხრივ ნებელობითი ქცევა. ანუ, ქცევა ნებისყოფისა და ინტელექტის ერთიანობის ნიადაგზე. მოთხოვნილებისაგან მოწყვეტით არც ეს ქცევა ხორციელდება, მაგრამ ნებელობითი ქცევის დროს მოთხოვნილება ქცევაში უშუალოდ კი არ გადადის, როგორც ეს ხდება იმპულსური ქცევისას, არამედ გაშუალებულია მოტივაციისა და მიზნის დასახვის ფსიქიკური პროცესით. ასეთ შემთხვევაში მიზეზი, როგორც ადა-

მიანი ქცევის ობიექტური დეტერმინანტი, აპრობებს მოტივაციას და მიზნის დასახვას, მაგრამ მიზეზი, როგორც ობიექტური, მოტივში, როგორც სუბიექტურში, პირდაპირი ლოგიკური გზით არ გადადის. ეს ბუნებრივია, რადგან, ადამიანის ფსიქიკური ქცევა გარესინამდვილისადმი მისი მსოფლმხედველობრივი დამოკიდებულებისგან მოწყვეტით ვერ აიხსნება. ამ მიმართებით იგულისხმება ამა თუ იმ ადამიანის მოფლმხედველობრივი პრინციპები, მისი ღირებულებების სისტემა, რომლითაც იგი პრაქტიკულად ხელმძღვანელობს. ამ მიმართებით იგულისხმება აგრეთვე ნორმატიულად დადგენილი მოვალეობისადმი სუბიექტის დამოკიდებულების ბუნება და ხასიათი.

გასაგებია, რომ ადამიანი, რომელიც თავის პრაქტიკულ ცხოვრებაში ღირებულებათა მაღალი სისტემით ხელმძღვანელობს, დანაშაულს პრინციპულად არ ჩაიდენს. დანაშაულს არ ჩაიდენს ის პირიც, რომელიც თავის ნორმატიულ მოვალეობას პასუხისმგებლობით ეკიდება. ამიტომ პრინციპული ხასიათის შეცდომაა, როდესაც დანაშაულებრივი ქცევის მექანიზმი იურიდიულ ლიტერატურაში, როგორც წესი, ფსიქოლოგიური თავადსაზრისითაა წარმოდგენილი. ადამიანის მთლიანობა ხომ ფილოსოფიური პრობლემაა? მით უმეტეს, შეუძლებელია ადამიანის საქციელის გაგება-შეფასება თავისუფლების სათანადო გაგების გარეშე. თავისუფლება კი პოზიტიური პასუხისმგებლობისგან მოწყვეტით სუბიექტის თვითნებობაში შეიძლება გადაიხარდოს. პოზიტიური პასუხისმგებლობა, ერთი მხრივ, არის მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლური დამოკიდებულება, რომელსაც საფუძვლად ედება მართლზომიერი ქმედების მოვალეობის აღსრულების მოდთანპიროვნული განწყობა; მეორეს მხრივ, თავისუფლებისა და აუცილებლობის კავშირის ფორმა. ეს ბუნებრივია, რადგან, თავისუფლება აუცილებლობაში (მორალურ, თუ მართლზომიერ ქმედებაში) პოზიტიურ პასუხისმგებლობას გადააქვს.

პოზიტიური პასუხისმგებლობა, თავის მხრივ, სათანადო ურთიერთობას მოითხოვს, რადგან სუბიექტი პოზიტიურად პასუხისმგებელია სათანადო ინსტანციის (მაგალითად, სახელმწიფოს) წინაშე. სახელმწიფოსა და სისხლის სამართლის ნორმის ადრესატების (ფიზიკური და იურიდიული პირების) ურთიერთობა სისხლისსამართლებრივია და დანაშაულთა თაყიდან აცილების მიზანს ემსახურება. ეს ურთიერთობა იურიდიული ფორმაა, რომლის სოციალურ შინაარსს სახელმწიფოს წინაშე პოზიტიური პასუხისმგებლობა შეადგენს. უკვე ითქვა, სისხლის სამართლის ნორმის ადრესატები ვალდებული არიან, მოქმედებდნენ მართლზომიერად და მოწოდებულნი, სახელმწიფოს წინაშე პოზიტიური პასუხისმგებლობის ვითარებაში აღასრულონ სისხლის სამართლის ნორმის მოთხოვნა, შექმნან მართლწესრიგი. მეორეხაირად რომ ვთქვათ, ისინი მოწოდებულნი არიან, მართლზომიერი ქმედების მოვალეობას მისი აღსრულებისთვის სახელმწიფოს წინაშე პოზიტიური პასუხისმგებლობით მოეკიდონ.

საკითხავია: რა შეიძლება იყოს მართლზომიერი ქმედების მექანიზმში მთავარი, გადამწყვეტი, რომლის გარეშე არ არსებობს თავისუფლება და პასუხისმგებლობა? ცხადია, მართლზომიერი ქმედება არაა მოწყვეტილი არც თავის ობიექტურ წინაპირობას, მიზეზობრიობის ჯაჭვს, არც სათანადო მოთხოვნილებას, არც ნებას და ცნობიერებას, მაგრამ ამ მხრივ მთავარი ამ ელემენტებში ჯერ კიდევ არ ჩანს. უფრო მეტიც, ისე ჩანს, რომ მართლზომიერი ქმედების სუბიექტური მიზეზი თითქოს არის ამ ქმედების მართლზომიერების შეგნება. გვესვენება, რომ თუ სუბიექტს მისი ქმედების მართლზომიერება შეგნებული აქვს, მაშინ ის მართლზომიერ ქმედებას უეჭველად ჩაიდენს. თუ ქმედების მართლზომიერების შეგნება მართლზომიერი ქმედების ჩადენის საკმარისი პირობაა, მაშინ, მართლსაწინააღმდეგო ქმედების შეგნებული, ანუ განზრახი ჩადენა შეუძლებელია. მეორეხაირად რომ ვთქვათ, სუბიექტს რომ სცოდნოდა, მისი ეს ქმედება

მართლსაწინააღმდეგოა, მაშინ ის ამ ქმედებას არ ჩაიდენდა. ეს კი ბრალის განზრახი ფორმის უარყოფის ტოლფასია.

ამრიგად, მართლზომიერი ქმედების მოვალეობის შეგნება მართლზომიერი ქმედების ჩადენის ერთ-ერთი აუცილებელი, მაგრამ საკმარისი პირობა არ არის. მართლზომიერი ქმედების ჩასადენად აუცილებელი და საკმარისია, რომ მართლზომიერი ქმედების მოვალეობას სუბიექტი მისი აღსულების განწყობით, ანუ, პოზიტიური პასუხისმგებლობის გრძნობით მოეკიდოს. შეიძლება ითქვას, რომ მართლზომიერი ქმედების ჩადენის სუბიექტური მიზეზია მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლური დამოკიდებულება. არაა გამორიცხული ისეთი მართლზომიერი ქმედებაც, რომელიც შესაძლო დანაშაულისათვის მოსალოდნელი სასჯელის მუქარის ზეგავლენითაა ჩადენილი, მაგრამ ეს ამ პირს მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებისაგან სრულიად არ ათავისუფლებს. იგი ამ პირს არც იმ მოწოდებისაგან ათავისუფლებს, რომ მართლზომიერი ქმედების მოვალეობას პოზიტიური პასუხისმგებლობის გრძნობით მოეკიდოს. თუ მართლზომიერ ქმედებას მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი პასუხისმგებლური დამოკიდებულება იწვევს, მაშინ შებრუნებულ ვარიანტში მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება უნდა იწვევდეს. საქმე ისაა, რომ პოზიტიური პასუხისმგებლობა, ანუ, პასუხისმგებლობა მართლზომიერი ქმედებისთვის, როგორც პასუხისმგებლობა მომავლისათვის, გარკვეულწილად უპირისპირდება პასუხისმგებლის ნეგატიურ ასპექტს, როგორც პასუხისმგებლობას წარსულში ჩადენილი მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედებისთვის. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში იგულისხმება, რომ სუბიექტმა მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი პასუხისმგებლური დამოკიდებულების ნაცვლად, პირიქით, უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება გამოიჩინა. საქმე ისაა,

რომ პასუხისმგებლობის პოზიტიური ასპექტი, როგორც პასუხისმგებლობა მოძაველისათვის, ნეგატიურ პასუხისმგებლობაში პირდაპირი ლოგიკური გზით არ გადადის. პასუხისმგებლობის ეს ორი ასპექტი ერთმანეთს უკავშირდება მესამე მდგომარეობით, რომელიც პოზიტიური პასუხისმგებლობის საპირისპიროა, ანუ, უპასუხისმგებლობაა. ეს პასუხისმგებლობის ამ ორი ასპექტის კავშირის ფორმაა. ლაპარაკია ბრალის კატეგორიაზე, რადგან უპასუხისმგებლობა ერთის მხრივ, უარყოფს ან უგულებელყოფს პოზიტიურ პასუხისმგებლობას, ხოლო, მეორეს მხრივ, ნეგატიურ პასუხისმგებლობას აფუძნებს. ამიტომაც, რომ ბრალი არის სოციალური ფილოსოფიის კატეგორია, როგორც პასუხისმგებლობის პოზიტიური და ნეგატიური ასპექტების კავშირის ფორმა, რადგან, პასუხისმგებლობა საზოგადოდ სოციალური ფილოსოფიის კატეგორიას წაარმიადგენს (ამის შესახებ უფრო დაწვრილებით იხილეთ ბ. ნაჭყებია, ბრალი, როგორც სოციალური ფილოსოფიის კატეგორია, თბილისი, 2001). მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება კი ბრალეული დამოკიდებულების სინონიმია (იხილეთ ბ. ნაჭყებია, მართლზომიერი ქმედების მექანიზმის შესახებ, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის „მაცნე“, 2005, №1).

ბრალის საკითხზე შემდგომაც ვიმსჯელებ. ამჯერად სწორედ იმისი თქმა მიხდოდა, რომ რაკი მართლზომიერ ქმედებას, როგორც წესი, მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლური დამოკიდებულება იწვევს, მაშინ, მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება უნდა იწვევდეს. ეს უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება კი ბრალეული დამოკიდებულების სინონიმია. სუბიექტი ან შეგნებულად უარყოფს სახელმწიფოს წინაშე პოზიტიურ პასუხისმგებლობას და მოქმედებს ბრალის განხრახი ფორმის საფუძველზე, ან

უკულებელყოფს ამ პასუხისმგებლობას და მოქმედებს გაუფრთხილებლობით. მაშასადამე, ბრალი მართლსაწინააღმდეგო ქმედების სუბიექტური მიზეზია, ესე იგი, დანაშაულის გენეზისში პირველია, რომელიც აპირობებს ქმედების შემადგენლობის მართლსაწინააღმდეგოდ განხორციელებას; ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია კი იწყება ქმედების შემადგენლობის დადგენით. თუ მართლწინააღმდეგობისა და ბრალის გამომრიცხველი რომელიმე გარემოება მოცემულ შემთხვევაში არ არსებობს, მაშინ, წინასწარი გამოძიება ვარაუდობს, რომ ჩადენილი ქმედება მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეულია, თუმცა, ბრალდებული, თავისი ობიექტური პროცესუალური მდგომარეობით, მაინც არაბრალეულია, ვიდრე, მისი ბრალი არ იქნება დადგენილი გამამტყუნებელი განაჩენით.

ამრიგად, ბრალი, როგორც დანაშაულის გენეზისში პირველი, მართლსაწინააღმდეგო ქმედების სუბიექტური მიზეზი, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაში ბოლოა, რომელიც სასამართლო საქმიანობის აუცილებელი წინაპირობაა. მართალია, მიზეზი, როგორც წესი, ობიექტურია, მაგრამ არაა გამორიცხული „მიზეზის“ როლში მოგველინოს სუბიექტურიც. მაგალითად, აქსიოლოგიაში (ღირებულების ფილოსოფიაში) ღირებულება ობიექტურია, ესე იგი არსებობს ღირებულებათა ობიექტური წესრიგი (უმაღლეს და შედარებით დაბალი რანგის თირებულებათა ობიექტური თანაფარდობა), მაგრამ არსებობს „სუბიექტური ღირებულების“ ცნებაც, როცა სუბიექტი ირჩევს არა უმაღლეს ღირებულებას (ვთქვათ, სიკეთეს), არამედ იქცევა ანგარებით, როცა სუბიექტი მოქმედების მისი ვიწრო, სუბიექტური, ინტერესით ანუ სუბიექტური ღირებულებით. გარდა ამისა, ცნობილია, რომ ქართულ ენაზე „მიზეზი“ ზოგჯერ „ბრალის“ სინონიმადაც გამოიყენება. მაგალითად, იშვიათი არაა ასეთი მსჯელობა: მაკანს რომ ღვიძლი აწუხებს, - ეს იმისი ბრალია, რომ იგი ალკოჰოლურ სასმელს ბოროტად იყენებდა.

ცხადია, აქ „ბრალი“ „მიეზის“ მნიშვნელობით გაიგება. მაგრამ ეს, ასე ეთქვათ, „ჯანსაღი აზრის“ პოზიცია შეიძლება მეცნიერებამაც გამოიყენოს. კერძოდ, „ბრალი“ მართლსაწინააღმდეგო ქმედების სუბიექტური მიზეზია.

ამრიგად, მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლური დამოკიდებულება მართლზომიერი ქმედების საკმარისი და აუცილებელი პირობაა ანუ სუბიექტური მიზეზია. მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებისადმი სუბიექტის ამგვარი პასუხისმგებლური დამოკიდებულება სუბიექტის ქმედების შექების, წახალისების საფუძველია. შესაბამისად, მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენის აუცილებელი და საკმარისი პირობაა ანუ სუბიექტური მიზეზია. მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებისადმი სუბიექტის ამგვარი უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება, რომელმაც სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენა გამოიწვია, სუბიექტის გაკიცხვის (დაგმობის) საფუძველია. ეს ბუნებრივია, რადგან სუბიექტს ხელს არაყერი უშლიდა, რომ მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებისადმი პასუხისმგებლური დამოკიდებულება ჰქონოდა და, მაშასადამე, მართლზომიერი ქმედების სასარგებლოდ გადაეწყვიტა. მან კი, პირიქით, გადაწყვიტა მართლსაწინააღმდეგო ქმედების სასარგებლოდ და ამიტომ გაკიცხვას იმსახურებს. მაშასადამე, ბრალი, როგორც მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება და მართლსაწინააღმდეგო ქმედების სუბიექტური მიზეზი, სინთეზურად გამოხატავს სუბიექტის გაკიცხვას (რომ ის მოიქცა „უპასუხისმგებლოდ,“) მართლსაწინააღმდეგო ქმედებისათვის. უფრო სწორად, ბრალი აბსტრაქტული გაკიცხვა კი არაა, როგორც ეს ბრალის ნორმატივისტულ თეორიებშია მიღებული, არამედ გაკიცხვის საფუძველია. კერძოდ, „უპა-

სუხისმგებლო“ სუბიექტის უარყოფითი შეფასების გამოხატულებას წარმოადგენს. სუბიექტის უპასუხისმგებლობის ანუ ბრალის ხარისხი არაერთ ფაქტორზეა დამოკიდებული (მაგალითად, ჩადენილი ქმედების ობიექტურ და სუბიექტურ მხარეზე), მაგრამ ამჯერად მოკლედ აღვნიშნავთ, რომ ბრალის განსწრაფი ფორმა სახელმწიფოს წინაშე სუბიექტის პოზიტიური პასუხისმგებლობის შეგნებულ უარყოფას ანუ უპასუხისმგებლობის (ბრალის) უფრო მაღალ ხარისხს გამოხატავს, ვიდრე გაუფრთხილებლობა, რომელიც სახელმწიფოს წინაშე პოზიტიური პასუხისმგებლობის უკულებელყოფის შედეგია.

§ 8. დანაშაულებრივი ძმადების ფსიქოლოგიური ბუნება და ძმადების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემა

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია ქცევის ფსიქოლოგიური ცნების (აგრეთვე მოტივისა და მიზნის ცნებათა) გარეშე ვერ აიგება. ამჯერად კი მოკლედ შევეხებით ქცევისა და დანაშაულის კავშირს, ხოლო მოტივისა და მიზნის ცნებებს მოგვიანებით, ბრალის ფორმებთან კავშირში, განვიხილავთ.

დანაშაულებრივი ქმედების მექანიზმი მართლზომიერი ქმედების მექანიზმისგან მოწყვეტით ვერ გაიგება. ისიც ფაქტია, რომ დანაშაულებრივი ქმედების მექანიზმის დადგენა ამ ქმედების მხოლოდ ფსიქოლოგიური ბუნების დადგენით ვერ ამოიწურება, რადგან, ადამიანის მთლიანობა ფილოსოფიური პრობლემაა და ამიტომ ადამიანის ქმედება მსოფლმხედველობრივ დასაბუთებასაც მოითხოვს. ამ პოზიციიდან გასაგებია, რომ ადამიანის ქცევის ფსიქოლოგიური მხარე ღირებულებათა არსევის, თავისუფლებისა და პა-

სუხისმგებლობის მიმართებისგან მოწყვეტით ვერ გაიგება. მაგრამ, რამდენადაც ადამიანის პრაქტიკული ქმედება ფსიქიკური მხარის გარეშე არ შეიძლება იქნეს ჩადენილი, ბუნებრივია, თუ დანაშაულებრივი ქმედების ფსიქოლოგიური ბუნების პრობლემა შეფარდებით დამოუკიდებელ ანალიზს მოითხოვს. მით უმეტეს, რომ ამ მიმართებით არაერთი და არსებითი გაუგებრობა დღემდე გრძელდება.

ამ მიმართებით დგას უმთავრესი მეთოდოლოგიური საკითხი, რომელსაც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის საქმეში უაღრესად დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს: არის თუ არა დანაშაულებრივი ქმედება ქცევა ფსიქოლოგიურად? თუ ამ კითხვას დადებითად ეუქასუხებთ, ესე იგი დანაშაულებრივი ქმედება ფსიქოლოგიურად ქცევაა, მაშინ, პასუხი უნდა გაეცეს შემდეგ კითხვასაც: დანაშაულებრივი ქმედება ფსიქოლოგიურად იმპულსურია (არაცნობიერია) თუ ნებისყოფითი, ცნობიერი აქტი? იგულისხმება, რომ თუ დანაშაული ფსიქოლოგიურად ქცევაა, ესე იგი, ქცევის ნაირსახეობაა, მაშინ დანაშაული იმპულსურიც უნდა იყოს და ნებისყოფითიც (ნებელობითიც), რაკი ფსიქოლოგიაში ქცევის ორი ფორმა - ნებისყოფითი და იმპულსური - არსებობს. შემთხვევითი არც ისაა, რომ იურიდიულ ლიტერატურაში, განზრახი დანაშაული ნებელობითი ქცევის ნაირსახეობად გამოაცხადეს, ხოლო, გაუფრხილებელი დანაშაულის ფსიქოლოგიური ბუნება ზოგჯერ იმპულსური ქცევის ბუნებასაც მიუსადაგეს.

ამ მიმართებით ვრცელი დისკუსიის გამართვას მოკლე და მკვეთრ მეთოდოლოგიურ მსჯელობას ვამჯობინებ. ამოვდივარ იმ დებულებიდან, რომ დანაშაული ქცევა კი არაა, არამედ ქცევის განხორციელების ხერხია (ამის შესახებ უფრო დაწვრილებით იხილეთ ბ. ხარაზიშვილი, სოცრუის ფსიქოლოგია, თბილისი, 1975; იხ. აგრეთვე მისი ნაშრომი „ხორნაბუჯელის“ ფსევდონიმით (Б. В. Хорнабуджели, Психологическая сторона вины, Тбилиси, 1981). მართლაც,

„ქცევა“ არის ფსიქოლოგიური ცნება და ამიტომ ყველა სხვა არაფსიქოლოგიური მეცნიერება, რომელსაც ეს ცნება სჭირდება, მისი ფსიქოლოგიური გაგებით უნდა ხელმძღვანელობდეს. გასაგებია, რომ **„დანაშაული“** ქცევისგან, როგორც ფსიქიკურისგან (მაგალითად, გადაწყვეტილების აქტისაგან) მოწყვეტით არ არსებობს, მაგრამ არც ქცევაზე დაიყვანება. დანაშაული რომ ქცევა იყოს, მაშინ, იგი ფსიქოლოგიის ცნება იქნებოდა. დანაშაული ორი შეფასებითი ცნების (ქმედების მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის) საფუძველზე აიგება, ხოლო, მართლწინააღმდეგობა და ბრალი ფსიქოლოგიურ ცნებებს სრულიადაც არ წარმოადგენს. მართლწინააღმდეგობა სამართლებრივი ურთიერთობის გარეშე არ არსებობს, ხოლო, სამართლებრივი ურთიერთობა ფსიქოლოგიური ცნება და პრობლემა, რასაკვირველია, არაა. ბრალი რომ მართლაც იყოს ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი ფსიქიკური დამოკიდებულება, როგორც ეს ბრალის ფსიქოლოგიურ თეორიაშია მიღებული, მაშინ, ლოგიკურად მივიღებდით **ქცევისადმი, როგორც ფსიქიკურისადმი, ფსიქიკურ დამოკიდებულებას**. ეს კი ორმაგი ფსიქოლოგიზმია. აქედან გამომდინარე, დანაშაული ფსიქოლოგიურად ქცევაზე არ დაიყვანება. დანაშაულებრივი ქმედება მართლაც არის ფსიქოლოგიური ქცევის განხორციელების ხერხი. მაგალითად, **ქურდობა** არის სხვისი მოძრავი ნივთის (მისი მისაკუთრების მიზნით) მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების ფარული ხერხი, ძარცვა- აშკარად დაუფლებისა, ყაჩაღობა- სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისთვის საშიში ძალადური ხერხით დაუფლებისა და ა. შ. დანაშაული რომ ქცევა იყოს, მაშინ, ყოველ კონკრეტულ დანაშაულს, როგორც ქცევას, თავისი საკუთარი მოტივი უნდა აქონოდა, მაშინ, როდესაც ერთი მოტივით(მაგალითად, ანგარებით) არაერთი დანაშაულებრივი ქმედება (როგორც წესი, ქურდობა, ძარცვა, ყაჩაღობა, გამოძალგა, მკვლელობაც კი და ა. შ.) ხორციელდება.

დებულება, რომ დანაშაული ფსიქოლოგიური ქცევის, ანუ, მოტივისა და მიზნის განხორციელების ხერხია, ერთის მხრივ, დანაშაულს ქცევასთან აკავშირებს, ხოლო, მეორეს მხრივ, აშკარად მიჯნავს ქცევისგან, როგორც ფსიქიკურისგან, და მას სამართლის სფერომდე აამაღლებს. კერძოდ, საზოგადოებრივად საშიში, მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული შეიძლება იყოს არა ქცევა ფსიქოლოგიურად, არამედ, ფსიქოლოგიური ქცევის განხორციელების ხერხი. ამ პოზიციიდან გასაგებია, რომ საქმე შეეხება ქმედებას, როგორც ობიექტური და სუბიექტური მხარეების ერთიანობას. ობიექტურის მხრივ იგულისხმება ადამიანის ნების გარეგანი გამოხატულება აქტიური მოქმედების გზით, ან სავალდებულო მოქმედების შეუსრულებლობა უმოქმედობის გზით. სუბიექტურის მხრივ კი იგულისხმება ცნობიერება, ნება, ემოცია, რომელიც ფსიქოლოგიურად მოტივისა და მიზნის ერთიანობით ედინდება. ისიც გასაგები უნდა იყოს, რომ „ქმედება,“ მისი სისხლისსამართლებრივი მნიშვნელობით, არაა მხოლოდ უბრალო ფსიქო-ფიზიკური აქტი, როგორც ფიზიკურისა და ფსიქიკურის ერთიანობა. ქმედების ცნება ამ ასპექტით შემადგენლობასთან ასოცირდება, რადგან, იგულისხმება სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობის განხორციელება. ფსიქოლოგიურად პირველ რიგში აქ ქცევაა, ესე იგი, მოტივი და მიზანი; შემდეგ ქმედება, როგორც მოტივისა და მიზნის განხორციელების ხერხი. მაგალითად, მკვლელობა ანგარებით არის სხვისი სიცოცხლის მართლსაწინააღმდეგო და განზრახი მოსპობა, როგორც ანგარების მოტივის დაკმაყოფილების სპეციფიკური ხერხი. (ანგარების მოტივი შეიძლება დაკმაყოფილდეს სხვადასხვა ხერხითაც, მათ შორის, მკვლელობის გზითაც). სისხლისსამართლებრივად ეს ქმედება დაკვალიფიცირდება 109-ე მუხლის მეხამე ნაწილის „გ“ პუნქტით (მკვლელობა ანგარებით, ან შეკვეთით). კრიმინალისტიკურად კი, სისხლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენ

ნის ინტერესებში, საჭიროა იმის დადგენაც, თუ რა ხერხით იქნა ჩადენილი ეს ანგარებითი მკვლევლობა. გამორიცხული არ არის მკვლევლობის ჩადენა მოწამლეით, მოხრჩობით, ცეცხლსასროლი იარაღიდან გასროლით, დანის, ან სხვა ბასრი იარაღის გამოყენებით და სხვა. აქედან გამომდინარე, საჭიროა ერთმანეთისგან განვასხვაოთ დანაშაული, როგორც ფსიქოლოგიური ქცევის, ანუ, მოტივისა და მიზნის განხორციელების ხერხი, რომელიც საკმარისია სისხლის სამართალში ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ასპექტით და თვით დანაშაულის ჩადენის ხერხი, როგორც კრიმინალისტიკური ცნება (Г. И. Начкебия, Психологизм и нормативизм в науке уголовного права, Тбилиси, 2000, стр. 21). მაგალითად, ერთია ქურდობა, როგორც სხვისი მოძრავი ნივთის მისაკეთარების მიზნით მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების ფარული ხერხი, და მეორეა თვით ქურდობის ჩადენის ხერხი, რომელიც, როგორც წესი, საკმაოდ მრავალფეროვანია. მაგალითად, ქურდობა ტექნიკური ხერხის გამოყენებით, ბონაში, სადგომსა, თუ საცავეში შეღწევით და ა. შ. ცხადია, ზოგიერთი მათგანი სისხლისსამართლებრივი მნიშვნელობისაა, თუმცა მას კრიმინალისტიკური მნიშვნელობაც აქვს.

ამრიგად, დანაშაული ფსიქოლოგიურად ქცევა არაა და ამიტომ იგი არც ნებისმიერია (ნებისყოფითია) და არც იმპულსური. მითუმეტეს, რომ არაცნობიერი, ანუ, იმპულსური ქცევისგან ბრალის გამოყვანა ყოველად შეუძლებელია. დანაშაული, როგორც ფსიქოლოგიური ქცევის განხორციელების ხერხი, უკავშირდება მხოლოდ ნებელობით ქცევას, რომელიც მოტივირებული და მიზანდასახულია. ეს ეხება არა მარტო განზრახვას, როგორც ბრალის ერთ-ერთ ფორმას, არამედ, გაუფრთხილებლობასაც, რადგან, ერთია ნებელობითი ქცევა წმინდა ფსიქოლოგიურად და მეორეა ბრალის ცნება და ფორმები.

ამრიგად, დებულება, რომ დანაშაული ფსიქოლოგიურად ქცევა კი არაა, არამედ ფსიქოლოგიური ქცევის განხ-

ორციელების ხერხია, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემატიკაში მეტად მნიშვნელოვანია. მართლაც, ქცევის, როგორც ფსიქოლოგიური ცნების, შეფასება შეუძლებელია, რადგან ფსიქოლოგია შეფასებითი მეცნიერება არ არის. ქცევა ფსიქოლოგიურად არც კეთილია და არც ბოროტი, არც კარგი და არც ცუდი. სამაგიეროდ, დადებითად ან უარყოფითად შეიძლება შეფასდეს ფსიქოლოგიური ქცევის განხორციელების ხერხი. თუ, მაგალითად, პირი კანონიერი ხერხით აგროვებს ქონებას, - ეს ცხადია, „ანგარებად“ ვერ შეფასდება. მაგრამ თუ პირი უკანონო ხერხით აკეთებს იგივეს, მაშინ, მისი ეს ქმედება ანგარების დაკმაყოფილების ხერხად ფასდება. ამიტომ, მიზანშეწონილია მოკლედ შექსერდეთ ტერმინოლოგიურ საკითხზეც. კერძოდ, ტერმინი „დანაშაულებრივი ქცევა“ არამეცნიერულია, რადგან, ქცევა დანაშაულებრივი ვერ იქნება. ქცევის ფსიქოლოგიური ცნებისადმი დანაშაულის ნიშნების მექანიკური მისადაგება უაზროა.

ჩემის აზრით, ქართულ ენაზე საესებით სწორი და მისაღებია ტერმინი „საქციელი.“ ეს ტერმინი არაა მოწვევითი ქცევის ფსიქოლოგიურ მხარეს, მაგრამ არსებითად სოციალურია და ადამიანის არსობრივ გამოხატულებასაც წარმოადგენს. **ჰ. ამირეჯიბის** რომანში „დათა თუთაშხია“ იურისტებისთვის არაერთი საინტერესო ეპოზიდია მხატვრულად აღწერილი და ღრმა ფილოსოფიურად შეფასებული, მაგრამ ამჯერად მოკლედ შევეხებით იმ ეპიზოდს, როდესაც ხელმეორედ გააბრაგებულ და ნააქადმყოფარ დათას (მას მოსაკლავად ესროლეს, მაგრამ იგი გადარჩა) საყვედურებით იკლებს კონსტანტინე, მუშნი ზარანდიას უფროსი ძმა. მაგალი ზარანდია, მუშნისა და კონსტანტინეს მამა, აწვევტინებს კონსტანტინეს და ეუბნება: „საქციელს თუ დაუწუნებ ადამიანს, იქვე და მაშინვე უნდა ითქვას, როგორი საქციელი იქნებოდა კარგი და მისაღები.“ (გვ. 553). ამ მხრივ არანაკლებ საინტერესოა დათა თუთაშხიას მსჯელობაც. ეს

უკანასკნელი ამბობს, რომ ისე არ გამოდის ეს ცხოვრება: ყველა კარგად და მშვიდად იყოს, დათამ აბრაგობაზე ხელი აიღოს. როდესაც ორივე ერთად არ გამოდის, - მსჯელობს დათა, - „მაშინ ის უნდა აკეთოს კაცმა, ამ ორში რომელი უფრო ღირებულია“ (იქვე).

ამრიგად, სოციალურ-ფსიქოლოგიურად და მსოფლმხედველობრივად სწორია ტერმინი „დანაშაულებრივი საქციელი,“ როგორც პიროვნების ბუნებისა და ხასიათის ნიშანი და არა ფსიქოლოგიური ცნება. დათა თუთაშხიას ნათქვამი, რომ ორიდან კაცმა უფრო ღირებული უნდა აკეთოს, - ნიშნავს არჩევანს ღირებულებთა შორის, როდესაც ადამიანი ირჩევს უფრო მაღალ და ობიექტურ ღირებულებას და ამიტომ მისი საქციელი უფრო კეთილი და მისაბაძია.

სამწუხაროდ, რუსულ იურიდიულ ლიტერატურაში ტერმინი „Преступное поведение“ თითქმის გაბატონებულია. აქედან ქართულად ითარგმნება ტერმინი „დანაშაულებრივი ქცევა.“ უფრო მართებულია რუსული ტერმინი „Поступок,“ რომელშიც სოციალურად შეფერილი ქცევა ანუ საქციელი იგულისხმება.

ამრიგად, დანაშაულებრივი ქმედება ქცევის ფსიქოლოგიური მხარისგან მოწყვეტით არ არსებობს. მაგრამ თუ ამ ქცევაზე არ დაიყვანება და ამიტომ შეიძლება ითქვას, რომ დანაშაულებრივი ქმედება ფსიქოლოგიური ქცევის (მოტივისა და მიზნის) განხორციელების ხერხია. საზოგადოებრივად საშიში, მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული არის არა ქცევა ფსიქოლოგიურად, არამედ, ქცევის განხორციელების ხერხი. ეს ხერხი, თავის მხრივ, უკავშირდება „საქციელის“ ცნებას, რადგან ამ ცნებაში ჩანს გარესინამდვილისადმი ადამიანის პრაქტიკულ-ღირებულებითი დამოკიდებულება და მისი შედეგი. ტერმინი „საქციელი“ მსოფლმხედველობრივი დატვირთვის მქონეა და ამა თუ იმ ადამიანის ცხოვრების წესის გამოხატულებასაც წარმოადგენს. ამ მიმართებით შემთხვევითი სულაც არაა საქართ-

ველოში ატეხილი ბრძოლა ქურდული ცხოვრების წესის წინააღმდეგ. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგად თეორიაში ადამიანის საქციელის ცნებას და მის სათანადო გაგებას უადრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს.

საბოლოოდ იმ დასკვნანდე მივდივართ, რომ სისხლის სამართალი ქცევის ფსიქოლოგიური ცნებისგან მოწყვეტით დანაშაულებრივი ქმედების ცნებას ვერ ააგებს, მაგრამ ტერმინი „ქმედება“ ქცევაზე არ დაიყვანება და „შემადგენლობის“ ცნებასთან ასოცირდება. ფართო აზრით, ქმედება მთელი შემადგებლობაა, როგორც დანაშაულის ცნების პირველი ელემენტი. სხვა საკითხია, ქმედების სტრუქტურა, რომელსაც ცალკე შევხებით. ყოველივე ამის შემდეგ შეიძლება ვცადოთ ქმედების შემადგენლობის ცნების დადგენაც: ქმედების შემადგენლობა არის სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების, როგორც დანაშაულის ჩადენის ხერხის, ინდივიდუალურად გამოკვეთილი ობიექტური და სუბიექტური ნიშნების ერთობლიობა, რომელიც დანაშაულად მისი კვალიფიკაციის პირველი და აუცილებელი პირობაა.

თავი მეხუთე

გბიძების საბანი, მისი სტრუქტურა და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემა

§ 1. ქმედების უმაღლესობის ობიექტური მხარის ცნება და ნიშნები

როგორც ყოფილი საბჭოთა კავშირის, ისე თანამედროვე რუსეთის ფედერაციის სისხლისსამართლებრივ ლიტერატურაში „დანაშაულის შემადგენლობა“ გულისხმობს, უპირველეს ყოვლისა, დანაშაულის ობიექტს. „დანაშაულის კვალიფიკაციის“ ტრადიციული თეორია ამ ობიექტის დადგენით იწყებს. ცხადია, არსებობს დანაშაულებრივი ხელყოფის ობიექტი (სიცოცხლე, ჯანმრთელობა, თავისუფლება, სახელმწიფო სუვერენიტეტი და ა. შ.). მით უმეტეს, რომ სისხლის სამართალი ამ ობიექტის დაცვას ეძღვნება. მაგრამ, ამ მიმართებით არსებითად შესაცვლელია როგორც ტერმინოლოგია, ისე ტრადიცია. ჯერ ერთი, ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, რომ ქმედებას დანაშაულად აკვალიფიციკირებს, უპირველეს ყოვლისა, კანონმდებელი სისხლის სამართლის კანონში. განსაზღვრული ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციით კანონმდებელი ადგენს სისხლისსამართლებრივი დაცვის ამა თუ იმ ობიექტს (აღამიანის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას, თავისუფლებას, სახელმწიფო სუვერენიტეტს და ა. შ.). გასაგებია, რომ ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაციის პოზიციიდან ბუნებრივია „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის“ ცნება. სწორედ კანონმდებელი (და არა გამომძიებელი, პროკურორი, ან მოსამართლე) ქმნის ამ ცნებას და სისხლის სამართლის კანონს სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის (მისი

მნიშვნელობის) მიხედვით ააგებს. ამიტომ, სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის კლასიფიკაცია ამ მხრივ სახელმწიფოს საკანონმდებლო საქმიანობის ანალიზს მოითხოვს. **მეორეც**, უკვე ითქვა, რომ სისხლის სამართლის კანონის ძალაში შესვლის მომენტიდან იქმნება დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა სახელმწიფოსა და სისხლის სამართლის ნორმის ადრესატებს (ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს) შორის. ამ პირთა მართლზომიერი ქმედება დანაშაულებრივი ხელყოფისგან იცავს იმ ობიექტს, რომელიც კანონმდებელმა სისხლისსამართლებრივი წესით დაცვის ღირსად გამოაცხადა. ამიტომ, სისხლის სამართლის ნორმის ამ ადრესატებს „სისხლის სამართლის სუბიექტი“ უნდა ეწოდოთ (ნაცვლად ტრადიციული „დანაშაულის სუბიექტისა“). გასაგებია, რომ დანაშაულის ჩადენას წინ უსწრებს სწორედ სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტი და სისხლისსამართლებრივი დაცვის სუბიექტი, როგორც დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ელემენტები. დანაშაულებრივი ქმედება სწორედ ამ ობიექტის ხელყოფით უღივდება. აქედან გამომდინარე, პირველადი ცნება ამ მიმართებით არის არა „დანაშაულის ობიექტი“, არამედ, „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტი,“ რომელიც წინ უსწრებს დანაშაულის ჩადენას (ამის შესახებ უფრო დაწვრილებილთ იხილეთ ბ. ნაჭყაბია, „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის“ ცნება, „სამართალი,“ 1999, № 6-7). ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია, ამიტომ „დანაშაულის ობიექტის“ ტრადიციული ცნებით ვერ დაიწვება. ეს გასაგებია, რადგან ჩადენილია თუ არა დანაშაული ეს თავიდანვე კი არაა ცნობილი, რომ უკვე მისი ობიექტი დავადგინოთ, არამედ, დადგენას ანუ კვალიფიკაციას მოითხოვს. შემდგომ ჩუენ ვნახავთ, რომ სუბიექტის მიზანზე არსებითადაა დამოკიდებული ის, თუ სისხლისსამართლებრივი დაცვის რომელ ობიექტზეა მიმართული სუბიექტის ქმედება, ხოლო, მისანი ქმედების შემადგენლობის

სუბიექტური მხარის ერთ-ერთი ელემენტია. ბუნებრივია ვიფიქროთ, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის გზაზე პირველია ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარის დადგენა. იგულისხმება პასუხი კითხვაზე: ჩადენილია თუ არა სისხლისსამართლებრივად რელევანტური რაიმე ქმედება? ამ კითხვაზე რაიმენაირი პასუხის გარეშე სისხლის სამართლის საქმე ვერ აღიძვრებოდა (ვიდრე იგი საქართველოში ოფიციალურად იყო დაკანონებული სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში როგორც ერთ-ერთი დამოუკიდებელი სტადია), ხოლო, სადღეისოდ წინასწარი გამოძიება ვერ დაიწეება. (სისხლის სამართლის საქმის აღძვრისა და დევნის მიმართების შესახებ. იხ. შ. ფაფიაშვილი, თბილისი 1999 წ.). მაგრამ ამ მიმართებით მოკლედ მაინც უნდა აღვნიშნოთ ერთი არსებითი ხასიათის გარემოება, რომელიც დანაშაულის ცნებისა და ქმედების შემადგენლობის გაიგივების სიძნელეებიდან მომდინარეობს. კერძოდ, თუ დანაშაულის შემადგენლობა მისი ოთხი ელემენტისგან (ობიექტის, ობიექტური მხარის, სუბიექტისა და სუბიექტური მხარისაგან) შედგება, მაშინ რა ვუყოთ იმას, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ეტაპზე სუბიექტი, როგორც წესი, უცნობია? იგი ფაქტობრივად ცნობილიც რომ იყოს, იურიდიულად მისი დადგენის პროცედურა მაინც პირველ რიგში ქმედების დადგენას მოითხოვს. ეს საკითხი სისხლისსამართლებრივი დევნის ცნებასაც უკავშირდება. კერძოდ, ამტკიცებდნენ, რომ სისხლის სამართლის საქმის არძვრა ხდება ქმედების ფაქტზე, სისხლისსამართლებრივი დევნა კი პიროვნების მიმართ ხორციელდება. ამიტომ იყო, რომ ყოფილ საბჭოთა კავშირში სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ცნებასთან დაკავშირებით შემოტანილი იქნა „დანაშაულის შემთხვევის“ ცნება. რუსულ ენაზე კი არსებობდა ტერმინი „Событие преступления.“ რაც ქართულ ენაზე „დანაშაულის ხდომილებას“ ნიშნავს. ტერმინი „ხდომილება“ უფრო ბუნებისმეტყველური ტერმინია და ნიშნავს ბუნების მოვლენებს. იურიდიული ფაქტების

კლასიფიკაციაში, მაგალითად, ადამიანის დაბადებას ან გარდაცვალებას „ხდომილება“ მიიხსენებენ. გასაგებია, რომ „დანაშაულის ხდომილება“ თუ „დანაშაულის შემთხვევა“ წინააღმდეგობრივი ტერმინია. ჯერ ერთი, თუ ქმედება დანაშაულია, მაშინ, ის სოციალური სინამდვილის ფაქტია და არა ბუნების ხდომილება; მეორეც, ცნობილია, რომ ტერმინი „შემთხვევა“ არაბრალეული ქმედების ანუ „კაზუსის“ გამოძახებელია. ამიტომ, საკითხავია: თუ ქმედება დანაშაულია, მაშინ ის უეტყველად ბრალეულია და ამიტომ „შემთხვევა“ ანუ „კაზუსი“ ვერ იქნება. გასაგებია, რომ „დანაშაულის შემთხვევა“ ხელოვნურია, ურთიერთგამომრიცხავ ტერმინებზეა შეკონსტრუირებული. ამ ფრიად ხელოვნური ტერმინის შექმნაც იმან განაპირობა, რომ დანაშაული და მისი შემადგენლობა გააიგივეს. თუ დანაშაულის ჩადენა დანაშაულის შემადგენლობის ოთხივე ელემენტის ერთდროულად არსებობას ნიშნავს, მაშინ, რატომღაა, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ან წინასწარი გამოძიების საწყის ეტაპზე ჯერ კიდევ უცნობია პირი, ხელყოფის ობიექტი, სუბიექტური მხარეც კი? ამიტომ ამ მიმართებით „დანაშაულის შემადგენლობის“ ტრადიციული ტერმინი პრაქტიკულად გამოუსადეგარი გამოდგა და ამიტომ შექმნეს სრულიად უაზრო და ხელოვნური ტერმინი „დანაშაულის შემთხვევა.“ მიუხედავად ამისა, იურისტები იძულებული ხდებოდნენ „დანაშაულის შემთხვევა“ დანაშაულის შემადგენლობის ცნებასთან კავშირში განეხილათ. ითქვა კიდევ, რომ ტერმინი „დანაშაულის შემთხვევა“ პირობით გამოიყენება გარემოებათა იმ წრის აღსანიშნავად, რაც ახასიათებს დანაშაულის ობიექტურ მხარესა და ობიექტს (Теория доказательств в советском уголовном процессе, М. 1973, стр. 164-165). ცხადია, დანაშაულის შემადგენლობის ობიექტური მხარის ცნება საკსებით კანონიერია და ამიტომ „დანაშაულის შემთხვევის“ წინააღმდეგობრივი ტერმინი საჭირო არც იქნებოდა, რომ დანაშაულისა და მისი შემადგენლობის თანაფარდობა სწორად ყოფილიყო გაგებულნი. ამ მიმართებით

პროფ. ბ. ხარაზიშვილი იყო ერთ-ერთი პირველი, რომელმაც გარკვევით აღნიშნა, რომ „დანაშაულის შემთხვევა“ ხშირად უკავშირდება დანაშაულის შემადგენლობას, რაკი სისხლის სამართლის საქმე დანაშაულის ფაქტთან დაკავშირებით აღიძვრება. ამიტომ იყო, რომ ავტორი სისხლის სამართლის პროცესის კონსტრუქციებთან სისხლის სამართლის ცნებების მჭიდრო კავშირს მოითხოვდა. კერძოდ, მტკიცების საგანში დანაშაულის შემადგენლობის შეტანას უჭერდა მხარს. მისი აზრით, თუ ჩვენ დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტებს „უშუალოდ მტკიცების საგანში გავითვალისწინებთ, ამით მხოლოდ საგამობიებო-სასამართლო დარგის წარმომადგენლებს მუშაობას გაუუადვილებთ“ (ბ. ხარაზიშვილი, მტკიცებითი სამართალი, თბილისი, 1982, 54-55).

ამრიგად, დანაშაულის ცნებაში „შემადგენლობის“ ცნების გათქვევია სისხლის სამართლის პროცესს გაურკვეველ ვითარებაში ჩააგდებდა. ნ. პოლიანსკი საგსებით მართებულად წერდა: „უარის თქმა მატერიალური სისხლის სამართლის ისეთ ცნებაზე, როგორიცაა დანაშაულის შემადგენლობა, გარდუვალად მიდის სისხლის სამართლის პროცესის უარყოფამდე. სისხლის სამართლის საქმის განხილვისას სასამართლომ უნდა დაადგინოს პირის ქმედებაში დანაშაულის შემადგენლობის არსებობა ან არარსებობა. სწორედ ამაში მდგომარეობს სასამართლოს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ამოცანა“ (. . . Полянский, Вопросы теории советского уголовного процесса, МГУ, 1956, стр. 235). ავტორი ხაზს უსვამდა დანაშაულის შემადგენლობის პროცესუალურ წარმომავლობას. მისი აზრით, ფეოდალური ეპოქის დასავლეთევროპულ სამართალში „კორპუს დელიქტის“ ცნება გულისხმობდა დანაშაულის კვალს, მოკლეულის გვამს, სისხლის კვალს, მკვლელობის იარაღებსა და ა. შ. სხვანაირად, ამ ცნებაში იგულისმებოდა იმ ნიშანთა ერთობლიობა, რომლის მეშვეობით შეიძლებოდა დანაშაულის ჩადენაში დარწმუნება, რათა შემდეგ გადასულიყვნენ დამნაშავის ძებნაზე. მხოლოდ XVIII საუკუნის ბოლოს

„კორპუს დელიკტი“ გერმანულ ლიტერატურაში გადატანილ იქნა სისხლის სამართლის სფეროში ისე, რომ დანაშაულის შემადგენლობაზე მოძღვრებიდან ამოღებულ იქნა სუბიექტური პირობები. ასე, რომ, მას პროცესუალური წარმომავლობის კვალი დიდხანს ეტყობოდა. აქედან ნ. პოლიანსკი ასკენის: „დანაშაულის შემადგენლობის ცნება სისხლის სამართლის ერთ-ერთ ცნებად იქცა, მაგრამ მისი პროცესუალური წარმომავლობის კვალი შემონარჩუნებულ იქნა იმით, რომ ამ ცნებაში დანაშაულის მხოლოდ ობიექტური ნიშნები იქნა შეტანილი“ (იქვე, გვ. 235). ავტორი, როგორც ჩანს, გულისხმობს დანაშაულის ე. წ. კლასიკურ სიტემას (ლისტ-ბელინგის მოძღვრება), რომელშიც ქმედების შემადგენლობა მხოლოდ ობიექტური ნიშნების ერთობლიობად იყო წარმოდგენილი. ამ მხრივ ვითარება მოგვიანებით შეიცვალა, როდესაც უმართლობის სუბიექტური ელემენტების პრობლემა დაისვა და დადებითად გადაწყდა კიდევ.

ამრიგად, მტკიცების საგანში უნდა ვიგულისხმოთ არა „დანაშაულის შემთხვევა“, არამედ „დანაშაული“, რომელიც, როგორც უკვე არაერთხელ აღინიშნა, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-7 მუხლის თანახმად, არის სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედება. შემთხვევითი არ არის, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 112-ე მუხლის „ა“ პუნქტის მიხედვით, წინასწარმა გამოძიებამ უნდა დადგინოს ბრალდებულის ქმედება. დაეას არ იწვევს დებულება, რომ სისხლის სამართალი არის ქმედების სამართალი. ცხადია, მთელი რიგი საკითხების გადაწყვეტიას მხედველობაში იღებენ ბრალდებულის (განსახჯელის) პიროვნებასაც, მაგრამ ქმედების გარეშე „ბრალდებული“ არ არსებობს და ამიტომაც, რომ ქმედების ფაქტის დადგენას ამ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის საქმეში უადრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს. ქმედება, ყარსო გაგებით, მთელი დანაშაულია, მაგრამ ამ

ტერმინში ძირითადად მაინც იგულისხმება შემადგენლობა, რომელიც იყოფა ობიექტურ და სუბიექტურ მხარედ. ჩვენ ვერ დავეთანხმებით ტრადიციას, რომლის თანახმად, ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში შეაქვთ ხელყოფის ობიექტი და ხელყოფიც (სუბიექტიც). ჩვენ უკვე ვთქვით, რომ არებობს დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა, რომელიც დანაშაულებრივი ხელყოფისგან იცავს განსაზღვრულ ობიექტს. მეორეს მხრივ, არსებობს მართლზომიერი ქმედების სუბიექტი. მაშასადამე, სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტი და სუბიექტი დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო არსებული ურთიერთობის ელემენტებია და არა დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტები. ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში სუბიექტი და ობიექტი არ შედის, რადგან, ქმედება არც ობიექტია და არც სუბიექტი. ცხადია, ქმედების დადგენა მიდის სუბიექტისა და ობიექტის დადგენამდეც, მაგრამ ქმედება შეიძლება დაგაჩაიანოთ როგორც ობიექტურის, ისე სუბიექტურის მხრივ. ქმედების შენადგენლობის დადგენა თვით ამ ქმედების ობიექტური მხარის ნიშნების დადგენით უნდა დაიწყოს. ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარე არის ადამიანის ნების გარეგანი აქტი, რომელიც სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტზე მავნე, სოციალურად საშიში, ზემოქმედების პროცესისა და შედეგის იურიდიულ ნიშნებში გამოიხატება (იხილეთ ბ.ნაპყუბია, სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა და დანაშაულის ცნება, თბილისი, 2002, (ლექციების კურსი), გვ. 66).

ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარე მთელი რიგი ნიშნებით ხასიათდება: ესაა ქმედება, ესე იგი, მოქმედება, ან უმოქმედობა; შედეგი; მიზეზობრივი კავშირი ქმედებასა და შედეგს შორის; ქმედების ჩადენის ადგილი, დრო, ხერხი, საშუალება, ვითარება და ზოგიერთი სხვა. მოკლედ განხვიხილეთ ისინი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ასპექტით.

§ 2. დანაშაულებრივი მოქმედება

დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც აქტიური მოქმედების, ისე, უმოქმედობის გზით. სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ დანაშაულთა უმრავლესობა აქტიური მოქმედებით ხორციელდება (დაჭრით, მოწამლვით, თავდასხმით, გაძარცვით და ა. შ.). აქტიური დანაშაულებრივი მოქმედება, მართალია, მოტივისა და მიზნის, ანუ, ფსიქოლოგიური ქცევის განხორციელების ხერხია, მაგრამ მასში არ იგულისხმება რეფლექტორული მოქმედება, რომელიც ბუნებრივი რეფლექსიის (მაგალითად, სიმაღლიდან ჩამოვარდნის შიშის) გამოვლენაა და ნების გარეგან აქტს არ წარმოადგენს. მასში არ იგულისხმება არც იმპულსური მოქმედება, რომელიც არაცნობიერია, ანუ, ობიექტივაციის აქტის, ანუ, ცნობიერების გარეშე ხორციელდება. ბოლოს, მასში არ იგულისხმება ისეთი ფიზიკური იძულება, როდესაც სუბიექტს არა აქვს სხვაგვარად მოქმედების შესაძლებლობა. რა თქმა უნდა, სისხლისსამართლებრივი გაგებით მოქმედება არაა დაუძლეველი ძალის არსებობისას, უკიდურესი აუცილებლობის ვითარებაში, პათოლოგიური სიმთვრალის ან პათოლოგიური აფექტის მდგომარეობაში. რიგ შემთხვევებში კანონმდებელი იძლევა აქტიური დანაშაულებრივი მოქმედების დეტალურ აღწერას. მაგალითად, საქ. სსკ 117-ე მუხლში ზუსტადაა აღწერილი ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანების ყველა შესაძლო ვარიანტი, რაც გამოიძიებასა და სასამართლოს საშუალებას აძლევს დანაშაულებრივი მოქმედება ისე დააკვალიფიციროს, როგორც ეს კანონმდებელმა განსაზღვრა. კერძოდ, ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება, ესე იგი, სხეულის დაზიანება, რომელიც სახიფათოა სიცოცხლისთვის, ანდა რომელმაც გამოიწვია მხედველობის, სმენის, მეტყველების, ან რომელიმე ორგანოს, ან მისი ფუნქციის დაკარგვა, ფსიქიკური აკადმიყოფობა, ორსულობის შეწყვეტა, სახის წარუშლელი

დამახინჯება, ან ჯანმრთელობის სხვაგვარი ისეთი დაზიანება, რომელიც სახიფათოა სიცოცხლისთვის და დაკავშირებულია საერთო შრომისუნარიანობის მყარ, არანაკლებ ერთი მესამედით დაკარგვასთან; ან, წინასწარი შეცნობით პროფესიული შრომისუნარიანობის სრულ დაკარგვასთან. ცხადია, ამ აღწერილობაში გადმოცემულია ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანების ცალკეული შემადგენლობანი, რომელნიც, როგორც წესი, სხვადასხვა მოქმედებით ხორციელდება, თუმცა, შესაძლებელია ერთდროულად რამდენიმე შემადგენლობის განხორციელება (მძიმე საგნის თავსა და მუცელში არაერთგზისი ჩარტყმით, მაგალითად, ორსულობის შეწყვეტა და ფსიქიკური დაავადება).

ცხადია ისიც, რომ დანაშაულებრივი მოქმედება სოცჯერ რთული და ეპიზოდური. მაგალითად, ერთია უეცრად აღბრული სულიერი აღელვების ნიადაგზე ჩადენილი აქტიური მოქმედება, როგორც უშუალო რეაქცია დაზარალებულის მართლსაწინააღმდეგო ძალადობაზე, ან ამორალურ ქმედებაზე, და მეორეა წინასწარმოფიქრებული დანაშაულებრივი გეგმის განხორციელება (მაგალითად, მოწამლეის გზით მკვლელობის ჩადენისას საწამლაკის შეძენა, ან დამზადება, სასიკვდილო დოზის შერჩევა, მსხვერპლისთვის მისი მიწოდების ხერხი და სხვა).

ზოგიერთი შემადგენლობა მარტივია და კანონმდებელი ამიტომ ამ მიმართებით რაიმე საგანგებო აღწერილობას არ მიმართავს. მაგალითად, ჯანმრთელობის მძიმე, ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება აუცილებელი მოგიერიების ფარგლების გადაცილებით (საქ. სსკ 122-ე მუხლი) რაიმე საგანგებო ახსნა-განმარტებას არ მოითხოვს, რადგან, ჯერ ერთი, აუცილებელი მოგერიების ცნება და ფარგლები დადგენილია სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილში (საქ. სსკ 28-ე მუხლი); მეორეც, უკვე 117-ე მუხლის ანალიზი მოითხოვს იმის დადგენას, თუ ჯანმრთელობის რა ხარისხის დაზიანება არსებობს.

რიგი შემადგენლობა რთული კონსტრუქციისაა თავისი დამამძიმებელი გარემოებებით (მაგალითად, ძალადობა, მუხლი 126-ე). ქმედებას ზოგჯერ შეიძლება ჰქონდეს სისტემატური ხასიათი (კვება); ან შეიძლება ჩადენილ იქნეს ორი ან მეტი პირის, ან ორსულის და სხვა პირთა მიმართ. ამ მიმართებით იგულისხმება აქტიური მოქმედებების სისტემა, მაშინ როდესაც სხვა შემთხვევაში ერთი აქტიური მოქმედებაც კი საკმარისია (მაგალითად, მძარცველმა ახალგაზრდა ქალს მობილური ტელეფონი აართვა იმ დროს, როდესაც იგი ზარზე პასუხის გაცემას ცდილობდა).

არსებობს მარტივი შემადგენლობა ალტერნატიული ვარიანტებით. მაგალითად, 260-ე მუხლის პირველ ნაწილში გათვალისწინებულია ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკუსორის უკანონო დამზადება, წარმოება, შექენა, შენახვა, გადაზიდვა, გადაგზავნა, ან გასაღება. გასაგებია, რომ ამ ტიპის დამთავრებულ დანაშაულად ქმედების კვალიფიკაციისთვის საკმარისია ერთ-ერთი მათგანის ჩადენა, თუმცა, არც ისაა გამორიცხული, რომ პირმა ერთდროულად განახორციელოს ორი, ან მეტი ალტერნატიული შემადგენლობა (მაგალითად, ნარკოტიკული საშუალების შექენა და შენახვა).

ცხადია, დანაშაულებრივი ქმედება, როგორც წესი, შიშველი ხელებით არ ხდება. ადგილი აქვს გარესინამდვილის ობიექტური კანონსომიერების ცოდნას და მის გამოყენებას, ამ კანონსომიერებაზე ზემოქმედებას შესატყვისი საშუალებებით, იარაღებით, რაც, თავის მხრივ, განაპირობებს დანაშაულის ჩადენის ამ თუ იმ ხერხის შერჩევას. მაგალითად, დებულება, რომ ადამიანი მოკვდავია, ფსიქოლოგიურად აზრს აძლევს მკვლელის მოქმედებას, მაგრამ ამ მიმართებით შეიძლება მოხდეს გაუთვალისწინებელი შემთხვევაც. მაგალითად, მითრიდატეს, ან ცეზარს საწამლავით ვერ მოაკვდინებდნენ, რაკი ისინი საწამლავს ბავშვობიდან იყვნიებდნენ შეგუებულნი. ასეთ შემთხვევაში სახეზე იქნებოდა

მკვლევლობის მცდელობა და არა დამთავრებული მკვლევლობა; შესაძლოა პოტენციურ მკვლელს ცეცხლსასროლმა იარაღმა უმტყუნოს და მან გასროლა ვერ მოახდინოს ან საწამლაჟი ვარდის წყალში აერიოს და სხვა ამგვარი, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ ადამიანის მოქმედება გარესაჩინაოზეა მიმართული და მის ქმედებას მისი კანონზომიერებაც განსაზღვრავს. ამდენად, ადამიანის ქმედება მისგან მოწყვეტით არ არსებობს, მაგრამ მისგან შეფარდებით დამოუკიდებელია და ამიტომ მასზე არ დაიყვანება.

ქმედების დანაშაულად ზუსტი კვალიფიკაციისთვის სისხლის სამართლის კანონი საკმარისი არ არის. იგულისხმება ე. წ. **ბლანკეტური ნორმების** სისტემა, რომელიც სამართლის სხვა დარგებს განეკუთვნება. მაგალითად, 248-ე მუხლით ქმედების კვალიფიკაციის შემთხვევაში აუცილებელია გავეცნოთ იმ ნორმატიულ აქტს, რომელიც სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიურ წესებს ადგენს და შესაბამის სამსახურებს მისი დცვის მოვალეობას აკირებს. გარდა ამისა, ცნობილია, რომ გაუფრთხილებლობა, როგორც ბრალის ერთ-ერთი ფორმა, წინდახედულობის ნორმებს (როგორც წესი, დაუწერელი ქცევის წესებს) ეფუძნება და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას ამ ნორმების დადგენაც ხდება აუცილებელი. იურიდიული პირების მიერ ჩადენილი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციისთვის საჭირო იქნება ამ იურიდიული პირების დამაფუძნებელი დოკუმენტების (ხელშეკრულების, დებულების, თუ წესდების ანდა, კანონის) ანალიზი.

ბოლოს, აქტიური მოქმედების გზით უფრო ტიპურია დანაშაულში თანამონაწილეობა, თუმცა, ეს უკანასკნელი უმოქმედობის გზითაც შეიძლება, როდესაც სუბიექტი ვალდებული იყო ემოქმედა აქტიურად და როცა მისი ეს აქტიური მოქმედება შესაძლოა დანაშაულის თავიდან აცილების ერთ-ერთი პირობა იქნებოდა.

§ 3. დანაშაულებრივი უმოქმედობა

დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს უმოქმედობით, როდესაც პირს აქტიური მართლზომიერი ქმედების ჩადენა ევალებოდა, ხოლო მან ეს მოვალეობა არ შეასრულა, თუმცა, კი მას მისი შესრულება შეეძლო. არსებობს ე. წ. **წმინდა უმოქმედობა**, როდესაც დანაშაული მხოლოდ უმოქმედობის გზით შეიძლება იქნეს ჩადენილი. მაგალითად, გადასახადისთვის თავის არიდება (საქ. სსკ 218-ე მუხლი) მხოლოდ უმოქმედობით შეიძლება. მაგრამ არსებობს **შერეული უმოქმედობაც**, როდესაც დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით. მაგალითად, ახალშობილის მკვლელობა მშობლის უმოქმედობით, როდესაც სპეციალურად არ კვებავს ბავშვს, რათა იგი შიმშილით დაიღუპოს, თუმცა, მკვლელობა აქტიური მოქმედებითაც შეიძლება იქნეს ჩადენილი.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში აღწერილი ქმედების შემადგენლობა თავისი შინაარსით გვინიყენებს, თუ რა წესით შეიძლება მისი ჩადენა. მაგალითად, სახელმწიფო საიდუმლოების შემცველი დოკუმენტების დაკარგვა (საქ. სსკ 321-ე მუხლი) შეიძლება მხოლოდ უმოქმედობით, როდესაც პირმა უგულებელყო შესაბამისი დოკუმენტების შენახვის დადგენილი წესი, მაშინ როდესაც სახელმწიფო საიდუმლოების გახმაურება (საქ. სსკ 320-ე მუხლი) შეიძლება მხოლოდ აქტიური მოქმედებით.

დანაშაული უმოქმედობით შეიძლება ჩადენილ იქნეს იმ შემთხვევაშიც, როდესაც პირი თავს არიდებს სპეციალური მოვალეობის შესრულებას. მაგალითად, მობილიზაციით გაწვევისგან თავის არიდება (საქ. სსკ 358-ე მუხლი). სისხლის სამართლის კოდექსში დანაშაულებრივი უმოქმედობის სხვა არაერთი სახეა აღწერილი. მაგალითად, განსაცდელში მიტოვება პირისა, რომელიც სიცოცხლისთვის საშიშ მდგომარეობაში იმყოფებოდა, მა-

გრამ მოკლებული იყო შესაძლებლობას, დაეცვა თავი, თუ მიმტოვებულს ევალებოდა მასზე ზრუნვა და შექმლო მისთვის დახმარების გაწევა (საქ. სსკ 128-ე); უმოქმედობით ხორციელდება დაუხმარებლობაც (საქ. სსკ 129-ე), როდესაც სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფ პირს არ გაუწევენ აუცილებელ და გადაუდებელ დახმარებას, როდესაც ეს დახმარება შესაძლებელია, ან როდესაც არ ატყობინებენ, სადაც ჯერ არს ამ საფრთხის თაობაზე. ცხადია, უმოქმედობით დანაშაულის ჩადენის სხვა არერთი შესაძლებლობაა გათვალისწინებული საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში, მაგრამ ამჯერად მოკლედ მაინც შევეხები უმოქმედობით გამოწვეული შედეგების პრობლემას. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა ე. წ. სოციალური როლების თეორია, რომლის თანახმად, ერთსა და იმავე ადამიანს სხდასხვა მიმართებაში სხდასხვა სოციალური როლი ეკისრება. კერძოდ, იგი არის მეუღლე (ვოლი ან ქმარი), დედა, ან მამა შვილებთან მიმართებაში; მოქალაქე - სახელმწიფოსთან მიმართებაში; ჯარისკაცი; მოხელე, ან მასთან გაათახაბრებული პირი და ა.შ. აქედან გამომდინარე, თითოეულ ამ სოციალურ როლს შესატყვისი მოვალეობა და მისი შესრულების მოლოდინი მიეწერება (ამის შესახებ უფრო დაწვრილებით იხილეთ **მ. ბოშელაური, სოციალურ მოლოდინთა მოტივაციური მნიშვნელობის საკითხისათვის, თბილისი, 1968**). მაგალითად, სახელმწიფო მოქალაქისგან მართლწოდებულ ქმედებას მოელის; მეუღლე მეუღლისგან - ერთგულებას; შვილისგან - მადლიერებას და მშობლიური ზრუნვის გამართლებას და ა.შ. გასაგებია, რომ უმოქმედობა არის გაცუდება იმ მოლოდინისა, რომელიც მოკვებულ შემთხვევაში პიროვნების სოციალური როლიდან გამომდინარეობს. მაგალითად, სვენ უკვე მოვისხენიეთ განსაცდელში მიტოვება, რომელიც სხვა არაფერია, თუ არა სამართლებრივი გარანტიის სოციალური როლიდან გამომდინარე დახმარების

ნააღმდეგ, საბოტაჟი (საქ. სსკ 318-ე მუხლის მეორე და მესამე ნაწილი), ტერორისტული აქტი (საქ. სსკ 323-ე მუხლი) და სხვა. ცხადია, ყველა ეს შედეგი ერთმანეთშია გადახლართული. კერძოდ, მატერიალური შედეგი, თავის მხრივ, ფასდება მორალურადაც და პოლიტიკურადაც. მაგალითად, დანაშაული საკუთრების წინააღმდეგ ამორალურია, ხოლო, საბოტაჟი სახელმწიფოს, როგორც პოლიტიკური სუბიექტის, ეკონომიკური საფუძვლის ძირის გამოთხრათ. მაგრამ დანაშაულებრივი შედეგების ეს დაყოფა მაინც საჭიროა იმის დასადგენად, თუ, სახელდობრ, როგორი შედეგი დადგა, ან შეიძლებოდა მიჰყოლოდა ამა თუ იმ დანაშაულებრივ ქმედებას? მაგალითად, ქრთამის აღება უადრესად საშიში პოლიტიკური შედეგების მქონეა, რადგან, იგი მოქალაქეთა თვალში სახელს უტეხს სახელმწიფოს, როგორც, პოლიტიკურ სუბიექტს.

სისხლის სამართლის კოდექსში აღწერილია ისეთი შემადგენლობაც, რომელიც მაკვალიფიცირებელ შედეგებზე მიუთითებს. მაგალითად, საქ. სსკ 109-ე მუხლში გადმოცემულია მკვლელობის, 177-ე მუხლში - ქურდობის, 229-ე მუხლში - აფეთქების მაკვალიფიცირებელი გარემოებანი. ასეთ შემთხვევაში ჩადენილი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს ამა თუ იმ მუხლის ნაწილით ან იმ პუნქტით, რომელიც ამ ქმედებას ითვალისწინებს.

რიგ შემთხვევაში ქმედების შემადგენლობა გადმოცემულია შეფასებითი ნიშნებით. მაგალითად, გარყვნილი ქმედება (საქ. სსკ 141-ე მუხლი) გულისხმობს უარყოფით შეფასებას იმ ქმედებისა, რომელსაც პირი სჩადის წინასწარი შეცნობით 16 წლის ასაკს მიუღწეველთან. შეფასებითი ნიშნებია გამოყენებული მთელ რიგ სხვა შემადგენლობებშიც. მაგალითად, ქურდობა, თუ მან მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია, დაისჯება 177-ე მუხლის მეორე ნაწილით; იგივე ითქმის ძარცვის, თაღლითობის და სხვა მსგავს შემადგენლობათა შესახებაც. სადაც შეფასება აშკარადაა გამოკვეთილი. შე-

სოციალურად საშიშია (მართლსაწინააღმდეგოა) და ამიტომ მისი სხვა რაიმე შედეგის დადგენა-დამტკიცება საჭირო არ არის. ასეთ შემთხვევაში ჩადენილი ქმედება დამთავრებულ დანაშაულს გამოხატავს და მისი ჩადენის მცდელობა (მაგალითად, ყაჩაღობისა) გამორიცხებულია. მომზადება, ან მცდელობა შედეგიან შემადგენლობებს ახასიათებს. მაგრამ საკმაოდ ბევრია შემადგენლობა, რომელშიც დანაშაულებრივ შედეგებზე პირდაპირ, ან არაპირდაპირაა მითითებული. მაგალითად, მუქარა (საქ. სსკ 151-ე მუხლი) დამთავრებული დანაშაულია მისი დამაჯერებლად გამოხატვის მომენტიდან, როდესაც დაზარალებულს გაუჩნდა მუქარაში გამოხატული ძალადობის განხორციელების საფუძველიანი შიში.

სისხლის სამართლის კოდექსში აღწერილია ისეთი შემადგენლობაც, რომელიც თავისი არსით დამთავრებულია და ამიტომ კიდევ რაიმე სხვა შედეგის დადგომის დამტკიცება საჭირო არ არის. მაგალითად, უცხო სახელმწიფოს წარმომადგენლისთვის სახელმწიფო საიდუმლოების გადაცემა (საქ. სსკ 313-ე მუხლი) დამთავრებული დანაშაულია და ამ შემთხვევაში არ არის საჭირო იმისი მტკიცება, თუ რა შეიძლება მოჰყვეს ამ ქმედებას, რაკი ისედაც გასაგებია, რომ უცხო სახელმწიფოს წარმომადგენელი ამ სახელმწიფო საიდუმლოებას საქართველოს სახელმწიფოს ინტერესების საწინააღმდეგოდ გამოიყენებს. არსებობს ე. წ. საფროთხის შემქნელი დელიქტებიც (დაუხმარებლობა, აკადემიკოსის განსაცდელში მიტოვება, შიდასის შეყრის საფროთხე და სხვა), რომელიც რიგი თავისებურებით ხასიათდება, თუნდაც იმ თვალსაზრისით, რომ „საფროთხე“ მოცემულ შემთხვევაში დამთავრებული დანაშაულის ნიშანია და დანაშაულებრივ შედეგს წარმოადგენს.

დანაშაულებრივი შედეგები შეიძლება დავეყოს რამდენიმე კატეგორიად: მატერიალურ და მორალურ-პოლიტიკურად. მატერიალურ შედეგში იგულისხმება მკვლელობა, ჯანმრთელობის დაზიანება, დანაშაული საკეთრების წი-

მოლოდინის გაცუდება. როდესაც ამგვარი სიციხეალოური მოლოდინი არ მართლდება, მაშინ, ირღვევა კიდევ ადამიანთა ურთიერთობის დადგენილი წესი, ხოლო, ამ დარღვევას ფრიად სერიოზული შედეგები მოსდევს.

ამრიგად, უმოქმედობას საკმაოდ სერიოზული შედეგები მოსდევს. ეს ბუნებრივია, რადგან, უმოქმედობისას სუბიექტი არ ასრულებს აქტიური მართლსაზომიერი მოქმედების მოვალეობას, რის გამოც ირღვევა ადამიანთა ურთიერთობის დადგენილი წესი. ეს გასაგებია, რადგან, პირის აქტიური მართლსაზომიერი მოქმედებით დანაშაულებრივი შედეგის დადგომა თავიდან იქნებოდა აცილებული.

§ 4. დანაშაულებრივი შედეგი

საქ. სსსკ 112-ე მუხლში გათვალისწინებულია მტკიცების საგანი, ესე იგი, ის გარემოებანი, რომელნიც უნდა დამტკიცდეს წინასწარი გამოძიების სტადიაზე. ამ გარემოებათა ჩამონათვალში დასახელებულია დანაშაულის შედეგად მიყენებული 'ზიანის ხასიათი და ოდენობაც (,ე" პუნქტი). ცხადია, ამისი დადგენა ხელყოფის ობიექტის დადგენასაც მოითხოვს, მაგრამ ამჯერად დანაშაულებრივი შედეგის სოგადი ცნებით შემოვიფარგლებით. როგორც ცნობილია, სისხლის სამართლის კოდექსში დანაშაულებრივი ქმედება აღწერილია რაიმე შედეგზე მითითების გარეშეც. მაგალითად, ყანალობა დამთავრებულია ნიუთის მართლსაწინააღმდეგოდ დაუყვლების მიზნით თავდასხმის მომენტიდან. ასეთ შემადგენლობას „ფორმალურს“, ხოლო, სოგჯერ „შეკვეცილსაც“ კი ეწოდებენ, თუმცა არც ერთი ეს ტერმინი საქმის ამ ვითარებას ზუსტად ვერ გამოხატავს. იგულისხმება ვითარება, როდესაც დამთავრებული დანაშაულის მნიშვნელობა აქვს თვით ქმედებას. ასეთ შემთხვევაში დანაშაულებრივი ქმედება

ფასებითი ნიშნები გამოკვეთილია, მაგალითად, სამოხელეო დანაშაულის შემადგენლობებშიც. კერძოდ, სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენება დანაშაულია, თუ მან არსებითი ზიანი გამოიწვია (საქ. სსკ 332-ე მუხლი). ცხადია, ამგვარი შეფასებითი ცნებების დადგენა ადვილი არ არის და ამიტომ კანონმდებელი ცდილობს, სადაც კი ეს შესაძლებელია, გამოიყენოს უფრო უდავო და ერთიანი კრიტერიუმი. მაგალითად, ქურდობა დიდი ოდენობით, ერთის მხრივ, შეფასებაა („დიდი“), ხოლო მეორე მხრივ, კანონმდებელი ადგენს დიდი ოდენობის საზომ ერთეულს. კერძოდ, თუ ზიანი, მისი ფულადი გამოხატულებით, 10 000 ლარის ზეითაა (იხ. 177-ე მუხლის პირველი შენიშვნა).

დანაშაულებრივი შედეგების მორალურ-პოლიტიკური შეფასების გამოა, რომ დანაშაულებრივი ქმედება და მისი შედეგი შეუქცევადია, ესე იგი, პირვანდელი, ანუ, დანაშაულის ჩადენამდე არსებული მდგომარეობის აღდგენა შეუძლებელია. სხვა საკითხია, თუ სასჯელის გამოყენების შედეგად ყოფილი მსჯავრდებული მართლზომიერი ქმედების მოვალეობას პოზიტიური პასუხისმგებლობის გრძნობით მოეკიდება და მართლზომიერ ქმედებას ცხოვრების წესად დასახავს, ესე იგი, აღსდგება სახელმწიფოსთან იმ ურთიერთობაში, რომელშიც იგი მის მიერ დანაშაულის ჩადენამდე იმყოფებოდა.

§ 5. მიზნობრივი კავშირი ძმედებასა და შედეგს შორის

ქმედება, როგორც უკვე ითქვა, შეიძლება შეფასდეს, როგორც დაშთავრებული დანაშაული რაიმე მატერიალური შედეგების დადგომის გარეშეც (მაგალითად, ბანდიტიზმი). ასეთ შემთხვევაში ქმედებასა და შედეგს შორის მიზნობრი-

ბრივი კავშირის საკითხი არ დაისმის. ეს საკითხი დაისმის მხოლოდ მაშინ, როდესაც ქმედება იწვევს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებულ ზიანს, ან ქმნის ასეთი ზიანის მიყენების საფრთხეს (საქ. სსკ მე-8 მუხლის პირველი ნაწილი).

მიზეზობრივი კავშირის საკითხი ფილოსოფიურია (მიზეზისა და შედეგის ურთიერთკავშირი) და ყველა სხვა კერძო მეცნიერება, მათ შორის სისხლის სამართლისა, მიზეზობრიობის ფილოსოფიური გაგებით უნდა ხელმძღვანელობდეს. იგულისხმება, რომ ადამიანის ქმედება გარესამყაროსა მიმართული და ამიტომ ამ სამყაროს მიზეზ-შედეგობრივ ჯაჭვშია ჩართული. ქმედება, რომელიც იწვევს განსაზღვრულ შედეგებს, თვითონაც არის რაიმე მიზეზის შედეგი, ხოლო, ქმედების შედეგი, თავის მხრივ, თვითონაა მიზეზი სხვა შედეგებისა და ასე უსასრულოდ. მიზეზობრივი კავშირი სპეციფიკურად ვლინდება სოციალურ სფეროში და ეს უნდა გავითვალისწინოთ, განსაკუთრებით უმოქმედობის მიზეზობრიობის პრობლემატიკაში. კერძოდ, მიზეზობრიობის ბუნებისმეტყველური გაგება, რომლის თანახმად, მიზეზი არის ენერგიის გადაცემა ერთი მოვლენიდან მეორეზე, უმოქმედობის მიზეზობრიობას ვერ დაასაბუთებს. სოციალურ სფეროში მიზეზ-შედეგობრივი კავშირურთიერთობანი ინფორმაციის გადაცემის სფეროა, ვიდრე ენერგიის გადაცემისა. უმოქმედობის მიზეზობრიობისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული შემდეგი სამი მომენტი: როცა პირს ეკისრება აქტიური მოქმედების სამართლებრივი მოვალეობა, შეუძლია ამ მოვალეობის შესრულება და, ბოლოს, სავალდებულო მოქმედების შესრულებით მართლსაწინააღმდეგო შედეგი თავიდან იქნებოდა აცილებული (საქ. სსკ მე-8 მუხლის მესამე ნაწილი).

ქმედებასა და შედეგს შორის მიზეზობრივი კავშირი ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარის ერთ-ერთი არსებითი ელემენტია. საზიანო შედეგი შეიძლება გამოი-

წიოს არა მარტო ადამიანის ქმედებამ, არამედ, ბუნების მოვლენებმაც. მაგალითად, ხანძარი შეიძლება გააჩინოს ე.წ. მოკლე ჩართვამ (ესე იგი დროებითმა უწესრიგობამ ელექტროენერჯის მიწოდებაში), მაღალი, ტროპიკული, სიცხეების გამო ტყის მასივების მეტისმეტმა გადახურებამ და სხვა. ამიტომ დგას საკითხი იმის შესახებ, არის თუ არა დამღვარი ზიანი ადამიანის მიერ გამოწვეული ან მონაწილეობდა თუ არა ადამიანის ქმედება ამ ზიანის დადგომაში? თუ ამ კითხვაზე უარყოფითი პასუხი გაეცა, მაშინ, ქმედება სისხლისსამართლებრივი გაგებით არ არსებობს და ცხადია, ამ მიმართებით წინასწარი გამოძიების დაწყების საფუძველიც გამორიცხულია. აქედან გამომდინარე, წინასწარმა გამოძიებამ და შემდეგ სასამართლომ აუცილებლად უნდა დაადგინოს მიზეზობრივი კავშირი ქმედებასა და შედეგებს შორის. მაგალითად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატამ განიხილა სისხლის სამართლის საქმეზე ქეთაისის საოლქო სასამართლოს სააპელაციო პალატის 2001 წლის 20 აპრილის განაჩენი. კერძოდ, ტ. ლ-ძეს მსჯავრი დაედო იმისათვის, რომ მამას ე. ლ-ძეს, იმის გამო, რომ მისმა ძროხამ დააზიანა ღობე და შევიდა მის ნაკვეთში, დაუწყო ჩხუბი, და ხის კეტის თავში დარტყმით მიაყენა სიცოცხლისთვის სახიფათო მძიმე დაზიანება, რამაც გამოიწვია მისი სიკვდილი (იხ. საქართველოს უზენაეს სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სისხლის სამართლის საქმეებზე, 2001 წლის 11 ნოემბერი, გვ. 496). ამ საქმემ განსახვედლის ბრალის საკითხში ახრთა სხვადასხვაობა გამოწვია, მაგრამ ამჯერად მხოლოდ მიზეზობრივი კავშირის საკითხით ვიფარვლებით.

მიზეზობრივი კავშირის საკითხი სისხლის სამართალში არაერთგზის ყოფილა საგანგებო მსჯელობის საგანი, მათ შორის საქართველოშიც. ამ მხრივ გამორჩეულია პროფ. **თ. წერეთლის** კონკეფცია (Т. В. Церетели, Причинная связь в уголовном праве, М. 1963: აგრეთვე, მისი „სისხლის სამართლის

სახელმწიფოთა საერთაშორისო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა ეფუძნება მიზეზობრივ კავშირს სახელმწიფოს შესაბამისი ვალდებულების დარღვევასა და ადამიანის უფლების დარღვევას შორის“ (ეკვა ბოცირიძე, მიზეზობრიობა, გამომკვლელობა „ჯისიაი“, თბილისი, 2006, გვ. 29).

ბოლოს, ცნობილია, რომ შესაძლო დანაშაულის წინასწარ შეპირებული დაფარვა მიზეზობრივ კავშირშია ამსრულებლის მიერ ჩადენილ ქმედებათან, რადგან, წინასწარი შეპირება იმისა, რომ პირი დაფარავს ამსრულებლის მიერ მოძავალში ჩასადენ დანაშაულს, დანაშაულის შედეგად მოპოვებულ საგნებს, დანაშაულის იარაღს კვალს და ა. შ.- წარმოადგენს დანაშაულში თანამონაწილეობას დახმარების ფორმით. აქედან გამომდინარე, დანაშაულის წინასწარ შეპირებული დაფარვა (საქ. სსკ 375-ე მუხლი) წარმოადგენს დამოუკიდებელ დანაშაულს მართლმსაჯულების წინააღმდეგ.

§ 6. ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარის სხვა ნიშნები

ქმედების შემადგენლობის ობიექტურ მხარეში შედის რიგი ობიექტური ნიშანი, რომლის დადგენას ე. წ. მატერიალურ შემადგენლობებში არსებითი მნიშვნელობა აქვს. იგულისხმება ქმედების ჩადენის ადგილი, დრო, ხერხი, საშუალება, ვითარება. მოკლედ განვიხილოთ ისინი. ქმედების ჩადენის დრო და ადგილი დადგენილია სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილში სისხლის სამართლის კანონის დროსა და სივრცეში მოქმედებასთან დაკავშირებით. მაგრამ ეს საკითხი განხილულია სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის სახელმძღვანელოში (სისხლის სამართლი, ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 2007; აგრეთვე პროფ. ო. ბამყრელიძის

თეორიაც, რომლის თანახმად, შედეგი მიზეზის ძალისა და ინტენსივობის ადექვატური უნდა იყოს. მაგალითად, ჯანმრთელობის მსუბუქ დაზიანებას დაზარალებულის სიკვდილი, როგორც წესი, არ მოსდევს, მაგრამ თუ აქ მიზეზობრიობის სხვაგვარი განვითარება მოხდა (მაგალითად, დაზარალებული ჭრილობაში ინფექციის შეჭრის გამო გარდაიცვალა), მაშინ, ადექვატურობის მომხრენი ან უარყოფენ ამ ასპექტით მიზეზობრიობას, ან შემთხვევით მიზეზობრიობაზე ანდა მიზეზობრიობის ჯაჭვში რაღაც მისტიკურ წყვეტასე ლაპარაკობენ. სინამდვილეში კი არც შემთხვევითი მიზეზობრივი კავშირი არსებობს და არც მიზეზობრივი კავშირის წყვეტა შესაძლებელია. მიზეზობრიობის პოზიციიდან მთავარია, რომ დანაშაულებრივი შედეგის ერთ-ერთ აუცილებელ პირობას ადამიანის ქმედება წარმოადგენდეს. ეს სრულიად საკმარისია იმის დასამტკიცებლად, რომ არსებობს ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარე. მიზეზობრიობის პრინციპის სისხლის სამართალში სხვა ფუნქცია არ ეკისრება და ამიტომ მისი მექანიკური გადატანა ქმედების მართლწინააღმდეგობის, ან ბრალის სფეროში დაუშვებელია. სისხლის სამართლის სფეროში მიზეზობრიობის შესახებ ცნობილია კიდევ რამდენიმე სახე: ალტერნატიული, ანუ, ორმაგი, როდესაც შედეგი გამოიწვია ორმა, ან მეტმა ქმედებამ, თუმცა, ამ შედეგის დადგომისთვის საკმარისი იყო ერთ-ერთი ქმედებაც; კუმულაციური, როდესაც შედეგის დადგომისათვის ერთი მოქმედება საკმარისი არ არის; პიპოთეტური, როდესაც ქმედება აჩქარებს ამ შედეგს, რომელიც მოგვიანებით მაინც დადგებოდა (იხილეთ მ. ტურაშა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, თბილისი, 2010). აღსანიშნავია, რომ მიზეზობრიობის პრინციპი გამოიყენება არა მარტო სვეულებრივი საქმეების სასამართლო პრაქტიკაში, არამედ, ადამიანის უფლების ევროპულ სამართალშიც. კერძოდ, ირკვევა, რომ „ადამიანის უფლებათა დაცვაზე ევროპული ზედამხედველობის განხორციელების დროს კონვენციის ხელშემკერდ

პრობლემები“, ტ. 1. თბილისი, 2007). ითქვა, რომ ფილოსოფიაში მიზეზობრივ კავშირს განმარტავენ, როგორც მოვლენათა შორის ადამიანის ნებისა და ცნობიერებისგან დამოუკიდებლად არსებულ ობიექტურ კავშირს, რომელიც აისახება ადამიანის ცნობიერებაში და გამოიყენება მის პრაქტიკულ საქმიანობაში. პროფ. თ. ჯერეთელმა შეიმუშავა ქმედებასა და შედეგს შორის მიზეზობრივი კავშირის დადგენის ე. წ. ჰიპოთეტური ელიმინაციის მეთოდი, რომლის თანახმად, ქმედებასა და შედეგს შორის მიზეზობრივი კავშირი არსებობს მხოლოდ მაშინ, თუ ეს ქმედება წარმოადგენს ამ შედეგის დადგომის ერთ-ერთ აუცილებელ პირობას, რომლის გარეშე ეს შედეგი არ დადგებოდა, ან დადგებოდა სხვაგვარად და სხვა პირობებში. ეს დებულება ერთი არსებითი ცვლილებით გადმოცემულია საქართველოს სსკ მე-8 მუხელში. კერძოდ, რატომღაც გამოტოვებულია პროფ. თ. ჯერეთლის მიერ ხაზგასმული დებულება, რომ ქმედება შედეგის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა და არა ერთადერთი. კერძოდ, პროფ. თ. ჯერეთელი ამოდიოდა იქიდან, რომ შედეგის გამომწვევი არაერთი პირობა არსებობს, მაგრამ ეს პირობები შედეგისთვის თანაბარი მნიშვნელობის კი არაა, როგორც ამას მიზეზობრივი კავშირის ექვივალენტური თეორია ამტკიცებს, არამედ, სხვადასხვა ძალისა და ინტენსივობისაა, რის გამოც 'ზოგი მათგანი შედეგისთვის გარეგანია, ზოგი კი - არსებითი, რომლის გარეშე ეს შედეგი არ დადგებოდა. მიზეზობრიობის ექვივალენტური თეორია ემყარება იმ მართებულ დებულებას, რომ ქმედება შედეგის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა, მაგრამ აქედან სრულიადაც არ გამომდინარეობს დასკვნა, რომ შედეგისთვის ყველა წინაპირობა თანაბარი მნიშვნელობისაა. ეს რომ ასე იყოს, მაშინ, მაგალითად, დანაშაულში თანამონაწილეობისას ორგანიზატორის მოქმედება დამხმარის მოქმედებას გაუტოლდებოდა, ხოლო, ეს სასჯელის დანიშვნის პრაქტიკას გამოუვალ მდგომარეობაში ჩააყენებდა. მეორეს მხრივ, ნაკლოვანია მიზეზობრიობის ე.წ. ადეკვატურობის

ნაშრომშიც (იხილეთ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, თბილისი, 2005). ამჯერად კი მოკლედ შევეხები ამ საკითხს სიახლის სამართლის კერძო ნაწილის ასპექტით. მართლაც, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილში გათვალისწინებულია რიგი ისეთი ქმედება, რომელიც დანაშაულია მხოლოდ **განაზღვრულ დროს, ან ადგილას მისი ჩადენის გამო**. მაგალითად, უკანონო ნადირობა (საქ. სსკ 301-ე მუხლი) გულისხმობს, ჯერ ერთი, იმას, რომ ნადირობა საერთოდ კი არაა აკრძალული, არამედ, მხოლოდ განსაზღვრულ სფეროში, სადაც ნადირობას ნებართვა სჭირდება, ან, იგი ჩადენილია აკრძალულ ადგილას ან აკრძალულ დროს, ან იგი (ნადირობა) დროისა და ადგილის მიხედვით ნებადართულია, მაგრამ ჩადენილია აკრძალული იარაღით, ან საშუალებით, რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია.

დაახლოებით ასეთივეა სხვა ანალოგიურ შემადგენლობებში ქმედების ჩადენის ადგილისა და დროის საკითხი. მაგალითად, ხე-ბუჩქნარის უკანონოდ განეხევა (საქ. სსკ 303-ე მუხლი) გულისხმობს, ჯერ-ერთი, იმას, რომ ტყის განეხევა საერთოდ კი არაა აკრძალული, არამედ, აკრძალულ ადგილას (მაგალითად, ნაკრძალში) ან, ისეთი ხე-ბუჩქნარისა, რომელიც იშვიათობას წარმოადგენს და საგანგებოდაა დაცული ტყით სარგებლობის რეჟიმის მიხედვით.

ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, რომ სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული ქმედება **დანაშაულის ჩადენის სპეციფიკური ხერხია**. მაგალითად, ქურდობა არის სხვისი მოძრავი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების ფარული ხერხი, მაგრამ არსებობს თვით **ქურდობის ჩადენის ხერხიც**. თაღლითობა, მაგალითად, არის მოტყუების ხერხით სხვისი მოძრავი ნივთის დაუფლების, ან ქონებაზე უფლების მიღების განხორციელება, მაგრამ თვით თაღლითობაც შეიძლება სხვადასხვა ხერხით განხორციელდეს. მაგალითად, ჭემარიტად უნიკალურ კედლის საათს თაღლითი საკმაოზე მეტ ფასს ადებდა, ხოლო ამ საათის ვითომცდა ქაღალდში

გახვევის საბაბით საათის ნაცვლად მყიდველს შეუმჩნეველად და ოსტატურად ბრტყელ ქვას აჩენებდა ხელში.

ქმედების შემადგენლობის ობიექტურ მხარეში იგულისხმება დანაშაულის საგანი, რომელზე შემოქმედებითაც სუბიექტი შემოქმედებს ხელყოფის ობიექტზე. მაგალითად, ქურდობა ყოველთვის გულისხმობს მესაკუთრის რაიმე საგნის (ავტომანქანის, ტელევიზორის, კომპიუტერის და ა.შ.) მართლსაწინააღმდეგო და ფარულ დაუფლებას. სხვაგვარად და ფორმით საკუთრება არ არსებობს და მისთვის ზიანის მიყენება საგანზე შემოქმედებით ხდება. სხვა საკითხია, თუ ზოგ შემთხვევაში საგანი არ ზიანდება, პირიქით, უმჯობესდება კიდევ. მაგალითად, კაცმა მოპარული ტელევიზორი გააუმჯობესა. ზოგ შემთხვევაში კი დანაშაული საგანი ზიანდება, ან ნადგურდება და საკუთრება ამ ხერხით განიცდის ზიანს, ან განადგურებას (მაგალითად, ნივთის დაზიანება ან განადგურება - საქ. სსკ 187-ე მუხლი).

დანაშაულის საგანი განხვავდება დანაშაულის საშუალებისგან, ან იარაღისგან (მაგალითად, ქურდობისას - მორგებული გასაღები, მკვლელობისას - ცეცხლსასროლი იარაღი, ან საწამლაკი და ა. შ.). არის შემთხვევა(ც, როდესაც ერთი და იგივე საგანი სხვადასხვა ფუნქციას ასრულებს. მაგალითად, ქრთამის ალებისას ფული არის დანაშაულის საგანი, ხოლო, ქრთამის მიცემისას - ქრთამის მიცემის საშუალება (იხ. ბ. შურცხვანიძე, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 1971).

მოკლედ განვიხილოთ დანაშაულის ჩადენის ვითარება. იგი შეიძლება ამძიმებდეს პასუხისმგებლობას (მაგალითად, დანაშაულის ჩადენა ომიანობის ვითარებაში), ან, პირიქით, ამსუბუქებდეს მას (მაგალითად, ქმედების შემადგენლობის განხორციელება მძიმე ოჯახურ, ან პირად ვითარებაში) ან კიდევ გამორიცხავდეს პასუხისმგებლობას (მაგალითად, ვითარების შეცვლის გამო ქმედება აღარ არის სოციალურად საშიში და მართლსაწინააღმდეგო).

§ 7. ქმედების მართლწინააღმდეგობის დადგენის მეთოდოლოგია

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 112-ე მუხლის თანახმად, მტკიცების საგნის სტრუქტურაში მეორე ელემენტია ქმედების მართლსაწინააღმდეგო ხასიათი. იგულისხმება, რომ ქმედება, მისი ობიექტური ნიშნებით, უკვე დადგენილია. ამის შემდეგ დგება ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობის საკითხი (თუმცა, როგორც შემდგომ დავინახავთ, ეს საკითხი სუბიექტის ქცევის მიზანსაც უკავშირდება). თუ ეს ქმედება აღარ არის მართლსაწინააღმდეგო, საქმის შემდგომ გამოძიებას აზრი არა აქვს, რადგან, ქმედების მართლწინააღმდეგობა დანაშაულის ცნების მეორე ელემენტია. მაგრამ რას ნიშნავს ქმედების მართლწინააღმდეგობა და რა ხერხით (მეთოდით) უნდა დადგინდეს იგი? ამ კითხვაზე პასუხისთვის მოკლედ აღვნიშნავთ, რომ, ჯერ ერთი, არსებობს ე. წ. ბლანკეტური ნორმა, რომელიც სამართლის სხვადასხვა დარგში მოქმედ ნორმათა სისტემას გამოხატავს. მაგალითად, მძღოლი არღვევს ავტოტრანსპორტის ექსპლოატაციისა და მოძრაობის უსაფრთხოების დადგენილ წესს; მშობელი არღვევს სამართლებრივი გარანტიის მოუაღებობას და სხვა. მეორეს მხრივ, არსებობს საკუთრივ სისხლისსამართლებრივი მართლწინააღმდეგობაც, რადგან, დანაშაულებრივი ქმედება არღვევს ამ ქმედების სისხლისსამართლებრივ აკრძალვას (აქტიური დანაშაულებრივი ქმედების წინააღმდეგ) ან სისხლის სამართლის კანონით დადგენილი აქტიური მოქმედების ვალდებულებას (დანაშაულის უმოქმედობის გზით ჩადენის შესაძლებლობის წინააღმდეგ). პროფ. თ. ჯირეთელი საკვებით მართებულად აღნიშნავდა, რომ საზოგადოებრივი ურთიერთობა, რომელსაც დანაშაულებრივი ხელყოფისგან იცავს სისხლის სამართლის კანონი, „შეიძლება დაცული იყოს სხვა დარგის სამართ-

ლებრივი ნორმებითაც. მაგალითად, საკუთრების უფლებას იცავს სამოქალაქო სამართალიც. მაგრამ ამ შემთხვევაშიც სისხლისსამართლებრივი მართლწინააღმდეგობა თავის შინაარსს სულაც არ იღებს სამართლის ამ სხვა დარგების ნორმებისგან.“ ავტორის დასკვნით, „სისხლის სამართლის სფეროში იქმნება უმართლობის ახალი ტიპი, და ეს ახალი ტიპის უმართლობა იქმნება იმით, რომ იგი აღწერილია სისხლის სამართლის კანონში როგორც დანაშაულის შემადგენლობა“ (თ.წერეთელი, საზოგადოებრივი საშიშროება და მართლწინააღმდეგობა სისხლის სამართალში, თბილისი, 2006, გვ. 104).

ამრიგად, სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების მართლწინააღმდეგობის დასადგენად საჭიროა, ერთის მხრივ, ბლანკეტური ნორმების დადგენა, ხოლო, მეორეს მხრივ – სისხლის სამართლის იმ ნორმებისა, რომელნიც ქმედების ამა თუ იმ შემადგენლობას ითვალისწინებენ. სამწუხაროდ, ამ მიმართებით არაერთი გაუგებრობა იქმნება. ჯერ ერთი, ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარის დადგენა ჯერ კიდევ არ ნიშნავს ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობის დადგენას, რადგან არსებობს ქმედების მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი არაერთი გარემოება (მაგ. აუცილებელი მოგერიება, უკიდურესი აუცილებლობა და სხვა). მაშასადამე, ქმედების ობიექტური მხარის არსებობის მიუხედავად შესაძლებელია, რომ ეს ქმედება არ იყოს მართლსაწინააღმდეგო. მეორეც, ქმედების შემადგენლობა არის აღწერილობითი, ფაქტის მსჯელობა, ხოლო ფაქტიდან ნორმაზე ანუ შეფასებაზე პირდაპირი ლოგიკური გადასვლა შეუძლებელია. მეორეხარად რომ ვთქვათ, მეთოდოლოგიურად მცდარია მტკიცება, რომ ქმედების შემადგენლობის არსებობის ფაქტი ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობაზე მიუთითებს. ეს მტკიცება კი, როგორც უკვე იყო ნახეხები, ქმედების შემადგენლობაზე დანაშაულის დაყვანის შედეგია. ამ გაუგებრობის

თავიდან აცილების მიზნით ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ წინასწარი გამოძიება ქმედების მართლწინააღმდეგობის შესახებ მხოლოდ სავარაუდო დასკვნას აკეთებს. იგულისხმება, რომ, თუ არ არსებობს ქმედების მართლწინააღმდეგობის გომორიცხავი რომელიმე გრერმოება (მაგალითად, აუცილებელი მოგერიება), მაშინ იფარაუდება, რომ ჩადენილი ქმედება მართლსაწინააღმდეგოა.

უკვე ითქვა, რომ „მართლწინააღმდეგობა“ არის ჩადენილი ქმედების უარყოფითი სამართლებრივი შეფასება. ობიექტური მხრივ ეს ქმედება იგივეობრივია იმ ქმედებისა, რომელიც გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კოდექსით. ქმედების სამართლებრივი შეფასების საფუძველია სამართლის ნორმა, რომელიც სამართლის სუბიექტებს (ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს) მართლზომიერი ქმედების მოვალეობას აკისრებს. „მართლზომიერი“ არის ქმედების დადებითი შეფასება. სამართლის სუბიექტი პრაქტიკულად ახორციელებს სამართლის ნორმის მოთხოვნას და ქმნის მართლწესრიგს. ეს კი, თავის მხრივ, იმაზე მიანიშნებს, რომ სახეზეა სამართლებრივი ურთიერთობა, რომელიც სამართლის ნორმისა და მართლწესრიგის კავშირის ფორმაა. მეორენაირად რომ ვთქვათ, სამართლის ნორმის მოთხოვნა (ესე იგი მართლზომიერი ქმედების ჩადენისა) მართლწესრიგში სამართლებრივი ურთიერთობის ფორმით გადადის. სისხლის სამართლის სიბიექტი სამართლებრივ ურთიერთობაშია სახელმწიფოსთან, როგორც კანონმდებელთან, რომელიც სისხლის სამართლის კანონს დანაშაულთა წინააღმდეგ ბრძოლის ინტერესებით ამოქმედებს. უპირველეს ყოვლისა, აუცილებელია ზრუნვა დანაშაულთა თავიდან აცილებისთვის, რომელსაც სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა ემსახურება. ამიტომ, რომ სამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებში შესაძლებელია მართლზომიერი ქმედება, რომელსაც ნორმის მოთხოვნა მართლწესრიგში გადააქვს.

გასაგებია, რომ მართლსაწინააღმდეგო ქმედება სამარ-

თლებრივი ურთიერთობის ფარგლებში შეუქმლებელია. კერძოდ, მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენას მისი ჩამდენი პირი გაჰყავს სახელმწიფოსთან სამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებს გარეთ, ესე იგი, იურიდიულად თავისუფალ სივრცეში, სადაც სუბიექტი არც ვალდებულია და არც უფლებამოსილი (არაა ვალდებული გამოცხადდეს და არც უფლებამოსილია მიიძღლოს). ამ პირობებში სუბიექტის სამართლებრივი სტატუსიც გაურკვეველია, რადგან იგი კერ კიდევ „დამნაშავე“ არ არის (ბრალი ჯერ კიდევ დასადგენია), მაგრამ არც „უდანაშაულოა,“ რადგა, გამორიცხული არ არის, რომ ქმედების შემადგენლობა სუბიექტის დანაშაულებრივ ქმედებაზე მიუთითებდეს. ამიტომაც, რომ ქმედების შემადგენლობა არის ქმედების მართლზომიერებისა და მართლწინააღმდეგობის კავშირის ფორმა, ანუ, კატეგორია, რომელიც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაში გადამწყვეტ როლს ასრულებს. ამ მიმართებით იგულისხმება სისხლის სამართლის საქმის ე. წ. ფაქტობრივი გარემოებანი, რომელთა დადგენის გარეშე ქმედების ვერც მართლწინააღმდეგობა იქნება დადგენილი და ვერც სუბიექტის ბრალი. მაგრამ სისხლის სამართლის საქმის ფაქტობრივ გარემოებათა დადგენა ავტომატურად არ აღგენს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების მართლწინააღმდეგობას. ეს იმას ნიშნავს, რომ ერთია სისხლის სამართლის კანონით ქმედების გათვალისწინება და მეორეა ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობა. მაგალითად, მცირემნიშვნელოვანი ქმედება ფორმალურადაა გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კანონით, მაგრამ იგი მართლსაწინააღმდეგობის თვალსაზრისით ვერ შეფასდება. მართლწინააღმდეგობა არის ქმედების უარყოფითი სახელმწიფოებრივი შეფასება, რომელიც ამ ქმედების სასამართლო შეფასების საფუძველია. სუბიექტი არღვევს მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებას და ხელყოფს მართლწესრიგს. ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის

თავისებურების შესახებ შემდგომ უფრო დაწვრილებით ვიმსჯელებთ. ამჯერად კი გვინდა იმ დებულების დამტკიცება, რომ წინასწარი გამოძიების სტადიაზე დასკვნა ქმედების მართლწინააღმდეგობის შესახებ მხოლოდ სავარაუდოა და არა კატეგორიული. ჯერ ერთი, მართლწინააღმდეგობა, როგორც უკვე ითქვა, არის ქმედების ზოგადი სახელმწიფოებრივი შეფასება, ხოლო, სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ამა თუ იმ ქმედების შემადგენლობის განხორციელება ინდივიდუალური აქტია. აქედან გამომდინარე, ისმის საკითხი: როგორაა შესაძლებელი, ან შესაძლებელია თუ არა საერთოდ სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების ინდივიდუალური შემადგენლობის დადგენის ფაქტიდან გაკეთდეს კატეგორიული დასკვნა, რომ ეს ამ ქმედება მართლწინააღმდეგოა? ამ კითხვაზე სწორი პასუხის გასაცემად საჭიროა მეთოდოლოგიური მსჯელობა კერძოდან 'ზოგადზე' (შემადგენლობიდან მართლწინააღმდეგობაზე) გადასვლის თავისებურების შესახებ. პასუხი უარყოფითია, რადგან, კერძოდან ზოგადზე გადასვლა მხოლოდ ინდუქციური დასკვნის წესითაა შესაძლებელი. კერძოდ, ბ. ჯიბუტი სწორად აღნიშნავს, რომ ინდუქცია კერძო შემთხვევებიდან ამოდის და ზოგადისა და აუცილებლის მიღებას ესწრაფვის. მაგრამ, ცდაში მოცემული ერთეული შემთხვევები არ იძლევა იმ დასკვნის საფუძველს, რომ რაიმე ყოველთვის ასე იქნება. ამ მხრივ რაიმე „დანასკვნის მიღებას გარკვეული ვარაუდის დაშვება ესაჭიროება“ (იხილეთ მისი „ინდუქციური დასკვნის ბუნებისათვის“, თბილისი, 1975, გვ. 121).

ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ ქმედების ინდივიდუალური შემადგენლობის დადგენიდან დასკვნა ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობის, როგორც მისი უარყოფითი სახელმწიფოებრივი შეფასების, შესახებ სავარაუდოა და არა კატეგორიული. კერძოდ, თუ ჩადენილია სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული რომელიმე ქმედება და

ამავე დროს, არ არსებობს ქმედების მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავი რომელიმე გარემოება (მაგალითად, აუცილებელი მოგერიება), მაშინ, წინასწარი გამოძიება ვარაუდობს, რომ ეს ქმედება მართლსაწინააღმდეგოა.

ქმედების ინდივიდუალური შემადგენლობიდან მის მართლწინააღმდეგობაზე დასკვნის (გადასვლის) ინდუქციური ბუნება შეიძლება დაკავშირდეს იმ ზოგადმეოროლოგიური დებულებიდანაც, რომ ფაქტიდან ნორმაზე, ანუ, შეფასებაზე პირდაპირ-ლოგიკური გადასვლა შეუძლებელია. კერძოდ, ჩვენ უკვე არაერთგზის აღვნიშნეთ, რომ ქმედების შემადგენლობა, როგორც წესი, არის აღწერილობითი, ფაქტის მსჯელობა, იმის მიუხედავად, რომ ქმედების შემადგენლობის ნიშნებში შეფასებითი ნიშნებიც (მაგალითად, „არსებითი ზიანი“) გვხვდება. აქსიოლოგიურად რომ ეთქვას, არსიდან ჯერარსზე პირდაპირი ლოგიკური გადასვლა არ არსებობს (იხილეთ ო.ჯიომევი, „კულტურის სტრუქტურა,“ „კულტურა, როგორც ფილოსოფიური კვლევის საგანი,“ თბილისი, 1977. გვ. 78).

ამრიგად, ქმედების შემადგენლობა, როგორც წესი, არის აღწერილობითი, ფაქტის, მსჯელობა. ამიტომ ქმედების შემადგენლობის, როგორც ფაქტის, დადგენა, კერ კიდევ არ ამტკიცებს ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობას, როგორც ქმედების უარყოფით სამართლებრივ შეფასებას, თუმცა სავარაუდო დასკვნა ქმედების მართლწინააღმდეგობაზე მაინც შეიძლება გაკეთდეს (იხ. ბ.ნაჯაშვილი, სისხლის სამართლის მეცნიერების მეთოდოლოგიური ანბანი, თბილისი, 2006).

ყოველივე აქედან გამომდინარეობს, რომ წინასწარი გამოძიების სტადიაზე შეიძლება უტყუარად დადგინდეს ქმედების შემადგენლობა, როგორც ფაქტის მსჯელობა, მაგრამ ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობაზე დასკვნა შეიძლება იყოს მხოლოდ სავარაუდო (ინდუქციური). აქედან ისიც გამომდინარეობს, რომ წინასწარი გამოძიების სტადიაზე დასკვნა ბრალდებულის ბრალეულობის შესახებაც სა-

ვარაუდოა, მაგრამ ამ საკითხს მოგვიანებით შევეხებით. აქ კი მხოლოდ იმას ვიტყვით, რომ მტკიცება: „ბრალდებულმა ჩაიდინა დანაშაული,“ სავარაუდოა (სააღბათოა თუნდაც მისი მაღალი ხარისხით) არა მარტო ბრალდების წარდგენის ეტაპზე, არამედ, საბრალდებო დასკვნაშიც. ცხადია, ქმედების შემადგენლობის დადგენა საბრალდებო დასკვნის შედგენის ეტაპზე უფრო უტყუარია, ვიდრე, ბრალდების წარდგენის ეტაპზე, მაგრამ რამდენადაც ქმედების მართლწინააღმდეგობაზე დასკვნა ორივე შემთხვევაში სავარაუდოა, ამდენად, წინასწარი გამოძიების ეტაპზე ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია სავარაუდოა, ალბათურია და არა კატეგორიული და საბოლოო. ეს დებულება ბრალის კუთხითაც იქნება გამყარებული.

§ 8. ძმედების სუბიექტის პროცესუალური მდგომარეობის საპროცესუალური

სადავო არ არის, რომ სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების ჩადენა მხოლოდ ადამიანს შეუძლია (საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის თანახმად კი - განსაზღვრული კატეგორიის იურიდიულ პირსაც). სამწუხაროდ, როგორც სასამართლო-საგამოძიებო პრაქტიკაში, კანონმდებლობასა და თეორიაში დღემდე ბუნდოვანია საკითხი იმის შესახებ, თუ რა ცნებით გამოიხატოს სამართლებრივი მდგომარეობა იმ პირისა, რომელმაც, შესაძლოა, დანაშაული ჩაიდინა, მაგრამ რომელიც ოფიციალურად ჯერ კიდევ არაა ცნობილი დანაშაულის ჩამდენ პირად? სისხლის სამართლის კანონმდებლობასა და თეორიაში საკმაოდაა გავრცელებული ტერმინები „დამნაშავე“, „დანაშაულის სუბიექტი“, „დამნაშავის პიროვნება“. ცხადია, წმინდა იურიდიული თვალსაზრისით ამ ტერმინებს

არავითარი საფუძველი არა აქვთ, რადგან, ჯერ ერთი, დანაშაულის ჩამდენი პირის სამართლებრივ მდგომარეობას სისხლის სამართალი არ ადგენს. მეორეც, წმინდა იურიდიული თვალაზრისით დანაშაულის ჩამდენი პირის სამართლებრივი მდგომარეობა გამოხატულია ტერმინით „**მსჯავრდებული**“, რომელიც გამამტყუნებელი განაჩენითაა აღიარებული ბრალეულად სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩაენაში. გასაგებია, რომ „მსჯავრდებული“ სწორედ ის იურიდიული ტერმინია, რომელიც დანაშაულის ჩამდენი პირის პროცესუალურ მდგომარეობას გამოხატავს. ამიტომ, ტერმინი „**დამნაშავე**“ (და სხვა ამგვარი ტერმინი) იურიდიული აზროვნების წესს არ გამოხატავს და იგი სოციოლოგიური საზრისს ატარებს. იურიდიული აზროვნების ლოგიკურ ფორმად მისი გასაღება დაუშვებელია. ცხადია, ტერმინი „**დამნაშავე**“ გამოიყენება იმ ფაქტის აღსანიშნავად, რომ პირმა ჩამდვილად ჩაიდინა დანაშაული. ტერმინი „უდანაშაულო“ კი, პირიქით, იმ ფაქტის გამოსახატავადაა დანიშნული, რომ პირს დანაშაული ფაქტობრივად არ ჩაუდენია. გასაგებია, რომ იურიდიულ ტერმინად არც „**უდანაშაულო**“ ჩაითვლება, რადგან, პირის სამართლებრივ მდგომარეობას არც ეს უკანასკნელი გამოხატავს. ამიტომ, ჩვენ არ მიგვაჩნია მართებულად ამ არაიურიდიული ტერმინების პროცესუალური მნიშვნელობით გამოყენება, როგორც ეს გვხვდება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში (მაგალითად, მე-10 მუხლში ლაპარაკია უდანაშაულობის პრეზუმფციასზე, როგორც ეს გადმოცემულია საქართველოს კონსტიტუციის 40-ე მუხლში). სინამდვილეში კი ლაპარაკი უნდა იყოს ეჭვმიტანილის, ბრალდებულისა და განსასჯელის **არაბრალეულობაზე**, ვიდრე, მათი ბრალი სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული, მართლსაწინააღმდეგო, ქმედების ჩადენაში არ იქნება დადასტურებული გამამტყუნებელი განაჩენით. ამაზე შეტყვევებს საქ. სსსკ

მე-11 მუხლი, რომელშიც ეჭვმიტანილის, ბრალდებულისა და განსასჯელის დაცვის უფლებაზეა ლაპარაკი. ეს იმაზეც მეტყველებს რომ პირის პროცესუალურ მდგომარეობას გამოხატავს არა ტერმინი „**დანაშაუვ**“ (ან, „**უდანაშაულო**“), არამედ, ისეთი ტერმინები, როგორებიცაა: **ეჭვმიტანილი, ბრალდებული, განსასჯელი და მსჯავრდებული**. თითოეულ ეს ტერმინი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის განსხვავებულ ეტაპებს გამოხატავს, ხოლო, ამ ეტაპების შესახებ ჩვენ უკვე გვქონდა მსჯელობა და აქ არ გავიმეორებთ.

ამრიგად, ჩვენ არ ვიზიარებთ „**დანაშაულის სუბიექტის**“ ტრადიციულ ცნებას, რადგან, ის იურიდიული აზროვნების წესს არ გამოხატავს. არსებობს სისხლის სამართლის სუბიექტის ცნება, რომელიც დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო წარმოშობილ სისხლისამართლებრივ ურთიერთობას გამოხატავს, ხოლო ქმედების შემადგენლობის განხორციელების კვალობაზე უფრო ლოგიკურია ტერმინი „**ქმედების სუბიექტი**“, რომელიც სისხლის სამართლის პროცესში, სისხლის სამართლის საქმის განხილვის, ანუ, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ეტაპების მიხედვით, მიიღებს პროცესუალურ ნათლობას ეჭვმიტანილის, ბრალდებულის, განსასჯელისა და მსჯავრდებულის სახით (საქართველოს სისხლის სამართლის ახალ (2009 წლის 9 ოქტომბრის) საპროცესო კოდექსში გამოძიების სტადიაზე პროცესუალურად ფიგურირებს „**ბრალდებული**“, ხოლო გამამტყუნებელი განაჩენის საფუძველზე – „**მსჯავრდებული**“). მაგრამ ტერმინი „**ქმედების სუბიექტი**“ დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტი ვერ იქნება, სამწუხაროდ, როგორც ეს ტრადიციულად ესმით. მაგალითად, როგორ შეიძლება, რომ იურიდიული პირი, როგორც განსაზღვრული ორგანიზაციული წარმონაქმნი, ქმედების შემადგენლობის ელემენტად საითვალოს? მაშასადამე, იგულისხმება რეალური, ცოცხალი, პიროვნება, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს როგორც სისხლის სამართალში, ისე სისხლის სამართლის

პროცესში. სისხლის სამართალში ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ასპექტით საყოველთაოდაა ცნობილი ის, რომ დანაშაული შეიძლება ჩაიდინოს სისხლის სამართლის კანონით დადგენილი ასაკისა და სულიერი ჯანმრთელობის პირმა; ზოგიერთი შემადგენლობის განხორციელებას მოქალაქეობის სამართლებრივი მდგომარეობა სჭირდება. კერძოდ, საქ. სსსკ მე-5-ე მუხლში ლაპარაკია საქართველოს მოქალაქეზე, საქართველოში მუდმივად მცხოვრებ მოქალაქეობის არმქონე პირზე და უცხოელ მოქალაქეზე, რომლებმაც შეიძლება ჩაიდინონ დანაშაული. მაგალითად, ჯაშუშობა, საქ. სსკ 314-ე მუხლის თანახმად, შეიძლება ჩაიდინოს მხოლოდ უცხოელმა მოქალაქემ, ან მოქალაქეობის არმქონე პირმა (იხილეთ **მ. ლეკვიანი**, **ბ. მამულაშვილი**, **დანაშაული სახელმწიფო და სასამართლო ხელისუფლების წინააღმდეგ**, თბილისი, 2002, გვ. 6). გარდა ამისა, სხვაგვარად წყდება საკითხი დიპლომატიური იმუნიტეტის მქონე უცხოელ მოქალაქეთა სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის შესახებ, ვიდრე, სხვა წევრებრივი პირის მიმართ; სამოხელეო, ან სამხედრო დანაშაულის ამსრულებელი შეიძლება იყოს მხოლოდ სახელმწიფო მოხელე, ან მასთან გათანაბრებული პირი, ანდა სამხედრო მოსამსახურე; ასევე, საყურადღებოა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციისას ე.წ. სამართლებრივი გარანტის ცნება, როდესაც განსაზღვრული სტატუსის მქონე პირი ჩადის დანაშაულს. მაგალითად, დედის მიერ ახალშობილის მკვლელობა (საქ. სსკ 112-ე მუხლი); სატრანსპორტო დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს მძღოლი, თუ საქმე ავტოსატრანსპორტო დანაშაულს ეხება, ხოლო, რკინიგზის, წყლის, საჰაერო და საბაგირო ტრანსპორტის მართვა კოლექტიურად ხორციელდება. მაგალითად, სალოკომოტივო ბრიგადის, თუ ეკიპაჟების სახით (იხილეთ **ჟ. ბაბილაშვილი**, **სატრანსპორტო დანაშაულის პრობლემები და სასამართლო პრაქტიკა**, თბილისი, 2004, გვ. 58). გარდა ამისა, რაკი სიტყვა „მძღოლ-

ზე“ ჩამოვარდა, იმასაც მივაქციოთ ყურადღება, რომ მას შეიძლება გაუჩნდეს სამართლებრივი გარანტიის ფუნქცია თავისივე დანაშაულებრივი მოქმედების შეგუგად და ამის გამო მოუწიოს პასუხისმგებლობა ახალი დანაშაულისთვის. მაგალითად, მძღოლი, რომელიც გაუფრთხილებლობით დაეჯახა ქვეითად მისიარულეს, ვალდებულია იზრუნოს მასზე იმ შემდგომევაშიც კი, „როდესაც იგი სათანადო დახმარების აღმოჩენითაც კი ვერ გადაარჩენდა დაშავებულის სიცოცხლეს. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველს ქმნის განსაცდელში მყოფი ადამიანის დაუხმარებლობის ფაქტი“ (სისხლის სამართლის კერო ნაწილი, თბილისი, 2006, გვ. 120).

ერთი სიტყვით, კანონმდებელი, ქმედების შემადგენლობის აღწერისას, ცდილობს მიუთითოს ქმედების სუბიექტის იმ ნიშნებზე, რაც ამა თუ იმ შემადგენლობის განხორციელების ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა (შერაცხაობა, მოქალაქეობა, თანამამდებობა, სამსახური და მისი სახე, სპეციალური მოვალეობანი და სხვა). მოკლედ აენიშნაეთ ამ ხრივ, მაგალითად, ასაკის მნიშვნელობას. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკი შერაცხაობის ცნებაში შედის, მაგრამ ამ მხრივ საინტერესოა რამდენიმე გარემოება. ჯერ ერთი, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი თოთხმეტი წელია. (სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა 12 წლის ასაკიდან ზოგიერთი სახის დანაშაულებრივი ქმედებისათვის უკვე გაუქმებულია).

სუბიექტის ასაკი ზოგჯერ სისხლის სამართლის კოდექსშია მითითებული. მაგალითად, 238¹-ე მუხელში ლაპარაკია 21 წლის ასაკს მიუღწევებლ ან ნასამართლობის მქონე ანდა ნარკოტიკების მოხმარებისთვის ადმინისტრაციულსახდელდადებული პირის მიერ ციუო იარაღის ტარებისთვის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე. გარდა ამისა, მხოლოდ სრულწლოვანმა პირმა შეიძლება ჩაიდინოს,

მაგალითად, არასრულწლოვნის ჩაბმა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში - საქ. სსკ 171-ე მუხლი; არასრულწლოვნის მიმართ უკანონო გარიგების განხორციელება შვილად აყვანის მიზნით- 172-ე მუხლი; არასრულწლოვნით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) - 143-ე 2-ე მუხლი; სქესობრივი კავშირი, ან სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი მოქმედება თექვსმეტი წლის ასაკს მიუღწევებლად- 140-ე მუხლი; ძალადობის გარეშე გარყვნილი ქმედება წინასწარი შეცნობით 16 წლის ასაკს მიუღწევებლად- მუხლი 141-ე და სხვა. ამ და სხვა ამგვარი ფაქტების დადგენა, როგორც წესი, იმაზეც მიუთითებს, რომ სუბიექტმა დაარღვია მასზე დაკისრებული მოვალეობა ანუ, იგი მოიქცა მართლწინააღმდეგოდ, თუმცა, ამის დამტკიცება კატეგორიული დასკვნის ფორმით მხოლოდ სასამართლოს შეუძლია.

§ 9. ძმადების უმადგენლობის სუბიექტური მხარის ნიშნების (მოტივისა და მიზნის) დადგენა და საკვალიფიკაციო მნიშვნელობა

უკვე ითქვა, რომ როგორც საბჭოთა, ისე, თანამედროვე რუსეთის სისხლისსამართლებრივ ლიტერატურაში დანაშაულის შემადგენლობის სუბიექტური მხარე გაგებულ იყო და არის, როგორც ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი სუბიექტის ფსიქიკური დამოკიდებულება, გამოხატული სუბიექტის ქცევის მოტივის, მიზნისა და ბრალის ერთიანობით. გასაგებია, რომ აქ გამოხატულია ბრალის ფსიქოლოგიური თეორია, რომლის თანახმად, ბრალი ქმედების შემადგენლობის სუბიექტური მხარის წამყვანი ელემენტია. მაგრამ სვეტ უკვე აღვნიშნეთ, რომ ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში ქმედების მართლწინააღმდეგობა არ შედის. ამიტომაც, რომ მართლწინააღმდეგობა დანაშაულებრივი ქმედების მეორე

ელემენტი. თუ ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში მართლწინააღმდეგობა არ შედის, მაშინ ამ სტრუქტურაში არც ბრალია შესაძლებელი, რადგან ქმედების მართლწინააღმდეგობის გარეშე ბრალი არ არსებობს. მით უმეტეს, თუ ბრალი, როგორც შემდგომში დაეინახავთ, ქმედების სუბიექტის გაკიცხვას გამოხატავს, მაშინ გასაგებია, რომ გაკიცხვა, რეოგორც უარყოფითი შეფასება, ქმედების შემადგენლობასთან, როგორც აღწერილობით, ფაქტის, მსჯელობასთან, პირდაპირ კავშირში ვერ იქნება. ამიტომაც, რომ მართლწინააღმდეგობა არის ქმედების შემადგენლობისა და სუბიექტის ბრალის კავშირის ფორმა. მეორენაირად რომ ვთქვათ, კავშირი ქმედების შემადგენლობასა და ბრალს შორის გაშუალებულია ქმედების მართლწინააღმდეგობით. აქედან გამომდინარე, ბრალი ქმედების შემადგენლობისგან მოწყვეტით არ არსებობს, მაგრამ იგი შემადგენლობის სტრუქტურაში უშუალოდ არ შედის. ამიტომ არსებობდა სწორი არ არის მტკიცება, რომ ბრალი თითქოს არის ქმედების შემადგენლობის ერთ-ერთი ელემენტი. მაგრამ მაშინ საკითხავია: არსებობს კი ქმედების შემადგენლობის სუბიექტური მხარე? ცხადია, არსებობს, მაგრამ არა ბრალისა და მისი ფორმების სახით, არამედ, ქცევის ფსიქოლოგიური ფორმის სახით. იგულისხმება არა იმპულსური ქცევა, რომელიც პრინციპულად არაცნობიერია, არამედ, ქცევის ნებელობითი ფორმა, როდესაც სუბიექტს გაცნობიერებული აქვს თავისი ქცევა და ნებელობის (ნებისყოფის) მეშვეობით იღებს და ასრულებს კიდევ გადაწყვეტილებას, იმოქმედოს, ან თავი შეიკავოს რაიმე აქტიური მოქმედების ჩადენისგან. იმპულსური, ანუ, არაცნობიერი მოქმედებისაგან ბრალის გამოყვანა შეუძლებელია, მაგრამ აქ არ შეიძლება მოკლედ მაინც არ აღვნიშნო ადამიანის მთლიანობის ფილოსოფიური პრობლემა, რადგან, არც თუ იშვიათია ადამიანის არსის ისეთი ცალმხრივი და კერძომქცნიერული ინტერპრეტაცია, როგორიცაა: ბიოლოგიზმი, ფსიქოლოგიზმი, ბიჰევიორიზმი,

ფსიქოანალიზი და სხვა. ამ და სხვა ანალოგიურ თეორიებში, როგორც წესი, მეთოდად გამოყენებულია პოზიტივიზმი, რომელიც ბუნებისმეტყველების მეთოდებით ცდილობს ადამიანის დანაშაულებრივი ქმედების ახსნასაც (ამის შესახებ უფრო დაწრილებით იხ. როლალდ ბლექბონ, Психология криминального поведения, 2004, стр. 40). ამ მხრივ, როგორც საყოველთაოდაა ცნობილი, ერთ-ერთი გამორჩეულია ზ. ფროიდის ფსიქონალისტიკური თეორია, რომელიც ცხოველ ინტერესთან ერთად კრიტიკულ განწყობასაც კბადებს, რადგან იგი, როგორც წესი, ადამიანის არსის ბიოლოგიზაციის შედეგია. **ზ. ფროიდი ე. წ. „ოიდიპოსის კომპლექსზე“** ლაპარაკობს, რადგან მის კონცეფციაში ადამიანის სქესობრივი ლტოლვა განმსაზღვრელია და საყუქვლად უდევს ადამიანის საქმიანობას, მისი ფსიქიკის თავისებურებას, აგრესიას, თუ ფსიქიკურ აშლილობას, ოღონდ, არაცნობიერის სფეროდან მომდინარე. **სოფოკლეს** მიერ შეთხზული ტრაგედიის თანახმად, ოიდიპოსმა არ იცის, რომ ის, ვინც მან მოკლა, მამამისია, ხოლო, დედამისია ის, ვინც მან ცოლად შეირთო. **ზ. ფროიდი** ხაზს უსვამს იმას, რომ სოფოკლეს აღნიშნული თხზულება „ოიდიპოსის უცოდინარობაზე არაცნობიერის მართებული გადმოცემაა“ და რომ იგი „გმირს აქცევს უდანაშაულოდ, ან ასეთად უნდა აქციოს ის. ბედის გარდუვალობის აღიარებაა, რომ ყველა ვაჟიშვილს მისჯილი აქვს ოიდიპოსის კომპლექსის გადატანა“ (**ზ. ფროიდი**, ფსიქოანალიზი, თბილისი, 1996, გვ. 537). მე არ შეუუდგებით ფროიდიზმის უფრო ვრცელ ანალიზს. ვიტყვი მხოლოდ იმას, რომ ბავშვობის შთაბეჭდილებანი და გარემოს ზეგავლენის შედეგები შეიძლება ადამიანის არაცნობიერში მართლაც დაილექოს და ყოველივე ეს მოგვიანებით გახდეს ამა თუ იმ სუბიექტური გადაწყვეტილების უშუალო მიზეზი, მაგრამ ეს სრულიადაც არ ათავისუფლებს მას პასუხისმგებლობისგან, როგორც ამას **ზ. ფროიდი** ამტკიცებს.

შევეცდები მოკლედ განვიხილო ქცევის ფსიქოლოგიური

კონცეფცია. ცხადია, ფსიქოლოგია ერთ-ერთი კერძო მეცნიერებაა და ამიტომ გამორიცხული არ არის ადამიანის არსის ფსიქოლოგიზაცია, მაშინ, როდესაც ადამიანის ქცევის ფსიქოლოგიური მხარის გამოვლენაში „მთავარია ადამიანის ღირებულებითი განწყობები: ის, რაც მას უფრო არსებითად და გადამწყვეტად მიაჩნია არა იმდენად მოცემულ მომენტში, არამედ, რამდენადაც ცხოვრებაში საზოგადოდ“ (E. П. Ильин Мотивация и мотивы, Питер, 2000, стр. 137). რაკი ღირებულების არსებობის ფორმა ჯერარსია, ადამიანის ქცევაში ჯერარსიც მონაწილეობს (იხილეთ ზ. ბაბაბაძე, ადამიანი, როგორც ფილოსოფიური პრობლემა, თბილისი, 1987, გვ. 8) და ამიტომ მხოლოდ ფაქტობრივი გარემოებებით არ განისაზღვრება. **თ. ბიბიჩაიშვილის** აზრით, „თითოეულ ადამიანს ახასიათებს ინდივიდუალური, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი, ცნობიერება, რომელიც განპირობებულია საზოგადოებრივი აზრით, პოლიტიკური, ფილოსოფიური, ეთიკური, რელიგიური, სამართლებრივი, ესთეტიკური წარმოდგენებითა და იდეებით“ (**თ. ბიბიჩაიშვილი**, 'ხოგადი ფსიქოლოგიის კურსი, თბილისი, 2006, გვ. 19). რასაკვირველია, ქცევა ფსიქოლოგიურად სინამდვილის ისეთი ფაქტია, რომელიც სამართლებრივი სინამდვილისგან შეფარდებით დამოუკიდებელია. მეორეს მხრივ, ქმედების სამართლებრივი შეფასება (კვალიფიკაცია) მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული ქცევის ფსიქოლოგიურ მხარეზე, განსაკუთრებით მოტივსა და მიზანზე. მართალია, დანაშაულებრივი ქმედება სუბიექტური მხრივ მოტივისა და მიზნის საფუძველზე კი არ იწყება, არამედ, მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულებიდან, ანუ, ბრალიდან, მაგრამ ბრალის დადგენა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ბოლო ეტაპია. ამიტომ, ბრალისა და მისი ფორმების დადგენა მოტივისა და მიზნის დადგენით უნდა დაიწყოს.

აკად. **დ. უძნაძე** წერდა: „ფსიქოლოგიაში ნებისმიერი

მოქმედების საბუთს ანუ, საფუძველს მოტივს უწოდებენ. მაშასადამე, სანამ ადამიანი რაიმეს გადაწყვეტდეს, მან სათანადო მოტივების ძებნა უნდა დაიწყო: გადაწყვეტის აქტს მოტივაციის პროცესი უძღვის წინ“ (დ. უზნაძე, ზოგადი ფსიქოლოგია, თბილისი, 1998, გვ. 203). მოტივაციის შედეგად ეალიბდება მოტივი. ქცევა კი „იმდენივეა, რამდენიცაა მოტივი, რომელიც მას აზრსა და მნიშვნელობას ანიჭებს“ (იქვე, გვ. 24). მაშასადამე, მოტივი ფსიქოლოგიურად არის ამა თუ იმ ქმედების ფსიქიკური საზრისი, რისი გულისთვისაც ქმედების ჩადენა გადაწყდა. ბ. პეტელინი, ერთის მხრივ, სწორად მიუთითებს, რომ მოტივის გამოვლენას მოქმედების საზრისული შინაარსის დადგენამდე მიჰყევართ (Б.Я. Петелин. Установление мотива и цели преступления, М. 1979, стр. 23). მეორეს მხრივ, აღიარებს მოტივთა ბრძოლის თაობაზე საკმაოდ გაგრცვლებულ მოსაზრებას (იქვე, გვ. 24). ცხადია, ეს ავტორის კონცეფციის წინააღმდეგობაა, რადგან, ერთსა და იმავე ქმედებას სხვადასხვა მოტივი, ანუ, საზრისი არ შეიძლება ჰქონდეს. მოტივთა ბრძოლა კი არ ხდება, არამედ, მოტივაციის ფაქტორთა შეპირისპირება. ამაზე მოტივთა კლასიფიკაცია (იქვე) მეტყველებს. ხაზგასმით უნდა ითქვას, რომ მოტივი ფსიქოლოგიური ცნებაა და ამიტომ მისი კლასიფიკაცია ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით უნდა ხდებოდეს (Б. В. Харазишвили, Вопросы мотива поведения в советском праве, Тбилиси, 1963, стр. 151). მართალია, მოტივთა კლასიფიკაცია დანაშაულებრივი ქმედების ხერხების შერჩევასთანაა გადახლართული, მაგრამ ერთია ქცევა ფსიქოლოგიურად და მეორეა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია. სამწუაროდ, არც თუ იშვიათია მოტივის დუალისტური გაგება, რაც ქმედების დანაშაულად მცდარი კვალიფიკაციის საწინდარია. მაგალითად, ბ. ვოლკოვი თაყის დროზე ფიქრობდა, რომ ერთსა და იმავე დანაშაულს შეიძლება ჰქონდეს შერეული მოტივი. ამ დებულების დასაბუთების მიზნით ავტორი იშველიებდა მაგალითს თ. დოსტოევსკის („დანაშაული და სასჯელი“)

ერთ-ერთი პერსონაჟის – რასკოლნიკოვის – მოქმედებიდან. ბ. ვოლკოვის აზრით, რასკოლნიკოვმა მოხუცი მევახშე ქალის მკვლელობა ჩაიდინა არა მარტო ანგარებით, არამედ, იმ მოტივითაც, რომ გამოეფლინა საკუთარი თავი. ბ. ვოლკოვს თავად მოაქვს რასკოლნიკოვის მსჯელობა, საიდანაც ჩანს, რომ ამ დანაშაულის ჩადენაში მას ანგარება საერთოდ არ ამოძრავებდა და რომ მას უნდოდა გადაეღახა ე. წ. პატარა კაცობის ყოველდღიური ნორმა და ამ მხრივ ნაპოლეონს გატოლებოდა. ამიტომ „შერეული მოტივების“ იდეა არსებითად ეწინააღმდეგება ქმედების დანაშაულად სწორი კვალიფიკაციის იდეას. ბ. ვოლკოვი თავადვე აღნიშნავს, რომ შერეული მოტივები აძნელებენ კიდევ სწორად განესაჯოთ საზოგადოებრივად საშიშ ქმედებათა ძირითადი მიმართულებანი და „დიდ სიძნელეს ქმნიან ჩადენილი ქმედების ხასიათის განსაზღვრაში, დანაშაულის კვალიფიკაციაში“ (Б. С. Волков, Мотив и квалификация преступлений, Казанский гос-унт. 1968, стр. 21). ავტორი იქვე ამბობს, რომ „აღაზიანს არ შეუძლია თავის საქციელს საფუძვლად დაუდოს ერთ-დროულად შინაარსითა და მნიშვნელობით განსხვავებული მოტივები“ (იქვე, გვ. 21).

ამრიგად, ავტორი წინააღმდეგობაში აღმოჩნდა, როცა იგი, ერთის მხრივ, ერთსა და იმავე ქმედებას საფუძვლად უდებს შერეულ, ანუ, არაერთგვაროვან მოტივებს, ხოლო, მეორეს მხრივ, ამას უარყოფს და ერთ ფსიქოლოგიურ ქცევაში ერთი მოტივის იდეას ამკვიდრებს. ფსიქოლოგიურად ეს უკანასკნელი იდეა უფრო სწორია (Б. С. Волков, Мотивы преступлений (Уголовно-правовые, социально-психологическое исследование, Казань, 1982).

ერთ ქცევაში ერთი მოტივის იდეა კარგადაა დასაბუთებული ღ. კიბნაძის ნაშრომშიც. ავტორის აზრით, „ყოველ კონკრეტულ მოქმედებას აქვს მხოლოდ ერთი მოტივი. მართალია, მოტივაციის პროცესში მონაწილეობენ სხვა მოქმედებათა მოტივებიც, მოთხოვნილებანი, ინტერესები,

მიზნები, განწყობები, დამოკიდებულება და ა. შ. მაგრამ ისინი მოცემული მოქმედების მხლოდ ფაქტორების როლს ასრულებენ“ (Д. А. Кикнадзе, Система факторов действия и развития личности, Тбилиси, 1982, стр. 148). ირკვევა, რომ მოტივი გადაწყვეტილების საფუძველია, რადგან, მოტივსა და გადაწყვეტილებას შორის რაიმე გამაშუალებელი რგოლი არ არსებობს. „ყოველ მოტივს, - ამტკიცებს ავტორი, - მოსდევს შესაბამისი გადაწყვეტილება. მოტივს აქვს თავისი შინაარსი, რომელიც სხვა სუბიექტისთვის დაფარულ საიდუმლოდ მოჩანს. მისი გახსნა კი იმის ტოლფასია, რომ შევიხედოთ ადამიანის შინაგან სამყაროში“ (იქვე, გვ. 146-147).

გამომდინარე იქიდან, რომ მოტივის გარეშე არც ერთი ნებისყოფითი ქცევა არ ხორციელდება, ჩვენ სწორად არ მიგვაჩნია მოტივების დაყოფა დანაშაულის მოტივებად და ქმედების მოტივებად, როგორც ეს ი. შილანოვსკის წარმოუდგენია. ავტორი ფიქრობს, რომ დანაშაულის მოტივი განსრახი ბრალის პირობებში არსებობს, მაშინ, როდესაც გაუფრთხილებობისას სახეზეა მხოლოდ ქმედება, რომლის შედეგსაც სუბიექტი მიზნად არ ისახავდა (И. Г. Филановский, Социально-психологическое отношение субъекта к преступлению, ЛГУ, 1970, стр.49). ცხადია, ქცევის „გაუფრთხილებელი მოტივაცია“ შეუძლებელია, მაგრამ, ჯერ ერთი, დანაშაული საკუთრივ ფსიქოლოგიური ქცევა კი არაა, არამედ, ქცევის ხერხია (ბ. ხარაზიშვილი, სიცრუის ფსიქოლოგია, თბილისი, 1975). მეორეც, რაკი დანაშაული ფსიქოლოგიურად ქცევა არაა, მას არც საკუთარი მოტივი აქვს. მეორეც, მაშინ, როდესაც ფსიქოლოგიურად ერთ ქცევას ერთი მოტივი შეესაბამება, ერთი მოტივით არაერთი დანაშაული ხორციელდება. მაგალითად, ანგარების მოტივით ხორციელდება, როგორც წესი, ქურდობა, ძარცვა, ყანალობა, თაღლითობა, მკვლელობაც კი. მესამე, სათანადო მოტივის გარეშე არც გაუფრთხილებელი დანაშაულია შესაძლებელი. ბნელ

ოთახში სანთლის დათების ფსიქოლოგიური საზრისი, ანუ, მოტივი ოთახის განათებაა, ხოლო, სხვა საკითხია, თუ სუბიექტს დაუდევრობით დარჩა ანთებული სანთელი და ამან ხანძარი გამოიწვია (მ. ტურაშა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, თბილისი, 2004). ან კიდევ: როდესაც ტყვიით სროლაში დიდოსტატი ნიშანზე ესერის ადამიანის თავზე დადგმულ საგანს, ფსიქოლოგიურად მისი ქცევის მოტივი სროლაში მისი ოსტატობის დადასტურებაა (Б. В. Хорнабуджели, Психологическая сторона вины, Тбилиси, 1981, стр. 80), ხოლო, ადამიანის თავში ტყვიის მოხვედრის შემთხვევაში ქმედება კვალიფიცირდება, როგორც ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა თვითიძედოვნებით.

ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ დანაშაული ფსიქოლოგიური ქცევის, ანუ, მოტივისა და მიზნის განხორციელების ხერხია და არა საკუთრივ ქცევა ფსიქოლოგიურად. განაცხადი არაა, რომ, მაგალითად, ქურდობა სხვისი მოძრავი ნივთის მართლსაწინააღმდეგოდ დაუფლების ფარული ხერხია, ძარცვა – აშკარა ხერხი, ყანალობა სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადური ხერხი და ა. შ. ეს დებულება ვრცელდება გაუფრთხილებლობაზეც. როცა პირი სროლაში თავისი ოსტატობის დადასტურების მიზნით ცეცხლსასროლ იარაღს იღებს ხელში, იგი გარკვეული ხერხით მოქმედებს, ისევე, როგორც ოთახის განათების მიზნით სანთლის დათებაც ფსიქოლოგიური ქცევის გარკვეული ხერხია. სხვა საკითხია, თუ სუბიექტი მოქმედებს შეგნებულს უკასუხისმგებლობის პირობებში, ანუ, განზრახ ან უგულვებელიყოფს წინდახედულობის ჩორმის მოთხოვნებს და მოქმედებს გაუფრთხილებლობით. ამით იმის თქმა გვიხდა, რომ, ჯერ ერთი, სისხლის სამართალი მოტივისა და მიზნის საკუთარ გაგებას არ ქმნის და მათი ფსიქოლოგიური, თუ ფილოსოფიური (მიზნის კატეგორია) გაგებიდან ამოდის, რათა ადამიანთა ქმედებას შესატყვისი შეფასება მიეცეს. მეორეც, მოტივი და მიზანი ბრალის ფორმებს უკავშირდება და ამ

გზით გავლენას ახდენს ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაზე, ბრალის ხარისხზე და, მაშასადამე, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ინდივიდუალიზაციაზეც.

სანამ მოტივისა და მიზნის მიხედვით ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაზე უშუალოდ ვისაუბრებდეთ, საჭიროდ მიმანჩია ყურადღება მივაქციო იმ ფაქტს, რომ ყოფილ საბჭოთა კავშირში დანაშაულებრივი ქმედების მოტივის პრობლემა მონოგრაფიული წესით ერთ-ერთმა პირველმა პროფ. ბ. ხარაზიშვილმა დაამუშავა. ავტორმა ყურადღება გაამახვილა მოტივის არა მარტო სისხლისსამართლებრივ ასპექტზე, არამედ, სისხლის სამართლის საპროცესო და კრიმინალისტიკურ ასპექტზეც. მანვე შემოგთავაზა მოტივთა კლასიფიკაცია მოტივის ფსიქოლოგიური არსის გათვალისწინებით. კერძოდ, 1. მოტივები, რომლებიც იდეურ მოვლენებთან არიან დაკავშირებული (კლასობრივი სწრაფვა, რასობრივი სიძულვილი და სხვა); იდეურ მოტივებში შედის აგრეთვე ესთეტიკური ხასიათის მისწრაფებანი; რელიგიური ხასიათის მოტივები და მოტივები, რომლებიც გვაროვნულ გადმონაშთებს უკავშირდებიან. 2. პირადი ხასიათის მოტივები გამოვლენილი ქვენაგრძნობების სახით (ეგოიზმი, კარიერიზმი, შური, ეჭვიანობა, შურისძიება, უპატივცემლობა, სიძუნწე, ანგარება). ავტორი პირად მოტივებში ათავსებს აგრეთვე არაქვენაგრძნობით მოტივებს (მომჭირნეობა, გულუხეობა, სიჯიუტე, თავმოთნეობა, სიმორცხვე) და განწყობილებიდან გამომდინარე მოტივებს: კმაყოფილება, უკმაყოფილება, სიხარული, სასოწარკვეთა, მოწყენილობა, აფექტური მოტივი, სპორტული ინტერესი და ა. შ. (Б. В. Харазишвили, Вопросы мотива поведения в советском праве, стр. 63).

ამ მხრივ საქართველოში რიგით მეორეა ირ. ღვალიძე, რომელმაც მოტივისა და მიზნის პრობლემა ფრიად ნაყოფიერად და საინტერესოდ დაამუშავა, ჯერ ერთი, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ასპექტით; მეორეც, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ინდივიდუალიზაციის

პოზიციიდან. ავტორი ვრცლად ეხება, მაგალითად, მოტივთა კლასიფიკაციის დღემდე სადავო საკითხებს და აკეთებს დასკვნას, რომ მოტივი, ერთის მხრივ, ფსიქოლოგიური ცნებაა, როგორც ადამიანის ქცევის ფსიქიკური მხარის ერთ-ერთი კომპონენტი, ხოლო, მეორეს მხრივ უკავშირდება სოციალურ-პოლიტიკურ შეფასებებს (იხილეთ ირ. ღვალიძე, მოტივისა და მიზნის ზეგავლენა ქმედების კვალიფიციაციასა და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, თბილისი, 2008, გვ. 63) და რომ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათავალისწინებულ დანაშაულთაგან თითქმის ორმოცდახუთი ქცევის მოტივითა და მიზნითაა დეტერმინირებული (იქვე, გვ. 64). გარდა ამისა, საყურადღებოა ის გარემოებაც, რომ დასახელებული ავტორი მოტივისა და მიზნის ცნებებს განიხილავს დანაშაულის სამწევრიანი დაყოფის მიხედვით დანაშაულის თითოეული ელემენტის თავისებურების გათვალისწინებით. კერძოდ, ავტორი ასახელებს მოტივებსა და მიზნებს, რომლებიც ქმედების შემადგენლობის სუბიექტური მხარის თავისებურებას განსაზღვრავენ (მაგალითად, ანგარება). სავსებით სწორია ავტორის დასკვნა, რომ დანაშაულის მეორე ელემენტის - ქმედების მართლწინააღმდეგობის - ასპექტით არსებითია მიზნის ცნება, რადგან მიზანი ერთ შემთხვევაში, თუ არ არსებობს მართლწინააღმდეგობის გამოძირიცხავი გარემოება, აფუძნებს ქმედების მართლწინააღმდეგობას, ხოლო მეორე შემთხვევაში, როცა სუბიექტი სამართლებრივი სიკეთის დაცვის მიზნით მოქმედებს (მაგალითად, აუცილებელი მოგერიების ფარგლებში), მაშინ ჩადენილი ქმედება მართლწინააღმდეგობისაა. და, ბოლოს, ავტორი სავსებით მართლებულად უსვამს ხაზს იმ გარემოებას, რომ მიზანი გავლენას ახდენს ბრალის შინაარსზე და ხარისხზე და, მაშასადამე, საბოლოო ჯამში სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე (იქვე, გვ. 65).

მიუხედავად იმისა, რომ მოტივისგან არც ერთი დანაშაუ-

ლებრივი ქმედება არაა მოწყვეტილი, სისხლის სამართლის საკანონმდებლო შემადგენლობაში მოტივი ყოველთვის პირდაპირ არაა გათვალისწინებული. მაგრამ ქცევის მოტივის დადგენის გარეშე ვერც ერთი ქმედება ვერ იქნება სათანადოდ შეფასებული. მაგალითად, ჩვენ უკვე გვქონდა მსჯელობა იმაზე, რომ პირს ანთებული სათელი დარჩა ჩაუქრობელი, რასაც ხანძარი მოჰყვა. ქმედება, სხვა თანაბარ პირობებში, დაუდევრობად ფასდება, მაგრამ თუ სათელის დანთების მოტივი არ იქნება დადგენილი (იგულისხმება, რომ სათანადო განათება არ იყო და სათელი ოთახის გასანათებლად აანთეს), შეიძლება წარმოიშვას ეჭვი ხანძრის განზრახ განების თაობაზე. ან კიდევ: თუ ადამიანის თავზე დადგმულ საგანზე სროლის მოტივი (ტყვიით სროლაში ოსტატობის დადასტურების სურვილი) და ტყვიით სროლაში თვით მსროლელის ოსტატობა არ იქნება დადგენილი, მაშინ, ადამიანის თავში ტყვის მოხვედრის შემთხვევაში, ქმედება, ნაცვლად თვითიმედოვნებად მისი შეფასებისა, შეიძლება შეფასდეს განზრახ მკვლელობად (ევენტუალური განზრახვით ჩადენილად). მოკლედ განვიხილოთ ქცევის მოტივისა და მიზნის მიხედვით ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია სისხლის სამართლის მოქმედი კანონმდებლობის გათვალისწინებით.

§ 10. ძმების დანაშაულად კვალიფიკაცია დანაშაულებრივი ძმების (სამციმლის) მოტივების მიხედვით

ზემოთ მოკლედ იყო განხილული ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემატიკაში მოტივისა და მიზნის ზოგადი საკითხები. ამ პარაგრაფში კი ამ საკითხებს უფრო კონკრეტულად, მოტივთა მიღებული კლასიფიკაციის მიხედვით, შევეხები.

ა) ეჭვიანობა არის პირადი მოტივი, რომელიც სუბიექტური მხრივ შეიძლება საფუძველად დაედოს მარტივ მკვლელბას (საქ. სსკ 108-ე მუხლი) ან ჯანმრთელობის დაზიანებებს, თუმცა, ამ უკანასკნელთა შემადგენლობებში ეს მოტივი ქმედების სხვა მოტივებისგან უნდა გაიმიჯნოს (მაგალითად, აფექტური მოქმედებისგან). ეჭვიანობა – ესაა ერთგულებასა და სიყვარულში დაეჭვება, ოღონდ, არა პათოლოგიური ეჭვიანობა, (სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სახელმძღვანელო, წიგნი პირველი, 2006, გვ. 30), არამედ ნორმალური ფსიქიკის ადამიანის ემოციური გრძნობა, რომელიც ზოგჯერ ხანგრძლივად და მტანჯველად განიცდება, ხოლო, მოტივად იგი შეიძლება კონკრეტულ შემთხვევაში ჩამოყალიბდეს. ასეთ შემთხვევაში იგულისხმება ღალატის ფაქტზე შესწრება, ან ღალატში დარწმუნების მაღალი ხარისხი, რომელიც მკვლელობის გადაწყვეტილების საფუძველი ხდება. ცხადია, აქ ერთმანეთში არ უნდა აგვერიოს მკვლელობა ფიზიოლოგიური აფექტის ვითარებაში (Т. Г. Шавгулидзе, Аффект и уголовная ответственность, Тбилиси, 1974), რადგან, ამ უკანასკნელ შემთხვევაში მკვლელობის მოტივი არის აფექტი (Б. В. Хразишвили, Вопросы мотива поведения в советском праве, стр. 59). რასაკვირველია, აფექტის დროს სუბიექტს ამოძრავებს თავისი ღირსებისა და პატივის დაცვის მიზანი, მაშინ, როდესაც ეჭვიანობისას სუბიექტის ქმედებას პარტნიორის (მეუღლის, საყვარლის თუ ახლო მეგობრის) მხრივ სიყვარულსა და ერთგულებაში დაეჭვება წარმართავს.

ბ) შურისძიება. ესაა ემოციური გრძნობა, რომელიც წარსულში მიყენებული წყენისთვის სამაგიეროს მიზლის მოტივად ყალიბდება. იგულისხმება დაზარალებულის მხრივ ამორალური ან მართლსწინააღმდეგო ქმედება, რომელიც იწვევს პირის განაწყენებას და მათზე რეაქციის მოთხოვნილებას. ამ მოტივით ჩადენილი განზრახვი მკვლელობა საქ. სსკ 108-ე მუხლით დაკვალიფიცირდება, თუ იგი გაიმიჯნება

აფექტური მოქმედებისგან (საქ. სსკ III-ე მუხლი). მაგალითად, ქუთაისის საოლქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიამ გ-ს სცნო ბრალეულად საქართველოს 1960 წლის სისხლის სამართლის კოდექსის 105 -ე მუხლით, შურისძიების მოტივით ჩადენილ მკვლელობაში. ამ სისხლის სამართლის საქმის გარემოებათა უფრო დრმა შესწავლამ და ანალიზმა აჩვენა, რომ სინამდვილეში ადგილი პქონდა ფიზიოლოგიური აფექტის ვითარებაში ჩადენილ მკვლელობას. კერძოდ, საქმე ეხებოდა გ-ს დედის ინტიმურ ურთიერთობას მსვერპლთან. ამასთან დაკავშირებით სწორადაა მითითებული, რომ „ამ დროს დაზარალებულის სისტემატურმა ამორალურმა საქციელმა შეიძლება წარმოშვას ხანგრძლივი ფსიქოტრამული ვითარება, რომელმაც ასევე შეიძლება გამოიწვიოს ფიზიოლოგიური აფექტის მდგომარეობა-განმუხტვა“ (იხილეთ სისხლის სამართლის სასამართლო პრაქტიკის კომენტარი, თბილისი, 2002, გვ. 24-25). მეორეს მხრივ, ეს მოტივი უნდა გაიძიხნოს - საქ. სსკ 109-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ა“ პუნქტისგან, რომელიც ითვალისწინებს მკვლელობას მსხვერპლის, ან მისი ახლო ნათესავის სამსახურებრივი ან საზოგადოებრივ მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით, ესე იგი როცა მსხვერპლი მოქმედებს მართლზომიერად და შურიძიების საფუძველი რეალურად არ არსებობს. მაგალითად, მოსამართლემ გამოიტანა კანონიერი განახენი, ან მოწმემ სასამართლოში ამხილა პირი დანაშულის ჩადენაში, რაც მკვლელობის მოტივად იქცა და მაშინ ქმედება დაკვალიფიცირდება საქ. სსკ 109-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ა“ პუნქტით. თუ, პირიქით, მოსამართლემ გამოიტანა წინასწარ შეცნობით უკანონო განახენი, ან მოწმემ ბრალდებულის წინააღმდეგ ცრუ ჩვენება მისცა და ეს იქცა მკვლელობის მოტივად, მაშინ ქმედება დაკვალიფიცირდება საქ. სსკ 108-ე მუხლით. მაგალითად, ქუთაისის საოლქო სასამართლოს სისხლის სამართლის სასამართლო კოლეგიის 2000 წლის 31 იანვრის განახენით დ. ს-მე ცნობილ იქნა

ბრალეულად 1960 წლის სსკ 105-ე მუხლით (მკვლელობა შემამსუბიქებელ და დამამძიმებელ გარემოებათა გარეშე), აგრეთვე ამავე კოდექსის 187-ე მუხლით (სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტება). საქმე გასაჩივრდა საქართველოს უზენაეს სასამართლოს საკასაციო პალატაში იმ მოტივით, რომ მსჯავრდებულის ქმედება გადაკვალიფიციცირებული ყოფილიყო იმავე კოდექსის 110-ე მუხლის მეორე ნაწილზე (ჯანმრთელობის გაზრახ მიძიმე დაზიანება, რომელსაც გაუყრთხილებლობით მოჰყვა დაზარალებულის სიკვდილი). საქართველოს უზენაესი სასამართლოს საკასაციო პალატა ქმედების ამგვარ გადაკვალიფიციცირებას არ დაეთანხმა და მან დადასტურებულად მიიჩნია, რომ დ. ს.-ქმ ჩაიდინა მკვლელობა შურისძიების მოტივით. კერძოდ, დ. ს.-ესა და დაზარალებულს (მსხვერპლს) შორის ადრე არსებობდა კონფლიქტური დამოკიდებულება, მაგრამ ეს არავითარ აუცილებლობას არ უქმნდა დ. ს.-ქმს, რომ მოეკლა მსხვერპლი. საქმის ვითარება კი ასეთი გახლდათ: ქ. ფოთში იდგა პოლიციელთა პიკეტი. ერთ-ერთმა პოლიციელმა გააჩერა „ვიგულის“ მარკის ავტომანქანა, რომელსაც უნებართვოდ მართავდა გ. ყ-ს შვილი (აღნიშნული მანქანა ამ უკანასკნელის სიმამრს ეკუთვნოდა). ამ ავტომანქანაში იჯდა ოთხი პირი, მათ შორის ფაქტობრივი მძღოლის ორსული ცოლი. პოლიციელებმა მანქანა დაათვალიერეს, მაგრამ საეჭვო ვერაფერი ნახეს და ფაქტობრივ მძღოლს ნება მისცეს, განეგრძო გზა. მაგრამ პოლიციელებს შემოუერთდა დ. ს.-ქმ, რეიდის ხელმძღვანელი, რომელმაც კატეგორიულად მოითხოვა მგზავრების ჩამოსმა და პოლიციის ეზოში ავტომანქანის დაყენება. ფაქტობრივმა მძღოლმა ორსული ცოლის შინ მიყვანა სთხოვა და მერე იგი მზად იყო პოლიციისათვის გადაეცა ავტომანქანა. მაგრამ დ. ს.-ქმ ამაზე კატეგორიული უარი განუცხადა, თან ძველი წყენაც შეახსენა. ამაზე მძღოლი გაბრაზდა და პოლიციელს სიტყვიერი შეურაცხყოფა მიაყენა. გაბრაზებულმა დ. ს.-ქმ ყველასთვის მოულოდნელად თავისი ავტომანქანის სალონიდან

გადმოიღო ატომატური ცეცხლსასროლი იარაღი, საიდანაც ერთი გასროლა მოახდინა პაერში, ხოლო შემდეგ სირბილით მიუახლოვდა მისგან 10 მეტრის მანძილზე გაუნძრევლად მდგომ გ. ყ. ს-შილს და გულმკერდის არეში იარაღის ლულის თითქმის მიბჯენით, ერთჯერადი გასროლით, მძიმედ დაჭრა იგი. დაჭრილი მალევე გარდაიცვალა. ამ ფაქტების დადგენით და სათანადო შეფასებით საკასაციო პალატა მივიდა დასკვნამდე, რომ დ. ს-მე მოქმედებდა შურისძიების მოტივით და, მაშასადამე, ქმედების სხვა მუხლზე გადაკვალიფიცირების საფუძველიც არ არსებობს (საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სისხლის სამართლის საქმეებზე, 2001, 11 ნომბერი, გვ. 706-709).

გ) სისხლის აღება – ესაა ფართო გაგებით შურისძიების სახე, მაგრამ იგი ფსიქოლოგიურად არსებითად განსხვავდება შურისძიებისგან. შურისძიებას პრაქტიკულად არც ერთი ადამიანი არაა მოკლებული, მაშინ, როდესაც სისხლის აღება ძველი, გვაროვნული, წყობილების გადმონაშთია, რომელიც დღემდეა შემორჩენილი საქართველოს ზოგიერთ რეგიონში (კერძოდ, ხევსურეთი, სვანეთი, ზემო აჭარა). არაა აუცილებელი, რომ სისხლის ამღები ამ რეგიონებში ცხოვრობდეს. საკმარისია, თუ მკვლელობას იგი მიიჩნევს იმ წესის აღსრულებად, რომელსაც ხსენებულ რეგიონებში მისდევენ. გარდა ამისა, სისხლის აღებისას შესაძლებელია მოკლან პირველადი მკვლელის გვარიდან ისეთიც, რომელიც არა მარტო საუკეთესოა ამ გვარში, არამედ ისეთიც, რომელსაც ამ დავაში არაჩაირი წილი და ბრალი არ მიუძღვის. ისიც აღსანიშნავია, რომ სისხლის აღება, როგორც წესი, რომელიმე კერძო პირის პირადი საქმე კი არაა, არამედ, გვარის კაცების ერთობლივი გადაწყვეტილებაც, რომლის აღსრულება ღირსების საქმედ ითვლება.

მკვლელობა სისხლის აღების ნიადაგზე, საქართველოს 1960 წლის სისხლის სამართლის კოდექსის 104-ე მუხლის

თანახმად, მკვლევლობისთვის პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებად იყო მიჩნეული. ამჟამად მოქმედი სსკ 109-ე მუხლი (მკვლევლობა პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოებანი) სისხლის აღების ნიადაგზე ჩადენილ მკვლევობას არ ითვალისწინებს. აქედან გამომდინარე, მკვლევობა სისხლის აღების ნიადაგზე უნდა დაკვალიფიცირდეს საქ. სსკ 108-ე მუხლით.

დ) მკვლევობა ურთიერთშელაპარაკების, ე. წ. გარჩევებისა და ჩხუბის ნიადაგზე, როგორც წესი, კვალიფიცირდება საქ. სსკ 108-ე მუხლით, მაგრამ იმ პირობით, თუ გამოირიცხა ხულიგნური ქვენაგრძნობა (საქ. სსკ 109-ე მუხლის მეორე ნაწილის „გ“ პუნქტი), ხოლო თუ მარტივი სახის მკვლევობას თან ახლდა ხულიგნური მოქმედება (საქ. სსკ 239-ე მუხლი), მაშინ, ქმედება, სხვა თანაბარ პირობებში, დაკვალიფიცირდება დანაშაულთა ერთობლიობის წესით, ესე იგი, მარტივი მკვლევობა (საქ. სსკ 108-ე მუხლი) და ხულიგნობა (საქ. სსკ 239-ე მუხლი), თუ ადგილი ჰქონდა მკვლევობას ხულიგნური ქვენაგრძნობით, ესე იგი, სრულიად უმნიშვნელო, გამოგონილი, საბაბით, რის გამოც ისე ჩანს, რომ ამ მიმართებით სახეზეა თითქოს უმოტივო მოქმედება, - მაშინ, ქმედება კვალიფიცირდება საქ. სსკ 109-ე მუხლის მეორე ნაწილის „გ“ პუნქტით. თუ ხულიგნურ ქვენაგრძნობით მლკვლევობას თან ახლდა ხულიგნური მოქმედება, მაშინ ქმედება, უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით (საქ. სსკ 109-ე მუხლის მეორე ნაწილის „გ“ პუნქტი და საქ. სსკ 239-ე მუხლი). ამ მიმართებით (იხილეთ **აღ. შუშანაშვილი, ხულიგნობა და მასთან ბრძოლა**, თბილისი, 1986, გვ. 15). მაგრამ, როგორც ირკვევა, ხულიგნური ქვენაგრძნობისა და ხულიგნური მოქმედების გამოჯენა იოლი არ არის. როგორც პროფ. **შ. ზაზიაშვილი** აღნიშნავს, სასამართლო პრაქტიკაში ხულიგნური ქვენაგრძნობის, როგორც მოტივის, და ხულიგნური მოქმედების აღრევა იშ-

ვიათი არაა(იხილეთ შ. შაშიაშვილი, განზრახი მკვლევლობის კვალიფიკაციის ზოგიერთი პრობლემა, „ადამიანი და კონსტიტუცია,“ 2004, № 4). ზემოთაღნიშნულ გარემოებებში მკვლევლობა საქ. სსკ 108-ე მუხლით დაკვალიფიცირდება იმ შემთხვევაშიც, თუ გამოირიცხა მკვლევლობა ფიზიოლოგიური აფექტის ვითარებაში (საქ. სსკ 111-ე მუხლი), აგრეთვე აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით (საქ. სსკ 113-ე მუხლი).

ბოლოს, ჩულებრივ გარჩევებში მკვლევლობა უნდა განვასხვაოთ ე. წ. „ქურდული გარჩევებისაგან,“ რადგან ამ შემთხვევაში იგულისხმება „ქურდული სასამართლო“ რომელიც ქურდული ცხოვრების წესის გამოხატულებაა. თუ ამგვარი გარჩევების მოტივი იყო რაიმე ქონებრივი ინტერესი, ისე ანგარება, და თუ ამ გარჩევებს თან დაერთო მკვლევლობა, მაშინ, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულთა ერთობლიობის წესით (საქ. სსკ 109-ე მუხლის მესამე ნაწილის „გ“ პუნქტით) და ქურდული სამყაროს წევრობა, კანონიერი ქურდობა (საქ. სსკ 223-ე მუხლი). ცხადია, ქურდობა „კანონიერი“ ვერ იქნება და ამიტომ ამ მიმართებით ტერმინოლოგიის შეცვლა აუცილებელი ხდება (ტერმინი „კანონიერი ქურდობა“ ბრტყალებში მაინც ჩაისყვას).

ე) ანგარების მოტივით საკმაოდ ბევრი დანაშაულებრივი ქმედება ხორციელდება (ქურდობა, ძარცვა, ყაჩაღობა, თაღლითობა, მკვლევლობაც კი). ადამიანი ფსიქოლოგიურად შეიძლება იყოს ხარბი, მომხვეჭელი, მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არაა ანგარება, ვითარც მოტივი. როგორც მართებულად აღნიშნავდა პროფ. ბ. ხარაზიშვილი (ხორნაბუჯელი), მოტივი თავისთავად, როგორც ასეთი, არ შეიძლება შეფასდეს, როგორც ანტისაზოგადოებრივი. მაგალითად, პირადი გამდიდრების სურვილი მაშინვე იქცევა „უარყოფით“ მოტივად, როგორც კი პირი მისი აღსრულებისთვის მიმართავს ისეთ ხერხებს, როგორიცაა: ქურდობა, ყაჩაღობა, თაღლითობა

და ა.შ. (იხილეთ ბ. ხორნაბუჯელი, გვ. 89). მაშასადამე, „ანგარება“ არის ფსიქიკური საზრისი იმ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებისა, რომელიც, ერთი მხრივ, მატერიალური გამორჩენის ხერხია, ხოლო, მეორე მხრივ - მატერიალური ვალდებულებისაგან გათავისუფლების ხერხი. მაგალითად, პირი დროზე ვერ ისტუმრებს აღებულ სესხს და სასესხო ვალდებულებისგან თავის დაღწევის მიზნით კლავს გამსესხებელს.

მკვლელობა ანგარებით (ან შეკვეთით) გათვალისწინებულია საქ. სსკ 109-ე მუხლის მეხამე ნაწილის “ გ ” პუნქტით, როგორც პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოება. მაგალითად, ლ. ყ.-შვილმა ნ. ნ.-შვილს 3000 ამერიკული დოლარის საფასურად მოაკვლევინა ქმარი, მაგრამ შემკვეთმა მკვლელს შეპირებული თანხა არ გადაუხადა. ეტყობა, ეს საფუძვლად დაედო ნ.ნ.-შვილის აღიარებით ჩვენებას, რის საფუძველზე მსჯავრდებულის ადვოკატმა ნ.ნ.-შვილის ქმედების კვალიფიკაციიდან ანგარების მოტივის ამორიცხვა მოითხოვა. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა საკასაციო პალატამ არ გაიზიარა ეს საჩივარი და მიუთითა, რომ სასამართლო კოლეგიამ, რომელმაც ეს საქმე პირველი ინსტანციის წესით განიხილა, „სწორი სამართლებრივი შეფასება მისცა საქმეში არსებულ მტკიცებულებებს ო. ყ. შვილის მკვლელობის ეპიზოდში და სწორად დასდო მსჯავრი ნ.ნ.-შვილს ამ უკანასკნელის მკვლელობისთვის დამამძიმებელ გარემოებებში...“ (იხილეთ საქართველოს უზენაეს სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სისხლის სამართლის საქმეებზე, 12 დეკემბერი, 2001 წელი, გვ. 638).

ანგარების მოტივით ხორციელდება არა მარტო დანაშაული საკუთრების წინააღმდეგ, არამედ, რიგი სხვა ეკონომიკური ხასიათის დანაშაულიც (მაგალითად, ცრუ მეწარმეობა - საქ. სსკ 193-ე მუხლი), თუმცა ყველა ამ ტიპის დანაშაულის მაკვალიფიცირებელ ნიშნად იგი არ ჩითვლება.

ანგარება ფსიქიკური საზრისია რიგი სხვა დანაშაულებრივი ქმედებისაც (მაგალითად, ქრთამის აღება - საქ. სსკ 338-ე მუხლი), მაგრამ ამჯერად ნათქვამით შემოვიფარგლებით. აღვნიშნავთ მხოლოდ იმას, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში, ვთქვათ, ქურდობის ამსრულებელი, ან თანამონაწილე შეიძლება მოქმედებდეს სხვისადმი მატერიალური დახმარების სურვილითაც, მაგრამ, ეს წმინდა ფორმალური ალტრუიზმია (ალტრუისტული მოტივის შესახებ იხილეთ E. П. Ильин, Мотивация и мотивы, 200, стр. 218-222), რომელიც ამიტომ პასუხისმგებლობის შემსუბუქებას, როგორც წესი, არ გამოიწვევს. მით უმეტეს, რომ ამ შემთხვევაში სხვისი ქონების მითვისების მიზანი არსებობს და იგი საბოლოოდ მაინც ანგარებად ფასდება

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს ისეთ ქმედებასაც, რომელიც დანაშაულად მისი მოტივის (ანგარების) გამო ითვლება. ასეთია, მაგალითად, ფალსიფიკაცია, ესე იგი მოტყუებით ნივთის თვისებრიობის შეცვლა მწარმოებლის ან გამსაღებლის მიერ, ჩადენილი ანგარებით (საქ. სსკ 197-ე მუხლი);

ანგარების მოტივთან დაკავშირებით შესაძლოა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია გართულდეს დანაშაულში თანამონაწილეობის დროს. კერძოდ, არაა გამორიცხული, რომ, ვთქვათ, წამქეზებელს მკვლელობის ჩადენისას ამოძრავებდეს ანგარების მოტივი, ხოლო, ამსრულებელს თუ დამხმარეს- ეჭვიანობის მოტივი. გასაგებია, რომ წამქეზებლის ქმედება დაკვალიფიცირდება საქ. სსკ 109-ე მუხლის მესამე ნაწილის „გ“ პუნქტით (მკვლელობა ანგარებით, ან შეკვეთით), ხოლო ამსრულებლისა თუ დამხმარის მოქმედება - 108-ე მუხლით, იმის მიუხედავად, იცოდნენ თუ არა ამ უკანასკნელებმა, რომ წამქეზებელი მოქმედებდა ანგარების მოტივით. საქმე ისაა, დანაშაულში თანამონაწილეობა ხორციელდება ბრალის განხრახი ფორმით. მოტივი კი პერსონალურად ქმნის სუბიექტის მოქმედების ფსიქიკურ საზ-

რისს. ამიტომ, სწორი არ იქნებოდა, თუ ანგარების მოტივს მივაწერდით იმ თანამონაწილეს, რომელმაც იცოდა, რომ წამქეზებელი მოქმედებდა ანგარებით, მაგრამ თვითონ ამ მოტივით არ მოქმედებდა.

რაც შეეხება იმას, რომ თანამონაწილეთა ქმედების მოტივების მიხედვით განსხვავებული კვალიფიკაცია და ნაშაულში თანამონაწილეობას არ ანგრევს, დასაბუთებულია უმართლობის ცრებით. კერძოდ, როგორც სწორადაა აღნიშნული სპეციალურ ლიტერატურაში, მკვლელობა, მისი ჩადენის მოტივების მიუხედავად, ერთიანი სისხლისსამართლებრივი უმართლობაა (ამის შესახებ უფრო დაწვრილებით იხილეთ **ო. ბამპრელიძე, სისხლისსამართლებრივი უმართლობა და თანამონაწილეთა დასჯადობის საფუძველი**, თბილისი, 1989). მაშასადამე, ყველა თანამონაწილე ამ ერთიანი უმართლობის განხორციელებისთვის არის პასუხისმგებელი, ხოლო, ანგარების მოტივი ბრალის ხარისხზე მოქმედი ფაქტორია და ამიტომაც, რომ ამ მოტივით ჩადენილი ქმედება კვალიფიკირდება საქ. სსკ 109-ე მუხლით. .

ვ) რასობრივი, რელიგიური, ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის მოტივით შეიძლება ჩადენილ იქნეს მკვლელობა (საქ. სსკ 109-ე მუხლის მეორე ნაწილის „გ“ პუნქტი), აგრეთვე ჯანმრთელობის მძიმე, ან ნაკლებად მძიმე დაზიანებანი (საქ. სსკ 117-118-ე მუხლები). იგივე მოტივი უდევს საფუძველად გენოციდსაც (საქ. სსკ 407-ე), ოღონდ, ეს უკანასკნელი გულისხმობს წინასწარ შეთანხმებული გეგმის მიხედვით მოქმედებას გარკვეული ჯგუფის ადამიანთა მოსასპობად, მკვლელობის, ან ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების მიყენების გზით. იგივე მოტივებით შეიძლება ჩადენილ იქნეს მიცვალებულისადმი უპატივეცემლობა (საქ. სსკ 258-ე მუხლი).

ამასთან დაკავშირებით ფრიად საინტერესოა პროფ. **პ. კლენოვას** პოზიცია, როცა ავტორი იმოწმებს შემთხვევებს, როცა რუსეთის ფედერაციაში ეროვნული, რასობრივი, თუ

ეთნიკური სიძულვილის მოტივით ჩადენილი მკვლელობანი დაკვალიფიცირდა, როგორც ჩადენილი ხულიგნური, თუ სხვა პირადი მოტივით. აქედან ავტორი ასკვნის, რომ, საზოგადოების ერთი ნაწილის აზრით, სახელმწიფო არ იღებს ნაციონალიზმის აღსაკვეთად აუცილებელ ზომებს, ხოლო, საზოგადოების მეორე ნაწილის აზრით კი ამ ფაქტებს სახელმწიფო დისკრიმინაციულად ეკიდება. ამის საბუთად ავტორი იმოწმებს რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსში 2007 წლის 24 ივლისს შეტანილ ცვლილებას, რომლის თანახმად, 213-ე მუხლი „ხულიგნობა“ მესამე ნაწილის სახით ითვალისწინებს ხულიგნობას, თუ ის ჩადენილია პილიტიკური, იდეოლოგიური, რასობრივი, ეროვნული, თუ რელიგიური მოტივებით, ანდა გარკვეული სოციალური ჯგუფისადმი სიძულვილის ან მტრობის მოტივით. ასეთ საკანონმდებლო ცვლილებებს ავტორი არ ეთანხმება და ფიქრობს, რომ აქ ერთმანეთშია აღრეული ხულიგნური ქვენაგრძნობა და რასობრივი, ეროვნული, რელიგიური თუ სხვაგვარი შეუწყნარებლობის მოტივი. ამ პოზიციიდან ჩადენილი ქმედების სწორი სამართლებრივი შეფასება შეუძლებელია (იხ. Н. В. Кленова, О недостатках формального отношения к квалификации преступлений, „Государство и право,“ 2010, № 2, с тр. 46). აქ, ჩვენის მხრივ, დავსძენთ (თუ სხვა ქვეყნის შიდა საქმეებში ჩარევად არ ჩაგვეთვლება), რომ ეს ის შემთხვევაა, როცა სახელმწიფოს ოფიციალური პოლიტიკა განგებ ჩქმალავს რუსეთის სინამდვილეში არსებული რასობრივი, ეროვნული, ეთნიკური, თუ რელიგიური დაპირისპირების ფაქტებს და მათ „ხულიგნობის“ საფარს უკეთებს, რაც სირაქლემას პოზაში ღგომას მოგვაგონებს.

რელიგიური მოტივი, თავის მხრივ, შეიძლება საფუძვლად დაედოს, მაგალითად, სამხედრო ვალდებულებების მოხდისგან თავის არიდებას (სსკ 356-ე ან 358-ე მუხლები) იმ პირის მხრივ, ვინც, ვთქვათ, იოდოველია და ამიტომ თავს არიდებს

სახელმწიფო, ან სამხედრო სამსახურში ჩადგომას.

ვ) კარიერიზმისა და ყალბად გაგებული სამსახურებრივი ინტერესის მოტივით შეიძლება ჩადენილ იქნეს, მაგალითად, სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტება (საქ. სსკ 333-ე მუხლი), აგრეთვე, განმარტების, წვენების, ან დასკვნის მიცემის იძულება (საქ. სსკ 335-ე მუხლი).

ზ) მოკლედ შეკვებით დანაშაულის წინასწარშეუპირებელი დაფარვისა და შეუტყობინებლობის მოტივებს. ცხადია, ობიექტური მხრივ ეს დანაშაულობანი ზიანს აყენებენ მართლმსაჯულებას (ისე იგი, დანაშაულის თავიდან აცილების, ან უკვე ჩადენილი დანაშაულის დროულად გახსნის ინტერესებს. მაგრამ დანაშაულის დაფარვა (საქ. სსკ 375-ე მუხლი) ხორციელდება არა იმ მოტივით, რომ ზიანი მიაყენონ მართლმსაჯულების ინტერესებს (ეს უკანასკნელი სუბიექტს შეგნებული აქვს), არამედ, ანგარებით, ნათესაური გრძნობის კარნახით, მხილების შემთხვევაში შურისძიების შიშით, ყალბად გაგებული ამხანაგური გრძნობით, ქურდული ცხოვრების წესის გამო და სხვა (М. Х. Хабибуллин, Ответственность за укрывательство и недоносительство по советскому уголовному праву, Казанский гос-унт, 1984, стр. 70). შემთხვევითი არაა, რომ დანაშაულის წინასწარშეუპირებელი დაფარვისთვის პასუხისმგებლობისგან თავისუფლდება პირი, რომელმაც დაფარა ახლო ნათესავის მიერ ჩადენილი დანაშაული, ან ის, რომელიც ტრეფიკინგის მსხვერპლთა მომსახურების პასუხისმგებელი პირია (საქ. სსკ 375-ე მუხლის მეორე ნაწილი).

რაც შეეხება შეუტყობინებლობას (საქ. სსკ 376-ე მუხლი), მასში ნათესაურ გრძნობაზე მითითებული არ არის და ეს გასაგებიცაა, რადგან, საქმე ეხება იმ პირის უმოქმედობას, ვინც იცის, რომ მოხადდება, ან ჩადენილია მძიმე, ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული. აღნიშნული დანაშაულებრივი უმოქმედობა საკმაოდ დიდი საშიშროების შემ-

ცველია, რადგან, ჯერ ერთი, მომზადების სტადიიდან ამ ქმედებათა შესახებ შეტყობინება მათი თავიდან აცილების პირობაა; მეორეც, თუ აღნიშნული კატეგორიის დანაშაული უკვე ჩადენილია, მაშინ, საქმე ეხება მათი დროულად გამოვლენისა და ბრალეულ პირთა დასჯის ინტერესებს. ცხადია, ნათესაური გრძნობა, რომელმაც აღნიშნული შეუტყობინებლობა გამოიწვია, სასჯელის დანიშვნისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული.

§ 11. ძმადების დანაშაულად კვალიფიკაცია სუბიექტის საქციელის მიზნის მიხედვით

მოკლედ შევეხებით მიზნის მიხედვით ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემას. მიზანი, როგორც სწორად მიუთითებს ღ. კიკნაძე, ადამიანის მოთხოვნილებების, როგორც მოქმედების ამღებრელის, ახალ თვისებრიობას წარმოადგენს (ღ. კიკნაძე, ადამიანის მოქმედების საკითხისათვის, თბილისი, 1971, გვ. 6). ფრიად საყურადღებოა ამავე ავტორის შემდეგი მოსაზრებაც: „ერთი და იგივე მიზანი შესაძლებელია სხვადასხვა მოქმედებით განხორციელდეს. თუ რომელ მოქმედებას აირჩევს ადამიანი მოცემულ სიტუაციაში, - ეს დამოკიდებულია შემდგომ ეტაპზე - მოტივაციის (ხაზგასმა ავტორისაა - გ. ნ.). პროცესზე“ (იქვე, გვ. 7). მაშასადამე, მოტივი და მიზანი ფსიქოლოგიურად ქცევის განუყოფელი კომპონენტებია, თუმცა, თითოეულს თავისი სპეციფიკური ნიშან-თვისება აქვს. აქვე ვიტყვი იმასაც, რომ „მიზანი - ეს იდეალურად მოცემული მოქმედების შედეგია, რომელიც ადამიანის რაიმე მოთხოვნილებას აკმაყოფილებს“ (იქვე, გვ. 152). არსებობს მიზანთა იერარქია, როდესაც უფრო მაღალი ღირებულების მიზანს უფრო დაბალი რანგის მიზანი, ვითარც საშუალება, მოემსახურება. მეორეს

მხრივ, დებულება, რომ ობიექტურად ერთი და იგივე ქმედება შეიძლება ფსიქოლოგიურად სულ სხვადასხვა შინაარსს გამოხატავდეს, დასტურდება სისხლის სამართლის სფეროშიც. მაგალითად, მოქმედება აფეთქებით, თუ ცეცხლის წაკიდებით ერთ შემთხვევაში არის დანაშაული საკუთრების წინააღმდეგ (საქ. სსკ 187-ე მუხლის მეორე ნაწილი); მეორე შემთხვევაში – დანაშაული საზოგადოებრივი წესრიგისა და უშიშროების წინააღმდეგ (მაგალითად, აფეთქება- საქ. სსკ 229-ე მუხლი); მესამე შემთხვევაში – შეიძლება თან ახლდეს მასობრივ არეულობას (საქ. სსკ 225-ე მუხლი); მეოთხე შემთხვევაში შეიძლება გამოხატავდეს საბოტაჟის შემადგენლობას (საქ. სსკ 318-ე მუხლის მესამე ნაწილი) და სხვა. მართლაც, პირველ შემთხვევაში სუბიექტის მოქმედების მოტივი არის შერისიძიება, ხოლო მიზანი არის მესაკუთრისთვის ქონებრივი ზიანის მიყენება; მეორე შემთხვევაში - საზოგადოებრივი წესრიგის ხელყოფის მიზანი; მესამე შემთხვევაში იგი თან ახლავს მასობრივ არეულობას, რომელსაც თავისი მოტივი და მიზანი აქვს; მეოთხე შემთხვევაში კი სუბიექტის მიზანი აქვს, რომ ზიანი მიაყენოს სახელმწიფოს ეკონომიკურ საფუძვლებს.

აქედან ის დასკვნაც გამომდინარეობს, რომ სიბიექტის ქცევის მიზანი განსაზღვრავს ხელყოფის ობიექტის ხასიათსაც. როგორც სწორად მიუთითებს ირ. დვალაძე, სწორედ „მიზანი მიუთითებს იმაზე, რომ ობიექტურად მსგავსი ქმედებები სხვადასხვა ობიექტებს ხელყოფენ“ (ი. დვალაძე, მოტივისა და მიზნის სისხლისსამართლებრივი მნიშვნელობა, „მართლმსაჯულება და კანონი“, 2006, № 2, გვ. 70). გასაგებია, რომ პირველ შემთხვევაში ქმედების ობიექტია საკუთრება, მეორე და მესამე შემთხვევაში – საზოგადოებრივი წესრიგი, ხოლო, მეოთხე შემთხვევაში სუბიექტი ხელყოფს სახელმწიფოს ეკონომიკურ საფუძვლებს. ამიტომ ჩვენთვის გაუგებარია, რანაირად უნდა დავიწყოთ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია დანაშაულებრივი ხელყოფის

ობიექტიდან, როგორც ეს ტრადიციულადაა მიღებული რუსულ სისხლისსამართლებრივ ლიტერატურაში? ვიდრე სუბიექტის ქცევის მიზანი არ ვიცით, ხელყოფის ობიექტის დადგენა შეუძლებელია. მით უმეტეს, რომ „დანაშაულის მოტივი და მიზანი“ თავიდანვე კი არაა ცნობილი (რაკი „დანაშაული“ გამამტყუნებელი განაჩენით დასტურდება), არამედ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის სხვადასხვა ეტაპზე, განსაკუთრებით კი სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის კვალობაზე. მაგრამ ამ საკითხს მოგვიანებით შევეხები. ამჯერად კი აღვნიშნავ, რომ მიზანი ქმედების მართლზომიერებისა და მართლწინააღმდეგობის ერთ-ერთი კრიტერიუმი. როგორც პროფ. თ. წარეთელი მართებულად აღნიშნავდა, თუ ვინმე ამტკრევს ფანჯარას გაზით (კვამლით) მოხრისობისგან ბავშვის გადარჩენის მიზნით, მაშინ, ეს მოქმედება მართლზომიერი და სასოგადოებრივად სასარგებლოა. მაგრამ თუ იგივე ქმედება ხორციელდება გაძარცვის მიზნით, მაშინ, იგი არაა მართლზომიერი და სასოგადოებრივად სასარგებლო, თუნდაც ფანჯრის გატეხვის შედეგად კვამლი გაიფანტოს და ბავშვი გადარჩეს (Т. В. Церетели, Причинная связь в уголовном праве, М. 1963, стр. 196). მიზანი ქმედების მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველ გარემოებათა დამაფუძნებელი ზოგადი ნიშანია (О. ღვალიძის დასახელებული ნაშრომი, გვ. 76). მართლაც, აშკარაა, რომ აუცილებელი მოგერიებისას (საქ. სსკ 28-ე მუხლი) სუბიექტს ამოძრვებს დანაშაულებრივი, ან შეურაცხადის მხრივ მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისაგან თავისი ან სხვისი სამართლებრივი სიკეთის (სიცოცხლის, ჯანმრთელობის, საკუთრების და ა.შ.) დაცვის მიზანი; სავარაუდო დამნაშავის შეპყრობისას (საქ. სსკ 29-ე მუხლი) სუბიექტი მოქმედებს ამ პირის მიმართ კანონით გათვალისწინებული ზომების გამოყენებისთვის ხელისშეწყობის მიზნით და სხვა. ამიტომ, ვერ დავეთანხმები გავრცელებულ მოსაზრებას, რომ ქცევის მიზანს თითქოს არ შეუძლია

შეამციროს, ან გაზარდოს ქმედების საზოგადოებრივი სა-
შიშროება (В. Н. Кудрявцев, Объективная сторона преступления,
М. 1960, стр.114). ეს დებულება არსებითად არაა სწორი.
სავსებით მართებულად აღნიშნავს პროფ. ო. ბაშკრელიძე,
რომ სამართალდამრღვევის შემყრობის მოქმედების მართლ-
ზომიერებას მისი მიზანი განსაზღვრავს. ავტორის აზრით,
„იმ შემთხვევაში, როცა სამართალდამრღვევს შეიპყრობენ
მისთვის სამაგიეროს გადახდის, ან სხვა რაიმე მიზნით,
მისი შეპყრობა არ შეიძლება მართლზომიერი იყოს; ასე-
თი ქმედება მართლსაწინააღმდეგოა და შემყრობი პასუხს
აგებს თავისუფლების უკანონო აღკვეთისათვის“ (ო. ბა-
შკრელიძე, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის
განმარტება, თბილისი, 2005, გვ. 226). ვ. კუდრიავცევი თა-
ვის სხვა ნაშრომში ავითარებდა მისაზრებას, რომ სისხლის
სამართალსა და კრიმინოლოგიაში მიზნები შეიძლება იყოს
ნეიტრალური, მართლზომიერი და მართლსაწინააღმდეგო
(В. Н. Кудрявцев, Причинность в криминологии, М. стр. 137). ამ
დებულების სასარგებლოდ მიზნით დაფუძნებული დელი-
ქტების ცნებაც მეტყუელებს. მაგალითად, ქურდობა (საქ.
სსკ 177-ე მუხლი), ძარცვა (საქ. სსკ 178-ე მუხლი), ყაჩაღობა
(საქ. სსკ 179-ე მუხლი) და სხვა დაფუძნებულია სხვისი მოძ-
რაუი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლების მიზნით.
ცნობილია, რომ გასაღების მიზნის გარეშე ყალბი ფულის,
ან ფასიანი ქაღალდის დამზადება დანაშაულად არ თვლე-
ბა (საქ. სსკ 212-ე მუხლი). იგივე ითქმის გასაღების მიზნის
გარეშე ნარკოტიკული საშუალების შესაძენად ყალბი რე-
ცეპტის, ან სხვა დოკუმენტის დამზადების შესახებაც (საქ.
სსკ 267-ე მუხლი), აგრეთვე, ფსიქოტროპული, ან ძლიერ
მოქმედი ნივთიერების შესაძენად (საქ. სსკ 268-ე მუხლი);
დანაშაულად არ ითვლება აგრეთვე ანგარების მიზნის გა-
რეშე ოფიციალური დოკუმენტის, ან სახელმწიფო ჯილდოს
შეძენა (საქ. სსკ 361-ე მუხლი), გასაღების მიზნის გარეშე
ყალბი დოკუმენტის, ბეჭდის, შტამპის ბლანკის დამზადება

(საქ. სსკ 362-ე მუხლი).

მიზანი მაკვალთიფიკირებელი ნიშანია, მაგალითად, 109-ე მუხლის პირველი ნაწილის „დ“ პუნქტით (მკვლელობა სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით), ამავე მუხლის მეხამე ნაწილით (მკვლელობა სხულის ორგანოს ნაწილის, ან ქსოვილის გადანერგვის, ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით; მკვლელობა მსხვერპლის თხოვნით (საქ. სსკ 110-ე მუხლი) გულისხმობს მოქმედებას ფიზიკური ტკივილისგან მსხვერპლის გათავისუფლების მიზნით; რასობრივი დისკრიმინაცია (საქ. სსკ 142 -ე პრიმი მუხლი), ესე იგი, ქმედება, ჩადენილი ეროვნული, ან რასობრივი მტრობის, ან განხეთქილების ჩამოღების, ეროვნული, პატივისა და ღირსების დამცირების მიზნით; თავისუფლების უკანონო აღკვეთა შეიძლება ჩადენილ იქნეს სხვა დანაშაულის დაფარვის, ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით (საქ. სსკ 143-ე მუხლის მეორე ნაწილის „გ“ პუნქტი); მძევლად ხელში ჩაგდება იმ მიზნით, რომ მძევლის გათავისუფლების პირობით აიძულონ ორგანიზაცია, ან პირი შეასრულოს, ან არ შეასრულოს ესა თუ ის მოქმედება (საქ. სსკ 144-ე მუხლი); მიზანია მითითებული ცრუ მეწარმეობის (საქ. სსკ 193-ე მუხლი), უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის (საქ. სსკ 194-ე) და სხვა.

დავას არ იწვევს სახელმწიფოს წინააღმდეგ დანაშაულებში სახელმწიფოსთვის ზიანის მიყენების მიზანი (საქ. სსკ 308-ე მუხლი- საქართველოს ტერიტორიული ხელშეუხლებლობის დარღვევა, მუხლი 309-ე- ანტიკონტიტუციური ხელკშეკრულების დადება, ან მოლაპარაკების წარმოება, მუხლი 310-ე საქართველოს საგარეო უშიშროების ხელყოფა და სხვა). სპეციალური მიზანია გათვალისწინებული ტერორიზმი შემადგებლობებში (ტერორისტული აქტი, საქ. სსკ 323-ე მუხლი), მძევლად ხელში ჩაღდება ტერორისტული მიზნით (საქ. სსკ 329-ე), ტერორიზმის დაფინანსება (საქ. სსკ 331 პრიმი მუხლი) და სხვა.

როგორც ვხედავთ, მე მხოლოდ ზოგიერთი ძირითადი მომენტი აღვიშნე და ვნახეთ, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ქმედების მოტივი და მიზანი ყოველთვის პირდაპირ არაა გამოხატული, მაგრამ მთელ რიგ შემადგენლობებში ისინი მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ. ქმედების მოტივი და მიზანი ფსიქოლოგიურად გასაგებს ხდის ამ ქმედების ფსიქიკურ საზრისს, თუ რისი გულისთვის იქნა ჩადენილი ესა თუ ის ქმედება, ან რა მიზანს ისახავდა სუბიექტი. ამის მიხედვით წყდება საკითხი, არის თუ არა ეს ქმედება დანაშაული (განსაკუთრებით მიზნის ასპექტით), თუ იგი მართლზომიერი ქმედებაა? მეორეც, მოტივისა და მიზნის მიხედვით ხდება ერთი დანაშაულებრივი ქმედების გამოჯენა მეორისგან. მესამეც, ამის შესაბამისად ხდება ხელოვნის ობიექტის დადგენაც. მეოთხე, მოტივისა და მიზნის მიხედვით ხდება ბრალის ფორმების დადგენაც. აქ არაფერს ვამბობ უმართლობის სიბიექტური ელემენტების პრობლემაზე. მეხუთეც, ამ მხრივ ფრიად საინტერესოა დანაშაულში თანამონაწილეობის პრობლემაც მეექვსე, ბრალის ხარისხისა და პასუხისმგებლობის ინდივიდუალზაციის პრინციპის განხორციელება.

§ 12. ბრალის ფორმების დადგენა და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია

(ბრალის შინაარსისა და ფორმების ერთიანობის საკითხისათვის)

როგორც უკვე დავინახე, ქმედების მოტივისა და მიზნის დადგენა ბრალისა და მისი ფორმების დადგენის წინაპირობაა. ცხადია, მოტივისა და მიზნის დადგენიდან ბრალის ფორმებზე დასკვნა პირდაპირი ლოგიკური გზით ვერ მიიღება, რადგან, მოტივი და მიზანი ფსიქოლოგიური ცნებებია, ხოლო, ბრალის ფორმები, მართალია, ქცევის

ფსიქოლოგიური მხარისგან მოწყვეტილი არაა, მაგრამ წმინდა ფსიქოლოგიურ ცნებებს უკვე არ წარმოადგენს. ამიტომ, ელემენტარულად არაა სწორი ბრალის ფსიქოლოგიური თეორია, რომლის თანახმად, ბრალი არის ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი სუბიექტის ფსიქიკური დამოკიდებულება, გამოხატული განზრახვის, ან გაუფრთხილებლობის ფორმით. ბრალი, ჯერ ერთი, მისი ფორმების გარეშე ვერ გამოვლინდება; მეორეც, ბრალის ფორმა ჯერ კიდევ ბრალი არაა, ისევე როგორც ფორმა ჯერ კიდევ შინაარსი არ არის. მესამე, ბრალის ფორმა ბრალის შინაარსითაა განსაზღვრული და ამიტომ წმინდა ფსიქოლოგიურად არ არსებობს. მეოთხე, ბრალის ფორმების დადგენა ბრალდების საფუძველია და სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა. მესხეთე, ბრალის ფორმების დადგენა ბრალის დადგენას ჯერ კიდევ არ ნიშნავს და ამიტომ ბრალის ფორმების უტყუარად დადგენის მიუხედავად ბრალდებული ჯერ კიდევ არაბრალეულია, ვიდრე მისი ბრალი არ იქნება დადგენილი სასამართლოს მიერ გამოტანილი გამამტყუნებელი განაჩენით. მეექვსე, ბრალისა და მისი ფორმების გამოჩენა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის საქმეში წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლო საქმიანობის გამოჩენის საფუძველია.

როგორც ჩანს, საკმაოდ რთული ამოცანა დავისახეთ. მაგრამ საქმე ის გახლავთ, რომ ამ საკითხებზე ამჯერად პირველად არ ვმსჯელობთ, ესე იგი, გვაქვს გარკვეული პროზიცია (იხილეთ გ. ნატყებია, ბრალი, როგორც სოციალური ფილოსოფიის კატეგორია, თბილისი, 2001), რომელსაც გზადაგ'ხა მოკლედ გადმოვცემთ. პირველ რიგში საკითხი ასე დგას: არსებობს თუ არა ბრალის ფორმა? თუ არსებობს, რა ფორმებში ვლინდება იგი? ამ კითხვებზე ბრალის ფსიქოლოგიურ თეორიას თავისებური პასუხი აქვს. კერძოდ, ბრალის ფორმებად განზრახვა და გაუფრთხილებლობაა მიჩნეული. მაგრამ ამ საკითხში ბრალის ფსიქოლოგიური

თეორია თანმიმდევრული არ არის. ეგულისხმობ იმას, რომ ეს თეორია, ერთის მხრივ, ლაპარაკობს ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი სუბიექტის ფსიქიკურ დამოკიდებულებაზე განზრახვისა, ან გაუფრთხილებლობის ფორმით, ესე იგი, აღიარებს, რომ ბრალი განზრახვის, ან გაუფრთხილებლობის ფორმით ვლინდება. მეორეს მხრივ აღიარებს, რომ არსებობს განზრახი ბრალი და გაუფრთხილებელი ბრალი, ესე იგი, გამოდის, რომ განზრახვა და გაუფრთხილებლობა ბრალის სახეებია და არა ფორმები. მართლაც, თუ ბრალი სხვა არაფერია, თუ არა ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი სუბიექტის ფსიქიკური დამოკიდებულება, მაშინ, რა განსხვავებაა, ერთის მხრივ, მოტივისა და მიზნის ფსიქოლოგიურ შინაარსსა და ბრალის ფორმებს შორის? **პ. ღაბუნი** თვის დროზე წერდა: „**ბრალი არის დანაშაულის შემადგენლობის სუბიექტური მხარე; ბრალისა და დანაშაულის სუბიექტური მხარის ცნებები იგივეობრივია**“ (П. С. Дагель, Д. П. Котов, Субъективная сторона преступления и ее установление, Воронеж, 1974, стр. 41). ავტორის მტკიცებით, „მოტივი, მიზანი და ემოცია - აუცილებელი კომპონენტებია ფსიქიკური დამოკიდებულებისა, რომელიც ბრალს შეადგენს“ (იქვე, გვ. 43).

სამწუხაროდ, ბრალის ფსიქოლოგიური თეორია თითქმის გაბატონებულია თანამედროვე რუსეთის ფედერაციის სისხლისსამართლებრივ ლიტერატურაშიც. მაგალითად, **ა. რარობი** წერს: „**ბრალი ეს არის პირის ფსიქიკური დამოკიდებულება მის მიერ ჩადენილი სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული საზოგადოებრივად საშიში ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი**“ (А. И. Парог, Субъективная сторона и квалификация преступлений, М. 2001, стр. 14). მეორეს მხრივ, ავტორი იქვე ამტკიცებს, რომ „**ბრალი - ეს იურიდიული ცნებაა და ამიტომ მისი ზედმეტი ფსიქოლოგიზაცია არ უნდა მოხდეს...**“ (იქვე, გვ. 14). საკითხავია: როგორ უნდა გარდაიქმნას ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი ფსიქიკური დამოკიდებულება იურიდიულ ცნებად? სამწუხაროდ, ამ კითხ-

ვაზე ბრალის ფსიქოლოგიურ თეორიაში ზუსტი პასუხი არ არსებობს, მიუხედავად იმისა, რომ ბრალის პრობლემატიკაში ფსიქოლოგიზმის საფრთხეს ბევრი აცნობიერებს. მაგრამ ამჯერად დავებრუნდეთ ბრალის ფორმების პრობლემას. ბრალის ფსიქოლოგიური თეორიის თანახმად, როგორც უკვე ჩანს, განზრახვა და გაუფრთხილებლობა ბრალის, როგორც ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი ფსიქიკური დამიკიდებულების სახეებია, რადგან, აღიარებულია ის, რომ არსებობს განზრახვი ბრალი და გაუფრთხილებელი ბრალი. მაგრამ მაშინ სადღაა ბრალის ფორმა? საკითხის ამგვარად დასმის შემთხვევაში განზრახვა, ან გაუფრთხილებლობა ბრალის სახეები კი არაა, არამედ, ბრალის, როგორც რაღაც არაფსიქოლოგიური შინაარსის, გამოვლენის ფორმები. ამ ლოგიკით კი არსებობს არა განზრახვი, ან გაუფრთხილებელი ბრალი, არამედ, ბრალის განზრახვი, ან გაუფრთხილებელი ფორმა. მაშასადამე, ბრალის ფსიქოლოგიურმა თეორიამ ბრალის ფორმების ცნება არ იცის, რადგან იგი ბრალის ფორმებად ასაღებს იმას, რაც, ბრალის ფსიქოლოგიური თეორიის თანახმად, ბრალის სახეებია.

იცის თუ არა ბრალის ფორმების ცნება ბრალის ნორმატიულმა თეორიამ? ამ მხრივ ფრიად საინტერესოა „ფინალური თეორიის“ ძირითადი დებულებები. კერძოდ, ფინალიზმი, ერთის მხრივ, ამტკიცებს, რომ ბრალი არის გაკიცხვა სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო ქმედებისთვის, ხოლო, მეორეს მხრივ, მიღის დასკვნამდე, რომ განზრახვა და გაუფრთხილებლობა ქმედების ელემენტებია და არა ბრალის ფორმები. იგულისხმება, რომ განზრახვა და გაუფრთხილებლობა, როგორც ქმედების ელემენტები, წმინდა ფსიქოლოგიური ცნებებია და არა სუბიექტის გაკიცხვის გამომხატველი ცნებები. თუ ამ მხრივ განზრახვამ მართლაც შეიძლება ერთი შეხედვით გვაფიქრებინოს, რომ იგი წმინდა ფსიქოლოგიური ცნებაა, გაუფრთხილებლობა წმინდა ფსიქოლოგიურად შეუძლებელია და ამიტომ ეს

უკანასკნელი ბრალის ფორმაა (ო. ბაშკელიძე, შერაცხვის პრობლემა სისხლის სამართალში და ბრალის ნორმატიული ცნების დასაბუთების ცდა, „ადამიანი და კონსტიტუცია“, 2004, № 3-4). აქედან გამომდინარეობს, რომ ფინალური თეორიის თანახმად, განზრახვა და გაუფრთხილებლობა ბრალის ფორმებს არ წარმოადგენს. მაგრამ მაშინ როგორაა შესაძლებელი ბრალი მისი გამოვლენის რაიმე ფორმის გარეშე? განა უფორმო შინაარსი, ან უშინაარსო ფორმაა შესაძლებელი? თუ ბრალი სუბიექტის გაკიცხვაა, ის ხომ რაიმე ფორმით და გაკიცხაობის არაერთნაირი ხარისხით უნდა გამოვლინდეს? ლაშა-გიორგი კუტალია „ფინალური თეორიის“ ფუნდამენტურ კრიტიკას იძლევა. მისი აზრით, „ნორმატიულ შეფასებასთან გაიგივებული სისხლისსამართლებრივი ბრალი არ მოიცავს თავის შემადგენელ კომპონენტად არც განზრახვას და არც გაუფრთხილებლობას, არ გულისხმობს სუბიექტური ფსიქიკის მადეფინირებულ როლს და, ამგვარად, სხვა ნაკლოვანებებთან ერთად იქცევა დოგმატურად ამორფულ (უფორმო) სისხლისსამართლებრივ ცნებად“ (ლაშა-გიორგი კუტალია, ბრალის ნორმატივისტული მოდელი, თბილისი, 1999, გვ. 228; იხილეთ აგრეთვე მისი „ბრალი სისხლის სამართალში“, თბილისი, 2000).

თუ განზრახვა ბრალის ფორმა არაა და ამიტომ იგი ქცევის ფსიქოლოგიური კომპონენტია, მაშინ, იგი ნებისმიერი გადაწყვეტილების ჩაირსახეობად უნდა ჩათვალოს. თუ პირდაპირი განზრახვა ქცევის ფსიქოლოგიურ კომპონენტად გამოიყურება, ამ მხრივ ევენტუალური განზრახვა აშკარად პრობლემურია. როგორც სწორად აღნიშნავდა პროფ. ბ. ხარაზიშვილი (ხორნაბუჯელი), თუ განზრახვას ნებისმიერი ქცევის გადაწყვეტილებასთან გავაიგივებთ, მაშინ არაპიდაპირი, ევენტუალური, განზრახვა არაპირდაპირ, „ნეიტრალურ“, გადაწყვეტილებად უნდა მივიჩნიოთ, „რაც არაფრით არ უკავშირდება ნებისმიერ ქცევას, არ უტოლდება მას, რა ფორმაშიც არ უნდა იყოს ის“ (Б. В. Хорнабужели,

Психологическая сторона вины, Тбилиси, 1981, стр. 40). მართლაც, რანაირად შეიძლება ფსიქოლოგიურად დასაბუთდეს „არაპირდაპირი,“ „ნეიტრალური“ გადაწყვეტილება? აშკარაა, რომ ევენტუალური განზრახვის წმინდა ფსიქოლოგიური ანალოგი არ არსებობს.

ცხადია, გაუფრთხილებლობის, ანუ, თვითიმედოვნების, ან დაუდევრობის წმინდა ფსიქოლოგიური ანალოგიც არ არსებობს, რადგან, ჯერ ერთი, სუბიექტი ორივე შემთხვევაში არღევეს წინდახედულობის ნორმის მოთხოვნებს (წინდახედულობის ნორმებისა და გაუფრთხილებლობის ორგანული კავშირის შესახებ იხ. საინტერესო სტატია (M. Г. Угрехелидзе, Социально-этическая природа неосторожности, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის „მაცნე,“ ფილოსოფიის, ფსიქოლოგიის, ეკონომიკისა და სამართლის სერია, 1993, № 1). მეორეც, თვითიმედოვნებისას სუბიექტი არ ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის გარდუქალობას, დაუდევრობისას კი – შესაძლებლობას (რაც ამ ასპექტით უკვე გამორიცხავს ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი სუბიექტის ფსიქიკურ დამოკიდებულებას, მაგრამ არ გამორიცხავს ბრალის გაუფრთხილებელ ფორმას). მესამე, სუბიექტს შეუძლია და იგი ვალდებულია კიდევ აღნიშნული გაითვალისწინოს.

არსებობს თუ არა განზრახვის ფსიქოლოგიური ანალოგი? ცხადია, არსებობს განზრახვის წმინდა ფსიქოლოგიური ცნება, როგორც რაიმე ქმედების ჩასადენად ცნობიერი მზაობა (ლ. ყვავილაშვილი, განწყობა და ნებელობითი ქცევა, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის „მაცნე,“ ფილოსოფიისა და ფსიქოლოგიის სერია, 1994, № 1). გასაგებია, რომ ამ მიმართებით იგულისხმება შეგნებული, ნებელობითი ქცევა. მაგრამ ისიც გასაგები უნდა იყოს, რომ ტერმინები „შეგნება“ („გაცნობიერება“) და „განზრახვა“ იდენტური შინაარსის მქონე არაა. ამაზე მეტყველებს თუნდაც საქ. სსკ მე-10-ე მუხლი. მართლაც, თვითიმედოვნების საკანონმდუ-

ბლო ცნებაში ნათქვამია, რომ პირს გაცნობიერებული აქვს წინდახედულობის ნორმით აკრძალული ქმედება, მაგრამ პირს მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენა განზრახული არა აქვს. გარდა ამისა, ბრალის ფორმებში იგულისხმება ქმედების მართლწინააღმდეგობის შეგნება, ან მისი შეგნების შესაძლებლობა (ნებელობითი ქვეის ინტელექტუალური ასპექტი) და მართლზომიერ და მართლსაწინააღმდეგო ქმედებებს შორის არჩევანის შესაძლებლობა (ნებისყოფის თავისუფლება). მეორეს მხრივ, ჩვენ უკვე საუბარი გვქონდა იმაზე, რომ ევენტუალური განზრახვის წმინდა ფსიქოლოგიური ანალოგი არ არსებობს, რადგან, საქ. სსკ მე-9 მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, სუბიექტი გულგრილად ეკიდება მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას. გასაგებია, რომ „გულგრილი“ არის შეფასებითი ცნება და ამიტომ ევენტუალური განზრახვა წმინდა ფსიქოლოგიურად აღარ არსებობს. ამაზე მეტყველებს საქ. სსკ 342-ე მუხლი (სამსახურებრივი გულგრილობა), რომელშიც დაუდევრობის შინარსია გადმოცემული (იხილეთ ბ. ნაჯუბია, სისხლის სამართლის მეცნიერების მეთოდოლოგიური ანბანი, თბილისი, 2006, გვ. 200). გასაგებია, რომ „დაუდევარი“ შეფასებაა იმ პირისა, რომელიც მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულების გამო არ ითვალისწინებდა იმას, რომ მის მიერ ჩადენილ ქმედებას მართლსაწინააღმდეგო შედეგი მოჰყვებოდა. ისიც გასაგებია, რომ სუბიექტის უარყოფითი შეფასებაა გამოხატული თვითიმედოვნების ცნებაშიც. მაგალითად, ქარაფშუტაა პირი, რომელიც უსაფუძვლოდ (უპასუხისმგებლოდ) იმედოვნებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის თავიდან აცილებას. მაშასადამე, სუბიექტის უარყოფითი შეფასებაა გამოხატული როგორც ევენტუალური განზრახვის ფორმულაში („გულგრილი“), ისე თვითიმედოვნებისა და დაუდევრობის ცნებებში. უფრო მეტიც, სუბიექტის უარყოფითი შეფასების უფრო მაღალი ხარისხია გამოხატული პირდაპირი

განზრახვის საკანონმდებლო ფორმულაშიც: მაგალითად, „ანგარი“, „სასტიკი“, „თავხედი“, „ხულიგანი“ და სხვა. (იხილეთ **ბ. ნაჭყეძია**, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის აქსიოლოგიური ბუნება, „მართლმსაჯულება“, 2007, № 1). ბრალის ფორმებში გამოხატული ეს უარყოფითი შეფასებანი სუბიექტისა თვით ბრალის არსიდან მომდინარეობს. კერძოდ, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ბრალი არის პასუხისმგებლობის პოზიტიური და ნეგატიური ასპექტების კავშირის ფორმა, როგორც სციალური ფილოსოფიის კატეგორია. საქმე ისაა, რომ სათანადო ასაკისა და ნორმალური ფსიქიკის პიროვნება მოწოდებულია, თავის ნორმატიულ მოვალეობას (სისხლის სამართალში მართლზომიერი ქმედების მოვალეობას) მოეკიდოს პასუხისმგებლურად, ანუ, ამ მოვალეობის აღსრულების განწყობით. მაშასადამე, მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებებისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლური დამოკიდებულება მართლზომიერი ქმედების სუბიექტური მიზეზია. კერძოდ, თუ პასუხისმგებლობის პოზიტიური ასპექტი მოვალეობისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლურ დამოკიდებულებას გამოხატავს, ბრალი, პირიქით, მოვალეობისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულების გამოვლენაა (**ბ. ნაჭყეძია**, ბრალის ცნების საკანონმდებლო განზნაზღვრების საკითხისათვის, „სამართალი“ 2002, № 5-6).

ბრალის არსის შესახებ უფრო მოგვიანებით ვიმსჯელებ. ამჯერად კი ბრალის ეს ზოგადი ნიშანი იმისთვის დამჭირდა, რომ ბრალის ფორმების პრობლემა უფრო ადეკვატურად წარმოგვედგინა. კერძოდ, თუ განზრახვა პოზიტიური პასუხისმგებლობის (მოვალეობისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლური დამოკიდებულების) შეგნებული უარყოფაა, გაუფრთხილებლობა არის პოზიტიური პასუხისმგებლობის უგულვებლყოფა. შესაბამისად, თუ პირდაპირი განზრახვა არის სუბიექტის უპასუხისმგებლობის, ანუ, ბრალის უკიდურესად მაღალი ხარისხი, ევენტუალური განზრახვა უპასუხისმგებლობის უფრო დაბალი ხარისხია. თუ თვითი-

ედოვნებისას სუბიექტი უპასუხისმგებლოდ იმედოვნებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის თავიდან აცილებას და ამ უპასუხისმგებლობის გამო არ ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის გარდუვალობას, დაუდევრობისას სუბიექტი წინდახედულობის ნორმისადმი უპასუხისმგებლო დამოკიდებულების გამო არ ითვალისწინებს აღნიშნული შედეგის დადგომის შესაძლებლობას.

ერთი სიტყვით, განზრახვა და გაუფრთხილებლობა ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი ფსიქიკური დამოკიდებულების ფორმები, თუ სახეები კი არაა, როგორც ეს ბრალის ფსიქოლოგიურ თეორიაშია მიღებული, არამედ, მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულების გამოხატვის ფორმები. იგულისხმება, რომ მოვალეობისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლური დამოკიდებულების ვითარებაში იგი მართლზომიერ ქმედებას ჩაიდენდა. თუ მოვალეობისადმი პასუხისმგებლური დამოკიდებულება წახალისების, შექების ღირსია, ამ მოვალეობისადმი უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება, როგორც სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო ქმედების სუბიექტური მიზეზი, პირიქით, დაგმობას, გაკიცხვას იმსახურებს.

დებულება, რომ ბრალი არ შეიძლება ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი ფსიქიკური დამოკიდებულებით ამოიწუროს და რომ ბრალეული პირი უარყოფითად ეკიდება საზოგადოებრივ ღირებულებებს, არაერთხელ იყო აღნიშნული. მაგრამ პროფ. თ. ჯერეთელი და ვ. მაყაშვილი მართებულად აღნიშნავენ, რომ გაუფრთხილებლობისას საზოგადოებრივი ღირებულებებისადმი უარყოფითი დამოკიდებულება არ არსებობს (Т. В. Церотели, В. Г. Макашвили, Понятие вины в уголовном праве, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის „მაცნე“ ეკონომიკისა და სამართლის სერია, 1986, № 2, გვ. 79). ასეთივე მოსაზრება გამოთქვა ა. რაბოზმა. მისი აზრით, გაუფრთხილებლობისას საზოგადოებრივი ღირე-

ბულებებისადმი დამოკიდებულება არის არა უარყოფითი, არამედ, არასაკმარისად ფროთხილი და ყურადღებიანი. ავტორის მტკიცებით, გაუფროთხილებლობისას საზოგადოებრივი ღირებულებებისადმი სუბიექტის დამოკიდებულებას შეიძლება სხვადასხვა ელფერი კქონდეს: „უგულებელყოფითი, უდარდელი, უყურადღებო, არასაკმარისად ყურადღებითი. მაგრამ ამასთან საზოგადოებრივად საშიში შედეგი ბრალეულისთვის ყოველთვის არასასურველი და მოულოდნელია“ (ა. რაობის დასახ. ნაშრომი, გვ. 22). აქ ავტორს იმისი თქმა უნდა, რომ გაუფროთხილებობისას წინდახედულობის ნორმებისადმი სუბიექტის დამოკიდებულება უბრალოდ უარყოფითი კი არაა, არამედ, უპასუხისმგებლოა, რადგან, ეს დამოკიდებულება პასუხისმგებლური რომ ყოფილიყო, მაშინ, ის მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას გაითვალისწინებდა და ამ უპასუხისმგებლო ქმედებას არ ჩაიდენდა.

როგორც უკვე ვთქვი, რომ განზრახვის შემთხვევაში სუბიექტი შეგნებულად უარყოფს სახელმწიფოს წინაშე პოზიტიურ პასუხისმგებლობას, ხოლო, გაუფროთხილებლობისას - უგულებელყოფს მას. ცხადია, აქ უპასუხისამგებლობის, ანუ, ბრალის ხარისხი სრულიად განსხვავებულია: პირდაპირი განზრახვა უპასუხისმგებლობის უკიდურესად მაღალი ხარისხია, მაშინ, როდესაც ევენტუალური განზრახვა უპასუხისმგებლობის, ანუ, ბრალის უფრო დაბალი ხარისხს გამოხატავს. შესაბამისად, გაუფროთხილებლობა სახელმწიფოს წინაშე პოზიტიური პასუხისმგებლობის უგულებელყოფით ელინდება, ხოლო, ეს უგულებელყოფა თვითიმედოვნებისას უფრო მაღალია, ვიდრე, დაუდევრობისას.

ამრიგად, განზრახვა და გაუფროთხილებლობა ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი სუბიექტის ფსიქიკური დამოკიდებულებისგან მოწყვეტილი არ არის, მაგრამ ამ ფსიქიკურ დამოკიდებულებაზე არ დაიყვანება. ამიტომაც, რომ განზრახვა და გაუფროთხილებლობა ქმედებისა და მისი შედეგები-

სადმი ფსიქიკური დამოკიდებულების სახეები თუ ფორმები კი არაა, არამედ, სახელმწიფოს წინაშე პოზიტიური პასუხისმგებლობის შეგნებული უარყოფისა და უგულებელყოფის გამოხატვის, ანუ, ბრალის ფორმები. აქედან გამომდინარე, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ასპექტით ნათქვამიც საკმარისია, რათა ბრალის ფორმების მიხედვით მოკლედ მაინც განვიხილოთ ზოგიერთი საკითხი.

როგორც ცნობილია, განზრახვა ორი სახისაა: პირდაპირი და არაპირდაპირი, ანუ, ევენტუალური. პირდაპირი განზრახვისას, საქ. სსკ მე-10 მუხლის თანახმად, სუბიექტი აცნობიერებს მის მიერ ჩადენილი ქმედების მართლწინააღმდეგობას, ითვალისწინებს ამ ქმედების მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და სურს ეს შედეგი, ანდა, ითვალისწინებს ასეთი შედეგის განხორციელების გარდუვალობას.

ამ დებულებიდან გამომდინარეობს, რომ ინტელექტუალურ ასპექტში პირდაპირი განზრახვა გამოიხატება ქმედების მართლწინააღმდეგობის გაცნობიერებასა და ამ ქმედების მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობის გათვალისწინებაში, ხოლო, ნებელობითი ასპექტით- მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის სურვილში, ან როცა ეს სურვილი არაა და აღნიშნული შედეგის გარდუვალობაში სუბიექტი დარწმუნებულია.

სამართლიანობა მოითხოვს იმის აღნიშვნას, რომ საბჭოური სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში პირდაპირი განზრახვა ჩამოყალიბებული იყო შემდეგნაირად: დანაშაული პირდაპირი განზრახვით ჩადენილად ჩაითვლება, თუ პირს შეგნებული ჰქონდა მისი ქმედების საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი, ის ითვალისწინებდა ამ ქმედების საზოგადოებრივად საშიშ შედეგებს და სურდა ამ შედეგების დადგომა (სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის კანონმდებლობის 1958 წლის საფუძვლების მე-8 მუხლი; საქ. სსრ სისხლის სამართლის 1960 წლის კოდ-

ექსის მე-9 მუხლი). თუ კარგად ჩაუუკვირდებით, პირდაპირი განზრახვის ამ ცნებაში ინტელექტუალური და ნებელობითი მხარე ერთმანეთს ემთხვევა. გამოდის, რომ, თუ სუბიექტს შეგნებული აქვს მისი ქმედების საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი, მაშინ, მას სურს კიდევ საზოგადოებრივად საშიში შედეგების დადგომა. უფრო მოკლედ რომ ვთქვათ, პირდაპირი განზრახვის ამ ფორმულის მიხედვით, ის, რაც შეგნებულია, სასურველია კიდევ. გამოდიოდა, რომ ადამიანის ნებელობით მხარეზე მისი ინტელექტუალური მხარის მიხედვით უნდა ვიმსჯელოთ. მაგალითად, თუ პირი ნათესაური გრძნობის კარნახით დაფარავდა მისი ახლობლის მიერ ჩადენილ დანაშაულს, უნდა გვემტკიცებინა, რომ პირი მოქმედებდა დანაშაულის დაფარვისთვის დამახასიათებელი საზოგადოებრივად საშიში შედეგების დადგომის სურვილით, მაშინ, როდესაც სუბიექტს ეს უკანასკნელი შეგნებული ჰქონდა, ხოლო, ნებელობის მხრივ მას ეს შედეგი კი არ სურდა, არამედ, ახლობლის დახსნა ჩადენილი დანაშაულისთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლებისგან, ესე იგი, მოქმედებდა ნათესაური გრძნობის კარნახით. დანაშაულებრივი ქმედების სწორი ფსიქოლოგიური ანალიზის საფუძველზე პროფ. ბ. ხარაზიშვილი (ხორნაბუჯელი) მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ პირდაპირი განზრახვის დროს პირს შეიძლება სურდეს საზოგადოებრივად საშიში შედეგის დადგომა (მაგალითად, ეჭვიანობის მოტივით ჩადენილი მკვლელობისას მსხვერპლის სიკვდილი), მაგრამ შეიძლება ეს შედეგი არ სურდეს და მას ითვალისწინებდეს, როგორც მოცემულ შემთხვევაში გარდუვალს. მისი მტკიცებით, ინტელექტუალური თვალსაზრისით პირდაპირი განზრახვა ხასიათდება საზოგადოებრივად საშიში შედეგების გარდუვალად დადგომის გათვალისწინებით, ხოლო, საკითხი იმის შესახებ, სურს თუ არა სუბიექტს ეს შედეგები, - სუბიექტის ქცევის მოტივების მიხედვით უნდა გადაწყდეს (Б. В. Хорнабужели, Психологическая сторона вины, Тбилиси,

1981, სტრ. 34). მართლაც, თუ მკვლელი მოქმედებს ეჭვიანობის მოტივით, მაშინ, მას მსხვერპლის სიცოცხლის მოსპობა უეჭველად სურს, ხოლო, თუ პირი მოქმედებს ანგარების მოტივით, მაშინ, მას სურს ქონებრივი გამორჩენის მიღება, ხოლო ან გზაზე მკვლელობას იგი განიხილავს, როგორც მისი მოქმედების გარდუვალ შედეგს.

მიუხედავად იმისა, რომ პროფ. ბ. ხარაზიშვილის (ხორნაბუჯელის) ეს და სხვა ანალოგიურ ორიგინალურ მოსაზრებას (ხოგჯერ სამწუხარო გაუგებრობის გამოც) ბევრი დაუპირისპირდა, მოგვიანებით მაინც გაცნობიერდა, რომ პირდაპირი განზრახვის ტრადიციული ფორმულა სწორი არ იყო (ჩემის მხრივ დაეძენ, რომ ეს ფორმულა პეგელიანური ინტელექტუალიზმია) და ამიტომ საქართველოს ახალი (1999 წლის 22 ივლისის) სისხლის სამართლის კოდექსის მეცხრე მუხლის მეორე ნაწილში პროფ. ბ. ხარაზიშვილის ხსენებული პოზიცია გამოიხატა იმ დებულების დამატებით, რომ სუბიექტს შეიძლება სურდეს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომა, „ანდა ითვალისწინებდეს ასეთი შედეგის განხორციელების გარდუვალობას.“ ამით არსებითად იქნა დაძლეული ადამიანის ინტელექტზე მისივე ნების დაყვანის პეგელისეული ტენდენცია და პირდაპირი განზრახვის ფსიქოლოგიური მხარე მოტივის ცნებას და სახეებს ბუნებრივად დაუკავშირდა. დიახაც, სწორედ პირდაპირი განზრახვისთვის არის დამახასიათებელი ისეთი მოტივები, როგორიცაა: ანგარება, ხულიგნური ქვენაგრძნობა, განსაკუთრებული სისასტიკე, სისხლის აღება და სხვა.

§ 13. ძმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია პირდაპირი განზრახვის მიხედვით

ა) ქმედებაში შურისძიების, ეჭვიანობის, სისხლის

ადების, ანგარების, ხულიგნური ქვენაგრძობის და სხვა მსგავსი მოტივები მიუთითებენ, რომ ქმედება ჩადენილია პირდაპირი განზრახვით. იგულისხმება როგრც მკვლელობები, ისე, ჯანმრთელობის დაზიანებანი. ამასთან, რიგ შემთხვევაში (მაგალითად, ეჭვიანობისას) სუბიექტი მოქმედებს სხვა ადამიანის სიცოცხლის მოსპობის, ან ჯანმრთელობის დაზიანების სურვილით, ხოლო, სხვა შემთხვევაში (მაგალითად, ანგარების მოტივისას) იგი მოქმედებს ანგარების დაკმაყოფილების სურვილით, ხოლო, მკვლელობა ან ჯანმრთელობის დაზიანება ანგარების დაკმაყოფილების ხერხია. მაშასადამე, ამ ბოლო ასპექტით მართლსაწინააღმდეგო შედეგები სასურველი არაა, მაგრამ, სუბიექტი მათი გარდუვალად დადგომას ითვალისწინებს.

ბ) თუ სისხლის სამართლის კანონი მიუთითებს სუბიექტის მოქმედების მიზანზე, მაშინ, ქმედება, ან მართლზომიერია (მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოებანი) ან იგი მართლსაწინააღმდეგოა და მაშინ იგი ჩადენილია პირდაპირი განზრახვით. ამ მიმართებით ისიც საყურადღებოა, რომ მიზანი უმართლობის (ქმედების შემადგენლობისა და მართლწინააღმდეგობის ერთიანობის) სუბიექტური ელემენტი. პროფ. ო. ბამჭრელიძე სწორად მიუთითებს, რომ მიზანი არის „ის სუბიექტური ელემენტი, რომელიც უმართლობას განსაზღვრავს ყოველთვის პირდაპირი განზრახვით ჩადენილ დელიქტებში“ (ო.ბამჭრელიძე, სისხლისსამართლებრივი უმართლობის პრობლემა და თანამონაწილეობის დასჯადობის საფუძველი, თბილისი, 1989, გვ.170). ჩვენ არ შეუქედგებით ამ მხრივ (ვალკეულ შემადგენლობათა ანალიზს, რადგან, მიზნის სისხლისსამართლებრივი მნიშვნელობის თაობაზე ზემოთ მოკლედ გვქონდა საუბარი.

გ) პირდაპირ განზრახვაზე მიუთითებს კანონმდებელი, როდესაც სისხლის სამართლის კოდექსის ამა თუ იმ მუხლ-

ში ლაპარაკობს „წინასწარ შეცნობაზე.“ ე. ი. როდესაც სუბიექტს წინასწარვე, ანუ, რაიმე ქმედების ჩადენამდე აქვს შეგნებული სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების რომელიღაც არსებითი ნიშანი. მაგალითად, მკვლელობა წინასწარ შეცნობით ორსული ქალისა (საქ. სსკ 109-ე მუხლის მეორე ნაწილის „ა“ პუნქტი); წინასწარი შეცნობით ორსული ქალის, ან არასრულწონის გაუპატიურება (საქ. სსკ 137-ე მუხლის მესამე ნაწილის „დ“ პუნქტი); ძალადობის გარეშე გარყვნილი ქმედება წინასწარი შეცნობით 16 წლის ასაკს მიუღწეველთან (საქ. სსკ 141-ე მუხლი) და სხვა.

დ) ქმედების ჩადენაზე პირდაპირი განზრახვით მიუთითებს თვით ქმედების შემადგენლობის ტიპიც. მაგალითად, ყაჩაღობა, ბანდიტიზმი, სამსახურებრივი უუღლებამოსილების ბოროტად გამოყენება და სხვა ამგვარი ქმედება მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით ხორციელდება.

ე) პირდაპირი განზრახვა, როგორც წესი, დაზუსტებული და დაკონკრეტებულია იმ თვალსაზრისით, რომ სუბიექტმა იცის, თუ რა ქმედებას სჩადის და რა შედეგს გამოიწვევს. მაგრამ ზოგჯერ ასეთი კონკრეტიზაცია შეიძლება არ იყოს და მაშინ ქმედება დაკვალიფიციირდება განზრახვის მიმართულების მიხედვით. მაგალითად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა საკასაციო პალატამ განიხილა საკასაციო საჩივარი ქუთაისის საოლქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სააპელაციო პალატის 2001 წლის 8 ივნისის განჩინებაზე, რომლითაც საქმე დამატებითი გამოძიებისთვის დაუბრუნდა საქართველოს გენერალურ პროკურატურას.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა საკასაციო პალატამ აღნიშნა შემდეგი: როგორც წინასწარმა გამოძიებამ, ისე, პირველი ინსტანციის

სასამართლომ დადგენილად მიიჩნია, რომ მსჯავრდებულმა ი. მ.-იამ თანამზრახველ პირებთან, გ. და ბ. აძეებთან წინასწარი შეთანხმებით, ხულიგნური ქვენაგრძნობით, მომარჯვებული საგნების გამოყენებით, სხეულის დაზიანება მიაყენა ორ პირს, ბ. და რ. სძეებს, რაც დაკვალიფიცირებულია საქ. სსკ 118-ე მუხლის მეორე ნაწილით, ამავე კოდექსის 239-ე მუხლის მეორე ნაწილის „ა“ პუნქტით და 239-ე მუხლის მესამე ნაწილით.

საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ „საბრალდებო დასკვნით არაა დასაბუთებული ზემოაღნიშნულ დანაშაულთა ერთობლიობის აუცილებელი საჭიროება. აღნიშნული ხარვეზი იმითაა გამოწვეული, რომ გამოძიების მიერ არაა დადგენილი ამ ეპიზოდში ი. მ.-იას განზრახვის მიმართულება (სუბიექტური მხარე). კერძოდ, მას ამოძრავებდა საზოგადოებრივი წესრიგის უხეში დარღვევისა და საზოგადოებისადმი აშკარა უპატივცემულობის, თუ დაზარალებულისთვის სხეულის მიყენების განზრახვა. იმ შემთხვევაში, თუ ი. მ.-იას განზრახვას შეადგენდა ხულიგნობის ჩადენა, დაზარალებულისთვის სხეულის ნაკლებად მძიმე დაზიანება მოცული იყო ხულიგნობის დანაშაულის დისპოზიციით და საქართველოს სსკ 118-ე მუხლის მეორე ნაწილით დამატებით კვალიფიკაციას არ საჭიროებდა, ხოლო, თუ მისი განზრახვა მიმართული იყო ხულიგნური ქვენაგრძნობით დაზარალებულისთვის სხეულის დაზიანების მისაყენებლად, ასეთ შემთხვევაში მას ხულიგნობის კვალიფიკაციით არ უნდა წაყენებოდა ბრალდება. პირველი ინსტანციის სასამართლო ვალდებული იყო ი. მ.-იას ქმედებისათვის მიეცა სწორი იურიდიული კვალიფიკაცია“ (საქართველოს უზენაეს სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სისხლის სამართლის საქმეებზე, 2001 წლის 12 დეკემბერი, გვ. 889).

როგორც ვხედავთ, საკასაციო პალატამ სწორად აღნიშნა ქმედების დანაშაულად სწორი კვალიფიკაციისთვის მეტად მნიშვნელოვანი რამდენიმე გარემოება. ჯერ ერთი, საქმე

ეხება ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას განზრახვის მიმართულების მიხედვით. კერძოდ, თუ პირს განზრახული ჰქონდა ხულიგნური მოქმედების ჩადენა, მაშინ, ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება მოცული იყო ამ მოქმედებით. თუ ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება ჩადენილი იყო ხულიგნური ქვენაგრძნობით, მაშინ, ხულიგნური მოქმედებით ქმედების კვალიფიკაცია დაუშვებელია, რადგან, ერთია ხულიგნური ქვენაგრძნობა, როგორც ქმედების მოტივი, და მეორეა ხულიგნური მოქმედება (საქ. სსკ 239-ე მუხლი).

რაკი სიტყვა ჩამოვარდა „განზრახვის მიმართულებაზე.“ აქვე ვიტყვით იმაზეც, რომ ამ ნიშნით ქმედება შეიძლება შეფასდეს, ვითარც მკირემნიშვნელოვანი (საქ. სსკ მე7-ე მუხლის მეორე ნაწილი), თუ სუბიექტს ჰქონდა შესაძლებლობა, უფრო მნიშვნელოვანი ზიანი გამოეწვია, მაგრამ ამ გზით იგი შეგნებულად არ წაყიდა. შეიძლება მოხდეს პირიქით, როდესაც ობიექტურად მკირემნიშვნელოვანი ქმედება, სუბიექტის განზრახვის მიმართულების მიხედვით, შეიძლება შეფასდეს დანაშაულად. მაგალითად, ჯიბის ქურდმა მოქალაქეს ავტობუსში ხუთლარიანი ამოაცალა. ქმედება დამთავრებული დანაშაულია, რადგან ქურდის განზრახვა ნებისმიერ შედეგზე იყო მიმართული.

ვ) რიგ შემთხვევაში ადგილი აქვს ე. წ. ალტერნატიული შემადგენლობის განხორციელებას პირდაპირი განზრახვით. მაგალითად, უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაცია (საქ. სსკ 194-ე მუხლი) შეიძლება განხორციელდეს ქონების სარგებლობით, შექენით, ფლობით, გადაცემით და სხვა. განახევებენ აგრეთვე წინასწარ მოფიქრებულ და უეცრად აღმოცენებულ განზრახვას. წინასწარ მოფიქრებული განზრახვა აშკარაა, მაგალითად, გენოციდის შემადგენლობაში (ესე იგი, მოქმედება წინასწარ შეთანხმებული გეგმის მიხედვით - საქ. სსკ 407-ე მუხლი); უეცრად აღძრული განზრახვის მაგალითად შეიძლება დავასახელოთ ფიზიოლოგიური

აფექტის ეითარება.

ზ) დანაშაულის მოშადება და მცდელობა, აგრეთვე დანაშაულში თანამონაწილეობა, როგორც წესი, ხორციელდება პირდაპირი განზრახვით.

როგორც ჩანს, დანაშაულთა დიდი ნაწილი ხორციელდება პირდაპირი განზრახვით. მაგრამ ამ მხრივ უკრადლებას იპერობს ევენტუალური ანუ არაპირდაპირი განზრახვაც. საქ. სსკ მე-9 მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, ქმედება არაპირდაპირი განზრახვითაა ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული ჰქონდა თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, ითვალისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და არ სურდა ეს შედეგი, მაგრამ შეგნებულად უშეებდა ან გულგრილად ეკიდებოდა მის დადგომას.

თუ არაპირდაპირ განზრახვას შევადარებთ პირდაპირ განზრახვას, დავინახავთ მათ როგორც საერთო, ისე განმასხვავებელ ნიშნებს. ჯერ ერთი, ორივე შემთხვევაში შეგნებულია ქმედების მართლწინააღმდეგობა და გათვალისწინებულია მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობა. მეორეც, ორივე შემთხვევაში განზრახულია დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენა, განსხვავებით თვითიმედოვნებისგან, როდესაც პირი უპასუხისმგებლოდაა დაიმედებული, რომ მართლსაწინააღმდეგო შედეგი არ დადგება. მაგრამ განზრახვის ამ სახეებს შორის თვისებრივი სხვაობაა. ჯერ ერთი, პირდაპირი განზრახვისას მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომა სუბიექტისათვის, როგორც წესი, სასურველია, მაშინ, როდესაც არაპირდაპირი განზრახვისას ის სასურველი არაა. მეორეც, პირდაპირი განზრახვისას მართლსაწინააღმდეგო შედეგი შეიძლება სასურველი არც იყოს, მაგრამ სუბიექტი ითვალისწინებდეს ამ შედეგის გარდუვალობას, ანუ, ადგილი აქვს მართლწინააღმდეგობის შეგნების უკიდურესად მაღალ ხარისხს, მაშინ, როდესაც ევენტუალური განზრახვისას მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომა შეგნებულადაა დაშვებული (ანუ შესაძლებლო-

ბაში) ან პირი ამ შედეგის დადგომას გულგრილად ეკიდება. ამიტომ ჩვენ უკომენტაროდ ვერ დავტოვებთ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა საკასაციო პალატის ერთ-ერთ განჩინებას (2001 წლის 11 სექტემბერი), რომელშიც, როგორც გვეჩვენება, ერთმანეთშია არეული პირდაპირი და არაპირდაპირი განზრახვის ელემენტები. განჩინების სამოტივაციო ნაწილში გ. ს-იანის მიერ მკვლელობის ჩადენა დადასტურებულადაა მიჩნეული. კერძოდ, გ.-სიანი, რომელსაც ცუდი ურთიერთობა ჰქონდა გ. ხ.-იანთან, მასთან შელაპარაკებისა და ჩხუბის შემდეგ შევიდა სახლში, სადაც აიღო პერის საჭრელი დანა და დაბრუნდა ისევ გ. ხ.-იანთან. განჩინებაში აღნიშნულია, რომ დანის აღებისა და გ-ხ-იანთან დაბრუნების მომენტიდან მას შეგნებული ჰქონდა მისი მოქმედების მართლწინააღმდეგობა. მსჯავრდებულმა მსხვერპლს დანა ჩაართვა მუცლის არეში, სადაც, განჩინების თანახმად, უმნიშვნელოვანესი სასიცოცხლო ორგანოებია. განჩინებაში გაკეთებულია დასკვნა, რომ მას შეგნებული ჰქონდა ყოველივე ეს, „რითაც უშვებდა მისი სიკვდილის შესაძლებლობას და სურდა ეს შედეგი“ (833). ვფიქრობთ, დასკვნა სუსტი არაა. კერძოდ, თუ მსჯავრდებულს სურდა დაზარალებულის სიკვდილი, მაშინ, იგი მოქმედებდა პირდაპირი განზრახვით და მაშინ დებულება, რომ იგი „შეგნებულად უშვებდა“ ამ შედეგს სწორი არაა. პირიქითაც, თუ მსჯავრდებული შეგნებულად უშვებდა ამ შედეგს, მაშინ, ის მოქმედებდა არაპირდაპირი (ევენტუალური) განზრახვით და დებულება, რომ მას “სურდა” აღნიშნული შედეგი, სწორი არ არის.

ევენტუალური (არაპირდაპირი) განზრახვით შეიძლება ჩადენილ იქნეს, მაგალითად, მარტივი მკვლელობა, ვთქვათ, ჩხუბის ნიადაგზე (საქ. სსკ 105-ე მუხლი), ან, ჯანმრთელობის დაზიანებანი, მკვლელობა, აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით (საქ. სსკ 113-ე მუხლი), ან ამ

ვითარებაში ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე, ან მძიმე დაზიანება(საქ. სსკ 123-ე მუხლი), მკვლელობა დანაშაულის შეპყრობისთვის აუცილებელი ზომების გადაცილებით (საქ. საკ 114-ე მუხლი), საფრთხის შემქნელი დელიქტებიდან (იხილეთ მ. **უბრახელიძე**, ბრალი საფრთხის დელიქტებში, თბილისი, 1982 (საქ. სსკ 127-ე მუხლი-სიცოცხლისთვის საშიშ მდგომარეობაში ჩაყენება, საქ.სსკ 128-ე მუხლი- განსაცდელში მიტოვება, საქ. სსკ 129-ე მუხლი - დაუხმარებლობა; საქ. სსკ 131 - მუხლის პირველი და მეორე ნაწილი- შიდასის შეყრა, მაგალითად, სქესობრივი კავშირის გზით, როცა პირი შეგნებულად უშვებდა პარტნიორის შიდასის ვირუსით ინფიცირებას); ფალსიფიკაცია, თუ ამ ქმედებას შეუძლო საფრთხე შეექმნა ადამიანის სიცოცხლის, ან ჯანმრთელობისთვის (საქ. სსკ 197-ე მუხლის მესამე ნაწილი) და სხვა.

უნდა აღინიშნოს, რომ რამდენადაც დანაშაულის ჩადენის მცდელობა ევენტუალური განზრახვით ფსიქოლოგიურად შეუძლებელია (როგორ უნდა სცადოს პირმა იმისი ჩადენა, რისი ჩადენაც მას ხსენებული განზრახვისას არ სურს?). თუ პირმა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომა შეგნებულად დაუშვა, ხოლო, ეს შედეგი რეალურად არ დადგა, აქ თითქოს ადგილი აქვს მცდელობას, ანალოგიურად მცდელობისა პირდაპირი განზრახვით. მაგრამ ეს ანალოგია დაუშვებელია, რადგან, პირდაპირი განზრახვისას სახეზეა არა მხოლოდ დანაშაულის ჩადენის განზრახვა, არამედ, რეალური ქმედებაც, რომელიც, საქ. სსკ მე-18 მუხლის თანახმად, მიმართული იყო დანაშაულის ჩასადენად, როგორც ამას სწორად მიუთითებს პროფ. **ო. ბამყრელიძე** (იხილეთ ისი „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება,“ თბილისი, 1005, გვ. 158-161). მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შეგნებულად დაშვების შემთხვევაში, როდესაც ეს შედეგი რეალურად არ დადგა, დანაშაულის ჩადენის მცდელობად ამ „დაშვების“ კვალიფიკაცია, სხვა არაფერია, თუ არა აზრის მიჩნევა დანა-

შაუღად, რაც ეწინააღმდეგება იმ ცნობილ პრინციპს, რომ სისხლის სამართალი ქმედების სამართალია, ესე იგი, დანაშაულად ცხადდება არა აზრი, შეხედულება, რწმენა და სხვა, არამედ, ქმედება, რომელიც ზიანს აყენებს, ან ზიანის მიყენების საფრთხეს უქმნის კაზონით დაცულ ინტერესს.

§ 14. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია ბრალის გაუფრთხილებელი ფორმის მიხედვით

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში გაუფრთხილებლობის პრობლემას ორი მონოგრაფიული ნაშრომი მიეძღვნა (B. G. Макашвили, Ответственность За неосторожность, М. 1957; M. G. Угрехелидзе, Проблема неосторожной вины в уголовном праве, Тбилиси, 1975). მართალია, ბრალის გაუფრთხილებელი ფორმით ჩადენილი დანაშაულთა ხვედრითი წილი გაცილებით უფრო მცირეა ამ მხრივ განზრახი დანაშაულის რაოდენობასთან მიმართებაში, მაგრამ ეს არამც და არამც არ ამცირებს გაუფრთხილებლობის, როგორც, ბრალის დამოკიდებული ფორმის, პრაქტიკულ, თუ თეორიულ მნიშვნელობას. უფრო მეტიც, გაუფრთხილებლობის პრობლემებზე შეიძლება გამოვცადოთ ბრალის ესა თუ ის კონცეფცია. მაგალითად, ბრალის ფსიქოლოგიური თეორია, როგორც ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი სუბიექტის ფსიქიკური დამოკიდებულება. კერაფრით ვერ ეგუება თვითიმედოვნების იმ ფსიქოლოგიურ მხარეს, რომ სუბიექტი, წინდახედულობის ნორმის მოთხოვნებისადმი უპასუხისმგებლო დამოკიდებულების გამო, არ ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის გარდუვალობას (ამ შედეგის დადგომის მხოლოდ შესაძლებლობას ითვალისწინებს), რის გამოც ამ მიმართებით „ფსიქიკური დამოკიდებულება“ სრულიადაც არაა საკმარისი. მით უფრო შეუძლებელია აიხსნას დაუღვე-

რობა „ფსიქიკური დამოკიდებულების“ კოზიციიდან, რადგან, ამ დროს პირი არც ქმედებას აცნობიერებს და არც შედეგს ითვალისწინებს. გარდა ამისა, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, „ფინალურ თეორიაში“ განზრახვა და გაუფრთხილებლობა ბრალის ფორმებს კი არ წარმოადგენს, არამედ, ქმედების ბუნებრივ, ანუ, ფსიქიკურ ელემენტს, რომელიც ყოველგვარი გასაკიცხობის გარეშე დგას. თუ ამ ასპექტით განზრახვა მართლაც შეიძლება მოგვეჩვენოს ქმედების ბუნებრივ, ფსიქიკურ, ელემენტად, „ბუნებრივი, ანუ, ფსიქიკური გაუფრთხილებლობა“ შეუძლებელია. ამიტომაც, რომ ბრალის გაუფრთხილებელი ფორმის პრობლემა „ფინალიზმს“, როგორც თეორიულ სისტემას, შიგნიდან აფეთქებს.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-10 მუხლის მეოთხე ნაწილის თანახმად, გაუფრთხილებლობით ჩადენილი ქმედება მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება დანაშაულად, თუ ამის შესახებ მითითებულია ამ კოდექსის შესაბამის მუხლში. ცხადია, ამ დებულებაში თავისებურადაა გამოხატული კანონიერების პრინციპი, რომლის თანახმად, დანაშაულად შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ ის ქმედება, რომელიც გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კანონით. მაგრამ, მეორე მხრივ, კანონის ხსენებული დებულება გამოხატავს იმ ვითარებას, როდესაც საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილში კონკრეტულად იყო მითითებული ამა თუ იმ ქმედების გაუფრთხილებლობით ჩადენის შესახებ. მოგვიანებით კი სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილიდან ეს მითითება ამოაგდეს და ამიტომ სადღეისოდ ბრალის გაუფრთხილებელი ფორმით ჩადენილი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემა სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-10 მუხლის თანახმად, ბრალის გაუფრთხილებელი ფორმის ორ სახედ იყოფა: თვითიმედოვნებად და დაუდევრობად. დანაშაული თვითიმედოვნებითაა ჩადენილი, თუ პირი აც-

ნობიერება წინდახედულობის ნორმით აკრძალულ ქმედებას, ითვალისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, მაგრამ უსაფუძვლოდ იმედოვნებდა, რომ ამ შედეგს თავიდან აიცილებდა. ქმედება დაუდევრობითაა ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული არ ჰქონდა წინდახედულობის ნორმით აკრძალული ქმედება, არ ითვალისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, თუმცა, ამის გათვალისწინება მას ევალებოდა და შეეძლო კიდევ.

შევეცდებით, მოკლედ განვიხილოთ ბრალის გაუფრთხილებელი ფორმის ძირითადი ნიშნები ისე, როგორც ჩვენ, ბრალის ახალი ცნების, როგორც უპასუხისმგებლობის, სინონიმის, პოზიციიდან წარმოგვიდგენია. უპირველეს ყოვლისა, დავას არ იწვევს გაუფრთხილებლობის კავშირი წინდახედულობის ნორმებთან, რადგან სწორედ წინდახედულობის ნორმისადმი უპასუხისმგებლო დამოკიდებულების გამოა, რომ სუბიექტი არ ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის გარდუვალობას (თვითიმედოვნება) ან შესაძლებლობას (დაუდევრობა). წინდახედულობის ნორმა, არც თუ იშვიათად არის დაუწერელი წესი ქცევისა, რადგან ის ადამიანთა საუკუნოვანი პრაქტიკული გამოცდილების ფონზე ყალიბდება, როგორც გარესინამდვილის საგნებისა და მოვლენებისადმი ადამიანის ფრთხილი, ყურადღებიანი, პასუხისმგებლური დამოკიდებულების მოთხოვნა. ცხადია, სისხლის სამართლის კანონი წინდახედულობის ნორმის ამ მოთხოვნებისგან მოწყვეტით ვერ აიგება. იგულისხმება, ერთის მხრივ, სისხლის სამართლის კანონის ნორმები, რომლებიც წინდახედულობის ნორმებთან კავშირში ავადლებულებენ სუბიექტებს, მოიქცნენ მართლსაწინააღმდეგოდ, ესე იგი დაიცვან როგორც საკუთრივ სისხლის სამართლის, ისე, წინდახედულობის ნორმის მოთხოვნა. იგულისხმება დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო ურთიერთობა, როცა სუბიექტი მოქმედებს მართლსაწინააღმდეგოდ, ხოლო, თუ სუბი-

ექტი მოიქცა მართლსაწინააღმდეგოდ, მაშინ ისმის საკითხი იმის შესახებ, თუ არა ეს ქმედება სუბიექტის შეგნებული უპასუხისმგებლობის, ანუ, განზრახვის გამოხატულება, თუ იგი პოზიტიური პასუხისმგებლობის უგულებელყოფის, ანუ, ბრალის გაუფრთხილებელი ფორმის შედეგია?

ამრიგად, გაუფრთხილებლობა წინდახედულობის ნორმების მოთხოვნებისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულების გამოხატულებას წარმოადგენს. ამ მხრივ უპასუხისმგებლობის უფრო მაღალი ხარისხი გამოხატულია თვითიმედოვნების ფორმით, რადგან, ამ შემთხვევაში სუბიექტს შეგნებული აქვს (და არა „განზრახული“) თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, იგი ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, მაგრამ უსაფუძვლოდ იმედოვნებს, რომ ამ შედეგს თავიდან ააცილებს. მეორენაირად რომ ვთქვათ, თვითიმედოვნებისას სუბიექტი იმდენადაა დარწმუნებული მართლსაწინააღმდეგო შედეგის არდადგომაში, მოცემულ კონკრეტულ ვითარებაში მის თავიდან აცილებაში, რომ იგი ამიტომ არ ითვალისწინებს ამ შედეგის დადგომის გარდუეალობას. აქ სუბიექტის ბრალი ისაა, რომ იგი სრულიად ზერელედ, ქარაფშეკტულად, ე. ი. უპასუხისმგებლოდ, იმედოვნებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის თავიდან აცილებას, მაშინ, როდესაც წინდახედულობის ნორმისადმი პასუხისმგებლური დამოკიდებულების ვითარებაში იგი ამ შედეგის დადგომის გარდუეალობას გაითვალისწინებდა და ამიტომ ამ ქმედებას არ ჩაიდენდა. სწორედ იმ მომენტით, რომ სუბიექტი არ ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის გარდუეალობას, აპირისპირებს თვითიმედოვნებას პირდაპირ განზრახვასთან, როდესაც პირი ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის არა მარტო შესაძლებლობას, არამედ გარდუეალობასაც კი, და განასხვავებს ევენტუალური განზრახვისგან, როდესაც სუბიექტი შეგნებულად უშვებს ამ შედეგის დადგომის შესაძლებლობას,

მაშინ, როდესაც თვითიმედოვნებისას, პირიქით, ამ შესაძლებლობას გამორიცხავს. მეორე მხრივ, სწორედ იმ მომენტით, რომ სუბიექტი არ ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის გარდუქვეალობას, აახლოებს მას დაუდევრობასთან და ხდის გაუფრთხილებლობის ერთ-ერთ სახედ. ისიც ცხადია, რომ დაუდევრობა ბრალის ანუ უპასუხისმგებლობის უკიდურესად დაბალი ხარისხია, რადგან ამ შემთხვევაში სუბიექტი წინდახედულობის ნორმებისადმი უპასუხისმგებლო დამოკიდებულების გამო არ აცნობიერებს იმას, რომ მისი ეს ქმედება მართლსაწინააღმდეგოა, და არც იმას, რომ ამ ქმედებას მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომა მოჰყვება. როგორც პროფ. ბ. ხორნაბუჯელი (ხარაზიშვილი) აღნიშნავდა, „... დაუდევრობა ყოველთვის უნდა გულისხმობდეს სუბიექტის მიერ რომელიღაც წესის, ნორმის საზოგადოებრივად შეუთავსებელ, შეურიგებელ დარღვევას, როდესაც იგი ამ დარღვევისადმი იმდენად დაუდევარია, რომ მას არ შეუძლია გაითვალისწინოს კანონით გათვალისწინებული ანტისაზოგადოებრივი შედეგები...“ (იხ. Б. В. Хорнабуджели, Психорлогическая сторона вины, стр. 96). ავტორის დებულება „იმდენად დაუდევარია“ სკენ შეგვეძლო შემდეგნაირად გამოგვეხატა: სუბიექტი, მოცემულ ვითარებაში, იმდენად უპასუხისმგებლოა, რომ იგი არ ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას. მაშასადამე, სუბიექტი პასუხისმგებლურად რომ მოქციდებოდა წინდახედულობის ნორმის მოთხოვნებს, მაშინ, იგი მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას გაითვალისწინებდა და ამიტომ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას არ ჩაიდენდა. მეორენაირად რომ ვთქვათ, სუბიექტის ბრალია, რომ ის მისი ქმედების მართლსაწინააღმდეგობას არ აცნობიერებს და ამ ქმედების მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას არ ითვალისწინებს.

საქართველოს სსსხლის სამართლის კოდექსის სხვადასხვა მუხლებში, ან მუხლის ჩაწილებში, ან პირდაპირ-

რაა მითითებული ქმედების გაუფრთხილებლობით ჩადენის თაობაზე, ან ქმედების ხასიათიდან გამომდინარე, შეიძლება ასეთივე დასკვნა გაკეთდეს. ამის საილუსტრაციოდ მოკლედ მიმოვიხილავე სოგიერთ შემადგენლობას. მაგალითად, საქ. სსკ 116-ე მუხლი ითვალისწინებს სიცოცხლის მოსპობას გაუფრთხილებლობით. იგულისხმება, რომ „მკვლელობა“ არის მხოლოდ განზრახი ქმედება, ხოლო, გაუფრთხილებლობით შეიძლება ჩადენილ იქნეს არა მკვლელობა, როგორც ეს აღრინდელ (1960 წლის) კოდექსში იყო გადაწყვეტილი, არამედ, სიცოცხლის მოსპობა. უსაფუძვლოა, რომ „მკვლელის“ იარლიყი ხელოვნურად მივაკეროთ პირს, რომლისთვისაც სხვა ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა არა მარტო არასასურველია და არც შეგნებულადაა დაშვებული, არამედ, აშკარად მოულოდნელიცაა. ცხადია, წმინდა ფორმალური-ლოგიკური მსჯელობით აქ ფონს ვერ გავაღწევთ, რადგან, მკვლელობაც, ობიექტური მხრივ, სხვისი სიცოცხლის მოსპობაა. ამიტომ, იგულისხმება ის განსხვავება, რაც ამ მხრივ შეაქვს შეფასებას „მკვლელობა“ („მკვლელი“).

სხვა ადამიანის სიცოცხლის გაუფრთხილებელი მოსპობა შესაძლებელია როგორც თვითიმედოვნებით, ისე, დაუდევრობით, ცხადია, შესაძლებელია ბრალის გარეშეც ანუ, „შემთხვევით.“ მაგრამ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას გადამწყვეტია ბრალის თუნდაც მინიმალური ხარისხი, რომელიც, როგორც წესი, დაუდევრობის ფორმით გამოიხატება(თვითიმედოვნება ამ მხრივ ბრალის უფრო მაღალ ხარისხს გამოხატავს). ასეთივე შედეგი, ესე იგი სიცოცხლის გაუფრთხილებელი მოსპობა, შეიძლება გამოწვეულ იქნეს ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანების შედეგად(საქ. სსკ 117-ე მუხლის მეორე ნაწილი), აგრეთვე ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანების შედეგადაც(საქ. სსკ 118-ე მუხლის მეორე ნაწილი). ამ მიმართებით იგულისხმება დანაშაული ბრალის ორი ფორმით, როდესაც ჯანმრთელობის დაზიანება განზრახია, ხოლო ამ ქმედებას შეიძლება მოჰყვეს

ლი გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის წესის წინააღმდეგ (საქ. სსკ XXXVI-ე თავი) და ზოგიერთი სხვა. ცხადია, გაუფრთხილებლობით შეიძლება ჩადენილ იქნეს ისეთი დანაშაულიც, რომელიც შეიძლება ჩადენილ იქნეს ბრალის განზრახი ფორმითაც. მაგალითად, ნიუთის დაზიანება, ან განადგურება გაუფრთხილებლობით (საქ. სსკ 118-ე მუხლი), ბუნების ძეგლის დაზიანება, ან განადგურება გაუფრთხილებლობით (საქ. სსკ 257-ე მუხლის მესამე ნაწილი), სამხედრო ქონების გაუფრთხილებლობით დაზიანება ან განადგურება (საქ. სსკ 398-ე) და სხვა.

ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით, როგორც ეს ნაგულისხმებია საქ. სსკ 11-ე მუხლში. იგულისხმება პასუხისმგებლობა თანმდევი შედეგით კვალიფიცირებული განხრახი დანაშაულისთვის(ამის შესახებ იხილეთ **მ. უბრუნელიძე, შერეული ანუ ორმაგი ბრალი სისხლის სამართალში**, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის "მაცნე," ეკონომიკისა და სამართლის სერია, 1971, № 1). ასეთივე კვალიფიკაცია უნდა მიეცეს, მაგალითად, ფალსიფიკაციას (მუხლი 197-ე), რომელიც განხრახი ქმედებაა, ხოლო, მას შეიძლება მოჰყვეს სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით, ან სხვა მძიმე შედეგი(სხენებული მუხლის მე-4 ნაწილი); ადამიანის სიცოცხლისთვის, ან ჯანმრთელობისთვის საშიში პროდუქციის დამზადება, შემოტანა, ან რეალიზაცია (მუხლი 198-ე) განხრახია, რომელსაც გაუფრთხილებლობით შეიძლება მოჰყვეს ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა, ან სხვა მძიმე შედეგი (ამავე მუხლის მესამე ნაწილი); აფეთქება (მუხლი 229-ე), რომელიც ხორციელდება განხრახ, რომელსაც შეიძლება გაუფრთხილებლობით მოჰყვეს ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა, ან სხვა მძიმე შედეგი (ამავე მუხლის მესამე ნაწილის „ა“ პუნქტი) და ა. შ. ცხადია, იგულისხმება ისეთი ქმედება, რომელიც შეიძლება მხოლოდ გაუფრთხილებლობით იქნეს ჩადენილი. მაგალითად, სატრანსპორტო დანაშაული (საქ. სსკ XXXIV თავი), როგორც წესი, ხორციელდება გაუფრთხილებლობით.(იხილეთ **ჟ. ბაბილაშვილი, სატრანსპორტო დანაშაულის პრობლემები და სასამართლო პრაქტიკა**, თბილისი, 2004). არაა გამორიცხული მაგალითად, სატრანსპორტო საშუალების ექსპლოტაციისთვის გაუქარგისება (მუხლი 278-ე) საბოტაჟის მიზნით, ესე იგი განხრახ და მაშინ ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს არა სხენებული მუხლით, არამედ საქ. სსკ 318-ე მუხლის (საბოტაჟი) მეორე ნაწილით. როგორც წესი, გაუფრთხილებლობით ხორციელდება სამუშაოს წარმოების წესის დარღვევა (საქ. სსკ თავი XXXI), რიგი დანაშაუ-

თავი მეექვსე

ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის მეთოდოლოგია

§ 1. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია სისხლის სამართლის ნორმათა კონკურენციის პირობებში

აქ ერთი არსებითი შენიშვნა უნდა გაკეთდეს: კერძოდ, წმინდა ლოგიკური თვალსაზრით, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის იმ საკითხებს, როგორცაა: ნორმათა კონკურენცია, ერთიანი დანაშაული და დანაშაულთა სიმრავლე, თანამონაწილეობა დანაშაულში და ა. შ. წინ უნდა უძღოდეს ბრალის პრობლემის განხილვა, მაგრამ სეენ გვაინტერესებს ბრალის განხილვა სასამართლოში. ამიტომ, ბრალი, როგორც ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის სასრული ეტაპი, უფრო ბოლო საფეხურზე გადავიტანე, რადგან, ამ ლოგიკით სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენა და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია ერთმანეთისგან უფრო ნათლად იმიჯნება.

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრაქტიკული პროცესი ზოგჯერ აწყდება ვითარებას, როცა ესა თუ ის დანაშაულის ნიშნები გათვალისწინებულა სისხლის სამართლის ორი, ან მეტი ნორმით, ხოლო, რეალურად კი მათ შორის შერხეული უნდა იქნეს მხოლოდ ის ნორმა, რომელიც ჩადენილ ქმედებას უფრო სრულად ითვალისწინებს. გარდა ამისა, ნორმათა კონკურენციისას იგულისხმება, რომ ჩადენილია ერთი დანაშაული, მაშინ, როდესაც არსებობს დანაშაულთა ერთობლიობა (იხ. საქ. სსკ მე-16 მუხლის პირველი ნაწილი), როცა ქმედება უნდა დაკვალიფიციროდეს სისხლის სამართლის ორი, ან მეტი მუხლით, ან შესაძლე-

ბელია არსებობდეს არაერთგზისი დანაშაულის ვითარება, როცა ქმედება კვალიფიცირდება ორი ან მეტი მუხლით (მაგალითად, ქურდობა, ჩადენილი არაერთგზის - საქ. სსკ 177-ე მუხლის შენიშვნის მეორე პუნქტი).

ვიდრე ამ საკითხს უფრო ჩაუღრმავდებოდეთ, საჭიროდ მიმაჩნია მოკლედ მაინც აღვნიშნო, რომ ნორმათა კონკურენცია არ უნდა აგვერიოს ნორმათა კოლიზიაში. ეს უკანასკნელი ნიშნავს ვითარებას, როცა ერთი და იგივე საკითხი გადაწყვეტილია ორი ან მეტი ნორმით ისე, რომ ამ გადაწყვეტებს შორის არსებობს არსებითი წინააღმდეგობა. ნორმათა კოლიზიის წყარო, როგორც წესი, არის კონფლიქტები და მათი საკანონმდებლო გადაჭრის ცდები (ამის შესახებ უფრო დაწვრილებით იხ. Ю. А. Тихомиров, Коллизионное право, М. 2000).

როგორც სწორადაა აღნიშნული, ნორმათა კონკურენციისას არავითარი წინააღმდეგობა ამ ნორმებს შორის არ არსებობს. სამსახურეობრივ უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების ამკრძალავ და დოკუმენტების გაყალბების ამკრძალავ ნორმას შორის წინააღმდეგობა კი არაა, არამედ, კონკურენცია, ესე იგი, დგას ის საკითხი, თუ რომელი ნორმით უნდა დაკვალიფიცირდეს ჩადენილი ქმედება? გარდა ამისა, ნორმათა კოლიზია არსებობს იმის მიუხედავად, ჩადენილია თუ არა რომელიმე კონკრეტული ქმედება, მაშინ, როდესაც ნორმათა კონკურენციისას, პირიქით, საქმე ეხება უკვე ჩადენილ ქმედებას, როცა ამ ქმედების ნიშნები გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის ორი, ან მეტი ნორმით (В. Н. Кудрявцев, Общая теория квалификации преступлений, М. 1999, стр. 214).

მართლაც, იშვიათი არაა შემთხვევა, როცა ჩადენილი ქმედება გათვალისწინებულია მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსის სხვადასხვა მუხლით. მაგალითად, ქრთამის აღება (საქ. სსკ 338-ე მუხლი) სახელმწიფო მოხელის, ან მასთან გათანაბრებული პირის მიერ სამსახურეობრივი

უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების (საქ. სსკ 332-ე მუხლი) სახეა. ისმის კითხვა: **რომელი მუხლით უნდა დაკვალიფიცირდეს ეს ქმედება?** ამ კითხვაზე არაორაზროვანი პასუხი გაცემულია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-16 მუხლში. კერძოდ, ნორმათა კონკურენციის პრობლემა გადაჯაჭვულია დანაშაულთა ერთობლიობასთან. მაგრამ თუ ჩადენილი ქმედება გათვალისწინებულია ზოგადი და სპეციალური მუხლით, მაშინ დანაშაულთა ერთობლიობა არ არსებობს და პირს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება სპეციალური ნორმით (საქ. სსკ მე-16 მუხლის მეორე ნაწილი). მეორენაირად რომ ვთქვათ, მართალია, ქრთამის აღება სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენებაც არის, მაგრამ ეს ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს იმ სპეციალური ნორმით, რომელიც ქრთამის აღებას სპეციალურად და სრული მოცულობით ითვალისწინებს (ესე იგი საქ. სსკ 338-ე მუხლით).

აქედან გამომდინარე, სისხლის სამართლის ნორმათა კონკურენციის ამ სახეს უწოდებენ კონკურენციას **ზოგად და სპეციალურ ნორმებს შორის, როცა ჩადენილი ქმედება საბოლოოდ კვალიფიცირდება სპეციალური ნორმით.** მაგრამ შესაძლებელია კონკურენცია სისხლის სამართლის ორ ან მეტ სპეციალურ ნორმებს შორისაც. ეს საკითხი დგება იმასთან დაკავშირებით, რომ არსებობს პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი და დამამძიმებელი გარემოებანი, რომლებიც სისხლის სამართლის სპეციალური მუხლებითაა გათვალისწინებული. შესაძლია წარმოიშვას კონკურენცია სისხლის სამართლის ორ სპეციალურ ნორმას შორის, როცა ერთ ნორმაში გადმოცემულია პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი გარემოებანი, მაგრამ ჩადენილ ქმედებაში არსებობს პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოება. მაგალითად, შესაძლებელია, რომ უეცრად აღძრულ ძლიერი სუბიექტი აღელვების, ანუ ფიზიოლოგიური აფექტის ვითარებაში ხელყოფილ იქნეს ორი, ან მეტი ადამიანის სიცოხ-

ლე (საქ. სსკ 111-ე მუხლის მეორე ნაწილი), ხოლო განზრახ მკვლელობა ორი ან მეტი პირისა გათვალისწინებულია საქ. სსკ 109-ე მუხლის მესამე ნაწილის „ა“ პუნქტით. ისმის კითხვა: რომელი მუხლით უნდა დაკვალიფიცირდეს ჩადენილი ქმედება? მიღებულია აზრი, რომ ამ ორ ნორმას შორის უპირატესობა უნდა მიენიჭოს იმ ნორმას, რომელიც პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ გარემოებას ითვალისწინებს (Б. А. Куринов, Научные основы квалификации преступлений, ИГУ, стр. 173), მეორენაირად რომ ვთქვათ, ფიზიოლოგიური აფექტის ვითრებაში შეიძლება ხელყოფილ იქნეს ორი, ან მეტი ადამიანის სიცოცხლე, მაგრამ ამის გამო ეს ქმედება არ შეიძლება დაკვალიფიცირდეს 109-ე მუხლის მესამე ნაწილის „ა“ პუნქტით.

შესაძლებელია კონკურენცია სისხლის სამართლის ორ, ან მეტ სპეციალურ ნორმას შორის პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებებშიც, იმ პირობით, თუ ბოლო მაკვალიფიცირებელი გარემოება უფრო მძიმეა, ვიდრე, წინარე ნორმით გათვალისწინებული. მაგალითად, თავისუფლების უკანონო აღკვეთა, ჩადენილი ორგანიზებული ჯგუფის მიერ, რამაც გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა, ან სხვა მძიმე შედეგი, გათვალისწინებულია საქ. სსკ 143-ე მუხლის მეოთხე ნაწილით და ისჯება თავისუფლების აღკვეთით რვიდან თორმეტ წლამდე.

გავრცელებულია მოსაზრება, რომ თუ სისხლის სამართლის ნორმის ორ, ან მეტ ნაწილს შორის გათვალისწინებულია ორი ან მეტი თითქმის თანაბარი სიმძიმის მაკვალიფიცირებელი გარემოება, მაშინ, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს თითოეულ ამ გარემოებაზე მითითებით (И. Г. Кандинов, Квалификация преступлений, (Теория и практика), М. 1999, стр. 46). ამ მოსაზრებას დასახელებული ავტორი გამოთქვამს რუსეთის ფედერაციის უზენაეს სასამართლოს პლენუმის იმ მითითების საფუძველზე, რომ მკვლელობის მაკვალიფიცირებელი გარემოებანი, რომელნიც გადმოცემუ-

ლია რუსეთის სისხლის სამართლის კოდექსის 105 -ე მუხლის მეორე ნაწილის პუნქტებში, უნდა დაკვალიფიცირდეს ცალ-ცალკე ამ პუნქტებზე მითითებით (იხილეთ სსკ 109-ე მუხლი მკვლელობის ცალკეული მაკვალიფიცირებელი გარემოებებით).

ეს მოსაზრება შეიძლება მართებულად ჩაითვალოს, რადგან, როგორც უკვე იყო ნათქვამი, დანაშაულის ჩადენა ხდება არა საერთოდ, თუ ზოგადად, არამედ, ამა თუ იმ კონკრეტული ქმედების კონკრეტული შემადგენლობის განხორციელების გზით, იმის მიუხედავად, რომ მკვლელობა ერთი დანაშაულია, ესე იგი, არსებობს მკვლელობის ერთი უმართლობა.

არსებობს სისხლის სამართლის ნორმათა კონკურენციის მეორე სახეც, კერძოდ, მოელისა და ნაწილის მიხედვით. ამ შემთხვევაში ჩადენილი ქმედება სისხლის სამართლის ერთ ნორმაში გათვალისწინებულია მთლიანად, ხოლო, სხვა ნორმაში - მისი ცალკეული ნაწილი. სისხლის სამართლის ნორმათა ამ სახის კონკურენციის ზოგადი წესი ასეთია: ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს სისხლის სამართლის იმ ნორმით, რომელიც ჩადენილ ქმედების ნიშნებს უფრო სრულად ითვალისწინებს, ესე იგი, ამ ნორმას აქვს უპირატესობა იმ ნორმასთან, შედარებით, რომელიც ამ ქმედების ნიშნებს ითვალისწინებს ნაწილობრივ (იხილეთ მ. ბუდრიპ-შვიციანი, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 226).

დასახელებული ავტორი სისხლის სამართლის ნორმათა კონკურენციის ამ სახეს განიხილავს დანაშაულის შემადგენლობის რუსული გაგების მიხედვით (მისი ოთხი ელემენტის ლოგიკური თანმიმდევრობით (ხელყოფის ობიექტის, ობიექტური მხარის, სუბიექტისა და სუბიექტური მხარის ერთიანობით). კი უკვე აღვნიშნე, რომ ქმედების შემადგენლობის ამ გაგებას ვერ დავეთანხმები. მით უფრო, რომ ხელყოფის ობიექტიდან ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას ვერ დავიწყებთ, რადგან, ხელყოფის ობიექტის დადგენა არსე-

ბითადაა დამოკიდებული სუბიექტის მოქმედების მიზანზე, ხოლო, მიზანი ქმედების შემადგენლობის სუბიექტური მხარის ერთ-ერთი ელემენტია. სხვათა შორის, ამ მხრივ **მ. გუდრიავცევი** წინააღმდეგობებში მოექცა. მართლაც, ის, ერთის მხრივ, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას იწებს დანაშაულებრივი ხელყოფის ობიექტიდან, მაგრამ, მეორეს მხრივ, ამტკიცებს, რომ თუ სუბიექტი ქონებას განზრახ აზიანებს რუსეთის ფედერაციის ეკონომიკური საფუძვლებისთვის და თავდასაცვისუნარიანობისთვის ძირის გამოთხრის მიზნით, მაშინ, ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს, როგორც დივერსია და არა როგორც ქონების განზრახ დაზიანება და განადგურება (**მ. გუდრიავცევი**, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 230).

გამოდის, რომ დანაშაულებრივი ხელყოფის ობიექტის მიხედვით ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია არსებითადაა დამოკიდებული სუბიექტის მიზანზე, ხოლო, ქმედების მიზანი ქმედების შემადგენლობის სუბიექტური მხარის ერთ-ერთი ელემენტია. მასაშადაბე, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას ხელყოფის ობიექტის კვალიფიკაციით ვერ დავიწყებთ, მაგრამ ამჯერად იძულებული ვართ, სისხლის სამართლის ნორმათა კონკურენციაზე **მ. გუდრიავცევის** მიერ მოტანილი ამ სქემის მიხედვით ვიმსჯელოთ. კერძოდ, დასახელებული ავტორი სისხლის სამართლის ნორმათა კონკურენციას მთელისა და ნაწილის მიხედვით გადმოგვცემს, უპირველეს ყოვლისა, ხელყოფის ობიექტის მიხედვით. ამ მხრივ იგი ასეთ მაგალითს იშველიებს: სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით (საქ. სსკ 116-ე მუხლი) შეიძლება კონკურენციაში იყოს საქ. სსკ 170-ე მუხლის მეორე ნაწილთან (შრომის წესის დარღვევა, რომელმაც ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა გამოიწვია). ავტორის დასკვნით, ამ შემთხვევაში ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს 170-ე მუხლის მეორე ნაწილით, რადგან, აქ ადამიანის სიცოცხლე, როგორც დანაშაულებრივი ხელყოფის ობიექტი,

უფრო სრულად და კონკრეტულადაა გათვალისწინებული, ვიდრე, საქ. სსკ 116-ე მუხლში, რომელიც უფრო ზოგადია, ვიდრე, 170-ე მუხლის მეორე ნაწილი, რომელიც ამავე დროს სპეციალურსაც წარმოადგენს. ცხადია, ამ მხრივ ნორმათა კონკურენცია მთელისა და ნაწილის მიხედვით ნაწილობრივ ემთხვევა კონკურენციას ზოგადი და სპეციალური ნორმების მიხედვით.

რაც შეეხება ნორმათა კონკურენციას ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარის მიხედვით, ავტორი აქ არაერთ შემთხვევას განიხილავს, მაგრამ ჩვენ ერთი მაგალითით შემოვიფარგლებით. კერძოდ, თუ წამება (საქ. სსკ 144¹-ე მუხლი) მკვლელობის ხერხია, მაშინ, მას დამოუკიდებელი მნიშვნელობა არა აქვს და ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს საქ. სსკ 109-ე მუხლის მესამე ნაწილის „ბ“ პუნქტით (მკვლელობა განსაკუთრებული სისასტიკით).

სისხლის სამართლის ნორმათა კონკურენცია ქმედების სუბიექტების მიხედვით, **მ. გურდიაშვილის** აზრით, შესაძლებელია მხოლოდ ზოგადი და სპეციალური ნორმების მიხედვით. მაგალითად, განსაცდელში მიტოვებისა (საქ. სსკ 128-ე მუხლი) და ავადმყოფის განსაცდელში მიტოვებას (საქ. სსკ 130-ე მუხლი) შორის კონკურენციასას ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს ამ უკანასკნელით, რადგან, მასში პირდაპირაა მითითებული მედიცინის მუშაკზე, რომელიც ე. წ. სპეციალურ სუბიექტს წარმოადგენს.

ბოლოს, სისხლის სამართლის ნორმათა კონკურენციას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს დანაშაულის სუბიექტური მხარის მიხედვითაც, მაგრამ სუბიექტის ქცევის მოტივი და მიზანი, აგრეთვე, ბრალის ფორმები, უკვე მოკლედ მაინც განვიხილეთ და აქ არ გაეიმეორებთ. ამ მიმართებით მოვიტანთ სამართლის დოქტორის გ. მამულაშვილის კრიტიკულ მოსაზრებას, რომ საქ. სსრ 1960 წლის სისხლის სამართლის კოდექსის 243-ე მუხლის ახალი, რედაქციის ჩამოყალიბების შემდეგ (სატრანსპორტო საშუალებათა გატაცება) შესაძლოა

ხელოვნურად წარმოიქმნას კონკურენცია ხსენებულ მუხლსა და საკუთრების დაცვის სისხლისსამართლებრივ ნორმებს შორის (იხილეთ ბ. მამულაშვილი, ერთიანი დანაშაული და კანონთა კონკურენცია, „სამართალი,“ 1993, № 9-10).

§ 2. ძმების დანაშაულად კვალიფიკაცია ერთიანი დანაშაულისა და დანაშაულის სიმრავლის დროს

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს როგორც ერთიანი დანაშაულის ცნებასა და ფორმებს, ისე, დანაშაულთა სიმრავლის ცნებასა და სახეებს. მოკლედ განვიხილოთ დანაშაულებრივი ქმედების ამ ფორმების კვალიფიკაციის ზოგიერთი საკითხი.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ერთიანი დანაშაულის ორი ფორმაა გათვალისწინებული. პირველი - ეს არის დენადი დანაშაული (საქ. სსკ მე-13 მუხლი), როცა ეს დანაშაული გათვალისწინებულია კოდექსის ერთი მუხლით, ან მუხლის ნაწილით; მისი ჩადენა ხდება აქტიური მოქმედებით, ან უმოქმედობით და შემდეგ უწყვეტად ხორციელდება. მაგალითად, ცეცხლსასროლი იარაღის უკანონო ტარება (საქ. სსკ 236-ე მუხლი); თავისუფლების უკანონო აღკვეთა (საქ. სსკ 143-ე მუხლი; დეზერტირობა (საქ. სსკ 389-ე მუხლი, როცა სამხედრო ან სარეზერვო სამსახურის მოსამსახურე თვითნებურად ტოვებს სამსახურს მისგან თავის არიდების მიზნით) და სხვა.

თუ კარგად ჩაუკვირდებით, აღვიღად შევნიშნავთ, რომ დენადი დანაშაული, ჯერ ერთი, განზრახია (ხორციელდება პირდაპირი განზრახვით); მეორეც, ხორციელდება აქტიური მოქმედებით (მაგალითად, თავისუფლების უკანონო აღკვეთა), თუმცა, იგი შესაძლებელია უმოქმედობითაც (მაგალითად, აღნიშნულის გადახდისაგან ჯიუტად თავის არიდება

(საქ. სსკ 176-ე მუხლი); მესამე, მისი ჩადენის შემდეგ იგი უწყვეტად ხორციელდება იქამდე, ვიდრე, ოფიციალური წესით არ იქნება აღკვეთილი, ან თვით ქმედების სუბიექტის მიერ არ იქნება შეწყვეტილი. მაგალითად, ცეცხლსასროლი იარაღის უკანონო ტარება შეიძლება შეწყდეს ამ იარაღის ნებაყოფლობით ჩაბარების გზით (საქ. სსკ 236-ე მუხლის შენიშვნა).

დენადი დანაშაულის დროში ამ უწყვეტობის გამო კრიმინალისტები იქამდეც კი მივიდნენ, რომ დაიწყეს ლაპარაკი დანაშაულის ჩამდენი პირის „დანაშაულებრივი მდგომარეობის“ შესახებ, მიუხედავად იმისა, რომ დანაშაულის ჩამდენი პირის სამართლებრივ მდგომარეობას სისხლის სამართალი არ ადგენს. ის ფაქტი, რომ დენადი დანაშაული დროში უწყვეტად გრძელდება, იურიდიული აზროვნების წესის თავისებური გამოვლენაა. თუ სხვა ჩვეულებრივი დანაშაულის (მაგალითად, ქურდობის) შემადგენლობის გამხორციელება, ასე ვთქვათ, ერთჯერადი აქტია და სრულდება ნიუთის მართლსაწინააღმდეგო დაუფლებით, დენადი დანაშაული „დანაშაულის“ მნიშვნელობას დროში უწყვეტად ინარჩუნებს.

არსებობს განგრძობადი დანაშაულიც, როცა სისხლის სამართლის კოდექსის ერთი მუხლით, ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაული ერთიანი მიზნისა და განზრახვის პირობებში ორი, ან მეტი მოქმედებით ხორციელდება (საქ. სსკ 14-ე მუხლი). მაგალითად, პირს გარკვეული კონსპირაციული მიზნით გადაწყვეტილი აქვს ნაწილ-ნაწილ მითვისოს მისთვის საგებლობისთვის გადაცემული სახელმწიფო ქონება (ტელევიზორი, ვიდეოკამერა, კომპიუტერი და ა. შ.). ასეთ შემთხვევაში დანაშაული დამთავრებულია უკანასკნელი ამგვარი აქტის ჩადენის მომენტიდან, თუმცა, გამორიცხული არაა შემთხვევა, როცა პირის მორიგი დანაშაულებრივი ქმედება ოფიციალური სახელმწიფო ორგანოების მიერ აღკვეთილ იქნა. ასეთ შემთხვევაში დანაშაული მაინც ჩადენილად ითვლება, თუ ამ პირობებში

სუბიექტმა ერთი მოქმედება (მაგალითად, კომპიუტერის მითვისება) მაინც განახორციელა. აქ ისიც უნდა მივიღოთ მხედველობაში, რომ გაგრძობადი დანაშაულის დროს (კალკულ ქმედებებს შორის დროის ძალიან დიდი ინტერვალი არ უნდა იყოს (აიშის შესახებ იხილეთ **ბ. მამულაშვილი, გაგრძობადი დანაშაული, „სამართალი,“ 1996, №5-6, გვ. 49**). მართლაც, გაგრძობადი დანაშაულის ერთ-ერთი თავისებურება ისაა, რომ ფსიქოლოგიურად იგი ერთი გადაწყვეტილების ობიექტური მხრივ ნაწილ-ნაწილ აღსრულებას წარმოადგენს. უფრო სწორი იქნებოდა გვეთქვა, რომ გაგრძობადი დანაშაულის დროს ობიექტური მხრივ ყოველი (კალკულური) აქტი, რომელიც ერთიანი მიზნის განზრახვის განხორციელების ერთ-ერთი მორიგი ხერხია, დამოუკიდებელი ფსიქოლოგიური ქცევა კი არაა, არამედ, ერთ-ერთი ოპერაციული ხასიათის აქტია. ამიტომ, თუ ამ ცალკეულ აქტებს შორის დროის საკმაოდ დიდი ინტერვალი გამოიკვეთა, მაშინ, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ უკანასკნელი აქტი ახალი ფსიქოლოგიური გადაწყვეტილების აღსრულებაა და, მაშასადამე, სახეზეა არა გაგრძობადი დანაშაული, არამედ, დანაშაულთა ერთობლობა.

ამ მიმართებით დგას სხვა არაერთი საინტერესო საკითხი. ჯერ ერთი, არაა გამორიცხული, რომ სუბიექტმა მოიპარა, თავისთავად აღებული, მცირემნიშვნელობის ნივთი (საგანი), მაგრამ ამით გამოუსწორებელი ზიანი მიადგა სამოქალაქო, თუ სამხედრო ტექნიკას. მაგალითად, სატრანსპორტო საშუალების ექსპლუატაციისთვის გაუარგისება (საქ. სსკ 278-ე მუხლი). მეორეც, თავისებურია ამ ხრივ დანაშაულში თანამონაწილეობის საკითხიც. კერძოდ, არაა გამორიცხული, რომ პირი სხვა პირის გაგრძობად დანაშაულებრივ ქმედებას შემოუერთდეს მოგვიანებით, თუნდაც, უკანასკნელი ერთგვაროვანი აქტის განხორციელებისას. მაშინ ეს უკანასკნელი დანაშაულში თანამონაწილეობის ფორმით პასუხს აგებს მხოლოდ ამ უკანასკნელ აქტში მონაწილეობისთვის.

მესამე, არაა გამორიცხული, როცა გაგრძობად დანაშაულში ცალკეულ, ერთგვაროვან, აქტებს შორის შეიცვალოს სისხლის სამართლის კანონი. თუ ახალი კანონით პასუხისმგებლობა უკანასკნელი აქტის ჩადენადე დამძიმდა, პირის ქმედება კვალიფიცირდება ძველი კანონით. თუ უკანასკნელი ქმედება ახალი, უფრო მძიმე, კანონის მოქმედების პირობებში ხორციელდება, მაშინ, ახალი კანონი მხოლოდ ამ უკანასკნელი აქტის მიმართ ვრცელდება, იმის მიუხედავად, რომ გაგრძობადი დანაშაულის წესით დანაშაულის ჩადენის შესახებ გადაწყვეტილება სუბიექტმა უფრო მსუბუქი კანონის მოქმედების პირობებში მიიღო. საკითხის ამგვარად გადაწყვეტის სასარგებლოდ მეტყველებს ის საყოველთაოდ ცნობილი დებულება, რომ პირი სისხლისსამართლებრივად პასუხს აგებს არა განზრახვისთვის, აზრთა წყობისთვის, არამედ, კონკრეტული ქმედებისთვის, რომელიც სუბიექტის განზრახვის ობიექტურ გამოხატულებას წარმოადგენს.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი ერთიანი დანაშაულის ფორმებში რატომღაც არ ითვალისწინებს ამ ტიპის დანაშაულის სხვა ფორმებს, როგორიცაა: **შენადგენი დანაშაული**. მაგალითად, ცნობილია, რომ უახალური ძალადასობა (საქ. სსკ 179-ე მუხლი), ერთის მხრივ, საფრთხეს უქმნის ადამიანის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას, ხოლო, მეორე მხრივ, - საკუთრებას, მაგრამ ის მაინც ერთიანი, შენადგენი, დანაშაულია. ასეთივე ერთიანია, მაგალითად, ორაქტიანი დანაშაული, ტრეფიკინგი, ანუ, ადამიანებით ვაჭრობა (საქ. სსკ 143¹-ე მუხლი); ან: კომერციული მოსყიდვა (საქ. სსკ 221-ე მუხლი); აგრეთვე, ქრთამის მიცემა-აღება (საქ. სსკ 339-ე და 338-ე მუხლები), თუმცა, შესაძლებელია ქრთამის მიცემის, ან მისი აღების მცდელობა.

არსებობს არაერთგზისი დანაშაული, როცა საქმე ეხება სისხლის სამართლის კოდექსის ერთი მუხლით, ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებულ ორი ან მეტი ერთგვაროვანი ქმედების ჩადენას, ხოლო, სოციურთ სპეციალურ შემხვევა-

ში არაერთგზისი დანაშაული შეიძლება არაერთგვაროვან-
მა დანაშაულებმაც შეადგინონ. მაგალითად, მკვლელობა
არაერთგზის (საქ. სსკ 109-ე მუხლის მეხამე ნაწილის „ე“
პუნქტი), ერთგვაროვანი ქმედებაა, მაშინ, როცა საკუთრების
წინააღმდეგ დანაშაულის არაერთგზისობა არაერთგვაროვან
ქმედებებზეა აგებული. მაგალითად, საქ. სსკ 177-ე მუხლის
შენიშვნის მეორე პუნქტში ლაპარაკია საკუთრების წინააღმ-
დეგ დანაშაულის არაერთგზისობაზე, როცა, ქურდობას წინ
უხსრებდა, მაგალითად, ბანდიტიზმი (საქ. სსკ 224-ე მუხლი).
ისიც აღსანიშნავია, რომ არაერთგზისობისთვის მნიშვნელო-
ბა არა აქვს იმას, არის თუ არა პირი მსჯავრდებული წინათ
ჩადენილი ქმედებისთვის, თუ ნასამართლობა მოხსნილი, ან
გაქარწლებული არ არის, აგრეთვე, პირი წინათ ჩადენილი
ჩაკლებად მძიმე დანაშაულისთვის სისხლისსამართლებრი-
ვი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლებული არ ყოფილა
(ამის შესახებ უფრო დაწვრილებით იხილეთ **ბ. მამულაშ-
ვილი**, „ერთიანი დანაშაული და დანაშაულის სიმრავლე“,
სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის სახელმძღვანელო,
თბილისი, 2007).

არსებობს დანაშაულთა ერთობლიობა, რაც ნიშნავს ამ
კოდექსის მუხლით, ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებ-
ული ორი, ან მეტი ქმედების ჩადენას, როცა პირი არც
ერთისთვის მსჯავრდებული არ ყოფილა (საქ. სსკ მე-16 მუხ-
ლი). შესაძლებელია შემთხვევაც, როცა ჩადენილი ქმედების
სასამართლო განხილვის დროს აღმოჩნდება, რომ ამ პირს
აღრე ჰქონია ჩადენილი რომელიმე დანაშაული, რომელიც
სასამართლო შეფასებას, ანუ, კვალიფიკაციას მოითხოვს.

ამდენად, თავის დროზე სწორად მიუთითებდა პროფ. **ბ.
ტყეშელაძე**, რომ დანაშაულთა ერთოვლიობას ახასიათებს
შემდეგი ნიშნები: 1. ორი, ან მეტი სხვადასხვა დანაშაულის
ჩადენა; 2. ერთ-ერთის მიმართ განაჩენის გამოტანამდე (იხი-
ლეთ **ბ.ტყეშელაძე**, პასუხისმგებლობა დანაშაულთა ერ-
თობლიობისათვის, თბილისი, 1965, გვ. 75). გარდა ამისა,

დანაშაულთა ერთობლიობა გამორიცხულია, თუ ქმედება გათვალისწინებულა ერთი და იგივე მუხლის სხვადასხვა ნაწილში, ან სისხლის სამართლის კოდექსის ერთი და იგივე მუხლის ერთი და იგივე ნაწილში (იქვე, გვ. 79).

ამ დებულების სისწორეზე მეტყველებს დებულება, რომ, მაგალითად, პირის მიერ ჩადენილი ქმედება, რომელიც მოიცავს საქართველოს სსკ-ის 177-ე მუხლის რამდენიმე ნაწილით გათვალისწინებულ დანაშაულს, უნდა დაკვალიფიციცირდეს და სასჯელი განისაზღვროს 177-ე მუხლის ყველაზე მძიმე ნაწილით (იხილეთ საქართველოს უზენაეს სასამართლოს სახელმძღვანელო წინადადებები და რეკომენდაციები სისხლის სამართლის სასამართლო პრაქტიკის პრობლემატურ საკითხებზე, თბილისი, 2007 წლის 25 ივნისი, გვ. 15). ეს დასკვნა ბუნებრივია, რადგან, ქურდობა ერთი დანაშაულია, ხოლო, თუ იგი სხვადასხვა შემადგენლობებით ხორციელდება, - ეს ქურდობას ორ, ან მეტ დანაშაულად ვერ გადაქცევს. აქ კიდევ უფრო აშკარაა დანაშაულისა და მისი შემადგენლობის განსხვავების საკითხი.

გარდა ამისა, ხსენებულ დოკუმენტში ფრიად საყურადღებოა დანაშაულის მცდელობის საკითხიც, მართალია, ქურდობის ასპექტში, მაგრამ მითითება მაინც საინტერესოა. აქ ნათქვამია: „თუ ბინაში, სადგომში ან საცავეში შეღწევისას მოხდა ნივთის ფაქტობრივი დაუფლება, მაგრამ პირი არ გასცდენია ბინის, სადგომის ან საცავეის ფარგლებს, არის ქურდობის მცდელობა, ხოლო თუ პირი გასცდა ბინის, სადგომის ან საცავეის ფარგლებს- არის დამთავრებული დანაშაული“ (იქვე, გვ. 15).

როგორც ცნობილია, დანაშაულთა ერთობლიობა ორი სახისაა: რეალური და იდეალური. რეალურია ერთობლიობა, როცა სუბიექტის მიერ განხორციელებულია ორი, ან მეტი ქმედება. მაგალითად, ხულიგნური მოქმედების დროს ჩადენილი მკვლელობა უნდა დაკვალიფიციცირდეს 109-ე მუხლით (მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებებში) და 139-ე მუხლით (ხულიგნობა).

აქ ერთმანეთში არ აგვერიოს მკვლევლობა ხულიგნური ქვე-
ნაგრძობით (საქ. სსკ 109-ე მუხლის მეორე ნაწილის „გ“ პუნ-
ქტი), როცა ქმედება კვალიფიცირდება მხოლოდ ამ მუხლის
ამ ნაწილის ამ პუნქტით, და ხულიგნური მოქმედების დროს
ჩადენილი ქმედება, რომელიც ქმნის ამ სახის მკვლევლობისა
და ხულიგნობის ერთობლიობას.

იდეალურია დანაშაულთა ერთობლიობა, როცა ერთი
მოქმედებით ორი, ან მეტი დანაშაული ხორციელდება. მაგ-
ალითად, პირი ცრცხლს უკიდებს სახლს, რომელშიც მისთ-
ვის წინასწარი შეცნობით იმყოფება ღრმად მოხუცი, რო-
მელიც გაჩენილი ხანძრიდან ცოცხალი ვერ გამოაღწევს. აქ
ჩადენილია ორი დანაშაული ხელყოფის ორი ობიექტით - და-
ნაშაულის საკუთრების წინააღმდეგ (ნიუთის დაზიანება, ან
განადგურება - საქ. სსკ 187-ე მუხლის მეორე ნაწილი) და
დანაშაული სიცოცხლის წინააღმდეგ (საქ. სსკ 109-ე მუხლის
მესამე ნაწილის „ბ“ პუნქტით - მკვლევლობა განსაკუთრებ-
ული სისასტკით); ან: მაგალითად, შიდასით დააეადებულ
პირის მიერ (როცა მან ამ დააეადების შესახებ კარგად
უწყის) გაუპატიურების გზით ამ დააეადების სხვისთვის
შეყრა უნდა დაკვალიფიცირდეს ორი მუხლით - გაუპატი-
ურება (საქ. სსკ 137-ე მუხლი და შიდასის შეყრა (საქ. სსკ
131-ე მუხლი).

§ 3. საზოგადოებრივი ზიჯცია და მისი მეთოდოლოგიური მნიშვნელობა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის საქმეში

ტერმინი „ზიჯცია“ ხშირად გამოიყენება როგორც
საზოგადოებრივ პრაქტიკაში, ისე, თეორიაში. მას არც
თუ იშუიათად განმარტავენ, როგორც რეალურად არარსე-
ბელს, ყალბს, ხელსუენურ გამონაგონს, რომელსაც რეალ-

ური საფუძველი არა აქვს. მაგრამ თუ უფრო ღრმად ჩა-
კუკვირდებით საქმის ვითარებას, მაშინ, აღმოვაჩინოთ, რომ
ფიქცია საკმაოდ სერიოზულ პრობლემებს უკავშირდება.
ამ მხრივ გამოჩნდის არც სამართლის სფეროა, რადგან,
სამართალი სამართლებრივი მოწესრიგების მეთოდებში
ფიქციასაც იყენებს. ფიქციის ფილოსოფიური საფუძვლის
თაობაზე ჩვენ მოკლედ მაინც გვქონდა მსჯელობა ერთ-ერთ
მონოგრაფიულ ნაშრომში, რომელიც სისხლის სამართლის
მეცნიერების მეთოდოლოგიურ პრობლემებს მიეძღვნა (იხი-
ლეთ ბ. ნაჭყაბია, სისხლის სამართლის მეცნიერების მეთ-
ოდოლოგიური ანბანი, თბილისი, 2006, გვ. 131-134). აღვნიშ-
ნეთ, რომ ფიქცია, როგორც სამართლებრივი მოწესრიგების
ერთ-ერთი მეთოდი, გამოიყენება სისხლის სამართალშიც.
ასე, მაგალითად, ფაქტობრივად პირველი ქურდობა (საქ-
სსკ 177-ე მუხლი), იურიდიულად მეორეა, თუ იგი ჩადენილ-
ია, ვთქვათ, ბანდიტიზმის (224-ე მუხლი) ჩადენის შემდეგ.
აქ იკვეთება არაერთგზისი დანაშაულის მეთოდოლოგი-
ური საფუძველი, კერძოდ კი, ფიქცია (იხილეთ В.М. Коган,
Социальный механизм уголовно-правового воздействия М. 1983,
стр. 110). ამ მაგალითიდანაც კი ჩანს, რომ ფიქცია სამრ-
თლებრივი მოწესრიგების ერთ-ერთი ხერხია. იგი წმინდა
კნოსეოლოგიურად ჭეშმარიტი არ არის, რადგან, ამ პოზი-
ციიდან ქურდობა სხვაა, ვიდრე ბანდიტიზმი და ამ აზრით
ქურდობის არაერთგზისობა შეუძლებელია. მაგრამ, ფიქ-
ცია, ამავე დროს არც მცდარია, რადგან მას განსაზღვრუ-
ლი პრაქტიკული საზრისი აქვს. კერძოდ, ამ კონკრეტულ
შემთხვევაში ბანდიტიზმი, როგორც უფრო მძიმე დანაშაუ-
ლი, ქურდობას ვერ შთანთქავს და ამიტომ აქ ქმედება უნდა
დაკვალიფიციროდეს, როგორც, ბანდიტიზმისა და ქურდობის
რეალური ერთობლიობა (იხილეთ სისხლის სამართლის
კერძო ნაწილი, თბილისი, 2006, გვ. 334). მეორეს მხრივ,
იქმნება იმისი ფიქცია, რომ აქ ქურდობა თითქოს ჩადენილ-
ია არაერთგზის, მაშინ როდესაც ის ჩადენილია პირველად

(ბანდიტიზმის შემდეგ), მაგრამ ამ ფიქციას ის საზრისი აქვს, რომ ამით უფრო ეფექტურად საბუთდება როგორც ქმედების, ისე მოქმედის მომეტებული საზოგადოებრივი საშოშროება, რომელიც სასჯელის უფრო ადეკვატური ზომის შერჩევის თავისებური წინაპირობაა. ამიტომაც, რომ ფიქცია გაგებითი შემეცნების საგანია.

საქმე ის გახლავთ, რომ არსებობს მიზეზობრიობის პრინციპი, რომლის თანახმად, მოვლენები ერთმანეთთან კავშირში არსებობენ და ამ კავშირში აიხსნებიან. მიზეზობრიობის პრინციპი მოქმედებს სისხლის სამართალშიც, რადგან, ჯერ ერთი, დანაშაული უმიზეზო არ არის. მეორეც, დანაშაულებრივი ქმედება, როგორც წესი, მიზეზობრივად აპირობებს განსაზღვრულ დანაშაულებრივ შედეგს.

ამ უკანასკნელ შემთხვევაში იგულისხმება არა მარტო ერთპიროვნული დანაშაულებრივი ქმედება, არამედ, დანაშაულში თანამონაწილეობაც. საქმე ის გახლავთ, რომ დანაშაულში ყველა თანამონაწილის მოქმედება მიზეზობრივ კავშირშია დამდგარ დანაშაულებრივ შედეგთან, მაგრამ არა უშუალოდ და პირდაპირ, არამედ, უშუალო ამსრულებლის მოქმედების მეშვეობით. უშუალო ამსრულებელი სწორედ ის პირია, ვინც თავისი გონებითა და ხელებით ასრულებს დანაშაულში თანამონაწილეთა საერთო ჩანაფიქრს. აქ კი ღვება მეტად საინტერესო საკითხი: როგორ უნდა დაკვალიფიცირდეს დანაშაულში თანამონაწილეთა ქმედება, თუ ამ მიმართებით მიზეზობრიობის პრინციპით შემოვიფარგლებით? მართლაც, თუ მხოლოდ მიზეზობრიობის პრინციპიდან ამოვალთ, მაშინ, ლოგიკურია დასკვნა, რომ დანაშაულში თითოეული თანამონაწილე (ორგანოზატორი, წამქეზებელი თუ, დამხმარე) განზრახ ქმნის უშუალო ამსრულებლის მიერ დანაშაულის ჩადენის პირობებს. დანაშაულის ჩადენის პირობების განზრახ შექმნა კი დანაშაულისთვის მომზადებად ითვლება (საქ. სსკ მე-18 მუხლის პირველი ნაწილი). გამოდის, რომ სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის ამა

თუ იმ მუხლის შემადგენლობას უშუალო ამსრულებელი ახორციელებს, ხოლო, თანამონაწილენი ამხადებენ ამ დანაშაულის ნადენის პირობებს. ისე ჩანს, რომ თანამონაწილეთა ქმედება დანაშაულის მომხადებად უნდა დაკვალიფიცირდეს. მაგრამ, ჯერ ერთი, ისჯებოდა მხოლოდ მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის მომხადება(საქ. სსკ მე-18 მუხლის მეორე ნაწილი). გამოდის, რომ თანამონაწილეობის ფორმით ნადენილი ნაკლებად მძიმე დანაშაულის მომხადება დაუსჯელი რჩებოდა (ამჟამად ეს მუხლი შეცვლილია). მეორეც, რაჩაირად შეიძლება დანაშაულში თანამონაწილეობა, როდესაც უშუალო ამსრულებელი დამთავრებული დანაშაულის ავტორია, ხოლო თანამონაწილეთა ქმედება ამავე დანაშაულის მომხადებად დაკვალიფიცირდეს? საქმე ისაა, რომ დანაშაულში თანამონაწილეობა თავისი ბუნებით აქცესორულია (ამის შესახებ იხილეთ **თ. ჯერეთელი, თანამონაწილეობა დანაშაულში, თბილისი, 1965; ო. ბამყრელიძე, შუალობითი ამსრულებლობა და თანამსრულებლობა, თბილისი, 1974; სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის სახელმძღვანელო, ბ. ნაჭყბიასა და ირ. ღვალაძის რედაქციით, თბილისი, 2007).** ეს იმას ნიშნავს, რომ თანამონაწილეთა ქმედების კვალიფიკაცია უშუალო ამსრულებლის ქმედების კვალიფიკაციაზეა დამოკიდებული. თუ ამსრულებელმა დაამთავრა სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედება, ესე იგი, აღასრულა თანამონაწილეთა საერთო ჩანაფიქრი, მაშინ, ორგანიზატორი, წამქეზებელი, თუ დამხმარე პასუხს აგებენ, როგორც დამთავრებული დანაშაულის თანამონაწილენი. მაშასადამე, მიზეზობრიობის პოზიციიდან თანამონაწილეთა ფაქტობრივად მოსამზადებელი ქმედება, იურიდიულად ფასდება, როგორც დამთავრებულ დანაშაულში თანამონაწილეობა.

გასაგებია, რომ დანაშაულში თანამონაწილეობის აქცესორული თეორია გარკვეული ფიქციის გარეშე ვერ აიგება. იქნებ, ამ ფიქციურობის გამო იყო, რომ ყოფილ საბჭოთა

კავშირში, როგორც წესი, კატეგორიულად უარყოფდნენ თანამონაწილეობის აქცესორულ თეორიას და აღიარებდნენ თეზისს, რომ ყველა თანამონაწილე პასუხს თითქოს ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად აგებს (თანამონაწილეთა ე. წ. დამოუკიდებელი პასუხისმგებლობის თეორია). სინამდვილეში კი აქცესორულია, ესე იგი თანამონაწილეთა ქმედების კვალიფიკაცია უშუალო ამსრულებლის ქმედების კვალიფიკაციაზეა დამოკიდებული. მაგრამ, ეს, ცხადია, სრულიადაც არ ეწინააღმდეგება და არ გამოორიცხავს როგორც უშუალო ამსრულებლის, ისე თანამონაწილეთა პასუხისმგებლობის ინდივიდუალიზაციას.

ამრიგად, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია ფიქციის მეთოდის გარეშე სწორად ვერ აიგება.

ამაზე მეტყველებს შუალობითი ამსრულებლობის ცნებაც. მაგალითად, ბებიამ თავისი შვიდი წლის შვილიშვილი ნარკოტიკული საშუალების გასაღებაში გამოიყენა (მზესუმზირას გასაღების ნიღბით ნარკოტიკულ საშუალებას ასაღებდა). ამ მაგალითიდან აშკარაა, რომ ბებია ფაქტობრივად არის თავისი შვილიშვილის ამ მოქმედების წამქეზებელი.

მაგრამ, რამდენადაც შვიდი წლის ბავშვს ეს ქმედება უასაკობის გამო ბრალად არ შეერაცხება (საქ. სსკ 33-ე მუხლი), ამდენად, იგი იურიდიულად ამ ქმედების ამსრულებელი ვერ იქნება. მართალია, იგი ამ ქმედების ფაქტობრივი ამსულებელია თავის ბებიასთან ერთად, რის გამოც ისინი ქმედების ფაქტობრივი თანამონაწილენი არიან. წმინდა იურიდიულად კი, ბებია არის ამ დანაშაულის შუალობითი (სხვისი ხელით) ამსულებელი და პასუხისმგებელი ნარკოტიკული საშუალების გასაღებისთვის (საქ. სსკ 260-ე მუხლი), მაშინ როდესაც ბავშვი ბებიის მხრივ დანაშაულის იარაღია.

ამრიგად, აშკარაა, რომ ამ მაგალითზე ფიქცია უფრო ადექვატურად აგვარებს პრობლემას. კერძოდ, ფაქტობრივად წამქეზებელი (ბებია) იურიდიულად ამსულებელია, ხოლო, ფაქტობრივად ამსულებელი იურიდიულად დანა-

შაულის იარაღია. მაგრამ შეაღობითი ამსრულებლობა არაა გამორიცხული იმ შემთხვევაშიც, როდესაც ფაქტობრივად წამქეზებელი მოქმედებს განზრახ, ხოლო, ფაქტობრივად ამსრულებელი – გაუფრთხილებლობით, როდესაც ეს უკანასკნელი ფაქტობრივად წამქეზებლის მხრივ შეცდომაშია შეყვანილი. გასაგებია, რომ აქ დანაშაულში თანამონაწილეობა გამორიცხულია, რადგან, როგორც ცნობილია, დანაშაულში თანამონაწილეობა ნიშნავს ორი, ან მეტი პირის განზრახ ერთობლივ მონაწილეობას განზრახი დანაშაულის ჩადენაში (საქ. სსკ 23-ე მუხლი). აქედან გამომდინარე, სამართლებრივი ფიქცია აქაც მუშაობს, რადგან, **ფაქტობრივად წამქეზებელი იურიდიულად ამსრულებელია,** იმის მიუხედავად, რომ ფაქტობრივი ამსრულებელი პასუხს აგებს ბრალის გაუფრთხილებელი ფორმის ფარგლებში.

სამართლებრივი ფიქციით აიხსნება აგრეთვე დანაშაულის პროუოკაცია (საქ. სსკ 145-ე მუხლი), როდესაც პროუოკატორი ცდილობს დაიკოლოს პირი რომელიმე დანაშაულის ჩადენისთვის, რათა შემდგომ იგი ამხილოს პასუხისგებაში მისი მიცემის მიზნით. ცხადია, აქ მხედველობაში არაა ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედება, როდესაც ხდება, მაგალითად, მზადებაში მყოფი დანაშაულის პროუოცირება მისი აღკვეთის მიზნით.

გასაგებია, რომ დანაშაულის პროუოკაციისას პროუოკატორი ფაქტობრივად **წამქეზებელია,** მაგრამ იურიდიულად არის **ამსრულებელი დანაშაულის პროუოკაციისა.** იხილ. ცხადია, რომ პროუოკატორი იურიდიულად წამქეზებელი ვერ იქნება. კერძოდ, თუ იურიდიულად წამქეზებელი დანაშაულში თანამონაწილეა, პროუოკატორი მის მიერ პროუოცირებული დანაშაულის თანამონაწილე ვერ იქნება (იხილეთ **ო. ბამყრელიძე,** საქართველოს სსრ-ის სამართლის კოდექსის განმარტება, გვ. 196). პირიქით, წამქეზებელი, როგორც დანაშაულის თანამონაწილე, წამქეზებულის, ანუ, უშუალო ამსრულებლის მხილების მიზნით სრულიადაც არ

მოქმედებს. და, ბოლოს, დანაშაულის პროვოკაცია დამთავრებული დანაშაულია იმის მიუხედავად, ფაქტობრივად დაასრულა თუ არა პროვოკაციის მსხვერპლმა პროვოცირებული დანაშაული, თუ მან სცადა ხსენებული დანაშაულის ჩადენა (იქვე, გვ. 196).

ამრიგად, მიხედვით პრინციპი სისხლის სამართალში აუცილებელია, რადგან, ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარე ამ პრინციპის გარეშე ვერ აიგება, მაგრამ ეს პრინციპი საკმარისი არ არის და ამიტომ, რომ თეორიული, თუ პრაქტიკული შემეცნება საზრისის მოხელთების (გაგების) ამოცანასაც ისახავს. გაგებითი შემეცნების საგანია საზრისი. ფიქცია გნოსეოლოგიურად ჭეშმარიტი არაა, მაგრამ იგი არც მცდარია, რადგან მას განსაზღვრული პრაქტიკული საზრისი აქვს. ცხადია, გაგებითი შემეცნება ფიქციის პრაქტიკული დანიშნულების დასაბუთებით არ ამოიწურება, რადგან, ამ მიმართებით დგას მთელი რიგი მეთოდოლოგიური საკითხი, რომელიც ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციასაც მოიცავს.

§ 4. სასამართლოში ქმედების მართლწინააღმდეგობის დადენის საკითხისათვის

ჩვენ უკვე მოკლედ მაინც განვიხილეთ წინასწარი გამოძიების სტადიაზე ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მეთოდოლოგიური საკითხები. აღვნიშნეთ, რომ წინასწარი გამოძიების ეტაპზე უტყუარად უნდა დადგინდეს ქმედების შემადგენლობა, როგორც ფაქტის ანუ აღწერილობითი მსჯელობა, ამ ქმედების მოტივი და მიზანი, ქმედების სუბიექტის ნიშნები (შერაცხაობა, მისი სახე, ასაკი, სქესი, სამსახურებრივი მდგომარეობა და სხვა). ქმედების მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის მტკიცებაზე კი

წინასწარი გამოძიება პირდაპირი ლოგიკური გზით ვერ გადადის. ჯერ ერთი, უკვე აღვნიშნე, რომ ქმედების შემადგენლობა არის აღწერილობითი, ფაქტის მსჯელობა, მაშინ, როდესაც ქმედების მართლწინააღმდეგობა არის ღირებულებითი (შეფასებითი) მსჯელობა. აქსიოლოგიაში (ღირებულების ფილოსოფიაში) დადგენილია, რომ ფაქტიდან ნორმაზე, ანუ, შეფასებაზე (ესე იგი, ქმედების მართლწინააღმდეგობის მტკიცებაზე) პირდაპირი ლოგიკური გადასვლა შეუძლებელია და ამიტომ, ეს გადასვლა არის ინდუქციური, ესე იგი, საეარაუდო. მაშასადამე, ქმედების შემადგენლობის ფაქტიდან ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობაზე წინასწარი გამოძიების დასკვნა ინდუქციურია, საეარაუდოა. ეს დებულება მტკიცდება იქიდანაც, რომ სისხლის სამართლის კერძო ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობის განხორციელება ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში მკაცრად ინდივიდუალურია. ამ ინდივიდუალურობიდან, ანუ, კერძოდან ზოგადზე, ესე იგი ქმედების მართლწინააღმდეგობაზე გადასვლა პირდაპირი ლოგიკური გზით არ ხდება და ამიტომ ინდუქციურია, სხეანაირად რომ ვთქვათ, ალბათურია. მეორეც, წინასწარი გამოძიების სტადიაზე ხდება ბრალის ფორმების დადგენა, რათა სწორად გადაწყდეს სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში პირის მიცემისა და საბრალდებო დასკვნაში ბრალდების ფორმულირების საკითხი, მაგრამ, ბრალის ფორმა ჯერ კიდევ ბრალი არ არის, ისევე, როგორც ფორმა საზოგადოდ ჯერ კიდევ არაა შინაარსი. ბრალის ფორმებიდან ბრალზე გადასვლა პირდაპირი ლოგიკური გზით შეუძლებელია, ისევე, როგორც ფორმიდან შინაარსზე პირდაპირი ლოგიკური გადასვლა არ ხდება. მაშასადამე, ბრალის ფორმებიდან ბრალის მტკიცებაზე წინასწარი გამოძიება პირდაპირი ლოგიკური გზით ვერ გადადის. აქედან გამომდინარეობს დასკვნა, რომ წინასწარი გამოძიება ქმედების მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის მტკიცებაზე ვერ გადადის. ამიტომ

მაა, რომ ამ ეტაპზე როგორც ქმედების მართლწინააღმდეგობა, ისე, სუბიექტის ბრალი სავარაუდოა, ალბათურია, ამ უკანასკნელის თუნდაც მაღალი ხარისხით. მაშასადამე, წინასწარი გამოძიების სტადიაზე ქმედების დანაშაულად საბოლოო კვალიფიკაცია კი არ ხდება, არამედ, ეს კვალიფიკაცია მაღალი ხარისხის ალბათობას გამოხატავს. მით უმეტეს, რომ წინასწარი გამოძიება უტყუარად ადგენს მოცემულ შემთხვევაში ქმედების მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის გამომრიცხველ გარემოებათა არარსებობის ფაქტებს. ასე, რომ წინასწარი გამოძიების სტადიაზე ქმედების მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის თაობაზე სავარაუდო დასკვნა წინასწარ გამოძიებას ხელს არ უშლის ჩაატაროს კანონით გათვალისწინებული ნებისმიერი საგამოძიებო მოქმედება. ეს ბუნებრივია, რადგან, წინასწარ გამოძიებას არ შეუძლია და არც მოეთხოვება, რომ ქმედების მართლწინააღმდეგობის თაობაზე კატეგორიული, ანუ, დედუქციური დასკვნა გააკეთოს.

არიგად, ქმედების დანაშაულად საბოლოო კვალიფიკაციას მხოლოდ სასამართლო ახორციელებს. ამ დებულების დასაბუთება კი რიგი მეთოდოლოგიური საკითხის განხილვას მოითხოვს. ამ მხრივ პირველ რიგში შევხებით ქმედების მართლწინააღმდეგობის დადგენის მეთოდოლოგიას. ისმის კითხვა: საკმარისია თუ არა ქმედების მართლწინააღმდეგობის თაობაზე ეს სავარაუდო დასკვნა სისხლის სამართლის საქმის სასამართლო განხილვის ეტაპზე? კასუხი უარყოფითია, რადგან სასამართლო განაჩენი უტყუარ მტკიცებულებებს უნდა ემყარებოდეს და და არა ვარაუდებს. მაშასადამე, სასამართლომ დანაშაულებრივი ქმედების ყველა ელემენტი კატეგორიულად, ანუ, დედუქციური დასკვნის წესით უნდა დაადგინოს (ამის შესახებ უფრო დაწვრილებით იხილეთ ი. ბაბისონია, სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვა სასამართლოში, თბილისი, 2002, გვ. 245). მაგრამ მაშინ რა გზას უნდა დაადგეს სასამართლო, რომ ქმედების

მართლწინააღმდეგობის თაობაზე დედუქციური დასკვნა მიიღოს? სამწუხაროდ, ეს საკითხი დღემდე ბუნდოვანია. ამ ბუნდოვანებას განაპირობებს ქმედების მართლწინააღმდეგობის არაერთგვაროვანი გაგებაც. სამართლის სფეროში წმინდა ნორმატივისტული პოზიციის იურისტები ამტკიცებენ, რომ მართლწინააღმდეგობა უფრო ფართოდ უნდა იქნეს გაგებული, ვიდრე, იურიდიულად მასში იგულისხმება. მართლწინააღმდეგობა სიტყვა-სიტყვით ნიშნავს ქმედების წინააღმდეგობას ნორმასთან, რომლითაც ეს ქმედებაა აკრძალული. მაგრამ გერმანელი კოლეგები, როგორც წესი, იზიარებენ ბარლ ბინდინგის იმ მოსაზრებას, რომ სისხლის სამართლის კანონი აღწერს ქმედების შემადგენლობას, ხოლო, დანაშაულებრივი ქმედების აკრძალვა მოცემულია სისხლის სამართლის კანონამდე და მის გარეთ (მაგალითად, ბიბლიურ აკრძალვებში). ამიტომაც, რომ ამ მხრივ ხშირად უფრო შორს მიდიან და მართლწინააღმდეგობის ცნება გააქვთ არა მარტო სისხლის სამართლის ფარგლებს გარეთ, არამედ, საზოგადოდ იურისპრუდენციის ფარგლებს გარეთაც, როდესაც ამტკიცებენ, რომ დანაშაულებრივი ქმედება ეწინააღმდეგება საზოგადოდ კულტურის ნორმებს.

გახაგებია, რომ ასე ფართოდ გაგებული მართლწინააღმდეგობის ცნება სცილდება იურიდიული აზროვნების წესსა და ფორმებს, ხოლო ამ პოზიციიდან იგი სამართლებრივ ურთიერთობას ვერც დაუკავშირდება. სამართლებრივი ურთიერთობის გარეშე კი თვით ტერმინი „მართლწინააღმდეგობა“ ვერ ნამოყალიბდება. კერძოდ, თავდაპირველად უნდა დაავადგინოთ ქმედების მართლწინააღმდეგობა, რათა შემდგომ მისი საპირისპირო („მართლწინააღმდეგობა“) უფრო გარკვევით დაავადგინოთ. კერძოდ, ტერმინი „მართლწინააღმდეგობა“ მიეწერება ქმედებას, რომელიც ახორციელებს სამართლის ნორმის მოთხოვნას და ქმნის მართლწესრიგს. მოცემულ შემთხვევაში სამართლის სუბიექტი ახორციელებს მართლწინააღმდეგობის ვადგენულობას და ამდენად, სამართ-

ლებრივ ურთიერთობაშია კონტრაგენტთან, სისხლის სამართლის სფეროში კი – სახელმწიფოსთან. სისხლის სამართლის სუბიექტისა და სახელმწიფოს ეს სამართლებრივი ურთიერთობა მართლზომიერი ქმედების, ანუ, დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო ყალიბდება და ამიტომაც, რომ ეს ურთიერთობა სამართლის ნორმისა და მართლწესრიგის კავშირის ფორმას წარმოადგენს. სამართლის ნორმა მართლწესრიგში სამართლებრივი ურთიერთობის ფორმით გადადის. მაგრამ რა ხდება სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობის განხორციელების შემთხვევაში? ამ კითხვაზე პასუხი ადვილი არაა. კერძოდ, მოგვეჩვენება, რომ ქმედების შემადგენლობის განხორციელებას სუბიექტი ქმედების მართლწინააღმდეგობის სფეროში გადაჰყავს. მაგრამ მაშინ უნდა დავასკვნათ, რომ ქმედების შემადგენლობის განხორციელება ავტომატურად ხდება მართლსაწინააღმდეგო. ეს დასკვნა კი მეთოდოლოგიურად სრულიად მიუღებელია, რადგან, მართლწინააღმდეგობა ქმედების შემადგენლობაზე არ დაიყვანება.

ამრიგად, ქმედების შემადგენლობის განხორციელება უკვე სცილდება დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლის სამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებს, ესე იგი, უკვე არაა მართლზომიერი აქტი, მაგრამ ეს ქმედება ჯერ კიდევ არაა მართლსაწინააღმდეგო. ამით იმის თქმა გვინდა, რომ ქმედების შემადგენლობის განხორციელებას სუბიექტი გადაჰყავს სამართლებრივად თავისუფალ სივრცეში, სადაც ეს ქმედება არც მართლზომიერია და არც მართლსაწინააღმდეგო. სამართლებრივად თავისუფალ სივრცეში კი სუბიექტის სამართლებრივი სტატუსი არ არსებობს. კერძოდ, იგი ჯერ კიდევ „დამნაშავე“ არაა, რადგან, ამ ეტაპზე ქმედების მართლწინააღმდეგობაც კი არაა დადგენილი, რომ არაფერი ეთქვათ ამ ეტაპზე ბრალის დადგენის შეუძლებლობაზე, მაგრამ არც „უდანაშაულოა“, რადგან, გამორიცხული არაა, რომ ქმედების შემადგენლობის განხორციელების გზით და-

ნაშაული იყოს ჩადენილი. მაშასადამე, დანაშაულის ჩამდენი პირის სამართლებრივ მდგომარეობას სისხლის სამართალი არ ადგენს. ამდენად, ქმედების შემადგენლობის განმარტაცილებელი პირის სამართლებრივ (პროცესუალურ) მდგომარეობას, სისხლის სამართლის საქმის განხილვის სტადიების მიხედვით, ადგენს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონი.

პირის სამართლებრივი მდგომარეობის საკითხი სისხლის სამართალში კი გადაწყვეტილია საქართველოს კონსტიტუციის შესაბამისად (საქართველოს მოქალაქე და საქართველოში მუდმივად მცხოვრები მოქალაქეობის არმქონე პირი - საქ. სსკ მე-5 მუხლი). რა თქმა უნდა, საქართველოს ინტერესების წინააღმდეგ დანაშაული შეიძლება ჩაიდინოს უცხოელმაც, მაგრამ ამჯერად მხოლოდ იმისი თქმა გვინდა, რომ სისხლის სამართლის კანონის ძალაში შესვლის მომენტიდან, როგორც ეს უკვე აღნიშნული გვექონდა, იქმნება სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა სახელმწიფოსა და პიროვნებას (აგრეთვე განსაზღვრულ ფარგლებში - იურიდიულ პირს) შორის დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო.

ეს ურთიერთობა წინ უსწრებს დანაშაულის ჩადენას და, აქედან გამომდინარე, ავალდებულებს სისხლის სამართლის სუბიექტს, ჩაიდინოს მართლზომიერი ქმედება. ქმედების შემადგენლობის განმარტაცილების ფაქტი კი დღის წესრიგში აყენებს ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობის დადგენას. კერძოდ, სასამართლო, რომელმაც ერთხელ კიდევ გადაამოწმა წინასწარი გამოძიების მიერ დადგენილი ფაქტები, რომლებიც ქმედების შემადგენლობას განეკუთვნებიან, უნდა დადგეს სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის პოზიციაზე იმის დასადგენად, რომ **განსასჯელს** (საქართველოს სისხლის სამართლის ახალი საპროცესო კოდექსით კი - ბრალდებულს) სისხლის სამართლის, ან წინდახედულობის ნორმის მიხედვით უნდა ემოქმედა. მან კი დაარღვია მართლზომიერი ვალდებულება და, მაშასადამე, ქმედების

შემადგენლობა მოცემულ შემთხვევაში განხორციელებულია მართლსაწინააღმდეგოდ. მაშასადამე, ქმედების შემადგენლობის დადგენის შემდეგ, ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობის დასადგენად, სასამართლო აკეთებს უკუდასკვნას იმ სისხლისსამართლებრივ ურთიერთობაზე, რომელიც წინ უსწრებდა ამ ქმედების შემადგენლობის განხორციელებას. ამ უკუდასკვნის საფუძველზე სასამართლო აკეთებს დედუქციურ დასკვნას, რომ სისხლის სამართლის კერძო ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობა განხორციელებულია მართლსაწინააღმდეგოდ (ამის შესახებ უფრო დაწვრილებით იხილეთ ბ. ნაჭყებია, ქმედების მართლწინააღმდეგობის დადგენის საკითხისათვის, "მართლმსაჯულება და კანონი," 2006, № 1).

ამრიგად, წინასწარი გამოძიება ქმედების მართლწინააღმდეგობის მტკიცებაზე პირდაპირი ლოკიკური გზით ვერ გადადის და ამ მიმართებით იგი ალბათობის (ვარაუდის) ფარგლებს ვერ გასცდება. ეს ერთხელ კიდევ ადასტურებს იმ ფაქტს, რომ წინასწარი გამოძიება სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდებას არ ახორციელებს და ამიტომ, უფლებამოსილი არაა, სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის პოზიციასზე დადგეს და ქმედების მართლწინააღმდეგობა ამ გზით დაადგინოს. რაკი სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდება მხოლოდ სასამართლოს პრეროგატივაა, სწორედ სასამართლოს აქვს იმისი უფლებამოსილება, რომ ჩადენილ ქმედებას მისცეს ის სამართლებრივი შეფასება, რაც ქმედებას უკვე მისცა კანონმდებელმა სისხლის სამართლის კანონში. მით უმეტეს, რომ სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდება ნიშნავს იმ დასკვნასაც, რომ ქმედება ჩადენილია ბრალეულად. ეს დასკვნა კი მით უფროა სასამართლოს პრეროგატივა. მაგრამ საკითხავია: რა გზითა და ხერხით ადგენს სასამართლო, რომ ჩადენილი ქმედება ბრალეულია?

ბრალის დადგენის მეთოდოლოგიას, მისი განსაკუთრებული სირთულის გამო, ცალკე პარაგრაფში განვიხილავთ.

§ 5. სასამართლოში სუბიექტის ბრალის დადგენის მეთოდოლოგია

ჩვენ უკვე ვთქვით, რომ წინასწარი გამოძიება მხოლოდ ქმედების შემადგენლობის დადგენით ვერ შემოიფარგლება. იგი ადგენს ბრალის ფორმებსაც, რადგან, ბრალდების ფორმულირება ბრალის ფორმების დადგენის გარეშე შეუძლებელია. მით უმეტეს, რომ საბრალდებო დასკვნის შედგენა ბრალის ფორმების დადგენას მოითხოვს (იმის მიუხედავად, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის ახალ საპროცესო კოდექსში საბრალდებო დასკვნა უკვე არ იხსენიება). იგულისხმება, როგორც გან'ხრახვის, ისე, გაუფროთხილებლობის ფსიქოლოგიური მხარე, რადგან, ბრალის ფორმებში გამოხატულია სუბიექტის ისეთი უარყოფითი შეფასება (მაგალითად, „განსაკუთრებული სისასტიკე“ პირდაპირი გან'ხრახვის სფეროში, „გულგრილი“ – ექვეჩნული გან'ხრახვის ფორმაში, „ქარაფშუტა“ – თვითიმედოვნებისას, „დაუდევარი“ დაუდევრობის ფორმით და სხვა), რომელიც ბრალის, როგორც უპასუხისმგებლობის, თავისებურ გამოხატულებას წარმადგენს და ამიტომ სუბიექტის სასამართლო შეფასების საგანში შემოდის. მაგრამ ამ მიმართებით მთავარი მაინც ისაა, რომ ბრალის ფორმების დადგენა ბრალის დადგენის ერთ-ერთი აუცილებელი, მაგრამ საკმარისი პირობა არაა. ეს ბუნებრივია, რადგან, ფორმიდან შინაარსზე, ანუ, ბრალის ფორმებიდან ბრალზე პირდაპირი ლოგიკური გადასვლა შეუძლებელია და ამდენად საყარაუდოა.

ვიდრე ამ საკითხებზე უშუალოდ გადავიდოდეთ, გვინდა ყურადღება მივაქციოთ იმ გარემოებას, რომ ყოფილ საბჭოთა კავშირში იშვიათად არ ცდილობდნენ, ერთმანეთისგან განესხვავებინათ „ბრალის“ და „ბრალეულობის“ ცნებები. მაგალითად, ვ. სავინოვი, ა. მოლოდცოვი და ე. ბლაბოვი ცდილობენ დასმული საკითხის გადაჭრას. ისინი ახილავს ბუნებრივად ამ მაგალითად, ბ. კეტილინის მოსაზრებას, რომ ბრალი

არის დანაშაულის სუბიექტური მხარე, ხოლო, ბრალეულობა არის სისხლის სამართლის პროცესუალური ცნება, რომლის ელემენტს ბრალდებულისა და სამართალში მიცემულის ბრალის დამტკიცებულობა წარმოადგენს. იზიარებენ რა ისინი ბ. პეტელიძის ამ მოსაზრებას, ასკენიან, რომ ბრალის ცნების საერთო ძირის არსებობა არ ნიშნავს, რომ მათ აქვთ ერთნაირი შინაარსი, რომელიც ცნების გამოყენების სფეროზეა დამოკიდებული (В. Н. Савинов, А. С. Молодцов, Е. В. Благов, О категориях вины и виновности в уголовном праве и процессе, „Вопросы взаимосвязи уголовного права и процесса“, Калинин, 1986, стр. 51).

ჯერ ერთი, არსებითად არაა სწორი დებულება, რომ მოუღენის შინაარსი მისი გამოყენების სფეროზეა დამოკიდებული. ბრალის კატეგორია ერთია, ხოლო, საზოგადოების ნორმატიულ სისტემაში მისი გამოვლენის სპეციფიკა განსხვავებულია, მაგრამ ეს სრულიადაც იმას არ ნიშნავს, რომ ბრალი სისხლის სამართლის პროცესის კატეგორიასაც წარმოადგენს. ეფიქრობთ, ამ უმართებულო დავაში უგულებელყოფილია მთავარი, კერძოდ, ის, რომ სისხლის სამართლის პროცესში გადამწყვეტია პირის პროცესუალური მდგომარეობა. კერძოდ, წინასწარი გამოძიების სტადიაზე ბრალდებული, თავისი ობიექტური პროცესუალური მდგომარეობით, არაბრაეულია იმის მიუხედავად, სარწმუნოა თუ არა მისი ბრალეულობის დამადასტურებელი მტკიცებულებანი. შესაბამისად, სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენისა და ჩადენილი ქმედების სწორი კვალიფიკაციის ერთიანობის საფუძველზე ხდება განსასჯელის არაბრალეულობის პრეზუმფციის გაბათილება და, მაშასადამე, გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანის ეტაპზე ამ პირის პროცესუალური მდგომარეობა გამოიხატება მისი ბრალეულობით. ბრალეულობა, ცხადია, ბრალის პროცესუალური ცნება კი არაა, არამედ, პირის პროცესუალური მდგომარეობის გმონხატულებას წარმოადგენს. მ. სტროგოვიჩი

ურთიერთობის ელემენტია, ამ ვალდებულებისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლური დამოკიდებულება მართლზომიერი ქმედების ჩადენის სუბიექტის მიზეზია. მართლაც, თუ სუბიექტი მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებას სახელმწიფოს წინაშე პოზიტიური პასუხისმგებლობით მოეკიდება, მაშინ, ის მართლზომიერ ქმედებას უეჭველად ჩაიდენს.

ამრიგად, მართლზომიერი ქმედების ჩადენის სუბიექტურ მიზეზად მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლური დამოკიდებულება უნდა ჩაითვალოს. შესაბამისად, მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო (ბრალეული) დამოკიდებულება, პირიქით, მართლსაწინააღმდეგო ქმედების სუბიექტური მიზეზია.

საქმე ის გახლავთ, რომ ადამიანის არსის ფილოსოფიურ კონცეფციაში არსებითია თავისუფლება, რომლის გარეშე არ არსებობს ადამიანი და მისი პასუხისმგებლური გადაწყვეტილება. ეს იმას ნიშნავს, რომ თავისუფლება არაა თვითნებობა, არამედ, ზღვარდებულია პასუხისმგებლობით. იგულისხმება პასუხისმგებლობის პოზიტიური ასპექტი, რომელსაც თავისუფლება აუცილებლობაში (ზნეობრივად გამართულ, თუ სამართლებრივად მართლზომიერ ქმედებაში) გადააქვს. ეს იმით ხერხდება, რომ სუბიექტი თავის ზნეობრივი, თუ სამართლებრივი ვალდებულების შესრულებას ეკიდება პასუხისმგებლურად, ესე იგი ამ მოვალეობათა აღსრულების განწყობით. თუ სუბიექტს ამ მოვალეობებისადმი პასუხისმგებლური დამოკიდებულება აქვს, მაშინ, იგი ამ მოვალეობებს უეჭველად შეასრულებს. მაშასადამე, მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლური დამოკიდებულება მართლზომიერი ქმედების ჩადენის საკმარისი პირობაა. ეს ბუნებრივია, რადგან, მართლზომიერი ქმედების მოვალეობა მიუთითებს სამართლებრივ ურთიერთობაზე, როგორც სამართლის ნორმისა და მართლწესრიგის კავშირის ფორმაზე. ამ ფორმის შინაარსი

თავის დროზე სწორად აღნიშნაედა, რომ არაბრალეულობის პრეზუმუცია პროცესის რომელიმე მონაწილის სუბიექტური აზრი კი არაა, არამედ, „კანონში ობიექტური სამართლებრივი მდგომარეობის გამოხატულება“ (М. С. Строгович, Права обвиняемого на защиту и презумпция невиновности, 1981, стр. 66-67). მეორეც, სისხლის სამართლის საქმის სასამართლო განხილვის სასრულ ეტაპზე სასამართლომ განსახჯელის არაბრალეულობის პრეზუმუცია უნდა გააბათილოს და ამით ეს პირი ბრალეულობის პროცესუალურ მდგომარეობაში უნდა ჩააყენოს, რათა გამამტყუნებელი განაჩენი მართლმსაჯულების ჭეშმარიტ აქტს წარმოადგენდეს.

ისმის კითხვა: რა ხერხით უნდა დაადგინოს სასამართლომ სუბიექტის ბრალი? ამ კითხვაზე პასუხი მე უკვე მაქვს გაცემული, როდესაც მივედი დასკვნამდე, რომ ბრალი არის პასუხისმგებლობის პოზიტიური და ნეგატიური ასპექტების კავშირის ფორმა. (იხილეთ ბ. ნაჭყებია, ბრალი, როგორც სოციალური ფილოსოფიის კატეგორია, თბილისი, 2001). კერძოდ, სამართლებრივი ურთიერთობა არის სამართლის ნორმის, როგორც ჯერარსის და მართლწესრიგის, როგორც არსის, ანუ, განხორციელებული სამართლის, კავშირის ფორმა. გასაგებია, რომ სამართლებრივი ურთიერთობა, როგორც სამართლის ნორმისა და მართლწესრიგის კავშირის ფორმა (ესე იგი, როგორც ფორმა), მართლზომიერი ქმედების ჩასადენად საკმარისი არ არის. საჭიროა ამ ფორმის შინაარსის პოვნა და დადგენა. კერძოდ, სისხლის სამართალში ინსტანცია, ვის წინაშეც სუბიექტია პასუხისმგებელი როგორც პოზიტიურად, ისე, ნეგატიურად, არის სახელმწიფო. სახელმწიფოს წინაშე სუბიექტის პოზიტიური პასუხისმგებლობა მართლზომიერი ქმედებისთვის არის შინაარსი იმ სამართლებრივი ურთიერთობისა, რომელიც სახელმწიფოსა და სისხლის სამართლის სუბიექტს შორის დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო ეალიბდება. თუ მართლზომიერი ქმედების ვალდებულება სამართლებრივი

კი არის პოზიტიური პასუხისმგებლობა, რომელიც ქმნის ამ ურთიერთობას, როგორც თავის ფორმას. ნათქვამი ვრცელდება სისხლის სამართლის სუბიექტს, რადგან, სისხლის სამართლის სუბიექტი ვალდებულია მოქმედებდეს მართლზომიერად და მოწოდებულია ამ ვალდებულებას სახელმწიფოს წინაშე პოზიტიური პასუხისმგებლობით მოეციდოს. მაშასადამე, სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა, როგორც სისხლის სამართლის ნორმისა და მართლწესრიგის კავშირის ფორმა, მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლური დამოკიდებულება, როგორც ამ ფორმის შინაარსი, ერთიანია და იგი სრულიადაც საკმარისია მართლზომიერი ქმედების ჩასადენად. მეორეაზრად რომ ვთქვათ, მართლზომიერი ქმედების მოვალეობა არის სამართლებრივი ურთიერთობის ელემენტი, ანუ, სახელმწიფოსთან სისხლის სამართლის სუბიექტის ობიექტური კავშირის ნიშანი, ხოლო, ამ ვალდებულებისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლური დამოკიდებულება სახელმწიფოსთან პიროვნების სუბიექტურ კავშირს გამოხატავს.

ისმის კითხვა: რა ხდება ქმედების შემადგენლობის ფორმით დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში? ისე ჩანს, რომ პირველ რიგში ირღვევა მართლზომიერი ქმედების მოვალეობა, ანუ, სახელმწიფოსთან პიროვნების ობიექტური კავშირი, რომელიც ქმედების მართლწინააღმდეგობის დადგენის ნორმატიული წინააღმდეგობისაა. მაგრამ ეს მოსვენებითობა ქრება, როდესაც გავაცნობიერებთ იმას, თუ რა ემართება ამ შემთხვევაში სახელმწიფოსთან პიროვნების სუბიექტურ კავშირს, ანუ, მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლურ დამოკიდებულებას: ეს პასუხისმგებლური დამოკიდებულება მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულებად იცვლება. ეს უპასუხისმგებლობა კი სხვა არაფერია, თუ არა მართლსაწინააღმდეგო ქმედების სუბიექტური მიზეზი, ანუ, ბრალის სინონიმი. მაშასადამე, ბრალი არის

მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება, რომელიც წინ უსწრებს მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენას. ეს უპასუხისმგებლობა გამოიხატება, უპირველეს ყოვლისა, განზრახვაში, რომელიც პოზიტიური პასუხისმგებლობის შეგნებულ უარყოფას წარმოადგენს, ხოლო, შემდეგ - გაუფრთხილებობის ფორმით, რომელიც პოზიტიური პასუხისმგებლობის უგულვებელყოფაა. ამიტომაც, რომ განზრახვა ბრალის, ანუ, უპასუხისმგებლობის უფრო მაღალი ხარისხია, ვიდრე, გაუფრთხილებლობა.

ამრიგად, დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა და ამ ურთიერთობის ფორმაში გამოხატული პოზიტიური პასუხისმგებლობა ერთიანია, როგორც ფორმისა და შინაარსის ერთიანობა. სამართლებრივი ურთიერთობა პოზიტიური პასუხისმგებლობის გამოხატვის ფორმაა, რის გამოც მას, როგორც ფორმას, მართლზომიერი ქმედების გამოწვევა არ შეუძლია. მართლზომიერი ქმედების ჩადენის სუბიექტურ მიზეზს მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებისადმი სუბიექტის პასუხისმგებლური დამოკიდებულება წარმოადგენს. ბრალეული ქმედების შემთხვევაში კი პოზიტიური პასუხისმგებლობა უპასუხისმგებლობად შემობრუნდება, ხოლო, ეს უპასუხისმგებლობა მართლსაწინააღმდეგო ქმედების სუბიექტური მიზეზია. მაშასადამე, ქმედების შემადგენლობის მართლსაწინააღმდეგოდ განხორციელებას წინ უსწრებს ბრალი, როგორც მართლზომიერი ქმედების მოვალეობისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება, ხოლო, ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციისას ბრალი ბოლო ეტაპზე ინაცვლებს. კერძოდ, ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის დოგიკურ წინამძღვარს სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობისა და ამ ურთიერთობის ფორმაში გამოხატული პოზიტიური პასუხისმგებლობის ერთიანობა წარმოადგენს. თუ ქმედების

მართლწინააღმდეგობის დასადგენად სასამართლო ადგენს, რომ სუბიექტმა დაარღვია მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ვალდებულება, ბრალის დასადგენად სასამართლო ადგენს: სისხლის სამართლის სუბიექტს ჰქონდა უნარი და ობიექტური შესაძლებლობა, რომ მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ვალდებულებას სახელმწიფოს წინაშე პოზიტიური პასუხისმგებლობის გრძნობით მოჰკიდებოდა, მაგრამ მან, პირიქით, სახელმწიფოს წინაშე უპასუხისმგებლობა გამოიჩინა, რის გამოც ნეგატიური წესითაა პასუხისმგებელი იმ უპასუხისმგებლობისთვის, რომელმაც მართლსაწინააღმდეგო ქმედება სუბიექტურად გამოიწვია (იხილეთ ბ. ნაჭყებია, ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის პრობლემა, „მართლმსაჯულება და კანონი,“ 2006, № 3).

ამრიგად, როგორც ქმედების მართლწინააღმდეგობის, ისე სუბიექტის ბრალის დასადგენად სასამართლო აკეთებს უკუდასკვნას, უპირველეს ყოვლისა, დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივ ურთიერთობაზე, როგორც ქმედების მართლწინააღმდეგობის ლოგიკურ წინამძღვარზე, ხოლო შემდეგ – ამ ურთიერთობის ფორმაში სუბიექტის პოზიტიურ პასუხისმგებლობაზე, როგორც ბრალის ლოგიკურ წინამძღვარზე. მაშასადამე, დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობისა და პოზიტიური პასუხისმგებლობის ერთიანობა ქმედების მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის ერთიანობის ლოგიკური წინამძღვარია. ამდენად, ამ ერთიანობას ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციისთვის უაღრესად დიდი მეთოდოლოგიური მნიშვნელობა აქვს. ცხადია, ბრალის დადგენა ბრალის ფორმების დადგენასაც მოითხოვს, მაგრამ ბრალის ფორმებზე უკვე გვქონდა მსჯელობა და აქ არ გავიმეორებთ.

§ 6. სისხლის სამართლის საქმეზე ჯეშმარიტების დადგენისა და ძმადების დანაშაულად კვალიფიკაციის თანაზარდობის პრობლემა

ცნობილი ფაქტია, რომ სასამართლო სახელმწიფო ხელისუფლების ერთადერთი ორგანოა, რომელიც უფლებამოსილია განახორციელოს მათლმსაჯულება, განიხილოს სისხლის სამართლის საქმე, გამოიტანოს კანონიერი, დასაბუთებული და სამართლიანი განაჩენი (საქ. 2009 წლის 9 ოქტომბრის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-19 მუხლი). ამავე კოდექსის 82-ე მუხლში კი ლაპარაკია მტკიცებულებათა შეფასებაზე მათი რელევანტურობის, დასაშვებობისა და უტყუარობის თვალსაზრისით. გამამტყუნებელი განაჩენით პირის ბრალეულად ცნობისათვის კი საჭიროა „გონივრულ ეჭვს მიღმა არსებულ შეთანხმებულ მტკიცებულებათა ერთობლიობა“ (ამავე მუხლის მესამე ნაწილი).

რამდენადაც ჩვენ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემა გვაქვს მხედველობაში, ბუნებრივია, თუ გამამტყუნებელი განაჩენის ბუნება დაგვაინტერესებს. კერძოდ, გამოსატავს თუ არა გამამტყუნებელი განაჩენი სისხლის სამართლის საქმეზე ჯეშმარიტებას? საქართველოს ახალი (2009 წლის 9 ოქტომბრის) სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 269-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, გამამტყუნებელი განაჩენი შეიცავს სასამართლოს გადაწყვეტილებას ბრალდებულის დამნაშავედ ცნობის შესახებ. ამავე მუხლის მეორე ნაწილში ნათქვამია, რომ „არ შეიძლება გამამტყუნებელ განაჩენს საფუძველად დაედოს ვარაუდი.“

ჯერ ერთი, დებულება, რომ გამამტყუნებელი განაჩენი შეიცავს სასამართლო გადაწყვეტილებას ბრალდებულის დამნაშავედ ცნობის შესახებ, წმინდა იურიდიულად გამართლებული ვერ არის, რადგან, „დამნაშავე“ იურიდიული ტერმინი არ არის და ის პირის სამართლებრივ მდ-

გომარეობას არ გამოხატავს. მით უფრო, რომ „**დამნაშავის სამართლებრივი მდგომარეობა**“ არ არსებობს. ამიტომ გაუგებარია, როგორ უნდა სცნოს სასამართლომ პირი „**დამნაშავედ**,“ რომლის შესატყვისი სამართლებრივი მდგომარეობა არ არსებობს? მით უფრო, რომ გამამტყუნებელი განაჩენით პირს „**მსჯავრდებული**“ ეწოდება და არა „**დამნაშავე**,“ ხოლო, „**მსჯავრდებული**“ „**დამნაშავეს**“ არ უდრის. მაგალითად, მოსამართლეთა შეცდომის წყალობით პირი, რომელიც ფაქტობრივად უდანაშაულოა, შეიძლება იურიდიულად „**მსჯავრდებული**“ აღმოჩნდეს. ამდენად, ჩვენ მიგვაჩინია, რომ გამამტყუნებელი განაჩენი პირს სცნობს არა „**დამნაშავედ**,“ არამედ **ბრალეულად** საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენაში. ის დებულება, რომ გამამტყუნებელი განაჩენი სასამართლო პირს სცნობს ბრალეულად (და არა „**დამნაშავედ**“), დასტურდება საქართველოს სისხლის სამართლის ამ ახალი კოდექსის 270-ე მუხლის პირველი ნაწილით, რომლის თანახმად, „**გამამართლებელი განაჩენი ნიშნავს ბრალდებულისთვის წაყენებული ბრალის დაუდასტურებლობას.**“

ამრიგად, გამამართლებელი განაჩენი იმის გამო ღკება, რომ ბრალდებულისთვის წაყენებული ბრალი სასამართლოში არ დასტურდება. აქედან გამომდინარე, გამამტყუნებელი განაჩენით სასამართლო ბრალდებულს სცნობს ბრალეულად საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენაში.

გარდა ამისა, დებულება, რომ გამამტყუნებელ განაჩენს არ შეიძლება საფუძვლად დაედოს ვარაუდი, სწორია და სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის მოთხოვნაზე მეტყველებს. მაგრამ ეს დებულება ეწინააღმდეგება საპროცესო შეთანხმებისას (საქმის არსებითი განხილვის გარეშე) გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანის პროცესუალურ ფორმას. ცხადია, იგულისმება სისხლის

სამართლის საქმის წარმოება მისი არსებითი განხილვის გარეშე. კერძოდ, ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარის პოზიციიდან 211-ე მუხლის „ბ“ პუნქტში პირდაპირაა მითითებული მოთხოვნა (ბრალდების ფორმულირება), რომ აღწერილ იქნეს ბრალდებულისთვის ინკრიმინირებული ქმედება მისი ჩადენის ადგილის, დროის, ხერხის, საშუალების, იარაღის, აგრეთვე, ამ ქმედებით გამოწვეულ შედეგზე მითითებით. ამ მუხლის „გ“ პუნქტში კი ნათქვამია, რომ საპროცესო შეთანხმებაზე შუამდგომლობაში უნდა აღინიშნოს „მტკიცებულებები, რომლებიც საკმარისია დასაბუთებული ვარაუდისთვის, რომ აღნიშნული დანაშაული ამ პირმა ჩაიდინა.“

ამრიგად, რაკი საპროცესო შეთანხმებისას სისხლის სამართლის საქმის არსებითი განხილვა არ ხდება, ბუნებრივია ვივარაუდოთ, რომ დანაშაული უკვე ჩადენილია სწორედ ამ ბრალდებულის მიერ, ოღონდ ეს ვარაუდი უნდა იყოს დასაბუთებული საქმეში არსებული მტკიცებულებების მეშვეობით. მაშასადამე, საპროცესო შეთანხმების პირობებში გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანას შეიძლება საფუძვლად დაედოს დასაბუთებული ვარაუდი იმის თაობაზე, რომ ჩადენილია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული დანაშაული და რომ ეს დანაშაული სწორედ ამ ბრალდებულმა ჩაიდინა. ამიტომ უმჯობესი იქნებოდა, თუ კანონმდებელი 269-ე მუხლის მეორე ნაწილში მიუთითებდა იმ გამონაკლისზე, როცა გამამტყუნებელ განაჩენს (ესე იგი საპროცესო შეთანხმებისას) საფუძვლად უდევს სწორედ ბრალდებულის მიერ დანაშაულის ჩადენის თაობაზე დასაბუთებული ვარაუდი.

ამრიგად, იმის მიუხედავად, რომ გამამტყუნებელ განაჩენს ზოგჯერ (გამონაკლისის სახით) შეიძლება საფუძვლად დაედოს დასაბუთებული ვარაუდი, სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების უარყოფა ან უგულებელყოფა სწორი არ უნდა იყოს. მით უმეტეს, რომ დანაშაულის ელემენტ-

ებში ქმედების შემაღგენლობა, როგორც უკვე ითქვა, არის აღწერილობითი, ფაქტის, მსჯელობა და ამიტომ სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის საფუძველია. სამწუხაროდ, საბჭოურ და პოსტსაბჭოურ იურიდიულ ლიტერატურაში სამართლის ფენომენისადმი აქსიოლოგიური მიდგომის დეფიციტი იმდენად საგრძნობია, რომ არსებითად ბატონობს სამართლისადმი გნოსეოლოგიური მიდგომა. საქმე იქამდეც კი მივიდა, რომ თვით სამართლის ნორმაც კი გამოაცხადეს გნოსეოლოგიური ტიპის მსჯელობად, რომელიც თითქოს არის ჭეშმარიტი, ან მცდარი (მაგალითად, იხ. Р. О. Халфина, Критерии истинности в правовой науке, „Советское государство и право,“ 1974, № 9, СТР. 21-23). ამ მხრივ უფრო შორსაც მიდიოდნენ, როცა ამტკიცებდნენ, რომ „განსხვავება სამართალსა და სამართლებრივ თეორიას შორის დევს არა თვით ცოდნის შინაარსში, არამედ არსებული ცოდნის ფიქსაციის მიზნებსა და ხერხებში“ (იხ. А. М. Василев, Правовые категорий, М. 1977, стр.51). გამოდის, რომ სამართალი და სამართლის მეცნიერება შინაარსობრივად ერთი და იგივეა, ხოლო, მათ შორის განსხვავება ისაა, რომ სამართალში ცოდნა კანონის ფორმითაა დადგენილი. ამ პოზიციიდან ლაპარაკი შეიძლება მხოლოდ ჭეშმარიტებაზე და არა შეფასებაზე, რომელიც აქსიოლოგიური მიდგომის გარეშე დასაბუთებული ვერ იქნება. მაგრამ აქედან არ შეიძლება იმ დასკვნის გაკეთება, რომ საბჭოური იურიდიული მეცნიერება ნორმატიული მსჯელობის სპეციფიკას თითქოს საერთოდ არ იცნობდა. მაგალითად, ა. ჩმრღანცევი პირდაპირ წერდა, რომ „ნორმებს ჭეშმარიტობისა და მცდარობის დახასიათება არ ეხებათ“ (А. Ф. Черданцев, Толкование советского права, М. 1979, стр. 125).

მოუხედავად ამისა, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ბუნება მაინც სადავოა. ამაზე მეტყველებს თვით ამოსავალი დებულებების არაერთგვაროვანი მნიშვნელობაც. მაგალითად, მ. ჩუღინივი ხაზს უსვამდა იმ გარემოებას, რომ

ტერმინი „ჭეშმარიტი“ მხოლოდ ერთი, გნოსეოლოგიური, მნიშვნელობით არ გამოიყენება. ავტორი აანალიზებდა იმ შემთხვევს, როცა ტერმინი „ჭეშმარიტი“ გადატანითი მნიშვნელობით გამოიყენება და ამდენად შეფასებას გამოხატავს. ავტორის აზრით, ჩვენ ვლავარაკობთ, მაგალითად, ჭეშმარიტ მეგობარზე, და მაშინ მხედველობაში გვაქვს ჩვენდამი მისი ერთგულება; მუსიკოსი მის მიერ შესრულებულ მისიკალურ ნაწარმოებს ხელოვნების ჭეშმარიტ ქმნილებას უწოდებს; გამომძიებელი, რომელმაც შესძლო სისხლის სამართლის საქმის ოსტატური გამოძიება, იტყვის, რომ მან ჭეშმარიტი დამნაშავე გამოაგლინა; მეცნიერს, რომელმაც მისი თეორიის სისწორე ექსპერიმენტულად შეამოწმა, შეუძლია თქვას, რომ მისი თეორია ჭეშმარიტია (Э. М. Чудинов, Природа научной истины, М. 1977, стр. 10).

გასაგებია, რომ პირველ ორ მაგალითზე ტერმინი „ჭეშმარიტი“ შეფასებას გამოხატავს და იგი „ნამდვილის“ სინონიმია. რაც შეეხება გამომძიებლის მიერ სისხლის სამართლის საქმის ოსტატურ გამოძიებას, რომლის შედეგად დადგენილია როგორც ქმედება, ისე, მისი ნამდენი პირიც, სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენაზე მეტყველებს, იმის მიუხედავად, რომ ქმედებას დანაშაულად სრული მოცულობით აკვალიფიცირებს არა გამომძიებელი, არამედ, მოსამართლე (სასამართლო). ბოლოს, ტერმინი „ჭეშმარიტი“ პირდაპირი მნიშვნელობით გამოიყენება მეცნიერული თეორიის მიმართ, რადგან, თეორიული შემეცნება გარესინამდვილისადმი ადამიანის თეორიულ დამოკიდებულებას გამოხატავს. იმ შემთხვევაში, როცა ტერმინი „ჭეშმარიტი“ გადატანითი მნიშვნელობით გამოიყენება და შეფასების სინონიმია, გნოსეოლოგიურ შინაარსთან მისი აღრევა მაინც დაუშვებელია და გაუგებრობას გამოიწვევს. მართლაც, ცნობილი ფაქტია, რომ შეფასების საფუძველია არა ჭეშმარიტება, არამედ, ღირებულება. ამაზე მეტყველებს ის გარემოებაც, რომ სამართალი და სამართლებრივი ურთ-

იერთობანი გარესინამდვილისადმი ადამიანის შეფასებით, ღირებულებით დამოკიდებულებას გამოხატავენ. შემთხვევითი არ არის ის გარემოება, რომ სამართლებრივ ურთიერთობებს იდეოლოგიური სახის ურთიერთობას უწოდებენ. ტერმინი „**იდეოლოგიური**“ როგორც ჩანს, ნაწარმოებია იდეის ცნებიდან. როგორც თავის დროზე მართებულად აღნიშნავენ **დ. ქერძაძე**, იდეაში საგანი უბრალოდ კი არ არსებობს, არამედ, ნასვენებია როგორც ჯერარსი და შესაძლებლობა. ავტორის დასკვნით, „**იდეოლოგია არის აზრების ისეთი სისტემა, რომელსაც აქვს პირდაპირი მიმართება ადამიანის ნებასთან: იგი ადამიანის ნებას რაღაცას კარნახობს, აძლევს რეკომენდაციას, ურჩევს, უბრძანებს ამ მოუწოდებს. ყოფიერების ფუნდამენტურ საკითხებს იგი აქცევს პრინციპებად, რომელსაც აქვს დანიშნულება, იყოს ადამიანის მოღვაწეობისა და ცხოვრების რეგულატორი**“ (**დ. ქერძაძე, კულტურა და იდეოლოგია, „კულტურა და სოციალიზმი“**, თბილისი, 1975, გვ. 77).

აშკარაა, რომ ამ მიმართულებით იგულისხმება საზოგადოების ნორმატიული სისტემა და მისი შესატყვისი ურთიერთობანი. გამონაკლისი ამ მხრივ არც სამართალია. სამართლის ნორმა, როგორც ქცევის განსაზღვრული წესი, ფაქტობრივ სინამდვილეს მოწვევტილი არაა, მაგრამ ის არსებითად არის ადამიანის საქციელის სამართლებრივი შეფასების საფუძველი. ამაზე ჩვენ აქამდეც ვმსჯელობდით, მაგრამ ეს საკითხი ამჯერად სხვა კუთხითაც დაგვეჩინოვება. როგორც სწორად მიუთითებს **გ. ხუბუა**, „**ლოგიკური თვალსაზრისით ნორმა შედგება ორი ნაწილისაგან: 1) დესკრიფციული ნაწილი ანუ, ის ფაქტობრივი ურთიერთობა, რომელიც ნებადართულია, აკრძალულია ან მოთხოვნილია; და 2) ნორმატიული ნაწილი, რომელიც ამბობს, რომ ეს ფაქტობრივი ურთიერთობა აკრძალულია, ნებადართულია თუ მოთხოვნილია**“ (**გ. ხუბუა, სამართლის თეორია, თბილისი, 2004, გვ. 52**).

საგნის შესახებ აზრია, ესე იგი, ცნობიერების შინაარსია, მაგრამ ისეთი, რომელიც ადამიანის ნებაზე არაა დამოკიდებული. ცხადია, განსაზღვრული ობიექტურობა შეფასებასაც ახასიათებს. შეფასება სუბიექტური აქტია, მაგრამ თავისი არსითა და საფუძველით ის ინტერსუბიექტურია. შეფასება ღირებულების საფუძველზე ხორციელდება, ხოლო, ღირებულება ობიექტურია, რაც ღირებულებათა იერარქიის, ანუ, წესრიგის ფაქტითაც დასტურდება. თუ ზნეობა სიკეთის, როგორც უმაღლესი ღირებულების, დამკვიდრების მოთხოვნას გამოხატავს, სისხლის სამართალში მოთხოვნის ის მინიმუმია გამოხატული, რომ სისხლის სამართლის სუბიექტს დანაშაულის ჩადენისაგან თავშეკავება მოეთხოვება.

ამრიგად, როგორც ჭეშმარიტებას, ისე ღირებულებას ობიექტური ხასიათი აქვთ და სუბიექტის თვითნებობას გამორიცხავს. მაგრამ ერთია ჭეშმარიტების ობიექტურობა და მეორე – ღირებულების ობიექტურობა. პროფ. ნ. ჯავჭავაძემ საკვებით მართებულად წერდა: „არ შეიძლება ღირებულების ობიექტურობა გავაიგივოთ ჭეშმარიტების ობიექტურობასთან. ნეოკანტიანელების მსგავსად ერთმანეთში აურიოთ აქსიოლოგია და გნოსეოლოგია, ვინაიდან, ამგვარი აღრევისას კვლავ უგულებელყოფილი ხდება ღირებულებათა სპეციფიკა, რომელთა შინაარსი (განსხვავებით ჭეშმარიტების შინაარსისგან) არაფრით არ შეიძლება რეალური სინამდვილის ზუსტ ასახვად ჩაითვალოს. სწორედ პირიქით, ღირებულებამ სინამდვილე კი არ უნდა ასახოს, არამედ, გარდაქმნას იგი თავის ხატად და სახედ, ესე იგი, მას თვითონ სჭირდება რეალობაში გადმოსვლა“ (Н. З. Чавчаваძე, Культура и ценности, Тбилиси, 1984, стр. 42).

ცხადია, ღირებულება ციდან კი არ ვარდება, არამედ, სინამდვილის ანარეკლია, მაგრამ ის, როგორც ჯერარსი, პრაქტიკულ განხორციელებას მოითხოვს. სამართლებრივი ურთიერთობა, როგორც სამართლის ნორმისა და მართლწესრიგის კავშირის ფორმა, მართლწესრიგი ქმედების ჩა-

თანამონაწილეობის დასჯადობის საფუძველი, თბილისი, 1989, გვ. 132).

ამრიგად, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენით (ანუ, ქმედების შემადგენლობის დადასტურებით) არ ამოიწურება. პირიქით, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია არსებობდა იწყება მას შემდეგ, რაც დადგენილია ქმედების რომელიმე შემადგენლობა. სამწუხაროდ, დღემდე ვრცელდება აზრი, რომ ჭეშმარიტება ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის მიმართაც ვრცელდება. ისე ჩანს, რომ ამ კვალიფიკაციას თითქოს ეს ერთი ჭეშმარიტება ამოწურავდეს. მაგალითად, **ბ. ნაუმოვი** და **ბ. ნოვიჩენკოს** აზრით, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის შინაარსიდან ჭეშმარიტების ამორიცხვა დაუშვებელია, რადგან, ამით ნეენ წინასწარი შეცნობით ვურიგდებით სისხლის სამართლის საქმის არასწორი გადაწყვეტის შესაძლებლობას, უკანონო განაჩენის გამოტანას (А. В. Наумов, А.С. Новиченко, Закон логики при квалификации преступлений, М. 1978, с. 48).

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციიდან ჭეშმარიტების ამორიცხვა მართლაც დაუშვებელია, მაგრამ „**ჭეშმარიტებაზე**“ „**კვალიფიკაციის**“ დაყვანა მეორე უკიდურესობაა, როდესაც კვალიფიკაცია, როგორც შეფასება, არსებითად ქრება და რჩება მხოლოდ ჭეშმარიტება. ამ ლოგიკით კი ნეენ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია უნდა ამოიწუროს ქმედების შემადგენლობის დადგენით. ამ პოზიციიდან კი ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაში ქმედების მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის დადგენა არ შედის. რეალურად კი ხდება პირიქით, ქმედების დანაშაულად ნამდვილი კვალიფიკაცია ქმედების მართლწინააღმდეგობისა და სუბიექტის ბრალის დადგენით ხდება. ცხადია, სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტებას და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციას თავისი კრიტერიუმი აქვს. კერძოდ, ჭეშმარიტება ობიექტურია, მართალია, ჭეშმარიტება

ამრიგად, აშკარაა, რომ ნორმა, როგორც ქცევის წესი, არც მცდარია და არც შეშმარიტი. ის ღირებულებითი შინაარსის მქონეა და ამიტომ ადამიანთა ქმედების შეფასების საფუძველია. ცხადია, თუ სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობა განხორციელებულია, ისე, როგორც ის აღწერილია კოდექსში, მაშინ აშკარაა, რომ საქმე, უპირველეს ყოვლისა, ამ შემადგენლობის დადგენას ეხება. ამ მიმართებით სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის საფუძველი (ქმედების შემადგენლობის აღწერილობითი ბუნება) დავას არ უნდა იწვევდეს. მაგრამ საქმე ისა, რომ სისხლის სამართლის ნორმა ქმედების შემადგენლობის აღწერილობაზე არ დაიყვანება. სისხლის სამართლის ნორმა კრძალავს ქმედების შემადგენლობის განხორციელებას, როცა დანაშაულის ჩადენა ხდება აქტიური მოქმედებით ან, პირიქით, მოითხოვს მართლზომიერ ქმედებას, როცა დანაშაული შეიძლება ჩადენილ იქნეს უმოქმედობით. თუ განხორციელებულია სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული ქმედების რომელიმე შემადგენლობა და ამავე დროს არ არსებობს ამ ქმედების მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავი რომელიმე გარემოება, მაშინ წინასწარი გამოძიება აკეთებს სავარაუდო დასკვნას, რომ ჩადენილი ქმედება მართლსაწინააღმდეგოა. სასამართლო, ქმედების მართლწინააღმდეგობის დასადგენად, აკეთებს უკუდასკვნას იმ სისხლისსამართლებრივ ერთიერთობაზე, რომელიც წინ უსწრებდა დანაშაულის ჩადენას, ესე იგი, როცა სისხლის სამართლის სუბიექტი ვალდებული გახლდათ ემოქმედა მართლზომიერად, ხოლო, მან ქმედების შემადგენლობის განხორციელების გზით დაარღვია მართლზომიერი ქმედების ვალდებულება და, მაშასადამე, იმოქმედა მართლსაწინააღმდეგოდ. როგორც სწორად აღნიშნავს პროფ. ო. ბამხრელიძე, მართლწინააღმდეგობა ქმედების უარყოფითი შეფასებაა. (ო. ბამხრელიძე, სისხლისსამართლებრივი უმართლობის პრობლემა და

დენის ერთ-ერთი პირობაა, როცა მართლწოდებით ქმედება მართლწესრიგში სისხლის სამართლის ნორმის გადასვლის სპეციფიკური ხერხია. მართლწინააღმდეგო ქმედება, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, აჩერებს მოქმედებას იმ ნორმისა, რომელიც ამ ქმედების ჩადენის ვალდებულებას ითვალისწინებს. ამის გამო სამართლის ნორმა მართლწესრიგში არ გადადის და მართლწესრიგი ვერ იქმნება. ამის გამო ჩადენილ ქმედებას უნდა შეეფარდოს სწორად ის ნორმა, რომელიც მართლწოდებით ქმედებას მოითხოვდა. რაკი სუბიექტი ნებაყოფლობით არ ასრულებს სისხლის სამართლის ნორმის მოთხოვნას, ამდენად მას აიძულებენ, რომ ამ მოთხოვნას გამამტყუნებელი განაჩენის ფორმით დაემორჩილოს. აქედან გამომდინარე, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ობიექტურობა მხოლოდ იმით კი არ განისაზღვრება, რომ შეფასებაზე, ანუ, „კვალიფიკაციაზე“ საერთოდ ვთქვათ უარი და სისხლის სამართლის საქმე მხოლოდ ჭეშმარიტების დადგენით შემოუფარგლოთ, როგორც ამას ხშირად ამტკიცებენ. სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის შემდეგ არსებითად იწეება ქმედების დანაშაულად საგამომიხილ-სასამართლო კვალიფიკაცია, რომლის ობიექტურობას ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაცია განსაზღვრავს. ამდენად, საკვებით მართებული გახლდათ პროფ. მ. სტრობოვინის მტკიცება, რომ ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია სისხლის სამართლის საქმეზე დასადგენი ჭეშმარიტების შინაარსში არ შედის (М. С. Стробо́вич, Курс советского уголовного процесса, т. I. М. 1968, стр. 325). თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენა ძირითად ქმედების შემადგენლობის დადგენას შეეხება, ამდენად იგულისხმება, რომ ქმედების შემადგენლობის სტრუქტურაში არც ქმედების მართლწინააღმდეგობა შედის და არც სუბიექტის ბრალი. თუ მართლწინააღმდეგობა არის ქმედების უარყოფითი სამართლებრივი შეფასება, ბრალი არის ქმედების სუბიექტის გა-

შინაარსი

ავტორისგან _____ 3

თავი პირველი

**„დანამაულის კვალიფიკაციის“ ტრადიციული სწავლა და ქმედების
დანამაულად კვალიფიკაციის მნიშვნელობა**

- § 1. ტერმინი „დანამაულის კვალიფიკაცია“ და მისი საფუძველი — 7
- § 2. „დანამაულის კვალიფიკაციის“ ცნება — 11
- § 3. ქმედების დანამაულად კვალიფიკაციის სახეები — 14
- § 4. ქმედების დანამაულად კვალიფიკაციის მნიშვნელობა — 17
- § 5. ქმედების დანამაულად კვალიფიკაციის ზოგადი
თეორიის ადგილი ცოდნის სისტემაში — 21
- § 6. ქმედების დანამაულად კვალიფიკაციის
ზოგადი თეორიის სისტემა — 26

თავი მეორე

ქმედების დანამაულად კვალიფიკაციის ეტაპები

- § 1. ქმედების დანამაულად კვალიფიკაციის ეტაპები
რუსული ტრადიციის მიხედვით — 29
- § 2. ქმედების დანამაულად კვალიფიკაციის ეტაპები
საქართველოს სსრ-ის სამართლის საპროცესო
კანონმდებლობის მიხედვით — 36

თავი მესამე

**ქმედების დანამაულად კვალიფიკაციის
საფუძველი და სუბიექტები**

- § 1. ტერმინი „კვალიფიკაცია“ და მისი აქსიოლოგიური საფუძველი — 55
- § 2. არაბრალეულობის პრეზუმფციის პრინციპი და
ქმედების დანამაულად კვალიფიკაციის პრობლემა — 65
- § 3. სამართლებრივი სახელმწიფოს იდეა და ქმედების
დანამაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია — 71
- § 4. ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო და ქმედების
დანამაულად კვალიფიკაციის პრობლემა — 84

საფუძველია. ცხადია, მართლზომიერი ქმედების სამართლებრივი მოთხოვნა იმდენად დაბალი რანგისაა, რომ მისი წადენა თუნდაც პოზიტიური პასუხისმგებლობის გამო ჯილდოს ვერ დაიმსახურებს, თუმცა, წახალისების ღირსი შეიძლება აღმოჩნდეს.

ამ ვითარების ფონზე საკვებით გნოსეოლოგიისტურია **ა. ნაუმოვისა და ბ. ნოვიჩანკოს** დებულება, რომლის თანახმად, „სამართლის ნორმა არის კიდევ სამართლებრივი შეფასების ჭეშმარიტების ობიექტური ეტალონი“ (**ა. ნაუმოვისა და ბ. ნოვიჩანკოს** დასახელებული ნაშრომი, გვ. 48). ამ დებულების მიხედვით, სამართლებრივი შეფასება ხორციელდება არა ღირებულების, არამედ, ჭეშმარიტების საფუძველზე. გამოდის, რომ ჭეშმარიტება შეფასების საფუძველია და, მაშასადამე, ღირებულებაა. ამგვარი მოსაზრების მეთოდოლოგიური საფუძველი ისაა, რომ აქ „ღირებულება,“ როგორც აქსიოლოგიის ძირითადი ცნება, უგულებელყოფილია და ამიტომ, გნოსეოლოგიური მიდგომა გამართლებულად ეჩვენებათ იქაც კი, სადაც მისი ადგილი არ არის. ეს კი არის გნოსეოლოგიზმი, რომლის საფუძველზე ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის აგება შეუძლებელია.

ამრიგად, სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენისა და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის სინთეზური ერთიანობა გამამტყუნებელი განაჩენის საფუძველია, ხოლო ამის შემდეგ დგება სასჯელის დანიშვნის პრობლემა, რომელიც წინამდებარე ნაშრომის ფარგლებს სცილდება.

კიცხვის საფუძველი იმ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებისათვის, რაც სუბიექტმა ჩაიდინა.

პროფ. ბ.ხარაზიშვილი სწორად მიუთითებდა, რომ სისხლის სამართლის საქმეზე დასადგენი ჭეშმარიტების შინაარსში ქმედების კვალიფიკაცია არ შედის. მისი აზრით, „ბრალი არ არსებობს იურიდიული და პოლიტიკური შეფასების გარეშე. ბრალეულობის დადგენა ფაქტობრივი გარემოებების დადგენით არ ამოიწურება. შეიძლება დაადგინო ფაქტები, მაგრამ მერე როგორ შეაფასებთ მათ, რა დასკვნებს გამოიტანთ ამ დადგენილი ფაქტებიდან, - ეს ჭეშმარიტების დედაზრს სრულიად სცილდება“ (ბ. ხარაზიშვილი, ჭეშმარიტების ცნებისათვის სამართალში, „Правовые исследования“, Тбилиси, 1977, стр. 216). მით უფრო, რომ ბრალი ქმედებისა და მისი შედეგებისადმი სუბიექტის ფსიქიკური დამოკიდებულება კი არაა, როგორც ეს ბრალის ფსიქოლოგიურ თეორიაშია მიღებული, არამედ, სუბიექტის უარყოფითი შეფასებაა, მისი გაკიცხვაა (ო. გამყრელიძე, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, თბლისი, 2005. გვ. 85). ეს ბუნებრივია, რადგან, ბრალეული პირი მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებას მოეკიდა უპასუხისმგებლოდ და მან ჩაიდინა მართლსაწინააღმდეგო ქმედება, ნაცვლად იმისა, რომ ის ამ ვალდებულებას მოკიდებოდა პასუხისმგებლურად და მას ემოქმედა მართლზომიერად (იხილეთ ბ. ნაჭვებია, ბრალი, როგორც სოციალური ფილოსოფიის კატეგორია, თბილისი, 2001).

გასაგებია, რომ სუბიექტის შეფასება, ვითარც „უპასუხისმგებლო“ არსებითად მისი გაკიცხვაა. მართლაც, არსებობს სუბიექტის დადებითი შეფასება ნორმატიულად დადგენილი ვალდებულებებისადმი მისი პასუხისმგებლური დამოკიდებულების ხარისხების შესაბამისად. ნორმატიულად დადგენილი ვალდებულებებისადმი სუბიექტის განსაკუთრებით მაღალი ხარისხის პასუხისმგებლური დამოკიდებულება სუბიექტის შექების, მისი წახალისებისა და დაჯილდოების

§ 5. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია და სისხლის სამართლის ნორმის შეფარდების პრობლემა	94
--	----

თავი მეოთხე

**დანაშაულის ჩადენის მექანიზმი და ქმედების
დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემა**

§ 1. სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის იდეა და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია	104
§ 2. დანაშაულის ჩადენის მექანიზმის შოფლმხედველობრივი დასაბუთებისთვის	110
§ 3. დანაშაულის ცნება და ქმედების შემადგენლობა	115
§ 4. ქმედების შემადგენლობა, როგორც კატეგორია	121
§ 5. დანაშაულის ცნება და ქმედების შემადგენლობა აქსიოლოგიური თვალსაზრისით	125
§ 6. ჩადენილი ქმედების ნიშნებისა და სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების ნიშნების იგივეობის საკითხისათვის	131
§ 7. დანაშაულებრივი ქმედების გენეზისი და მისი მნიშვნელობა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის სფეროში	135
§ 8. დანაშაულებრივი ქმედების ფსიქოლოგიური ბუნება და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემა	144

თავი მესამე

**მტკიცების საბანი, მისი სტრუქტურა და ქმედების
დანაშაულად კვალიფიკაციის პრობლემა**

§ 1. ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარის ცნება და ნიშნები	152
§ 2. დანაშაულებრივი მოქმედება	159
§ 3. დანაშაულებრივი უმოქმედობა	163
§ 4. დანაშაულებრივი შედეგი	165
§ 5. მიზეზობრივი კავშირი ქმედებასა და შედეგს შორის	168
§ 6. ქმედების შემადგენლობის ობიექტური მხარის სხვა ნიშნები	173
§ 7. ქმედების მართლწინააღმდეგობის დადგენის მეთოდოლოგია	176

§ 8. ქმედების სუბიექტის პროცესუალური მდგომარეობის საკითხისათვის	182
§ 9. ქმედების შემაღვენლობის სუბიექტური მხარის ნიშნების (მოცივისა და მიზნის) დადგენა და საკვალიფიკაციო მნიშვნელობა	187
§ 10. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაა დანაშაულებრივი ქმედების (საქციელის) მოცივების მიხედვით	197
§ 11. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაა სუბიექტის საქციელის მიზნის მიხედვით	209
§ 12. ბრალის ფორმების დადგენა და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაცია (ბრალის შინაარსისა და ფორმების ერთიანობის საკითხისათვის)	214
§ 13. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაა პირდაპირი განზრახვის მიხედვით	226
§ 14. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაა ბრალის გაუფრთხილებელი ფორმის მიხედვით	234

თავი მეთექვსე

ქმედების დანაშაულად სასამართლო კვალიფიკაციის მეთოდოლოგია

§ 1. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაა სისხლის სამართლის ნორმათა კონკურენციის პირობებში	242
§ 2. ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაა ერთიანი დანაშაულისა და დანაშაულის სიმრავლის დროს	249
§ 3. სამართლებრივი ფიქცია და მისი მეთოდოლოგიური მნიშვნელობა ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის საქმეში	255
§ 4. სასამართლოში ქმედების მართლწინააღმდეგობის დადგენის საკითხისათვის	261
§ 5. სასამართლოში სუბიექტის ბრალის დადგენის მეთოდოლოგია	268
§ 6. სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენისა და ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის თანაფარდობის პრობლემა	275

**საბაზომცემლო უზრუნველყოფა:
საგამომცემლო სახლი „ინოვაცია“**

დირექტორი:	ზაურ ნაჭყებია
ტექნიკური რედაქტორი:	ლევან ბოჭორიშვილი
ოპერატორები:	მზია კახარავა ნონა ჯღარკავა
კორექტორები:	ბვანცა შანავა ლელა კვიციანი

მისამართი: თბილისი, ძმები კაკაბაძეების ქ. №22
ტელ: 10-26-28.

Email: inovacia@caucasus.net